

DICCIONARI DE RELIGIONS

Associació UNESCO per al Diàleg Interreligiós

Generalitat de Catalunya
**Departament de Governació
i Relacions Institucionals**

DICCIONARI DE RELIGIONS

Associació UNESCO per al Diàleg Interreligiós

Generalitat de Catalunya
**Departament de Governació
i Relacions Institucionals**

Diccionari de religions

(reedició ampliada del *Vocabulari de les religions per a mitjans de comunicació*, editat el 2004)

© Autor: Associació UNESCO per al Diàleg Interreligiós

© Edició: Generalitat de Catalunya. Departament de Governació i Relacions Institucionals.
Direcció General d'Afers Religiosos

Barcelona, abril de 2015

Amb l'assessorament de: TERMCAT, Centre de Terminologia

Amb la col·laboració de: Obra Social "la Caixa"

Dipòsit legal: B-7958-2015

Impressió: ARGRA Trading, s.l. - Tordera 38, 08012 Barcelona

Associació UNESCO per al Diàleg Interreligiós

Francesc TORRADEFLOT, Alba TARROC, Elisabeth LHEURE i Pilar CLARET,

amb la col·laboració de Sebastià JANERES, Quim CERVERA, Jorge BURDMAN,
Jaume de MARCOS, Bhakti DAS, Montse CASTELLÀ, Amín EGEEA, J. Miquel GARCÍA,
Said KARAM i Kathryn Dominique LUM

Assessorament del TERMCAT

Xavier FARGAS, Mercè BACARDIT, Agustí ESPALLARGAS, Montserrat MOLA

Assessorament lingüístic

Antònia FERNÁNDEZ

El material de partida d'aquest diccionari és el *Vocabulari de les religions per a mitjans de comunicació* (2004),¹ en què van intervenir:

Alain BLOMART (noves religions, islam, termes seculars)

Anna LLISTERRI (cristianisme ortodox, catolicisme, budisme, religions indígenes, bahaisme)

Albert MOLINER (protestantisme, judaisme, hinduisme, jainisme, sikhisme, zoroastrisme, ciències de la religió)

Ferran CABRERO (religions indígenes)

Assessorament temàtic i filològic:

Jalil BÁRCENA (islam) - Juan BOSCH (noves religions) - Joan BOTAM (catolicisme) - Abel CAMPS (protestantisme)

Pere CASANELLAS (judaisme) - Ariel EDERY (judaisme) - Elisabeth LHEURE (bahaisme) - Vicente MERLO

(hinduisme) - Josep L. MOYA (cristianisme ortodox) - Augusto NOBEL (bahaisme) - Agustí PÁNIKER (jainisme)

Joan PRATS (noves religions) - Ramon N. PRATS (budisme) - Mercè VILADRIKH (islam)

Amb la col·laboració de:

Bhakti DAS (hinduisme) - Joan GÓMEZ (noves religions) - Josef HANS (noves religions) - Basili LLORCA (budisme)

Joan C. MARCET (termes seculars) - Jesús MARTÍNEZ (budisme) - Maria R. OCAÑA (cristianisme ortodox)

Coordinació:

Francesc TORRADEFLOT i Cristina MONTEYS

¹ASSOCIACIÓ UNESCO PER AL DIÀLEG INTERRELIGIÓS. *Vocabulari de les religions per a mitjans de comunicació*.
Barcelona: Centre UNESCO de Catalunya: Angle, 2004. ISBN 84-96103-58-7

SUMARI

Presentació	9
Introducció	11
Arbre de camp	17
Abreviacions	18
Diccionari	19

PRESENTACIÓ

La globalització ha comunicat cada territori amb la resta del món i cada cultura amb la resta de cultures, alhora que les nostres societats esdevenen progressivament el resultat de múltiples barreges humanes, culturals i lingüístiques. Amb les religions passa el mateix: ja no són un factor cultural local o propi d'uns determinats territoris, sinó que avui dia el seu missatge s'ha escampat arreu i és fàcil trobar en molts llocs la coexistència de múltiples religions.

La societat catalana també ha experimentat aquests canvis i sovint, en la nostra vida quotidiana, en els mitjans de comunicació, en el transcurs de la nostra activitat, trobem referències a conceptes o termes provinents de religions diverses. Però, els fem servir correctament? Sabem ben bé el que volen dir o la importància que tenen per als seus fidels?

Amb la voluntat de difondre i aclarir conceptes, d'avançar cap a una utilització correcta dels termes vinculats a les religions i especialment per part dels mitjans de comunicació, l'any 2004 l'Associació UNESCO per al Diàleg Interreligiós va impulsar el *Vocabulari de les religions per a mitjans de comunicació*, que és la base a partir de la qual s'ha confeccionat aquest *Diccionari de religions*, notòriament ampliat i revisat respecte de la versió de deu anys enrere.

Atesos els canvis experimentats des de l'aparició del Vocabulari, l'any passat la Direcció General d'Afers Religiosos de la Generalitat de Catalunya es va proposar aplegar novament els diversos organismes que ara fa deu anys el van fer possible, amb l'objectiu de fer una revisió i ampliació dels materials originals, corregir petits desajustos i introduir-hi noves entrades. Així, si el Vocabulari incloïa 1.283 entrades, aquesta nova versió, el Diccionari, arriba a les 1.608 entrades, corresponents a 1.427 conceptes diferents. A més, també s'ha procedit a fer una reestructuració de la informació per tal que aquest diccionari sigui homologable a altres materials oferts pel TERMCAT.

Crec que totes les parts que hi han participat es poden sentir ben orgulloses del resultat obtingut, que, a més del seu enorme rigor i de la participació

de les diferents confessions en la seva confecció, també es caracteritza pel seu caràcter pràctic i entenedor. Per això podem dir que ens trobem davant d'una obra de referència i de consulta obligada per al conjunt de parlants de llengua catalana que utilitzin terminologia religiosa. A més, aquest Diccionari està disponible en línia, a l'abast de tota la ciutadania.

També vull agrair el suport de l'Obra Social "la Caixa", institució gràcies a la qual s'ha fet possible l'edició d'aquesta obra.

Joana Ortega i Alemany

Vicepresidenta del Govern
i consellera de Governació i Relacions Institucionals

INTRODUCCIÓ

El fet religiós és un patrimoni de tots que cal preservar, i aquesta publicació vol ser una eina per a expressar i compartir la varietat d'aquest patrimoni i posar-la a l'abast de tothom.

La primera intenció de l'Associació UNESCO per al Diàleg Interreligiós en oferir una eina com aquesta era, quan es va iniciar el projecte l'any 2002 —i continua sent ara la mateixa—, informar i formar per, entre altres coses, prevenir i transformar estereotips i prejudicis, de manera que l'alteritat pugui ser descoberta en tota la seva dignitat i grandesa sense reduccions ni caricatures.

Aquest *Diccionari de religions* és una versió molt ampliada i retocada del *Vocabulari de les religions per a mitjans de comunicació*,² que es va publicar en paper l'any 2004 i que actualment resulta pràcticament introbable. Per aquest motiu, la Direcció General d'Afers Religiosos del Departament de Governació i Relacions Institucionals de la Generalitat de Catalunya va impulsar l'elaboració d'una nova edició que es pogués difondre en línia i que permetés accedir a una informació que és difícil d'obtenir per altres vies. L'Obra Social "la Caixa" també s'ha volgut implicar en el projecte amb la seva col·laboració.

El diccionari actual incorpora, respecte del Vocabulari inicial, més de tres-centes entrades noves, un nombre important d'esmenes i addicions, i una reorganització general de la informació oferta perquè sigui més fàcilment accessible, com podreu veure una mica més endavant en aquesta mateixa introducció.

En l'època de les xarxes i dels enormes cabals d'informació que s'hi bel·luguen, sembla un contrasentit afirmar que sigui difícil accedir a una certa informació, però el fet és que són escassos els materials que presenten els termes propis de les diverses tradicions religioses i altres termes de l'àmbit des de la perspectiva que trobareu aquí. L'edició del 2004 es va elaborar amb la participació de membres de la majoria de les tradicions religioses presents a les terres de parla catalana, i són aquests membres els que van fer la selecció de la nomenclatura que els va semblar bàsica. Es va demanar que tinguessin

² ASSOCIACIÓ UNESCO PER AL DIÀLEG INTERRELIGIÓS: *Vocabulari de les religions per a mitjans de comunicació*. Barcelona: Centre UNESCO de Catalunya; Angle Editorial, 2004. ISBN 84-96103-58-7.

en compte que l'objectiu del material no era oferir un recull de tot el coneixement possible (cosa que hauria estat de totes totes impossible), sinó un objectiu molt més pràctic: oferir a periodistes i a altres redactors ocasionals de textos de temàtica religiosa la informació mínima necessària per a poder utilitzar la terminologia pròpia de cada tradició de manera adequada.

L'equip de redacció, coordinat per l'Associació UNESCO per al Diàleg Interreligiós i conformat per científics de la religió i experts en diversitat religiosa, va vetllar per equilibrar la informació que van aportar les diverses comunitats, tant pel que fa al nombre de termes com a la informació que s'oferia de cada concepte.

Per tant, aquest diccionari no es presentava llavors, i no es presenta ara, com una obra adreçada a especialistes, sinó a persones que per necessitats professionals o personals hagin de redactar, interpretar o difondre textos de temàtica religiosa, però sense tenir-ne un coneixement aprofundit. En el mateix títol original s'esmentaven els mitjans de comunicació, perquè aquest és el context en què és més fàcil imaginar que algú hagi de trobar-se en aquesta circumstància i perquè la transcendència dels usos en aquests mitjans és gran a l'hora de construir imatges públiques de comunitats, però de fet el col·lectiu de possibles usuaris d'aquest material pot anar força més enllà: professionals de l'àmbit dels serveis socials, de la salut, de l'educació, de l'empresa, estudiants de diverses disciplines humanístiques i socials, i, en general, qualsevol persona interessada en el fenomen religiós des de qualsevol de les perspectives amb què es pot considerar (cultural, social, antropològica, sanitària, educativa, etc.).

Les persones que tinguin accés a la primera edició del Vocabulari i que ara consultin aquesta versió hi trobaran considerables diferències, que comentem tot seguit.

1. Noves entrades

La novetat més important entre la primera edició i l'actual és l'augment del nombre d'entrades. Si l'any 2004 el Vocabulari presentava 1.283 entrades, l'edició actual en presenta 1.608 (que corresponen estrictament a 1.427 conceptes diferents). La majoria d'altres s'han fet a partir d'indicacions dels

especialistes de l'Associació UNESCO per al Diàleg Interreligiós, que des de l'any 2004 han anat recollint suggeriments i propostes d'actualització, supressió o inclusió de termes de part de representants de comunitats religioses, d'experts en gestió de la diversitat religiosa i d'educadors i formadors en l'àmbit d'una religió o de les ciències de la religió. En alguns casos s'han fet altes que corresponien a conceptes esmentats en el cos de les entrades però no definits en la primera edició.

Tanmateix, convé advertir un cop més el lector especialista que la selecció de la nomenclatura d'aquesta obra no obeeix a criteris estrictament terminològics o lexicogràfics, sinó a les tries fetes per membres de les diverses tradicions, a les necessitats extremes de la gestió de la diversitat religiosa durant aquests darrers anys i a mancances reconegudes per alguns experts en ciències de les religions. L'actual edició en línia permetrà, a més a més, poder anar incorporant noves fitxes a mesura que se'n detecti la necessitat.

2. Redistribució de la informació

La informació conceptual i enciclopèdica en la primera edició es presentava en un sol bloc. Per a l'edició actual s'ha intentat separar en un primer bloc els trets definitoris de cada concepte, i en un altre bloc el que es pot considerar informació enciclopèdica o complementària. El primer tipus d'informació es presenta, doncs, a l'apartat de "definició" de cada entrada, i la resta sota l'epígraf de "nota". Aquest tractament permet una aproximació més sistemàtica a conceptes paral·lels, i fa més homologable aquest diccionari a la resta de materials oferts pel TERMCAT. De tota manera, hi ha casos en què aquesta distribució no és possible o pertinent (en els noms propis de persona o institució, per exemple).

3. Esmenes i correccions conceptuals i d'altra mena

S'ha aprofitat la tasca de revisió de la informació del Vocabulari per a esmenar els aspectes en què s'havien observat desajustos o inadequacions. Les esmenes poden afectar aspectes de contingut (en aquest cas, la majoria de propostes d'esmena provenen de l'Associació UNESCO per al Diàleg

Interreligió i de la seva habitual relació de proximitat amb la diversitat religiosa i amb els experts de l'àmbit) i aspectes formals o de sistematicitat (certs usos de majúscules o minúscules, presentació de les entrades, categories gramaticals, etc.). En alguns casos s'ha esmenat l'assignació de determinats termes a una tradició o a una altra.

4. Reducció de les remissions a altres entrades

En un àmbit com aquest les relacions entre els diversos conceptes estableixen una xarxa especialment densa de coneixement, i l'especialista sempre té la percepció que un determinat concepte no es pot entendre si no es tenen presents altres conceptes relacionats. Això va fer que en el Vocabulari les entrades presentessin un elevat nombre de remissions d'unes entrades a unes altres, però d'una manera poc sistemàtica. Per a l'edició actual aquestes remissions s'han reduït als casos que s'han considerat imprescindibles.

5. Característiques i forma de les entrades

Atenent al caràcter pràctic de l'obra, el lector veurà que s'hi recullen entrades de tipus molt divers. Per exemple, el lector hi trobarà alguns noms propis de persona, de lloc o d'institucions, cosa que s'aparta del que és habitual en els materials terminològics.

Hi ha també tot un conjunt de mots, ja siguin noms propis o noms comuns, que són propis de cultures que s'expressen amb alfabet no llatí. Els termes de l'islam, del budisme, de l'hinduisme, del judaisme, etc. s'expressen originalment amb grafies alienes al nostre sistema gràfic, i en relativament pocs casos hi ha formes que es puguin considerar ja tradicionals amb una determinada grafia catalana. I encara, algunes de les grafies tradicionals recollides en diccionaris i enciclopèdies presenten solucions mal acollides per les comunitats religioses que avui difonen aquestes formes entre nosaltres.

Les obres especialitzades resolen aquestes dificultats gràfiques amb el sistema de la transliteració, segons el qual a cada grafia original es fa correspondre una determinada grafia en l'alfabet llatí. Però aquest sistema presenta l'incon-

venient que, per intentar donar resposta a les particularitats fonicogràfiques de la llengua original, comporta grafies amb diacrítics (č, ģ, š, i molts d'altres) difícilment interpretables per a un lector mitjà i, fins i tot, difícilment representables en tots els suports en què la informació s'ha de poder transmetre (subtitulació, web, Twitter, missatges electrònics, etc.). A més, la lectura que convé fer d'aquesta mena de grafies no coincideix necessàriament amb el valor fonètic que solen tenir aquestes “lletres” en català. Per resoldre aquest inconvenient, es pot optar pel sistema de la transcripció, en què es pretén reproduir aproximadament el valor fònic del mot original a partir dels recursos gràfics de la llengua d'arribada. Però la transcripció sovint també topa amb dificultats de tipus pràctic, perquè les llengües presenten particularitats fonètiques molt difícils de representar en un altre alfabet (per exemple, és difícil intentar donar resposta a determinades pronúncies que es produeixen en àrab).

Del que s'acaba d'exposar es dedueix que les dificultats a l'hora de fer un recull de termes procedents de totes aquestes tradicions són pràcticament inabastables. Davant d'aquestes dificultats, s'ha procurat que el lector hi pugui trobar totes les formes que tenen un ús més general, fins i tot aquelles que presenten problemes o grafies discutides;³ per mitjà de remissions internes, s'ofereix accés a la forma sota la qual s'ha inclòs l'explicació del concepte. Aquesta forma és, sistemàticament, la forma que els especialistes en transcripció consultats han considerat més adequada. Amb tot, és clar que aquest és un dels aspectes en què l'obra s'ha d'entendre inequívocament com un punt de partida, i no pas com una resposta definitiva.

6. Aspectes de redacció

Finalment, en la redacció de les entrades hem pretès mantenir una certa distància respecte del terme que tractàvem, per evitar tant com fos possible que les vinculacions o opinions personals dels redactors influïssin excessivament en la manera d'aproximar-se a uns conceptes que massa sovint han estat tractats des d'apriorismes i partits presos. N'és un exemple el tractament donat al mot *secta* (vegeu la informació que donem sota aquesta entrada). Ara bé, tampoc no hem volgut allunyar-nos de la realitat social i cultural que vivim; per tant, no hem presentat una visió ingènua de determinats conceptes que han aparegut i apareixen sovint en els mitjans de comunicació, ni ens hem volgut sotmetre a

una cotilla excessiva que ens obligués a una redacció poc natural en les explicacions ofertes. Per això el lector observarà, per exemple, que s'utilitzen amb normalitat les abreviatures *aC* i *dC*, corresponents a les expressions “abans de Crist” i “després de Crist”, en algunes datacions històriques, perquè aquesta és la manera habitual de fer-ho en el nostre àmbit cultural, encara que es tracti d'una expressió nascuda en el context d'una determinada tradició religiosa. I, com aquest cas, n'hi ha alguns altres que potser no cal fer explícits però que ajuden a donar al text la necessària agilitat informativa.

Tots els diccionaris són fotografies que s'obtenen en un determinat moment d'un llarg procés que, en rigor, no es pot considerar mai acabat. Som conscients que queden aspectes que en la fotografia actual d'aquesta obra encara no es poden considerar ben resolts, però confiem que aquest *Diccionari de religions* satisfaci en una bona proporció les necessitats de les persones per a qui s'ha concebut.

Si ens voleu fer arribar alguna proposta que permeti millorar el contingut de l'obra ho podeu fer a qualsevol de les adreces secretaria@audir.org o informacio@termcat.cat.

Associació UNESCO per al Diàleg Interreligiós
Centre de Terminologia TERMCAT

³ És especialment significatiu el cas de l'expressió *Fe bahá'í*, forma preferida pels membres d'aquesta comunitat per davant de la forma ja recollida pel diccionari normatiu *bahaisme*.

ARBRE DE CAMP

- Budisme
- Catolicisme
- Ciències de la religió
- Cristianisme
- Cristianisme ortodox
- Esglésies lliures
- Fe bahá'í (bahaisme)
- Hinduisme
- Islam
- Jainisme
- Judaisme
- Noves religions
- Protestantisme
- Religions de la Xina i el Japó
- Religions indígenes
- Sikhisme
- Zoroastrisme
- Termes seculars

ABREVIACIONS

Categories lèxiques

<i>n m</i>	nom masculí
<i>n m pl</i>	nom masculí plural
<i>n f</i>	nom femení
<i>n f pl</i>	nom femení plural
<i>n m, f</i>	nom masculí i femení
<i>adj</i>	adjectiu
<i>v tr</i>	verb transitiu
<i>v tr pron</i>	verb transitiu pronominal
<i>v prep</i>	verb preposicional
<i>v intr</i>	verb intransitiu
<i>v intr pron</i>	verb intransitiu pronominal
<i>adv</i>	adverbi

Remissions

sin.	sinònim absolut
sin. compl.	sinònim complementari
abrev.	abreviatura
veg.	vegeu

aarti *n m*

sin. **arati** *n m*

HINDUISME. Ritual de pregària hinduista que forma part de la puja, en el qual un o més llums amb el ble impregnat de mantega purificada, o càmfora, és ofert a les divinitats.

Nota: En cas que s'utilitzi més d'un llum, sempre se n'utilitza un nombre senar. L'aarti simbolitza els cinc elements: èter, aire, foc, aigua i terra. La flama es fa girar circularment, seguint el sentit de les agulles del rellotge, davant la deïtat. A la majoria dels temples, el llum es passa als devots que hi ha al voltant sobre un plat de metall (plata, coure o bronze). El ciri o llum està fet de farina pastada, fang o metall plens d'oli o de mantega purificada o ghee. El plat també pot contenir encens, flors o arròs cru. Els devots imposen les mans sobre el foc i seguidament se les posen al front per rebre la benedicció de la divinitat. Els devots també poden fer l'aarti a casa seva, al petit altar familiar. També s'anomena *aarti* la cançó que es canta mentre el llum es manté encès.

abat | abadessa *n m, f*

CRISTIANISME. Superior d'un monestir en la majoria de comunitats o ordes monàstics.

Nota: Generalment els abats i abadesses s'elegeixen per votació entre els membres de la comunitat.

abbàssides *n m pl*

ISLAM. Dinastia de califes de l'islam, que va enderrocar la dinastia dels omeies i va regnar a l'Iraq de l'any 750 al 1258, any de la conquesta de Bagdad a càrrec dels mongols.

Nota: Contràriament als omeies, que limitaven l'accés al poder dels àrabs, els abbàssides van inaugurar la participació universal de les poblacions convertides a l'islam. La dinastia dels abbàssides es correspon amb una època de gran desenvolupament comercial i intel·lectual.

Abdu'l-Bahá

BAHAISME. Nom adoptat per Abbás Effendi, fill gran i successor designat de Bahá'u'lláh, fundador de la Fe bahá'í.

Nota: Abdu'l-Bahá (1844-1921) va viatjar el 1912 a Europa i als Estats Units d'Amèrica, des d'on va estendre la nova religió a altres països, sobretot occidentals.

Abdu'l-Bahá significa, literalment, 'el servent de Bahá'.

Abhay Charan De

NOVES RELIGIONS. Industrial indi, fun-

dador de la comunitat Hare Krixna.

Nota: Després de la fallida de la seva empresa, Abhay Charan De va entrar en la comunitat del temple de Vrindavana i va adoptar, l'any 1959, el nom de Bhaktivedanta Swami ('el mestre que té una devoció pel vedanta'), al qual els adeptes van afegir l'epítet de Prabhupada ('el que ha ocupat el lloc del Senyor'). L'any 1965, es va traslladar a Nova York per difondre la devoció a Krixna, estesa actualment per tot el món. També va publicar més de cinquanta llibres de traducció de les escriptures vèdiques, així com un comentari del Bhagavad-Gita, i va fundar escoles, centres culturals i asrams.

Abhidharma *n f*

BUDISME. Última de les tres grans parts del Tripitaka, que correspon a tractats que desenvolupen de forma sistemàtica els ensenyaments budistes.

Nota: En general, els tractats de l'Abhidharma se centren en la metafísica, si bé els seus temes inclouen també l'estètica i la psicologia, entre altres temes.

ablució *n f*

ISLAM. Ritual de purificació.

Nota: Les ablucions, que són un deure per a un musulmà, permeten d'aconseguir la puresa ritual (tahara) necessària per a complir les obligacions religioses. Hi ha tres tipus d'ablucions: gusl, udú i tayammum.

Acció Catòlica

CATOLICISME. Organització oficial de l'Església catòlica fundada al començament del segle xx per incorporar els laics a l'apostolat de l'Església.

Nota: L'Acció Catòlica s'organitza a nivell diocesà i interdiocesà, i inclou moviments especialitzats que actuen en sectors concrets, com ara els joves.

Acronos

NOVES RELIGIONS. Moviment filosòfic i religiós fundat per J. J. Trilles.

Nota: J. J. Trilles va néixer a València el 1942. És enginyer i informàtic interessat en les tradicions espirituals. El seu pensament és que les religions, els sistemes filosòfics i les teories científiques tenen una arrel comuna i que mitjançant una reflexió profunda sobre aquests coneixements i una meditació d'inspiració budista, es pot aconseguir la pau interior, el respecte i la llibertat. En les reunions d'Acronos, es dedica temps a la meditació, a la música i al diàleg sobre un tema filosòfic, però no hi ha rituals, ni doctrina ni jerarquia.

àdab *n m*

ISLAM. Educació i comportament social derivats de la vivència espiritual islàmica.

Nota: Segons les èpoques, l'àdab significa diferents coses: a l'edat mitjana, 'les regles de bones maneres de la ciutat', 'la cortesia'; posteriorment, 'la cultura general', 'les humanitats'; i a l'època moderna, 'la literatura' o un gènere literari.

adhan *n m*

ISLAM. Crida a l'oració efectuada pel muetzi.

Nota: L'adhan, que es fa des de la part superior del minaret als països islàmics, consta de sis fórmules: (1) "Déu (Al·là) és el més gran"; (2) "Certifico que no hi ha cap altre déu que Déu"; (3) "Certifico

que Muhàmmad és l'enviat de Déu"; (4) "Veniu a la pregària"; (5) "Veniu a la felicitat"; (6) "No hi ha altre déu que Déu". En la crida a la pregària de l'alba, la cinquena fórmula és diferent, i és la següent: "La pregària és millor que dormir". Totes aquestes fórmules, entre els malikites, es repeteixen dues vegades, excepte l'última, que es pronuncia només una vegada. Els xiïtes afegeixen una fórmula entre la cinquena i la sisena: "Veniu a la millor de les obres".

Adi-granth *n m*

veg. **Guru Granth Sahib** *n m*

advaita *adj*

HINDUISME. Que no és dual.

Nota: L'adjectiu *advaita* fa referència a la no-dualitat absoluta postulada en l'hinduisme per l'escola vedanta advaita: per damunt de la realitat múltiple hi ha la realitat de la no-dualitat. Segons l'advaita, hi ha una identitat estricta entre Brahman —la realitat última— i l'atman o jo, és a dir, l'element etern que hi ha en l'ésser humà (i en altres éssers vius).

advaita *n m*

HINDUISME. Un dels tres sistemes filosòfics del vedanta, que ensenya a distingir el coneixement veritable de la ignorància a fi de desenvolupar la identitat del jo amb l'absolut.

Nota: L'advaita és el sistema filosòfic més popular del vedanta i té com a representant principal Sankara. L'exemple més conegut de Sankara és el de la corda que, en la penombra, es confon amb una serp. Si amb l'ajut d'un llum es reconeix la corda com una corda, ja no pot tornar a aparèixer com a serp. Així, doncs, es tracta de su-

perar la ignorància i alhora aquella projecció que impedeix de conèixer la veritable realitat. L'advaita afirma que, en el nostre desconeixement, constantment recobrim la "corda" (el Brahman) amb la representació d'una "serp" (el món fenomènic).

adventisme *n m*

PROTESTANTISME. Moviment sorgit als Estats Units d'un avivament promogut per la predicació del baptista William Miller.

Nota: L'adventisme neix en el món protestant nord-americà en un context de predicacions mil·lenaristes vaticinadores de la proximitat de la fi del món i del retorn de Jesucrist. Miller (1782-1849) i els seus seguidors anunciaren el retorn de Jesucrist en quatre ocasions, només entre 1843 i 1844. En no aparèixer Jesucrist i no complir-se el vaticini, molts seguidors tornaren a les confessions d'origen. Posteriorment, tres grups de fidels milleristes s'uniren per formar l'Església Adventista del Setè Dia. Creuen que la segona vinguda de Jesucrist separarà els sants dels malvats i inaugurarà el Regne del Mil·lenni. Observen el dissabte. No mengen carn, ni prenen narcòtics ni estimulants perquè els consideren perjudicials. L'abonament del delme ha fet que l'església pugui desenvolupar una gran tasca missionera arreu del món. En l'actualitat superen els dotze milions de fidels. La Conferència General, la seva institució suprema, es reuneix a Silver Spring cada cinc anys. Les congregacions locals són governades per ancians i diaques. Disposen també d'un extens sistema d'escoles parroquials i d'hospitals.

La denominació *adventisme* prové del llatí *adventus*, ‘vinguda’.

Aga Khan *n m*

ISLAM. Títol religiós i temporal del cap dels musulmans xiïtes ismaïlites de l'Índia i el Pakistan.

Nota: El títol d'Aga Khan va ser creat el 1880 per Hassan Ali Xah, descendent del profeta Muhàmmad, quan va ser expulsat de Pèrsia per Fath Ali.

agadà *n f*

JUDAISME. Interpretació de tendència exhortativa de les narracions bíbliques.

Nota: L'agadà s'aplica a les parts del Talmud que no són estrictament jurídiques, sinó que serveixen per a l'ensenyament i l'educació.

agàdic -a *adj*

JUDAISME. Relatiu o pertanyent a l'agadà.

Agni

HINDUISME. Déu hindú del foc, dotat de set llengües ígnies.

Nota: Agni, mitjancer entre els déus i els homes, condueix les ofrenes del foc al món dels déus i duu la calor divina al món de les persones. En el moment de la cremació a la pira funerària, Agni fa de devorador de cadàvers i els trasllada al regne dels esperits. És un déu bondadós i protector de la llar, però no deixa de ser ambivalent i se'l representa amb dos rostres, un de tranquil i plàcid i un altre de terrible.

agnòstic | agnòstica *n m, f*

TERMES SECULARS. Persona que professa l'agnosticisme.

agnòstic -a *adj*

TERMES SECULARS. Relatiu o pertanyent a l'agnosticisme.

agnosticisme *n m*

TERMES SECULARS. Actitud filosòfica segons la qual tot el que va més enllà de les dades experimentals no pot ser conegut.

Nota: La denominació *agnosticisme* prové de l'adjectiu *agnòstic -a*, ‘que no pot ser conegut’. Tot i que la denominació *agnosticisme* hagi estat creada pel biòleg Thomas Huxley el 1869, el concepte es pot aplicar a qualsevol època de la història, per exemple al segle v aC, en què el sofista grec Protàgores considerava impossible afirmar sense proves l'existència dels déus. Efectivament, el pensament agnòstic només accepta la veritat comprovada pel mètode científic i rebutja qualsevol creença o dogma metafísic basat en la noció d'absolut diví. D'altra banda, l'agnosticisme també inclou diverses filosofies que admeten l'existència d'un ordre de realitat que no pot ser conegut per naturalesa: és el cas del positivisme d'Auguste Comte, de l'evolucionisme de Herbert Spencer, del relativisme de William Hamilton, etc.

Àgora

NOVES RELIGIONS. Comunitat fundada l'any 1974 per Àngel Nogueira Dobarro, professor de filosofia de la Universitat de Barcelona, en connexió amb el grup francès Àgora.

Nota: L'aspiració del moviment Àgora és la realització plena de l'ésser humà, vist des d'una perspectiva platònica, oriental i gnòstica i considerat lliure quan es desmarca dels seus lligams tradicionals (famí-

lia, religió, matrimoni). Àgora organitza conferències, formació d'adults i de disminuïts psíquics mitjançant la Fundació Ánthropos, i difon publicacions a través d'una llibreria (Ánthropos) i una editorial (Editorial del Hombre) pròpies.

ahimsa *n f*

HINDUISME. Virtut per la qual hom renuncia a fer mal a qualsevol ésser vivent ja sigui mitjançant el pensament, la paraula o l'acció.

Nota: L'ahimsa, entesa com a 'no-violència', es va popularitzar a partir de Gandhi en el seu combat contra el domini colonial britànic mitjançant la resistència passiva.

La denominació *ahimsa* significa, literalment, 'no dany'.

ahmadia *n f*

ISLAM. Corrent de l'islam sunnita.

Nota: L'ahmadia va ser fundada al segle XIX al Panjab per Mirzà Gulam Ahmad, que es va sentir cridat per Déu a lluitar contra el cristianisme i va escriure una obra on exposa les seves revelacions i en la qual manlleva elements de la Bíblia i de l'Evangeli. El 1890 es va presentar com a profeta (mahdí), és a dir, com a renovador de l'islam, i el 1904 com a messies dels jueus, reencarnació del Jesucrist dels cristians i l'últim avatar de Krixna, fet que va provocar l'oposició de totes aquestes tradicions. L'ahmadia, actualment difosa al Pakistan, a l'Índia, a l'oest de l'Àfrica, a Europa i a Amèrica, té com a objectiu la propagació de l'islam als països cristians mitjançant missioners, publicacions i premsa, tècniques manllevades dels protestants.

ahura *n m*

ZOROASTRISME. Ésser diví benèfic.

Nota: La figura de l'ahura s'oposa al dimoni. A part d'aparèixer en el nom propi *Ahura Mazda*, el títol d'ahura també es pot referir als éssers divins benèfics en general (els ahures).

Ahura Mazda

ZOROASTRISME. Nom de Déu utilitzat per Zoroastre i els seus seguidors.

Nota: El món és el camp de batalla entre Ahura Mazda i Angra Mainyu, que és l'esperit del mal. En aquesta lluita prevaldrà finalment Ahura Mazda.

Ahura Mazda significa, literalment, 'senyor de la saviesa'.

També es documenta en certs textos amb les formes *Ohrmazd*, *Ormazd* i *Ormuz*.

aiatol·là *n m*

ISLAM. Títol honorífic que reben les autoritats religioses de rang més alt dins de l'islam xiïta.

Nota: En el clergat xiïta, l'aiatol·là és superior al mul·là i, per sobre de l'aiatol·là, encara hi ha l'aiatol·là al-uzmà ('el més sublim signe de Déu'). Aquests personatges són models que han de seguir els fidels xiïtes. Un dels aiatol·làs més famosos fou l'aiatol·là Khomeini, que va ser el cap xiïta de l'Iran el 1962 abans de ser exiliat pel xa, i que va tornar a l'Iran el 1979 per restaurar la República Islàmica després de la caiguda de la monarquia. Seguidor d'un islam intransigent, Khomeini va perseguir tota oposició interna i va intentar estendre la revolució islàmica als altres països àrabs.

La denominació *aiatol·là* significa, literalment, 'signe de Déu' i és un mot modern, encunyat al segle XX.

Aïdu l-adha *n m*

veg. **festa de l'Ofrena** *n f*

Aïdu l-fitr

sin. **Aïdu l-saguir**

ISLAM. Festa de ruptura del dejuni del ramadà.

Nota: L'Aïdu l-fitr marca el final de les privacions i es caracteritza per l'alegria familiar. Després de l'albada, es fa una pregària i s'escolta un sermó per celebrar l'experiència viscuda durant aquest mes, la força de voluntat per complir l'obligació del dejuni i la revelació de l'Alcorà. Després de la pregària es fa un dinar; els nens reben regals i els pobres caritat. També és el moment de pagar la zakat i el moment de la reconciliació i el perdó. Per als musulmans que viuen en països on són minoria, l'Aïdu l-fitr és l'oportunitat de renovar la seva fe i d'estar junts amb els amics.

La denominació *aïdu l-saguir* significa 'petita festa'.

Aïdu l-kabir *n m*

veg. **festa de l'Ofrena** *n f*

Aïdu l-qurban *n m*

veg. **festa de l'Ofrena** *n f*

Aïdu l-saguir

sin. **Aïdu l-fitr**

aixab *n m pl*

ISLAM. Companys del profeta Muhàmmad.

Nota: Els testimonis dels aixab són la base de la tradició profètica (sunna).

Aixurà *n f*

ISLAM. Festa islàmica que se celebra el dia deu del mes de muharram.

Nota: Per als xiïtes el mes de muharram és un mes de dol i de lamentació. Durant l'Aixurà celebren el record de la mort

de Husayn, fill d'Alí, mort a Karbala (Iraq) per l'exèrcit dels omeies el 680 dC. Aquesta mort, que és l'origen de la divisió dels musulmans i del naixement del xiïsm, és considerada un martiri. L'Aixurà se celebra amb lamentacions i processons en les quals els homes es flagel·len amb espases i fan donacions de sang en públic. També se sol fer la representació del *taziye*, el misteri de la passió de Husayn.

La denominació *aixurà* significa, literalment, 'deu'.

Akshaya Tritiya

HINDUISME; JAINISME. Festivitat que s'escau el tercer dia lunar del mes vaishakha, el novè del calendari hindú, que correspon aproximadament al mes de maig del calendari gregorià, per la qual se celebra l'aniversari de la sisena encarnació de Vixnu.

Nota: L'Akshaya Tritiya és un dia per als bons auspicis, en què hom acostuma a començar bones accions i empreses.

Al-Andalus

ISLAM. Conjunt de les regions de la península Ibèrica que es trobaven sota la denominació islàmica a l'edat mitjana.

Nota: El terme *Al-Andalus* s'ha relacionat, sense total seguretat, amb els vàndals, que haurien donat aquest nom a la Bètica abans de passar a Àfrica el 533. Tot i que els autors hispanocristians medievals utilitzen el terme *Spania* o *Hispania*, els autors àrabs fan servir l'expressió *Al-Andalus* per a designar l'Espanya musulmana, independentment de la seva extensió geogràfica. Per tant, quan el

territori musulmà es va reduir al regne de Granada, la denominació *Al-Andalus* es va aplicar exclusivament a aquesta regió.

alauita *n m, f*

sin. **nussairita** *n m, f*

ISLAM. Seguidor d'un dels corrents de l'islam xiïta, difós a Síria, al Líban i a Turquia.

Nota: Els alauites representen un 13% de la població de Síria. Es tracta d'una branca xiïta que va ser fundada al segle ix a l'Iraq per Muhàmmad ibn Nusayr (d'aquí el nom de *nussairites* que també reben els seus membres) i considerada herètica pels sunnites i xiïtes. Els alauites segueixen una religió esotèrica influenciada pel maniqueisme i s'adapten als entorns religiosos: manllevan elements cristians en un entorn cristià o ritus islàmics en un entorn islàmic. El dogma principal atribueix la divinitat a Alí, que és el primer imam dels xiïtes. Al segle xx, el mandat francès a Síria va donar autonomia als alauites, que actualment són cada vegada més actius en la vida política siriana: el cap de l'Estat i molts funcionaris pertanyen a aquesta comunitat. També al Marroc la família reial, tot i que segueix l'ortodòxia sunnita malikita, vol remuntar els seus orígens fins a Alí, cosí i gendre de Muhàmmad.

alayavijnnyana *n m*

BUDISME. Concepte que designa l'inconscient, que conté i rep totes les potencialitats i tendències acumulades al llarg de la successió de naixements i morts, a partir del qual s'alimenta la consciència i prenen forma totes les experiències.

Nota: L'alayavijnnyana és un concepte central de l'escola Yogachara del Mahayana, que el considera com l'essència del món, del qual deriva tot el que existeix.

La denominació *alayavijnnyana* significa, literalment, 'dipòsit de la consciència'.

Alba Daurada

NOVES RELIGIONS. Moviment fundat l'any 1888 a Londres pel metge William R. Woodman, l'escriptor i oculista Samuel Liddell Mathers i William Winn Wescott, procedents de la maçoneria.

Nota: El moviment Alba Daurada es va crear per desenvolupar l'orientació màgica que no es trobava en la perspectiva de la francmaçoneria. Efectivament, l'Alba Daurada conté elements d'astrologia, del tarot i de la càbala, i les iniciacions als deu graus (inspirats en el moviment Rosacreu) inclouen, a més dels rituals i de la memorització de textos, l'ús d'objectes màgics (espasa, calze), la preparació de talismans, l'evocació d'esperits, etc. L'Alba Daurada és una de les organitzacions secretes i esotèriques modernes més importants. Després d'una època de decadència, passa actualment per un període de renaixement i té molts centres diferents, sobretot als Estats Units d'Amèrica i a Europa. A Espanya la seva seu es troba a Barcelona.

El moviment Alba Daurada s'anomena, en anglès, *Golden Dawn*.

Alcorà *n m*

ISLAM. Llibre sagrat dels musulmans.

Nota: L'Alcorà consta de 114 capítols. Per als musulmans, és la paraula mateixa de Déu que va ser revelada en àrab

a Muhàmmad per l'arcàngel Gabriel (Jibril). Per tant, l'Alcorà té un caràcter inimitable i perfecte en el seu contingut i la seva forma, cosa que n'impedeix la crítica textual i històrica. L'Alcorà tracta sobretot de la fe en Déu, la seva unitat, menciona alguns profetes i personatges bíblics (Abraham, Isaac, Jacob, Jesucrist, Maria, etc.) perquè l'Alcorà ha vingut per "segellar" la revelació imperfecta dels jueus i dels cristians. A més, conté, encara que d'una manera molt exigua, prescripcions morals, religioses i jurídiques per a la vida social i familiar. L'Alcorà impregna la vida quotidiana dels musulmans, que el reciten i l'aprenen de memòria. Molts infants aprenen a llegir i a escriure amb la primera sura de l'Alcorà.

La denominació *Alcorà* prové de l'àrab *Qur'an*, que significa 'lectura', 'recitació'.

aleia *n f*

ISLAM. Versicle alcorànic.

Nota: La denominació *aleia* significa, literalment, 'signe', 'senyal' o 'prova' i, de fet, els versicles de l'Alcorà es consideren signes de Déu. Hi ha 6.200 versets, que componen les sures de l'Alcorà.

Alfa i Omega

NOVES RELIGIONS. Comunitat fundada per Luis Antonio Soto Romero l'any 1975 al Perú.

Nota: El moviment Alfa i Omega s'estén per l'Amèrica del Sud i l'Estat espanyol. La branca espanyola, apareguda a Barcelona l'any 1977, depèn de la Bihar School of Yoga establerta a l'Índia i ofereix la pràctica del ioga (combinada amb una dieta sense alcohol, carn, tabac, etc.) per aconseguir la salut psicològica

i l'harmonia amb un mateix i amb els altres. Dos asrams d'aquesta comunitat es troben a l'Estat espanyol (Alfaland i Omegakali, aquest darrer a prop de Sant Feliu de Guíxols).

alfaquí *n m*

sin. **faqih** *n m*

ISLAM. Jurista, especialista del dret islàmic.

Nota: L'alfaquí és l'expert en el fiqh, és a dir, en la llei religiosa i el seu sentit. Aquests doctors de la llei, així com els àlims, sempre han gaudit d'una certa veneració a l'islam sunnita, ja que no existeix un clergat constituït.

El plural de *faqih* és *fuqaha*.

aliança *n f*

JUDAISME. Pacte entre el Senyor i el poble d'Israel.

Nota: La noció d'aliança és fonamental en la tradició jueva, que des de l'època bíblica l'utilitza per a expressar de forma ben concreta la relació entre una persona jueva i el seu Déu, i entre el poble d'Israel i Déu. Segons la Tanakh, Déu concertà pactes amb diversos personatges, alguns no jueus, com ara Noè, i d'altres ja del poble jueu. Per definició, un jueu és la persona que assumeix aquest pacte amb Déu.

La denominació *aliança* s'anomena, en hebreu, *Berit*, que significa 'pacte', 'acord de mutu consentiment' entre dues parts, segons el qual cada part assumeix un compromís amb l'altra.

Aliança Baptista Mundial

PROTESTANTISME. Organització internacional de les unions i federacions d'esglésies baptistes de tot el món,

creada el 1905 per a facilitar les relacions entre aquestes esglésies.

Aliança Reformada Mundial

PROTESTANTISME. Agrupació de les esglésies calvinistes, creada el 1877, que destaca el règim presbiterià i sinodal en el govern de l'Església.

Nota: Les esglésies calvinistes es coneixen com *reformades* a l'Europa continental i *presbiterianes* al món anglosaxó. L'any 1970 algunes esglésies congregacionalistes es van adherir a l'Aliança Reformada Mundial.

àlim *n m*

ISLAM. Erudit especialitzat en teologia islàmica.

Nota: L'àlim ha estudiat l'Alcorà, la tradició (sunnà) del profeta Muhàmmad i la llei islàmica (xaria). Contràriament al jurista (alfaquí) i al jutge (cadi), l'àlim és el teòleg consultat per aquests dos quan tenen un dubte sobre algun aspecte de la llei, quan hi ha conflictes o buits legals, etc. Els teòlegs, així com els alfaquins, sempre han gaudit d'una veneració religiosa i en certa manera han ocupat la figura del clergue, que no existeix en l'islam sunnita. Molts ulema han ensenyat en mesquites i madrasses, on han difós la seva influència sobre el poder polític.

El plural d'àlim és *ulema* o *ulamà*.

aliyà *n f*

JUDAISME. Honor que es concedeix a un creient de llegir un passatge de la Torà al servei del dissabte.

Nota: Com que el passatge assignat està subdividit en un mínim de set seccions, calen com a mínim set persones diferents per a fer les lectures. També es no-

mena un lector addicional per a repetir part de la lectura final i recitar l'haftarà. Si un sacerdot jueu (un descendent directe d'Aaró, el primer sacerdot) i un levita (un membre de la tribu sacerdotal de Levi) són presents, se'ls assigna privilegiadament la primera i la segona lectures, respectivament. Així, normalment, un fidel israelita comú llegeix des de la tercera lectura de la Torà en endavant. Actualment, l'aliyà també designa els immigrants d'altres terres que es "dirigeixen" cap a Israel, per analogia amb l'èxode cap a la Terra Promesa.

El plural d'*aliyà* és *aliyot*.

La denominació *aliyà* prové de l'hebreu '*aliya*, 'aixecar-se'.

Al·là

ISLAM. Déu per als musulmans.

Nota: El terme *ilah* ('divinitat') s'utilitzava abans de la missió de Muhàmmad; després del profeta Muhàmmad s'utilitzarà *alilah* ('el déu'), que es transformarà en *Allah* i designarà el Déu únic, tal com està afirmat en la primera sura de l'Alcorà, la fatiha. Segons els musulmans, Déu és transcendent, etern, primer i últim, incomparable, etc. L'Alcorà li atribueix 99 noms, ja que el centé és el nom indicible.

alliberament *n m*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Acció i efecte de salvar-se o de salvar una persona de mals, perills o molèsties.

Nota: L'alliberament consisteix en un procés de canvi intern pel qual el subjecte escapa del cicle de renaixements, es desprèn dels entrebancs de la naturalesa i del món o bé es desfà de la culpa, del mal, del sofriment o del no saber. Rep

noms diferents segons les diverses religions, com ara il·luminació, salvació, redempció o justificació, entre d'altres.

alquibla *n f*

ISLAM. Orientació vers la Meca, cap on preguen els musulmans.

Nota: A les mesquites, l'alquibla l'assenyala el mihrab. La direcció a la Meca (o, millor dit, a la Ka'ba) té molta importància, ja que no només condiciona la posició en la pregària sinó molts actes de la vida quotidiana: la mesquita està orientada en aquesta direcció, i també les tombes, la cara dels musulmans agonitzants, la cara dels animals sacrificats, etc. A més, l'expressió *gent de l'alquibla* (ah al-qiblah) designa els musulmans.

alquibla *n f*

ISLAM. Mur d'una mesquita oposat a la porta d'entrada, orientat vers la Meca.

Ambedkar, Bhimrao Ramji

BUDISME. Líder dels harijan, dalits o intocables hindús, que fou ministre de justícia del govern indi.

Nota: Bhimrao Ramji Ambedkar va mostrar el seu desacord amb M. K. Gandhi quan pretenia parlar en nom de les castes més baixes i va aconseguir que la discriminació envers els intocables quedés fora de la Constitució. En veure que, tanmateix, es perpetuava la doctrina de les castes en l'hinduisme, el va abandonar i es va convertir públicament al budisme el 1956, juntament amb 200.000 intocables, en una cerimònia pública a Nagpur, Índia. Milions d'intocables l'han seguit des d'aleshores, principalment a les zones on el Partit Republicà, que ell liderava,

era actiu. Ambedkar va subratllar l'aspecte social revolucionari de l'ensenyament budista, i la Societat Budista de l'Índia (Buddhist Society of India) continua la seva missió. Ambedkar, per a qui el budisme és una religió purament racional, és un dels precursors del budisme social o compromès.

Amesa Spenta *n m*

ZOROASTRISME. Cadascuna de les sis entitats espirituals que acompanyen Ahura Mazda i representen el bon pensament, la justícia, el senyoratge, la devoció benefactora, el benestar o la plenitud i la immortalitat.

Nota: Zoroastre va fer dels Amesa Spenta atributs d'Ahura Mazda. En textos posteriors, la denominació *Amesa Spenta* sembla que s'utilitza de forma més imprecisa per a designar les divinitats en general.

La denominació *Amesa Spenta* prové de l'avèstic i significa, literalment, 'immortal benèfic'.

Amics de l'Home

NOVES RELIGIONS. Comunitat fundada l'any 1920 per Alexandre Freytag, antic membre dels Estudiants de la Bíblia, els futurs Testimonis de Jehovà.

Nota: Els Amics de l'Home pensen que el Regne de Déu pot ser restablert a la Terra i sostenen que per a abolir la mort i obtenir la vida eterna a la Terra cal suprimir el pecat, és a dir, qualsevol agressió a la natura i als éssers humans. Aquesta doctrina porta a la protecció del medi ambient, a accions filantròpiques i a un estil de vida molt estricte. El moviment practica una intensa activitat de difusió i el pro-

selitisme de porta a porta, igual que els Testimonis de Jehovà, però limita la seva acció als països francòfons europeus.

Amida

veg. **Amithaba**

amidà *n f*

JUDAISME. Part de la tefil·là que es recita dempeus.

Nota: L'amidà és el component principal de les oracions diàries del judaisme i consta de dinou benediccions.

El plural d'*amidà* és *amidot*.

amish *n m*

ESGLÉSIES LLIURES. Membre d'una comunitat cristiana anabaptista fundada a Suïssa al segle XVII per Jacob Amman.

Nota: Jacob Amman es va separar de la comunitat mennonita a causa d'algunes diferències rituals i per la seva insistència en la separació de tota influència del món. Per evitar les persecucions els amish van emigrar als Estats Units d'Amèrica cap al 1720, sobretot a l'estat de Pennsilvània, que havia declarat la tolerància religiosa. Fins avui, els amish, que són uns 100.000 repartits en diversos estats dels Estats Units d'Amèrica, han mantingut el mode de vida rural del segle XVII i han rebutjat els progressos de la societat moderna: viuen com vilatjants, es neguen a utilitzar l'automòbil i l'electricitat i els homes es deixen barba. Des del punt de vista religiós, es tracta d'un grup cristià conservador que no permet el matrimoni amb persones que no pertanyin al grup, no tenen temples i el culte es realitza a les cases particulars, celebren la comunió dos cops l'any juntament amb el ritu del lavatori de

peus, fan una lectura literal de la Bíblia, se separen de la resta del món, rebutgen el servei militar, etc., com altres comunitats fonamentalistes i evangèliques.

Amithaba

sin. compl. **Amida**

BUDISME. Un dels budes més importants del corrent Mahayana.

Nota: Segons la tradició, Amithaba ha promès no accedir al nirvana fins que no ho hagin aconseguit tots els éssers i regna en un paradís. És venerat sobretot al sud-est asiàtic i constitueix la figura central de la gran escola doctrinal de la Terra Pura.

Amida és el nom que el buda Amithaba rep al Japó.

Amithaba significa, literalment, 'llum infinita'.

Amma

sin. **Mata Amritanandamayi**

NOVES RELIGIONS. Mestra espiritual hindú.

Nota: Amma és coneguda per les grans trobades que organitza arreu del món, durant les quals, a més d'impartir ensenyaments i fer sessions de meditació, abraça els seus fidels per omplir-los d'amor i compassió. L'any 2002 va rebre el premi Gandhi-King a la no-violència, concedit pel Fòrum de la Pau de les Nacions Unides, en reconeixement a la seva tasca humanitària d'ajut a la gent pobre.

Mata Amritanandamayi és el nom real d'Amma.

amritsanskar *n f*

SIKHISME. Cerimònia d'iniciació sikh.

anabaptisme *n m*

PROTESTANTISME. Doctrina que nega la validesa del baptisme administrat als infants abans de tenir ús de raó i exigeix rebatejar els adults batejats de petits.

anabaptista *adj*

PROTESTANTISME. Relatiu o pertanyent a l'anabaptisme.

anabaptista *n m, f*

PROTESTANTISME. Seguidor de l'anabaptisme.

Nota: Van aparèixer diversos grups d'anabaptistes, avui coneguts com a revolucionaris, a la reforma radical. Eren hereus dels moviments espirituals de l'edat mitjana. Van ser perseguits pels catòlics i pels luterans, fet que va ocasionar una diàspora per diferents països d'Europa i de l'Amèrica del Nord. El 1572, els que formaven el sector més moderat van adoptar el nom de *baptistes* i els seguidors de Menno Simons van ser coneguts com *mennonites*.

ananda *n m*

HINDUISME. Estat de felicitat, de beatitud.

Nota: Segons el vedanta, l'ananda és un estat de consciència lliure de processos mentals, de manera que ja no projecta malaltia, vellesa o mort, ni temença, pena, passió o preocupació. També en el vedanta, en la descripció conceptual de la noció de Brahman, s'utilitza la fórmula *saccidananda* (*sat-cit-ananda*), on el tercer membre significa la beatitud impertorbable, absoluta, que només s'assoleix en el *samadhi* i s'identifica amb la consciència divina.

Ananda Marga

NOVES RELIGIONS. Organització socioespiritual internacional fundada a l'Índia el 1955 pel pensador Anandamurti i inspirada en l'hinduisme tàntric.

Nota: Els objectius d'Ananda Marga (que significa 'el camí cap a la felicitat') són, d'una banda, l'autorealització física i mental a través del tantra ioga, de la meditació, de la recitació de mantres, de dejunis periòdics, etc.; d'altra banda, la justícia social i el progrés de la humanitat a través d'obres humanitàries, educatives, mèdiques i ecològiques. Ananda Marga té uns quants milers de fidels escampats per Europa (inclosa Espanya), els Estats Units d'Amèrica i Austràlia. El nom de naixement del fundador és Prabhat Rainjan Sarkar.

ananita *n m, f*

veg. **caraiïta** *n m, f*

anatman *n m*

BUDISME. Negació d'un mateix, de la pròpia personalitat.

Nota: L'anatman és una de les teories centrals del budisme, que nega l'existència d'una substància immortal i independent a l'interior d'un ésser individual. En la concepció budista, el jo només és una personalitat empírica composta de cinc trets (corporeïtat, percepció, consciència, acció i coneixement) característics de l'existència inconstant, efímera i dolorosa. En el budisme Hinayana, aquesta concepció es limita a la personalitat humana. En canvi, el Mahayana l'estén al conjunt dels dharma de la vida condicionada (*pratityasamutpada*).

ancià *n m*

PROTESTANTISME. Persona que exerceix un ministeri de guia espiritual, mestre o dirigent, especialment a les congregacions presbiterianes.

ancià *n m*

sin. **conseller presbiteral** *n m*

PROTESTANTISME. Persona que actua d'ajudant del pastor a les esglésies reformades o presbiterianes.

Nota: L'ancià té un paper important en l'elecció dels pastors i en la designació dels representants sinodals.

anglicà | anglicana *n m, f*

PROTESTANTISME. Membre de l'Església anglicana.

anglicà -ana *adj*

PROTESTANTISME. Relatiu o pertanyent a l'Església anglicana o a l'anglicanisme.

anglicanisme *n m*

PROTESTANTISME. Comunió d'esglésies de tipus episcopal amb un origen comú amb l'Església d'Anglaterra.

Nota: Les esglésies de l'anglicanisme concedeixen a l'episcopat de Canterbury una primacia d'honor. La seva constitució i la seva tipologia són molt diverses, si bé totes es mantenen unides per la vinculació a la seu de Canterbury i als principis bàsics establerts durant la Reforma de l'Església d'Anglaterra. L'anglicanisme va néixer al segle XVI quan Enric VIII d'Anglaterra va disposar una sèrie de lleis que privaven el bisbe de Roma de qualsevol poder jurisdiccional sobre l'Església d'Anglaterra. La introducció de la Bíblia i la propagació del protestantisme van influir decisivament a conformar una església que, separada de Roma, es va tor-

nar permeable als corrents de la Reforma. A l'anglicanisme es distingeixen tres tendències: la protestant o Low Church, l'anglocatòlica o High Church i la liberal o Broad Church. Tanmateix, l'anglicanisme no es limita a l'àmbit britànic sinó que s'ha difós per tot el món i ha arribat a conformar la Comunió Anglicana, que abasta molt més que l'Església d'Anglaterra. Actualment és una església pont entre catòlics i protestants per al diàleg ecumènic, atès el seu compromís històric d'acceptació d'alguns principis organitzatius i intuïcions del protestantisme, i el fet de voler mantenir la tradició de l'antiga Església en continuïtat amb la fe dels quatre concilis primitius.

Angra Mainyu

ZOROASTRISME. Adversari maligne d'Ahura Mazda, cap i creador de les forces del mal.

Nota: És un terme avèstic que significa 'esperit dolent'; l'equivalent posterior és Ahriman. L'oposició entre Angra Mainyu i Ahura Mazda ocupa un lloc central en els ensenyaments del profeta Zoroastre, que insistia en la necessitat de la gent de triar entre ells, i l'obligació moral de col·laborar amb les forces d'Ahura Mazda per a vèncer el mal. Segons textos zoroàstics posteriors, la història del món acabarà amb la derrota d'Angra Mainyu a la fi dels temps.

ànima *n f*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ; RELIGIONS INDÍGENES. Principi vital dels éssers vivents, especialment de l'ésser humà.

animisme *n m*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ; RELIGIONS INDÍGENES. Creença segons la qual tot objecte o fenomen de la natura és posseït per una ànima independent de la mateixa materialitat del fenomen i que es considera que és capaç d'influir en els esdeveniments humans.

Nota: E. B. Tylor va proposar una teoria que situava en l'animisme l'origen de les religions: l'home primitiu concebia l'existència d'una ànima que habitava al cos i que l'abandonava en el moment de la mort. Aquesta teoria, tot i haver estat rebutjada, substitueix encara la forma acceptada del naturalisme. La denominació *animisme*, avui en desús per a descriure les religions que no utilitzen l'escriptura, arribà a convertir-se en sinònim de *religió primitiva*.

anticlerical *adj*

TERMES SECULARS. Relatiu o pertanyent a l'anticlericalisme.

anticlerical *n m, f*

TERMES SECULARS. Partidari de l'anticlericalisme.

anticlericalisme *n m*

TERMES SECULARS. Doctrina o tendència contrària a la influència i la intervenció del clergat en la vida pública, ja sigui en els temes polítics, socials o econòmics.

Nota: L'anticlericalisme té diverses formes: en primer lloc, ha designat en la història la voluntat dels cristians laics d'assumir les seves tasques de manera autònoma i d'alliberar-se de la potència del clergat catòlic, per exemple, el rei sant Lluís al segle XIII, Luter, Calví, etc.

En segon lloc, i més sovint, es tracta de l'anticlericalisme antireligiós: és el cas dels filòsofs del segle XVIII, com Voltaire, Diderot, etc., o de Karl Marx, defensor del materialisme històric, entre d'altres. També cal destacar que els partidaris de l'anticlericalisme i del laïcisme van obtenir la separació de l'Església i de l'Estat de França l'any 1905.

Antiga Església d'Orient

sin. **Església assíria ; Església assíria d'Orient ; Església caldea**

CRISTIANISME. Església cristiana siríaca oriental, que correspon al cristianisme originari de la Mesopotàmia i Pèrsia.

Nota: La tradició ha titllat l'Església assíria de nestoriana, qualificatiu superat actualment en les relacions ecumèniques. L'Església assíria es caracteritza per ser l'única església oriental que no està en comunió ni amb l'Església ortodoxa, ni amb les esglésies ortodoxes orientals, ni amb el Vaticà. El cap de l'Església assíria té el títol de catolicós i la seu titular és la de l'antiga Selèucia-Ctesifont (Iraq). Té una litúrgia pròpia, el ritu sirooriental.

antisemitisme *n m*

TERMES SECULARS. Ideologia d'hostilitat contra els jueus o el judaisme.

Nota: L'antisemitisme consisteix en un conjunt de sentiments, prejudicis, ideologies, creences i pràctiques racistes o xenòfobes contra els jueus, contra el judaisme globalment o contra una part de la fe jueva. És una forma d'intolerància religiosa que va des d'una senzilla actitud mental o emocional fins a l'assumpció d'estereotips, la discriminació o la

persecució dels jueus. La denominació *semita* fa referència a Sem, que segons els escrits bíblics fou el primogènit de Noè, de qui són descendents els hebreus. Malgrat no tenir cap base ètnica, ja que hi ha molts pobles semites que no són jueus, la veu *semita* va abandonar el seu significat lingüístic original per adquirir un nou significat racial que, a la pràctica, la identifiquen, per raó de l'ús que se'n fa, amb l'antijudaisme. El periodista alemany Wilhelm Marr creà el concepte *antisemitisme* el 1879 (vegeu el seu llibre *Zwangslose Antisemitische Hefte*) per denotar l'odi als jueus i als corrents polítics liberals, cosmopolites i internacionals dels segles XVIII i XIX, freqüentment associats als jueus. Llibres com *Els Protocols dels savis de Sió*, artífici difós per la policia tsarista a finals del segle XIX, o el mateix *Mein Kampf* (1923) d'Adolf Hitler, són l'expressió més radical d'aquesta fòbia malaltissa.

antoinisme *n m*

NOVES RELIGIONS. Moviment d'inspiració espiritista i teosòfica fundat a Bèlgica, cap al 1885, per Louis Antoine, un miner autodidacte que curava només amb la fe i la pregària. Nota: Els antoinistes, que són uns milers a Bèlgica i França, retenen de la Bíblia la figura del Jesucrist taumaturg i pensen que si l'ésser humà pren consciència de la seva condició espiritual, s'allibera del patiment i pot tornar a la seva condició divina. El guariment del cos segueix el de l'ànima. L'únic pecat és creure en la realitat de la matèria i en el mal.

antropologia de la religió *n f*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Branca de l'antropologia centrada en l'estudi de la religió de les societats primitives.

Nota: L'antropologia de la religió és una de les tres ciències socials de la religió, juntament amb la psicologia de la religió i la sociologia de la religió. En els seus orígens estava dominada per la teoria de l'evolució religiosa i la recerca de l'origen de la religió. Per a J. G. Frazer (1854-1941), l'origen de la religió era la màgia; per a E. B. Tylor (1832-1917), l'animisme; per a R. R. Marett (1866-1944), el preanimisme; per a W. Schmidt (1868-1954), un monoteisme primigeni; i per a d'altres el totemisme, el fetixisme o el politeisme. L'antropologia de la religió ha abandonat recentment les teories radicals i s'ha concentrat en els estudis de camp de tribus concretes i en l'anàlisi del mite, el ritual i el símbol.

antropomorfisme *n m*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Tendència a atribuir a Déu característiques humanes.

Nota: L'antropomorfisme és la conseqüència inevitable del fet que l'ésser humà pot concebre la divinitat en termes de les seves pròpies categories mentals.

antroposofia *n f*

TERMES SECULARS. Moviment fundat l'any 1913 pel filòsof austríac Rudolf Steiner, segons el qual hi ha un món espiritual que és accessible a les facultats cognoscitives latents en tots els éssers humans.

Nota: L'antroposofia va sorgir quan els teòsofs alemanys es van separar de la societat teosòfica. Steiner, que havia

publicat els escrits filosòfics de Goethe, va trobar un mètode científic (la *ciència de l'esperit* o *antroposofia*) per a entendre de quina manera el suprasensible actua en els fenòmens naturals i el va estendre a molts àmbits científics i culturals. L'individualisme ètic i la llibertat humana són les bases de l'antroposofia, que, per tant, no ha dictat cap precepte ni cap regla, no té cap jerarquia, cap ritual ni caràcter religiós. Els membres de l'antroposofia, més de 50.000 a tot el món, intenten tenir responsabilitats en la societat civil i per això realitzen activitats en l'àmbit de la pedagogia (escoles), la medicina (clíniques, lluita contra el càncer), l'agricultura (granges experimentals), etc.

any litúrgic *n m*

CRISTIANISME. Calendari anual de la litúrgia de les esglésies cristianes.

Nota: L'estructura de l'any litúrgic varia segons el corrent cristià. L'any litúrgic estableix quan se celebren els principals esdeveniments de la vida de Jesucrist i els misteris més importants del cristianisme. Les solemnitats més importants de l'any litúrgic són la mort i la resurrecció de Jesucrist —en la seva celebració anual (Pasqua) i setmanal (diumenge)— i el Nadal. Al voltant d'aquestes solemnitats s'estructuren dos grans cicles, formats per un període precedent de preparació i un que segueix a la celebració. El temps de preparació per al Nadal, que en molts corrents és anomenat *Advent*, representa per a les esglésies cristianes occidentals l'inici de l'any litúrgic. El temps de preparació per a la Pasqua s'anomena *Quaresma* ('quaranta dies'). El temps

pasqual dura cinquanta dies, fins a la Pentecosta ('cinquanta' en grec), que és el dia de la vinguda de l'Esperit Sant.

apòstol *n m*

CRISTIANISME. Cadascun dels dotze deixebles que, segons el Nou Testament, Jesucrist va escollir perquè l'acompanyessin fins al moment de la passió i perquè prediquessin la seva doctrina.

Nota: Els apòstols eren: Simó (que Jesucrist va anomenar Pere), Jaume i Joan (fills de Zebedeu), Andreu (germà de Pere), Felip, Bartomeu, Mateu, Tomàs, Jaume (fill d'Alfeu), Tadeu, Simó Cananeu i Judes Iscariot, substituït després per Maties. També el seguien algunes dones que poden ser considerades "apòstoles". Per extensió, de vegades s'anomena *apòstol* qualsevol persona que propaga la fe cristiana.

apòstol *n m*

PROTESTANTISME. Autoritats religioses, considerades hereves dels antics deixebles de Jesucrist.

Nota: La noció d'apòstol s'utilitza especialment en alguns grups d'origen protestant de tipus restauracionista, que pretenen tornar a una forma organitzativa similar a la de l'església primitiva, per exemple, l'Església dels Sants dels Darrers Dies (mormons) o l'Església Neoapostòlica.

apostolat *n m*

CRISTIANISME. Acció d'evangelitzar o d'instruir en la fe, que els cristians exerceixen en virtut de la missió que, segons els evangelis, Jesucrist va encomanar als apòstols.

àrab *adj*

ISLAM. Relatiu o pertanyent als àrabs o a la llengua àrab.

àrab *n m, f*

ISLAM. Membre del poble situat originàriament al desert siropalestí i al nord d'Àrabia.

Nota: Històricament, la península Àrabiga va ser poblada per tribus nòmades que es van tornar sedentàries i van formar petits estats amb influència hel·lènica, com ara els regnes de Palmira, dels nabateus, etc., els quals mercadejaven amb espècies i encens entre Orient i Occident. Al segle VI, la Meca estava controlada per la tribu dels quraixites, de la qual Muhàmmad formava part: es dedicaven al comerç de les caravanes i estaven en contacte amb els cristians i els jueus de Síria i Palestina, que van inspirar el profeta Muhàmmad per fundar una religió monoteista.

àrab *n m*

ISLAM. Llengua semítica parlada al nord d'Àfrica i a l'Àsia sud-occidental.

Nota: L'àrab és considerat la llengua sagrada en la qual Déu va revelar l'Alcorà a Muhàmmad, i és la que utilitzen tots els musulmans del món al moment de l'oració i de la recitació alcorànica.

Arafat

ISLAM. Petit turó on es fa un ritu de pelegrinatge a la Meca.

arati *n m*

sin. **aarti** *n m*

arca de la Torà *n f*

veg. **arca santa** *n f*

arca santa *n f*

 sin. compl. **arca de la Torà** *n f*

JUDAISME. Armari del púlpit on es guarda el séfer Torà, principal símbol religiós dels jueus.

Nota: En hebreu s'anomena *Aron ha-Qodeix* (asquenazites) o *Hekhal* (sefardites). Si és possible, l'arca santa es troba en el mur de la sinagoga més proper a Jerusalem, apuntant-hi. Rememora l'arca de l'aliança que estava situada al Sant dels Sants del Tabernacle del temple de Jerusalem, destruït el 70 dC. L'arca acostuma a tenir una cortina (parokhet) que, a la península Ibèrica, sol ser a la part interior de les portes de l'armari.

archaka *n m*

veg. **pujari** *n m*

Arco Iris

NOVES RELIGIONS. Comunitat fundada el 1978 en un centre de ioga de Sant Sebastià per Emilio Fiel.

Nota: La seu central d'Arco Iris es troba a Arenys de Munt des de l'any 1985. Inclou pràctiques de moltes tradicions espirituals i esotèriques (ioga, tantrisme, zen, sufisme, etc.). La psicoanàlisi i la musicoteràpia s'utilitzen per a alliberar les tensions psicològiques. La dieta és vegetariana i exclou l'alcohol, el tabac i les drogues. Els fills s'eduquen a la comunitat.

arhat *n m*

BUDISME. Persona que, en alliberar-se de tot allò que la lligava a l'existència, ha assolit el nirvana.

Nota: El concepte d'*arhat* és propi del budisme Hinayana.

arià | ariana *n m, f*

veg. **arrià | arriana** *n m, f*

arianisme *n m*

veg. **arrianisme** *n m*

Arjuna

HINDUISME. Un dels cinc germans Pandava, heroi èpic del Mahabharata. Nota: Arjuna era amic i deixeble de Krixna, un dels avatars de Vixnu. Va rebre els ensenyaments de Krixna, que va actuar com el seu auriga al camp de batalla. Arjuna és el model del cercador espiritual i a través d'ell Déu instrueix tota la humanitat. Els ensenyaments de Krixna a Arjuna es troben en el Bhagavad-Gita.

arquebisbe *n m*

CRISTIANISME ORTODOX. Títol que, en l'Església ortodoxa, rep el cap d'algunes esglésies autocèfales sense rang de patriarcat, com ara les de Grècia o Xipre.

arquebisbe | arquebisbessa *n m*

CRISTIANISME. Bisbe que té una jurisdicció pròpia o una dignitat honorífica superior.

arquebisbe major *n m*

CRISTIANISME ORTODOX. Títol que reben els caps d'algunes esglésies orientals catòliques *sui iuris*, com ara l'Església ucraïnesa grecocatòlica, que, tot i tenir les mateixes prerrogatives d'un patriarca, no en tenen el títol.

arrià | arriana *n m, f*

sin. compl. **arià | ariana** *n m, f*

CRISTIANISME. Seguidor de l'arrianisme.

arrianisme *n m*

sin. compl. **arianisme** *n m*

CRISTIANISME. Doctrina formulada durant el segle iv pel teòleg Àrrius i els seus deixebles, caracteritzada pel

fet de negar la naturalesa divina de Jesucrist.

Nota: Considerat una heretgia en diferents concilis, l'arrianisme va ser una important font de controvèrsies i divisions a l'Església primitiva (també relacionades amb qüestions polítiques). Va tenir força seguidors i entre els pobles germànics va perdurar fins al segle vii. L'arrianisme va ser combatut sobretot per Atanasi d'Alexandria. En època moderna alguns unitaristes podrien ser pràcticament considerats arrians, atès que es neguen a atribuir a Jesucrist una naturalesa divina igual a la de Déu Pare, tot i que, per a ells, tampoc no és merament humà. Els Testimonis de Jehovà consideren els arrians precursors del seu moviment.

arxiprestat *n m*

CATOLICISME; CRISTIANISME ORTODOX. Càrrec d'arxipreste.

arxiprestat *n m*

CATOLICISME; CRISTIANISME ORTODOX. Territori sota la jurisdicció d'un arxipreste.

arxipreste *n m*

CATOLICISME; CRISTIANISME ORTODOX. Prevere que, per delegació del bisbe, exerceix determinades funcions pastorals sobre els preveres d'un territori determinat, que comprèn diverses parròquies.

ascetisme *n m*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Programa voluntari, sostingut i, si més no, parcialment sistemàtic d'autodisciplina i autonegació en què es renuncia a les gratificacions immediates, sensorials o profanes per tal d'atènyer un estat

espiritual més elevat o una absorció més completa en el que és sagrat.

Nota: L'etimologia de la paraula *ascetisme* deriva del grec *askesis*, que significa 'exercici, pràctica, entrenament'. A partir d'un significat inicial estrictament físic o atlètic, el terme va anar adquirint progressivament un significat filosòfic, ètic i espiritual. L'ascetisme és virtualment universal en el món de les religions.

asquenazita *n m, f*

JUDAISME. Jueu d'origen centreeuropeu i de l'Europa de l'Est.

asram *n m*

HINDUISME. Lloc de reunió d'aquells que es dediquen al progrés espiritual, els estudis religiosos i la meditació.

Nota: L'asram pot ser una casa privada o rural, un tipus d'ermita o un monestir que agrupa deixebles al voltant d'un guru.

asram *n m*

HINDUISME. Cadascun dels quatre estadis de l'existència en què l'hinduisme organitza la vida humana.

Nota: Els quatre asram són el d'estudiant cèlibe (*brahmacharya*), el de cap de família (*grhastha*), el d'ermita o habitant del bosc (*vanaprastha*) i, un cop s'han trencat tots els lligams, el de renunciament (*sannyasa*).

Assemblees de Déu

ESGLÉSIES LLIURES. Grup pentecostal que fa èmfasi en la glossolàlia i la guarició per la fe.

Assemblees de Germans

sin. **Esglésies dels Germans ; Germans de Plymouth**

PROTESTANTISME; NOVES RELIGIONS. Moviment d'avivament de les esglésies evangèliques sorgit a Irlanda l'any

1825, que poc després es va estendre a Gran Bretanya de la mà, entre d'altres, de John N. Darby.

Nota: John Darby, que havia estat sacerdot de l'Església anglicana d'Irlanda, va abandonar el seu ministeri per convertir-se en predicador itinerant i va crear algunes comunitats de tendències antieclesials. La seva intransigència va propiciar l'escissió del moviment l'any 1848, en les dues branques que avui coneixem: les Assemblees de Germans Darbistes, de tendència exclusiva, i les Assemblees de Germans de Plymouth, de tendència oberta. La pràctica religiosa consisteix en nombroses reunions de pregàries i d'estudi de la Bíblia; el bateig està reservat als adults. Actualment hi ha més d'un milió de germans, escampats principalment pel món anglosaxó i per Europa.

Assemblees de Germans Darbistes

PROTESTANTISME; NOVES RELIGIONS. Branca de les Assemblees de Germans encapçalada per John Darby, de tendència exclusiva.

Nota: Les Assemblees de Germans Darbistes no tenen cap relació amb les altres denominacions evangèliques. Al contrari que les Assemblees de Germans de Plymouth, les Assemblees de Germans Darbistes no accepten al sant sopar ningú que no sigui de la seva comunitat. A més, les resolucions d'una comunitat local han de ser acceptades per la resta. No obstant això, doctrinalment no es diferencien gaire de les Assemblees de Germans de Plymouth, ja que totes dues assemblees rebutgen tota institucionalit-

zació de l'Església i accepten l'autoritat de l'Escriptura.

Assemblees de Germans de Plymouth

PROTESTANTISME; NOVES RELIGIONS. Branca de les Assemblees de Germans de tendència oberta, nascuda a Plymouth el 1830 a fi d'aplegar membres de diverses confessions protestants.

Nota: A diferència dels darbistes, les Assemblees de Germans de Plymouth segueixen el principi de l'autonomia espiritual de les esglésies locals i admeten al sant sopar totes aquelles persones la fe de les quals es consideri autèntica. No obstant això, doctrinalment no es diferencien gaire de les Assemblees de Germans Darbistes, ja que totes dues assemblees rebutgen tota institucionalització de l'Església i accepten l'autoritat de l'Escriptura.

assiriocaldeu -ea *adj*

CRISTIANISME. Relatiu o pertanyent al conjunt dels cristians de l'Església assíria, no catòlics, i els cristians de l'Església caldea, catòlics.

Associacions Evangelistes

ESGLÉSIES LLIURES. Grup pentecostal que fa èmfasi en les obres d'evangelització.

assumpció *n f*

sin. **assumpció autèntica** *n f*

CATOLICISME. Creença que, en morir, la Mare de Déu va ser elevada al cel en cos i ànima.

Nota: Tot i que es va generalitzar ja al segle VIII, l'Església catòlica no va instituir l'assumpció com a dogma fins al 1950.

assumpció autèntica *n f*

sin. **assumpció** *n f*

ateisme *n m*

TERMES SECULARS. Actitud i doctrina de l'ordre de les conviccions no religioses segons la qual es nega l'existència de qualsevol divinitat, especialment d'un déu personal.

Nota: A diferència de l'agnosticisme, que admet un ordre de realitat desconeguda, l'ateisme afirma la seva no-existència. L'ateisme no és propi d'una època ni d'una cultura, és una realitat transversal. Sovint es distingeix entre l'ateisme teòric i l'ateisme pràctic, el d'aquella persona que viu com si Déu no existís encara que no fa cap afirmació expressa sobre aquest aspecte. L'ateisme de vegades va acompanyat d'una actitud antireligiosa, tot i que en les societats pluralistes ha anat adoptant una forma més dialogant que tradueix una visió menys agressiva envers les tradicions religioses. Aquesta nova perspectiva es manifesta, per exemple, en la participació regular d'ateus en iniciatives de diàleg entre religions.

ateu | atea *n m, f*

TERMES SECULARS. Partidari de l'ateisme.

ateu -ea *adj*

TERMES SECULARS. Que no creu en Déu i nega l'existència de qualsevol divinitat.

Athos *n m*

veg. **mont Athos** *n m*

Atisha

BUDISME. Savi budista indi que es va establir i va ensenyar al Tibet.

Nota: Atisha (980?-1055) va exercir una

gran influència en el budisme tibetà. Se'l considera el pare de l'escola Kadam.

atman *n m*

HINDUISME. Ànima individual o jo de l'ésser humà.

Nota: Segons l'hinduisme, l'atman representa el principi etern que anima l'individu empíric: el veritable i immortal "si mateix" (un mateix). Té els mateixos atributs que Brahman, amb el qual s'identifica: ésser etern, consciència i beatitud.

aum *n m*

HINDUISME. Monosíl·lab sagrat, pronunciat *om*, que es fa servir principalment al començament de les oracions i dels llibres sagrats hindús.

Aum Shinrikyo

NOVES RELIGIONS. Comunitat japonesa fundada l'any 1984 per Chizuo Matsumoto.

Nota: El moviment Aum Shinrikyo inclou pràctiques i pensaments sobretot del budisme però també de l'hinduisme (ioga, reencarnacions) i de l'ocultisme cristià. Els fidels han de passar per quatre graus iniciàtics que corresponen als quatre nivells de l'univers: el sensorial, l'astral, el causal, el de la veritat i finalment la llibertat plena (maha-nirvana). Per arribar-hi han d'estudiar l'ètica budista, el ioga, tècniques de purificació ritual i mantres. El moviment també té una perspectiva apocalíptica: Matsumoto (que després es va canviar el nom per Shoko Asahara) va preconitzar una tercera guerra mundial i un caos que acabaria amb el món. Va ensenyar que no hi havia possibilitat de supervivència per a la humanitat i que només els membres del grup sobreviuri-

en. A Asahara, actualment a la presó, se li atribueixen diversos atacs amb gas sarín a Matsumoto i al metro de Tòquio els anys 1994 i 1995. El moviment encara té fidels al Japó (en tenia més de 10.000 l'any 1995), a Sri Lanka, als Estats Units d'Amèrica, a Rússia (uns 30.000) i a Alemanya, entre altres països.

La denominació *Aum Shinrikyo* significa 'religió de la veritat suprema'.

aumisme *n m*

NOVES RELIGIONS. Comunitat fundada l'any 1969 a França, als Alps de l'Alta Provença, per Gilbert Bourdin.

Nota: Gilbert Bourdin es va formar en les diverses tradicions espirituals i ocultes i va ser un deixeble del mestre hindú Swami Sivananda Saravasti a l'Índia. Quan va tornar a França va popularitzar les tècniques del ioga amb diverses publicacions, va crear l'Associació dels Cavallers del Lotus d'Or (substituïda l'any 1995 per l'Associació del Vajra Triomfant) i va fundar l'asram de Mandarom Shambhasalem. L'aumisme —terme derivat del mot *aum*, monosíl·lab sagrat de l'hinduisme— vol fer de pont entre les tradicions d'Orient i d'Occident i respecta totes les religions, motiu pel qual el fundador, que va agafar el nom de Hamsah Manarah, és qualificat de "Messies cosmoplanetari" o "Mestre de síntesi". La ciutat de l'aumisme inclou edificis representatius de cada tradició i estàtues de Buda i de Jesucrist. Els fidels pregunten per la unitat i la pau entre les religions i els pobles. La comunitat, que actualment té un miler de fidels a França i alguns països francòfons, es va donar a

conèixer als mitjans de comunicació el 6 de setembre de 2001 quan el Govern francès va ordenar fer explotar l'estàtua de 33 metres que representava el fundador de l'aumisme.

autocèfal -a *adj*

CRISTIANISME ORTODOX. Que no té una autoritat superior.

autocefàlia *n f*

CRISTIANISME ORTODOX. Prerogativa i qualitat de moltes esglésies ortodoxes que són plenament independents però es troben en comunió amb la resta d'esglésies ortodoxes.

autonomia *n f*

CRISTIANISME ORTODOX. Condició d'algunes esglésies per la qual gaudeixen d'un cert autogovern, tot i que depenen canònicament d'un patriarcat o d'una església autocèfala no patriarcal.

avatar *n m*

HINDUISME. Encarnació a voluntat de la consciència divina en el món, dels déus a la terra, amb el propòsit de corregir alguna injustícia, combatre algun dimoni o salvar d'un greu perill.

Nota: Déu també apareix com a avatar per a revelar nous camins de realització adaptats a l'era coetània i transmetre el coneixement al proïsme. Els avatars més famosos són les deu encarnacions del déu Vixnu. Alguns hindús consideren també Jesucrist com un avatar.

La denominació *avatar* significa 'davallada, descens'.

avemaria *n f*

CATOLICISME. Oració molt comuna a

la Mare de Déu que comença, en llatí, amb els mots "Ave Maria".

Avesta *n m*

ZOROASTRISME. Llibre sagrat del zoroastrisme, escrit en avèstic.

Nota: Tradicionalment s'ha cregut que aquestes escriptures havien estat revelades a Zoroastre, però només se li poden atribuir els Gatha.

avèstic *n m*

ZOROASTRISME. Dialecte irànic, en el qual és escrit l'Avesta.

avèstic -a *adj*

ZOROASTRISME. Relatiu o pertanyent a l'Avesta.

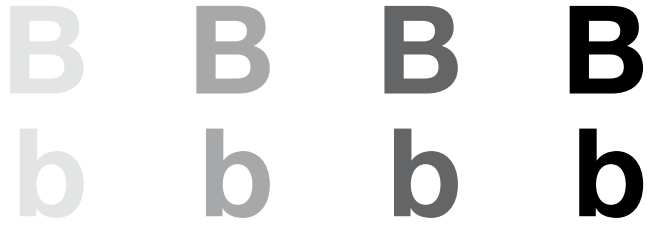
avivament *n m*

PROTESTANTISME. Moviment present al món protestant, que vol fer més viu l'esperit de compromís en el testimoni tant ètic com evangelitzador. Nota: L'avivament, present sobretot al món anglosaxó, on es parla de *revival of religion*, va néixer amb la finalitat de despertar una fe que es considerava massa rutinària i per trobar de nou la radicalitat de la Reforma i actualitzar-la. Tot i que en un principi l'avivament (*revivalism*) vol despertar l'Església i no crear-ne de noves, en ocasions no ha estat així i ha acabat creant noves denominacions, com ara el metodisme i el pentecostalisme.

aya *n f*

ISLAM. Verset de l'Alcorà.

Nota: L'Alcorà està format per 6.226 versets, que són considerats signes divins. El text oficial, organitzat pel califa Utman al segle x, reuneix les ayat en 114 capítols. El plural d'*aya* és *ayat*.

Báb

BAHAISME. Títol donat al fundador de la Fe bábí, que anuncia la Fe bahá'í fundada per Bahá'u'lláh.

Nota: El títol de Báb, que significa 'la porta', va ser assumit per Mírzá Alí Muhàmmad (1819-1850) després de la declaració de la seva missió espiritual a Xiraz (Iran), que tingué lloc al maig de 1844. Sis anys més tard, va ser condemnat a mort i executat com 20.000 dels seus seguidors en pocs anys. Les restes del Báb es troben en un mausoleu al mont Carmel (Israel).

La forma *Báb* se sol utilitzar amb l'article definit, *el Báb*.

bahá'í *adj*

sin. **bahaista** *adj*

BAHAISME. Relatiu o pertanyent a la Fe bahá'í.

Nota: Els fidels de la Fe bahá'í prefereixen la denominació *bahá'í* més que no pas *bahaista*, forma que consideren inapropiada.

bahá'í *n m, f*

sin. **bahaista** *n m, f*

BAHAISME. Seguidor de la Fe bahá'í i de Bahá'u'lláh.

Nota: Els fidels de la Fe bahá'í prefereixen la denominació *bahá'í* més que no

pas *bahaista*, forma que consideren inapropiada.

Bahá'u'lláh

BAHAISME. Títol pel qual es coneix Mírzá Husayn-Alí, fundador de la Fe bahá'í, nascut a Teheran el 1817 i mort el 1892 a les proximitats d'Acre, ciutat que actualment pertany a Israel.

Nota: Tot i ser un persa d'origen noble, Bahá'u'lláh va renunciar a ser ministre per dedicar-se als pobres i oprimits i el 1863 va declarar públicament la seva missió en tant que Manifestació de Déu per a l'època. Va ser empresonat per raó d'aquesta pretensió i va ser desterrat successivament. Primer de Bagdad, on va fer pública la seva condició de Missatger de Déu, figura anunciada pel Báb; posteriorment de Constantinoble i més tard d'Adrianòpolis, des d'on va ser enviat com a presoner a Acre, Terra Santa, el 1868. Va escriure l'equivalent a més de cent volums de textos, tant en àrab com en persa, que els bahá'ís consideren inspirats per Déu. El principal repertori de les lleis i principis de la revelació de Bahá'u'lláh és el *Kitab-i-Aqdas*, 'El llibre més sagrat'. Des d'Adrianòpolis, primer, i després des d'Acre, Bahá'u'lláh va adre-

çar una sèrie de cartes als governants i als líders religiosos de la seva època, en les quals proclamava la proximitat de la maduresa de la humanitat que comportaria la unificació de la humanitat i el naixement d'una civilització mundial. També hi feia una crida als reis, emperadors i presidents del segle XIX perquè concilïessin les seves diferències, limitessin el seu armament i dediquessin les seves energies a l'establiment de la pau mundial. Bahjí, l'indret al nord d'Acre on va morir i on va ser enterrat, és avui el punt focal de la comunitat mundial seguidora dels seus ensenyaments.

Bahá'u'lláh significa, literalment, 'Glòria de Déu'.

bahaisme *n m*

veg. **Fe bahá'í** *n f*

bahaista *adj*

sin. **bahá'í** *adj*

bahaista *n m, f*

sin. **bahá'í** *n m, f*

Baisakhi *n m*

SIKHISME. Festa sikh de l'any nou.

Nota: La festa de Baisakhi se celebra a l'abril i commemora la fundació, el 1699, de la comunitat (khalsa) de sikhs batejats pel desè guru del sikhisme, el guru Gobind Singh. A l'Índia, a Amrítsar, es fa una gran trobada religiosa, política i social.

baptisme *n m*

CRISTIANISME. Sagrament o ordenança pels quals s'esdevé membre de l'Església, el ritu dels quals consisteix en una infusió o una immersió en aigua acompanyada d'una fórmula verbal concreta.

Nota: En el baptisme, l'aigua és un símbol d'aliment, de vida i de purificació i es considera un regal de Déu. En les denominacions que practiquen el baptisme dels adults, la persona que es bateja dona alhora testimoni personal de fe. En les esglésies orientals la pràctica habitual és el baptisme per immersió.

baptisme *n m*

PROTESTANTISME. Doctrina de l'Església baptista, caracteritzada per practicar el baptisme per immersió.

baptista *adj*

PROTESTANTISME. Relatiu o pertanyent als baptistes o al baptisme.

baptista *n m, f*

PROTESTANTISME. Seguidor del baptisme.

baptista *n m, f*

PROTESTANTISME. Persona que bateja.

baptisteri *n m*

CRISTIANISME. Espai destinat a l'administració del baptisme.

Nota: En les esglésies baptistes, el baptisteri té prou capacitat per poder practicar el baptisme per immersió.

bar mitsvà *n m*

JUDAISME. Jueu que per edat ja té tots els drets i les obligacions de la vida religiosa i comunitària.

Nota: La denominació *bar mitsvà* també s'aplica a la cerimònia que té lloc en assolir aquesta majoria d'edat. Els nois celebren el bar mitsvà als tretze anys.

baraca *n f*

ISLAM. Energia benèfica d'origen diví que emana de tot objecte sagrat, la qual provoca l'abundància en el pla físic i la felicitat en el pla psíquic.

Nota: En l'islam, la baraca es refereix a la benedicció en general. Els sants (marabut) o els profetes poden comunicar aquesta força divina a la gent que hi està en contacte o van a visitar la seva tomba. La baraca, que no té origen alcorànic, és un privilegi hereditari, d'ordre físic i espiritual, que passa als descendents o als seguidors immediats d'un personatge sagrat.

baraytot *n f pl*

JUDAISME. Normes halàquiques que no es van recollir a la Mixnà quan aquesta es va posar per escrit.

Nota: Posteriorment, molt d'aquest material omès a la Mixnà va entrar a formar part del Talmud. Les baraytot contenen també elements de l'hagadà.

barelwisme *n m*

ISLAM. Corrent tradicionalista islàmic sunnita molt arrelat al Pakistan i a l'Índia.

Nota: El barelwisme pertanyia a l'escola hanefita, que accepta l'opinió personal (ray) en matèria de dret islàmic i considera el profeta Muhàmmad una figura semidivina. També segueixen moltes pràctiques sufís, creuen en la intercessió d'homes sants entre Déu i els humans, tenen pràctiques esotèriques i representen un islam tolerant. Els barelwis van ser partidaris de la creació del Pakistan el 1949, contràriament als deobandis, més conservadors, que volien islamitzar tot l'Índia.

basmal-lah *n f*

ISLAM. Fórmula que obre l'Alcorà.

Nota: La basmal-lah inclou les paraules "En el nom de Déu, el Clement i Misericordiós" (*Bismil-lahi rahmani rahimi*) i ha ser pronunciada, almenys en

la seva forma abreviada *bismillah*, per un musulmà quan inicia qualsevol acte notable de la vida quotidiana susceptible de tenir una realització moralment bona, per exemple abans de començar a menjar, abans de sacrificar un animal, etc.

bat mitsvà *n f*

JUDAISME. Jueva que per edat ja té tots els drets i les obligacions de la vida religiosa i comunitària.

Nota: La denominació *bat mitsvà* també s'aplica a la cerimònia que té lloc en assolir aquesta majoria d'edat. Les noies celebren la bat mitsvà als dotze anys.

Bayt al-Thaqafa

ISLAM. Fundació creada a Barcelona l'any 1974 amb la finalitat de facilitar la integració cultural i social dels immigrants àrabs musulmans residents a Catalunya, de mostrar llur diversitat cultural i de donar a conèixer la realitat dels països àrabs i de l'islam.

beat | beata *n m, f*

CATOLICISME. Persona que ha estat beatificada.

beatificació *n f*

CATOLICISME. Declaració solemne amb la qual l'Església catòlica considera una persona digna de veneració pública perquè ha mort amb fama de santedat.

Nota: La beatificació és un pas previ a la canonització.

beatitud *n f*

CRISTIANISME ORTODOX. Tractament donat a la majoria de patriarques i caps de les esglésies ortodoxes autocefales i als caps de les esglésies orientals catòliques.

Nota: Els patriarques de Constantinoble, Moscou i Geòrgia reben el tractament de *santedat*.

benedicció *n f*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Acció o paraules amb què hom beneeix.

benedicció *n f*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Acte o fórmula ritual que té com a finalitat o bé consagrar persones o objectes al servei de Déu o bé impetrar de Déu beneficis espirituals o temporals.

benedicció *n f*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Benefici diví.

benedictí | **benedictina** *n m, f*

CATOLICISME. Religiós que segueix la regla de sant Benet.

Nota: La regla de sant Benet es basa en quatre principis: l'estudi (que ha donat lloc a una llarga tradició d'erudició), l'estabilitat (els religiosos romanen al mateix monestir tota la vida), la pregària comunitària i l'obediència a l'abat. L'origen de l'orde benedictí es remunta al segle VI. Va tenir un gran poder durant l'edat mitjana, durant la qual va viure diverses reformes que sovint portaren a la creació de nous ordes, i ha continuat evolucionant i ramificant-se fins als nostres dies.

beneir *v tr*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Invocar la protecció de Déu sobre algú o alguna cosa amb paraules o cerimònies rituals.

Nota: Normalment és el sacerdot qui efectua la benedicció, però també ho poden fer altres persones.

beneir *v tr*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Dedicar una persona o una cosa al culte diví mit-

jançant una acció o una invocació que la sostreu a tot ús profà.

beneir *v tr*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Lloar, exaltar algú o alguna cosa pels beneficis rebuts.

beneir *v tr*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Concedir Déu la seva protecció, la prosperitat sobre algú o alguna cosa.

berakhà *n f*

JUDAISME. Benedicció que es recita en moments determinats.

Nota: Hi ha la berakhà del pa, del vi, de la fruita, per a la col·locació de la mezuzà, etc.

El plural de *berakhà* és *berakhot*.

bet din *n m*

JUDAISME. Tribunal rabínic que s'ocupa de causes religioses i civils.

Nota: La denominació *bet din* significa 'casa del judici'.

Bhagavad-Gita *n m*

HINDUISME. Poema filosòfic considerat l'evangeli de l'hinduisme.

Nota: *Bhagavad-Gita* significa, literalment, 'el cant del Senyor benaurat' i representa una part (el llibre sisè) del gran poema èpic *Mahabharata*, escrit entre el segle V aC i el segle II dC. Al llarg dels divuit capítols del cant, l'heroi guerrer Arjuna rep de Krixna, el seu cotxer diví, un conjunt de consells fonamentals sobre la batalla que haurà de lliurar. El lloc de la batalla simbolitza la duresa de les contradiccions humanes i els enfrontaments interiors entre el bé i el mal, l'ego i la naturalesa superior de la persona humana, l'atman.

bhajan *n m*

HINDUISME. Cant líric i devocional hindú.

Nota: El bhajan pot ser simple, com ara el kirtan (mantra amb acompanyament musical i amb responsori) o el mantra (so o frase repetitiu), o més complex com, per exemple, el dhrupad (cant vocal regulat clàssic) o kriti (estil típic de música clàssica hindú). Està basat en les clàssiques talas (ritmes de percussió) i ragas (sèrie de cinc o més notes sobre la qual es forma una melodia); la música de moltes pel·lícules de Bollywood es fa a partir d'aquest estil clàssic. Se solen acompanyar amb una tabla o un harmònim.

bhakti *n f*

HINDUISME. Participació afectiva de l'home en el món diví, devoció emocional manifestada pel desig apassionat d'unió amb el Senyor.

Nota: En l'hinduisme, la religió, més enllà d'un coneixement de la divinitat o d'un culte, s'entén com una participació en el diví, de manera que el fidel arriba a Déu per amor. És una via d'alliberament (*moksha*) que permet romandre en societat.

bhumi *n m*

BUDISME. Nivell de realització d'un bodhisattva, amb una gradació progressiva de saviesa i poders, segons deu etapes, d'acord amb les quals es comença per una preparació, i s'avança per l'aprenentatge i el coneixement fins a arribar finalment a la saviesa completa.

Bíblia *n f*

CRISTIANISME. Conjunt de textos sagrats del cristianisme.

Nota: La Bíblia consta de diversos llibres, que s'agrupen en l'Antic Testament, que recull textos de la tradició jueva, i en el Nou Testament, centrat en el ministeri de Jesucrist i les primeres comunitats cristianes. Les esglésies catòlica i ortodoxa fan servir una versió de l'Antic Testament més extensa que les protestants.

Bíblia hebrea *n f*

veg. **Tanakh** *n f*

bikkhu | bikkhuni *n m, f*

BUDISME. Monjo o monja budistes que, després d'haver passat un període d'aprenentatge, de prova o de noviciat, ha estat completament ordenat i s'ha compromès a guardar les regles de conducta que prescriuen les escriptures budistes del Vinaya Pitaka.

Nota: Les denominacions *bikkhu* i *bikkhuni* provenen del pali.

bimà *n f*

sin. **tebà** *n f*

JUDAISME. Tribuna des d'on es dirigeix el servei religiós a la sinagoga.

bisbat *n m*

CRISTIANISME. Lloc de residència del bisbe.

bisbat *n m*

veg. **diòcesi** *n f*

bisbat *n m*

CRISTIANISME. Territori sota la jurisdicció del bisbe.

bisbe | bisbessa *n m, f*

CRISTIANISME. Clergue o ministre que ha rebut l'ordenació episcopal i que dirigeix l'església d'un determinat territori.

Nota: Les funcions dels bisbes són so-

bretot pastorals i organitzatives, si bé al llarg de la història aquesta figura ha tingut també un paper social o fins i tot polític. En les esglésies catòlica i ortodoxa es considera que l'ordenació és un sagrament i que els bisbes són els successors dels apòstols. No totes les denominacions protestants tenen bisbes i les que en tenen no consideren l'ordenació un sagrament, però generalment legitimen els seus bisbes com a successors dels apòstols. En algunes denominacions les dones poden rebre l'ordenació episcopal i assoleixen així el grau de bisbesses.

bodhi *n f*

veg. **il·luminació** *n f*

bodhicitta *n m*

BUDISME. Desig d'assolir la il·luminació i esdevenir un bodhisattva, en el budisme Mahayana.

Nota: La denominació *bodhicitta* també es pot fer servir en femení si fa referència a la 'ment il·luminada'.

bodhicitta *n m*

BUDISME. Pràctica espiritual per a arribar a realitzar el bodhicitta.

Bodhidharma

BUDISME. Monjo budista indi que es va establir al sud de la Xina, on va esdevenir el fundador i el primer patriarca del budisme Chan.

Nota: Segons la tradició, Bodhidharma (470-543) es va retirar a practicar la meditació de cara a la paret durant nou anys.

bodhisattva *n m, f*

BUDISME. Persona que, havent arribat al punt d'assolir la il·luminació i esdevenir un buda, ha renunciat a fer el darrer pas i accedir al nirvana per

posar la seva virtut i saviesa al servei dels éssers vius amb la finalitat de conduir-los a l'alliberament.

Nota: El motiu d'aquesta decisió és la compassió, una de les virtuts més valorades pel budisme Mahayana.

bonno *n m*

BUDISME. Fet d'aferrar-se als desigs, a les il·lusions, els quals cal transformar per portar-los a una dimensió superior, en el budisme zen.

bonze | bonza *n m, f*

BUDISME. Religió que s'ocupa de perpetuar les creences, tradicions i pràctiques de la religió budista.

Nota: Més específicament, la denominació *bonze* s'aplica als monjos budistes japonesos.

Brahma

HINDUISME. La divinitat en el seu aspecte de creador de l'univers.

Nota: Brahma és la primera persona de la Trimurti hindú; les altres dues són Vixnu i Xiva. Al començament, Brahma gaudia de la mateixa veneració que Vixnu i Xiva, però a l'Índia moderna va quedar postergat davant del vixnuisme, el xivaisme i el xaktisme. Generalment se'l representa amb quatre rostres i quatre braços, amb els quals sosté els Veda i un rosari, entre altres símbols.

Brahma Kumaris

NOVES RELIGIONS. Comunitat fundada l'any 1936 per Dada Lekhraj, conegut amb el nom de Brahma Baba, a Hyderabad, al Pakistan.

Nota: El pensament de Brahma Kumaris ('filles de Brahma') o Brahma Kumars ('fills de Brahma') s'inspira en l'hinduisme.

me (creença en el kharma, en la reencarnació de les ànimes, pràctica quotidiana de la meditació i del ioga, vegetarianisme, etc.) però considera que només hi ha un Déu i no hi ha ritus. Reconeix la bondat intrínseca de tots els éssers humans, proposa una educació en els valors humans, morals i espirituals i promou activitats amb aquest objectiu. El nombre de membres era de 100.000 el 1989 i hi ha més de 3.200 centres en 70 països de tot el món. Estan ben representats a l'Estat espanyol, particularment a Catalunya.

brahman *n m*

HINDUISME. Principi neutre impersonal, absolut, etern i immutable.

Nota: El concepte de *brahman* no té un equivalent en les religions de concepció dualista amb un Déu personal. En tant que consciència absoluta, és inaccessible al pensament conceptual i no s'ha de confondre amb el déu Brahma. Concebut de forma concreta correspon a Isvara. En el vedanta, el brahman designa la realitat suprema i no dual.

bramacarya *n m*

HINDUISME. Estudiant cèlibe, un dels quatre asram en què s'organitza la vida humana.

braman *n m*

HINDUISME. Individu pertanyent al primer dels quatre varna en què es divideix la societat hindú, que correspon a la classe sacerdotal o intel·lectual.

bramànic -a *adj*

HINDUISME. Relatiu o pertanyent als bramans, a les seves cultures o als seus cultes.

Bruderhoff

CRISTIANISME. Família de comunitats cristianes radicals de tradició anabaptista hutterita, fundades per Eberhard Arnold.

Nota: Els Bruderhoff es van constituir en dues comunitats inicials a Alemanya, durant la dècada de 1920, i en van ser expulsades pel nacionalsocialisme a la dècada de 1930. Després d'una breu estada a Liechtenstein, i després de la mort del seu fundador, es van traslladar a Anglaterra. La Segona Guerra Mundial va dur els Bruderhoff al Paraguai el 1940. L'any 1954 se'n va establir una primera comunitat als Estats Units, on s'han anat consolidant com una comunitat cristiana radical que combina un socialisme cristià amb una espiritualitat cristiana profètica i propera a la natura. Malgrat que és molt crítica amb el capitalisme i amb el servei militar, és una comunitat oberta als avenços científics i tecnològics fins al punt d'haver desenvolupat, entre d'altres, empreses capdavanteres en l'àmbit dels productes de servei a les persones amb discapacitat física. La comunitat manté una bona relació amb els amish i amb altres grups de tradició anabaptista hutterita. Les seves bones relacions amb la Cuba castrista van provocar que aquesta comunitat fos prohibida en alguns estats dels Estats Units.

buda *n m, f*

BUDISME. Ésser que, com Buda, ha despertat a l'autèntica realitat de l'existència i ha assolit el nirvana.

Nota: En aquesta accepció, la denominació *buda* s'escriu amb minúscula.

La denominació *buda* també es troba escrita en la forma *buddha* (i deriva, doncs, en *buddhisme*, *buddhista*, etc.), però en català tradicionalment s'utilitza la forma totalment adaptada *buda* (i *budisme*, *budista*, etc.).

buda *n m*

BUDISME. Estat concret d'il·luminació que, en el budisme zen, s'assoleix durant el *zazen*.

Nota: La denominació *buda* també es troba escrita en la forma *buddha* (i deriva, doncs, en *buddhisme*, *buddhista*, etc.), però en català tradicionalment s'utilitza la forma totalment adaptada *buda* (i *budisme*, *budista*, etc.).

Buda *n m*

veg. **Buda històric** *n m*

Buda de la medicina *n m*

BUDISME. Buda que simbolitza la qualitat de la budeïtat de curar els éssers vius.

Nota: El Buda de la medicina és molt conegut en els budismes tibetà, xinès i japonès. La seva iconografia el mostra habitualment assegut en la postura del lotus, amb una planta medicinal a la mà dreta mentre que a l'esquerra, que descansa sobre el seu genoll, fent el gest de protegir o de meditar, hi sosté un bol ple de nèctars de longevitat. Meditant en aquest buda hom pot generar energia curativa sobre un mateix i sobre els altres éssers, i alleujar el patiment (gest de la mà dreta) o eliminar-lo definitivament (gest de la mà esquerra).

El Buda de la medicina en sànscrit s'anomena *Bhaisajyaguru*.

Buda històric *n m*

sin. **Buda Shakyamuni** *n m*

sin. compl. **Buda** *n m*

BUDISME. Nom amb el qual es coneix Siddharta Gautama, fundador del budisme.

Nota: En totes les accepcions i mots derivats, aquest terme també es troba escrit en la forma *buddha* (i, doncs, *buddhisme*, *buddhista*, etc.), però en català tradicionalment s'utilitza la forma totalment adaptada *buda* (i *budisme*, *budista*, etc.).

Buda Shakyamuni *n m*

sin. **Buda històric** *n m*

Buddh Gaya

BUDISME. Localitat de l'Índia on es troba l'arbre sota el qual el Buda històric va assolir la il·luminació espiritual.

Nota: Buddh Gaya ha esdevingut un lloc sagrat del budisme i un centre de pelegrinatge.

budisme *n m*

BUDISME. Conjunt de creences i pràctiques centrades en l'ensenyament i la figura del Buda històric.

Nota: El budisme parteix de la doctrina original del Buda, expressada en les quatre nobles veritats, l'última de les quals assenyala un camí per a assolir l'alliberament. Adopta també els conceptes indis de *karma* (lleï còsmica de causes i efectes que afecta totes les actuacions humanes) i *samsara* (cicle de renaixements). Al llarg de la història ha evolucionat en diferents corrents i escoles, i s'ha adaptat als diversos països per on s'ha estès.

budisme tibetà *n m*

BUDISME. Forma de budisme que es va desenvolupar a partir del segle VII

al Tibet, on va esdevenir la religió oficial.

Nota: Posteriorment, el budisme tibetà es va estendre a algunes zones de la Xina, Mongòlia i Sibèria. Es basa principalment en el budisme Mahayana, si bé inclou també elements del Hinayana, amb una forta influència del tantrisme i de la forma de xamanisme original del Tibet (anomenada *bon*), per la qual cosa conserva molts elements màgics.

budista *adj*

BUDISME. Relatiu o pertanyent al budisme.

budista *n m, f*

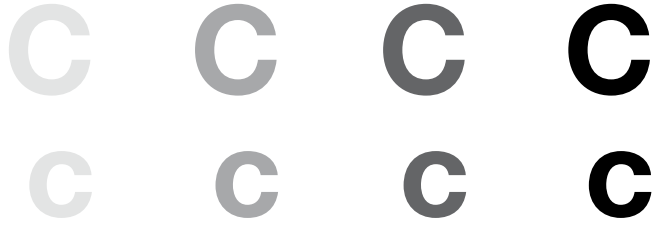
BUDISME. Persona que professa el budisme.

burca *n m*

ISLAM. Vestit de teixit rígid, sovint de color blau, amb què algunes dones musulmanes es cobreixen completament el cap i el cos, que té una reixeta o una obertura a l'altura dels ulls per a veure-hi.

Nota: El burca era obligatori a l'Afganistan a l'època dels talibans.

Vegeu més informació a l'entrada *vel*.

càbala *n f*

JUDAISME. Conjunt de teories metafísiques, ensenyaments i textos de la mística jueva.

Nota: La forma *càbala* és la utilitzada tradicionalment en català; la transcripció més propera a l'hebreu seria *qabbalà*.

cabanyella *n f*

JUDAISME. Cabana que es construeix per a la festa de les Cabanyelles.

cadi *n m*

ISLAM. Jutge musulmà.

Nota: Segons el dret islàmic, el *cadi* ha de solucionar qualsevol litigi de dret privat o penal. Al principi de l'islam, l'Alcorà incloïa pocs textos relacionats amb els problemes jurídics, i la veritable ciència del dret islàmic va néixer amb la dinastia dels abbàssides i l'aparició de diverses escoles islàmiques. El *cadi* ha d'aplicar la xaria, considerada l'única font jurídica vàlida, i pot aplicar dues penes: una pena fixa (*hadd*), aplicada a l'homicidi, al robatori, a la fornicació i al consum d'alcohol, i una pena lliure decidida pel *cadi* en qualsevol altre cas. Tot i que el dret islàmic no diferencia l'espiritualitat i la temporalitat, els juristes musulmans sempre han distingit el dret de la moral i la religió.

La denominació *cadi* prové de l'àrab

qadi. El plural de *qadi* és *qudat*.

També es documenta la grafia *cadi*.

Caitanya

HINDUISME. Místic vixnuïta nascut el 1485 a Nadiya, a l'estat de Bengala, a l'Índia.

Nota: Caitanya va ser un emfatitzador de la importància de l'amor diví, un dels més importants místics de la regió i un gran fidel de Krixna. Caitanya va substituir la noció de devoció per la d'abandó en Déu. Fundador de la secta Gaudiya, va preconitzar la fraternitat dels éssers humans i va denunciar el sistema de castes amb l'argument que l'abandó en Déu era mitjà suficient per a assolir l'alliberament.

caixer *adj*

JUDAISME. Dit d'un aliment ritualment pur, elaborat segons els costums tradicionals jueus.

Nota: L'adjectiu *caixer* també s'aplica a altres objectes, accions, etc. permesos pel judaisme. Els jueus asquenazites pronuncien *cóixer*. Tot i que és un adjectiu adaptat al català, se sol fer invariable de gènere i de nombre.

caldeu -ea *adj*

CRISTIANISME. Relatiu o pertanyent a l'Església caldea.

calendari gregorià *n m*

CRISTIANISME. Calendari creat pel papa Gregori XIII l'any 1582.

Nota: Pels volts del 1500, el calendari civil tenia un cert desajust i la Pasqua cristiana cada cop s'allunyava més de l'equinocci de primavera. Per tal que l'equinocci tornés a coincidir amb la primavera civil, el 21 de març, el papa Gregori XIII decretà que l'endemà del 4 d'octubre de 1582 fos el 15 (es va triar l'octubre perquè era el mes amb menys dies de sants i dies eclesiàstics especials). A partir d'aquí el calendari es va anomenar calendari gregorià. A fi d'ajustar al màxim aquest nou calendari —com en el calendari julià, quedava la cua dels 0,0064 dies de l'any solar— es va decidir que els anys final de segle de cada 400 anys que haguessin de ser bixests, no ho serien, sinó només aquells les dues primeres xifres dels quals fossin múltiples de quatre: així, va ser bixest el 1600 i també el 2000, però no ho va ser el 1700, ni el 1800 ni el 1900.

calendari julià *n m*

CRISTIANISME. Calendari creat per Juli Cèsar l'any 45 aC.

Nota: Antigament l'any estava dividit en deu mesos de 30 i 31 dies. A aquest model s'hi van afegir dos mesos més, gener i febrer, per tal que un any s'acostés a la durada real de l'any solar (365,2564 dies). A mitjan segle I aC la imperfecció de l'any civil de 335 dies havia generat una alteració tan palesa en el pas de les estacions que la primavera oficial arribava quan encara feia fred i la tardor al temps de l'estiu. Per aquest motiu, Juli Cèsar va decretar, l'any 45 aC, un any de 445 dies

per recuperar el temps perdut i va crear així el calendari julià. A partir d'aquí, es va fixar que un any convencional tindria 365 dies i 1/4 de dia (o sis hores), que com que continuava pertorbant el càlcul, s'hauria d'acumular durant quatre anys, el darrer dels quals tindria 366 dies. Així, cada quatre anys el mes de febrer tindria 29 dies, amb la qual cosa quedava constituït l'any bixest. Juli Cèsar va dividir l'any en dotze mesos, amb un total de 30 i 31 dies cada un alternament, excepte el mes de febrer, que en tindria 28.

califa *n m*

ISLAM. Cap suprem de l'islam.

Nota: El califa reuneix els poders civil i religiós i ha de fer regnar a la Terra les prescripcions de l'Alcorà. Primer imam i guia de la comunitat islàmica (umma), el califa és el successor del profeta Muhàmmad. Abu Bakr, sogre de Muhàmmad, va ser el primer califa. Umar, gendre de Muhàmmad, el va succeir i va difondre l'islam per Síria, Palestina, Mesopotàmia, Pèrsia i Egipte. El tercer califa va ser Uthman, un altre gendre de Muhàmmad, que va establir la versió definitiva de l'Alcorà. Alí, cosí de Muhàmmad, va ser el quart califa, però el seu nomenament va ser contestat. L'any 661, Alí fou assassinat i més tard el seu fill, cosa que va significar l'origen del xiisme. Aquests quatre primers califes són els califes ortodoxos (raxidun) en el sunnisme. El 1924, Mustafa Kemal (Atatürk, 'pare dels turcs') suprimeix el califat, que ja no tenia importància des de 1258, data de l'execució de l'últim califa abbàssida de Bagdad.

calvari *n m*

sin. **viacrucis** *n m*

CATOLICISME. Camí que segueixen les persones que fan la devoció del Via Crucis, en què hi ha estacions o capelletes de tant en tant, commemoratives dels passos de la pujada de Jesucrist al Calvari.

Calví, Joan

PROTESTANTISME. Reformador francès, d'inspiració humanista, fundador del calvinisme.

Nota: Joan Calví (1509-1564), estudiant de dret i filosofia, va adherir-se a les idees de la Reforma de manera gradual i inevitable. Va haver d'exiliar-se a Suïssa, on va publicar la primera versió de la *Institució de la religió cristiana*, exposició dogmàtica i ben estructurada que després de diverses correccions i ampliacions va esdevenir el llibre bàsic del calvinisme. Donà als hugonots (calvinistes) una teologia i una organització eclesial eficaç. Des del seu feu de Ginebra, Calví va esdevenir el dirigent més important del moviment reformador de la seva època.

calvinisme *n m*

PROTESTANTISME. Sistema teològic que té l'origen en els ensenyaments de Joan Calví.

Nota: El calvinisme, tradició reformada, comparteix amb la Reforma l'afirmació de l'autoritat sobirana de l'Escriptura, però se'n diferencia per la insistència en la glòria de Déu i en la seva omnipotència. Aquesta insistència es va traduir en la doctrina de la predestinació, segons la qual Déu, des del començament, ha destinat uns per a la salvació i d'altres per a

la condemnnació. Amb aquesta doctrina es destaca el fet que la salvació depèn de Déu i que l'home per si mateix no pot assolir-la. El calvinisme té una concepció original de l'organització eclesiàstica: distingeix quatre ministeris (doctor, pastor, diaca i anciana) i promou una direcció associada de l'Església entre pastors i laics. Des de 1973 hi ha una comunió eclesial plena entre les esglésies calvinistes i les luteranes; els reformats estan compromesos en el diàleg ecumènic amb l'Església catòlica a través de l'Aliança Reformada Mundial.

calvinista *adj*

PROTESTANTISME. Relatiu o pertanyent al calvinisme.

calvinista *n m, f*

PROTESTANTISME. Seguidor del calvinisme.

Camí Neocatecumenal

CATOLICISME. Moviment cristià de base i de formació cristiana creat l'any 1964 a Madrid per Francisco Argüello, Carmen Hernández i el sacerdot italià Mario Pezzi.

Nota: El Camí Neocatecumenal, sorgit a l'interior de l'Església catòlica, es presenta com un itinerari d'iniciació cristiana, inspirat en l'Església cristiana dels primers segles. Proposa un camí de catequesi, al final del qual s'arriba a la plena consciència del baptisme i, per consegüent, a la veritable vida cristiana. Aquest itinerari es divideix en diverses etapes dins de l'estructura parroquial i en comunió amb el bisbe. La Santa Seu l'ha definit com un itinerari de formació catòlica, vàlid per a la societat i els temps actuals.

Els seguidors del Camí Neocatecumenal sovint són anomenats *kikos*, en referència a l'abreviació del nom del seu fundador, Kiko Argüello.

candomblé *n m*

RELIGIONS INDÍGENES. Religió d'origen africà present al Brasil.

Nota: En els rituals del candomblé normalment s'adopten formes extàtiques de possessió. Com la santeria i el vodú, el candomblé és similar a la religió ioruba, poble d'on provenia la major part dels esclaus portats a la zona. El nom deriva de la celebració que aquests feien a les plantacions de cafè. El centre de difusió fou Salvador, l'antiga capital del Brasil. Els líders espirituals són dones.

cànon *n m*

CRISTIANISME. Conjunt de normes sorgides dels concilis ecumènics, provincials o locals, o dels pares de l'Església, considerades de compliment obligatori per l'Església catòlica i l'Església ortodoxa.

Nota: També hi ha cànons a les esglésies ortodoxes que han estat modificats respecte dels cànons inicials. Els cànons poden ser de tipus doctrinari o referir-se a la pràctica o a la moral. Si s'aplica a les escriptures sagrades, aleshores s'anomena *cànon bíblic*.

La denominació *cànon* prové del grec *kánon*, que significa 'norma, regla'.

cànon *n m*

CRISTIANISME. Catàleg o llista, especialment la dels sants reconeguts per l'Església catòlica.

cànon bíblic *n m*

CRISTIANISME. Llista tancada dels lli-

bres que s'accepten com a inspirats, els quals es consideren normatius.

Nota: El cànon bíblic serveix per a delimitar les escriptures que l'Església considera i reconeix com a ortodoxes, vàlides o de referència per al conjunt, en contraposició als textos apòcrifs, que es consideren heterodoxos. Així, per exemple, els evangelis canònics cristians són els de Mateu, Marc, Lluc i Joan. En l'àmbit protestant, s'accepta un cànon bíblic de 66 llibres (39 de l'Antic Testament i 27 del Nou Testament). La diferència del cànon bíblic protestant amb el cànon bíblic catòlic i ortodox, que és més ampli, s'explica perquè aquests darrers segueixen el cànon alexandrí dels Setanta (versió grega de la Bíblia del segle II aC, atribuïda a setanta savis), mentre que els protestants segueixen el cànon jueu tancat segles més tard, del qual es van excloure set llibres de l'Antic Testament, que constitueixen la diferència. Aquests set llibres són anomenats *deuterocanònics* pels catòlics i *apòcrifs* pels protestants. El Nou Testament el formen els mateixos llibres en ambdós cànons bíblics.

cànon budista *n m*

BUDISME. Conjunt de textos que recullen la doctrina budista, que inclouen generalment tant els ensenyaments del Buda com desenvolupaments posteriors.

Nota: El cànon budista consta de diversos reculls, que es poden classificar segons la llengua en què estan escrits i el corrent al qual pertanyen. El més conegut és l'anomenat *cànon pali* o *Tripitaka*.

canònic -a *adj*

CRISTIANISME. Conforme als cànons de l'Església.

canonicitat *n f*

CRISTIANISME. Qualitat de canònic.

canonització *n f*

CRISTIANISME. Acte oficial d'algunes esglésies cristianes pel qual es declara un dels seus membres, ja difunt, mereixedor de culte públic i se n'introdueix el nom al cànon.

Nota: A l'Església catòlica, la canonització consisteix en un procés que consta de diferents passos regulats per una llei pontifícia especial, en el qual el papa n'accepta el resultat i declara la santedat d'una persona. A l'Església ortodoxa es tracta d'una proclamació solemne en lloc d'un procés i no es passa pel grau de beat. És el Sant Sínode que, recollint el sentir del poble, canonitza una persona. En les esglésies protestants no hi ha canonitzacions, excepte en el cas de l'Església anglicana, que n'ha establert algunes.

caodaisme *n m*

NOVES RELIGIONS. Moviment religiós fundat l'any 1919 al Vietnam pel delegat administratiu Ngo van Chieu sota la inspiració del Déu Pare Cao Dai.

Nota: El 1928, Ngo van Chieu va ser substituït per un mandarí, Le Van Trung, que es considerava la tercera manifestació de Déu després de la de Moisès-Jesucrist i de Buda-Lao Tse. El caodaisme, que té la seu a Tay Ninh i té aproximadament tres milions d'adeptes, sobretot al sud del Vietnam, és un sincretisme d'elements budistes, confucianistes, taoistes, cristians (per exemple, té els títols de papa, carde-

nal, etc.), i dels cultes dels avantpassats i dels esperits. Els grans principis caodais-tes són la metempsicosi, la fraternitat universal i el respecte de tots els éssers vius.

La denominació *caodaisme* prové de *Cao Dai*, que significa 'palau suprem'.

capella *n f*

CRISTIANISME. Espai destinat al culte i a la pregària.

Nota: Una capella pot ser una construcció independent o bé un espai autònom integrat en un edifici més ampli, com ara una església, un palau, un castell, una masia, un cementiri, un aeroport, un hospital, una universitat, etc. La denominació *capella* és la més adequada per a descriure el lloc de culte de les comunitats protestants, més que no pas les formes *temple* i *església*. Segons una llegenda prou estesa, *capella* ve de la mitja capa que sant Martí va donar a un pobre i, per extensió, la capella era on es guardava, com a relíquia, part d'aquesta capa. El guardià de la capella era el capellà.

capellà *n m*

veg. **prevete** *n m*

caputxí | **caputxina** *n m, f*

CATOLICISME. Religiós membre d'una branca de franciscans sorgida arran de la reforma impulsada per Matteo di Bascio al segle XVI, que subratllava la pobresa i l'austeritat.

Nota: Els caputxins s'han dedicat sobretot a l'evangelització i a les missions.

caraiïta *n m, f*

sin. compl. **ananita** *n m, f*

JUDAISME. Membre d'una comunitat jueva fundada a Babilònia al voltant del 750 per Anan ben Dawid.

Nota: La pretensió inicial dels caraïtes va ser basar-se en l'Escriptura i no en la tradició (Talmud), però molt aviat van desenvolupar les seves pròpies tradicions, que diferien de la del judaisme ortodox. Avui perviuen principalment a Rússia i diversos indrets del Pròxim Orient.

cardenal *n m*

CATOLICISME. Alt dignatari eclesiàstic que actua com a conseller del papa i forma part del conclave en el qual aquest és elegit.

Nota: Els cardenals també ocupen càrrecs administratius i governen l'Església catòlica quan el papat està vacant.

carisma *n m*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Do especial de Déu atorgat a un cristià i destinat a influir en la comunitat eclesial.

carismàtic -a *adj*

ESGLÉSIES LLIURES. Relatiu o pertanyent al carisma o al moviment carismàtic.

Caritas

CATOLICISME. Organisme oficial internacional de l'Església catòlica creat el 1950 per a la coordinació de la labor de la seva beneficència.

Nota: Actualment, Caritas té branques en més de 50 països, en cadascun dels quals depèn de la conferència episcopal corresponent, que delega els bisbes perquè n'assumeixin la direcció a les diòcesis respectives.

Caritas es pronuncia com un mot esdrúixol, encara que no s'accentui.

carmelita *n m, f*

sin. compl. **carmelità -ana** *n m, f*

CATOLICISME. Membre de l'orde re-

ligiós mendicant del Carmel, fundat al segle XII per un croat al mont Carmel, Síria, o d'una de les congregacions que se'n deriven.

Nota: L'orde del Carmel va ser reformat al segle XVI per santa Teresa de Jesús i sant Joan de la Creu, la qual cosa va donar lloc a la branca dels carmelites descalços, que feia èmfasi en l'austeritat i la contemplació. Les diverses branques i congregacions carmelites tenen diferents vocacions, que abasten des de la clausura fins a l'ensenyament o la cura dels malalts.

carmelità -ana

veg. **carmelita** *n m, f*

casta *n f*

veg. **jati** *n f*

catarisme *n m*

CRISTIANISME. Moviment cristià de caràcter dualista que apareix al centre i sud d'Europa durant els segles XII i XIII.

Nota: El catarisme és considerat una de les grans heretgies cristianes medievals. Els seus seguidors són coneguts com a càtars, que significa 'els purs', i també com a albigeos, per la gran importància que van tenir a la zona d'Occitània. Ells mateixos preferien anomenar-se *cristians* o *homes bons*. Els càtars professaven una doctrina dualista radical que sostenia que hi ha dos principis irreductibles: el bé i el mal, Déu i el dimoni. Visions similars havien estat sostingudes als Balcans i a l'Orient Mitjà per altres moviments com els paulicians i els bogomils, i, anteriorment, pels maniqueus. Aquests grups emfatitzaven creences diferents, però tots

coincidien a afirmar que el món material era obra del dimoni. L'objectiu, per tant, era cultivar i alliberar l'esperit, en el qual es trobava la naturalesa divina. Els càtars practicaven un ascetisme extrem, rebutjaven el matrimoni, les relacions sexuals i el consum d'alguns aliments. Aquestes prescripcions, però, s'aplicaven sobretot als anomenats *perfectes*, mentre que la resta de creients no les havien de seguir de forma tan estricta. El catarisme es va estendre i va adquirir cert prestigi en àmplies àrees del sud de França, el nord d'Itàlia i fins i tot a diferents ciutats catalanes com ara Lleida i la mateixa Barcelona, on va arribar des de les valls pirinenques. Van establir una estructura i una jerarquia pròpies, amb els seus bisbes, ancians (preveres) i diaques. Van criticar fortament la corrupció i el materialisme de l'Església catòlica romana. El catarisme va colpejar fortament tant la doctrina catòlica com les institucions polítiques del món cristià. Els càtars foren combatuts pel papa Innocenci III i els seus successors a través del Concili IV de Laterà, la croada albigesa i la Inquisició. La persecució va ser especialment forta a França, per part de la dinastia dels capets. El catarisme es va desfer pràcticament a la segona meitat del segle XIII, però se'n van mantenir alguns reductes, principalment a Itàlia i Albània, fins a principis del segle XV.

catecisme *n m*

CATOLICISME. Llibre que conté un sumari de principis de la doctrina cristiana, generalment en forma de preguntes i respostes.

Nota: N'hi ha exemples des del segle IX, però el catecisme adquireix importància sobretot a partir de la Reforma i de la Contrareforma. El darrer catecisme catòlic es va publicar el 1992.

catecisme *n m*

CATOLICISME. Ensenyament formal de les bases de la doctrina cristiana.

catedral *n f*

CRISTIANISME. Església principal d'una diòcesi, on es troba la seu del bisbe.

catequesi *n f*

CATOLICISME; CRISTIANISME ORTODOX. Acció d'ensenyar la doctrina cristiana d'una manera apropiada als infants o adults, batejats o no.

cathenoteisme *n m*

veg. **henoteisme** *n m*

catòlic | **catòlica** *n m, f*

CRISTIANISME; CATOLICISME. Membre de l'Església catòlica.

catòlic *-a adj*

CRISTIANISME; CATOLICISME. Relatiu o pertanyent a la catolicitat.

Nota: L'adjectiu *catòlic -a* prové del llatí *catholicus*, que al seu torn prové del grec *katholikós*, 'universal, general'.

catòlic *-a adj*

CRISTIANISME; CATOLICISME. Relatiu o pertanyent a l'Església catòlica.

catolicitat *n f*

CRISTIANISME. Voluntat d'universalitat de l'Església, tant en el sentit d'extensió geogràfica com en el d'adaptació plena a tots els temps i pobles, tot mantenint sempre la continuïtat dels ensenyaments de Jesucrist i els apòstols.

Nota: La catolicitat és una de les característiques amb què el conjunt de l'Església s'ha definit des de l'antiguitat. Encara que aquesta denominació tendeix a associar-se amb l'Església catòlica romana, que va adoptar aquest nom en separar-se de la d'Orient, altres esglésies cristianes es consideren també posseïdores d'aquesta qualitat.

catolicitat *n f*

CRISTIANISME ORTODOX. Un dels quatre atributs amb què el concili de Constantinoble va designar l'Església.

Nota: La catolicitat apunta al caràcter universal i total de l'Església i a la plenitud de cada assemblea eucarística, de qualsevol lloc i de tot temps, tant pel que fa al culte com al dogma, la fe i la doctrina.

catolicós *n m*

CRISTIANISME. Títol, equivalent al de patriarca, propi d'algunes esglésies, com ara l'assíria, l'armènia i la de Geòrgia.

catolicosat *n m*

CRISTIANISME ORTODOX. Càrrec de catolicós.

catolicosat *n m*

CRISTIANISME ORTODOX. Període durant el qual s'exerceix el càrrec de catolicós.

catolicosat *n m*

CRISTIANISME ORTODOX. Territori sotmès a la jurisdicció d'un catolicós.

Cavallers de Crist

ESGLÉSIES LLIURES. Comunitat cristiana fundada als Estats Units d'Amèrica l'any 1848 per John Thomas.

Nota: Els membres dels Cavallers de Crist són coneguts com a *germans de Crist*, *cristadelfs* o *tomasistes*. Accepten la Bíblia com a revelació infal·lible, rebutgen la Trinitat i esperen el retorn de Jesucrist per instaurar una teocràcia que durarà mil anys. Practiquen el baptisme per immersió, no admeten fer-ho d'una altra manera, i creuen en l'anihilació dels malvats i que els que ignoren la voluntat de Déu seran exclosos de la resurrecció. Les organitzacions locals, anomenades *ecclésies*, no fan distinció entre clergues i laics; no tenen, doncs, ministres especials.

CCEB

veg. **Coordinadora Catalana d'Entitats Budistes**

CEC

veg. **Consell Evangèlic de Catalunya**

celibat *n m*

CRISTIANISME. Estat d'una persona que no és casada i s'absté de tenir relacions sexuals per motius religiosos.

Nota: El celibat dels sacerdots és obligatori en l'Església catòlica occidental, encara que des de 1983 s'admet la possibilitat d'ordenar homes casats com a diaques permanents, i actualment existeix un moviment a favor del celibat opcional. En les esglésies orientals, sacerdots i diaques poden casar-se abans de ser ordenats, però no després; els bisbes, per altra banda, han de ser cèlibes. En ambdues tradicions, el celibat també és adoptat pels religiosos que fan el vot de castedat. Des de l'època de la Reforma, en què fou condemnat com a mostra de la "justifi-

cació per les obres” en tant que oposat a la fe, als ministres protestants no se’ls exigeix el celibat. No obstant això, certes comunitats religioses anglicanes l’exigeixen, com també algunes comunitats ecumèniques, com la de Taizé a França.

cesaropapisme *n m*

CRISTIANISME. Sistema polític en el qual el poder civil controla i posa al seu servei el poder religiós, i fins i tot intervé en qüestions disciplinàries i teològiques.

Nota: Hi ha hagut exemples de cesaropapisme en diversos moments de la història europea.

chaitya *n f*

BUDISME. Lloc de culte budista destinat a la reunió de la sangha.

Nota: La chaitya sol tenir una nau central (i també en pot tenir de laterals) focalitzada en un objecte de culte, habitualment situat en una mena d’apside, per exemple, la imatge o imatges del Buda sobre un altar. Es tracta d’un espai per a la devoció i per a la instrucció.

Tradicionalment, la denominació *chaitya* també fa referència a un objecte sagrat o a un stupa sense relíquies.

Chan *n m*

BUDISME. Escola del budisme Mahayana que es va desenvolupar a partir del segle VI a la Xina, on va estar en contacte amb el taoisme.

Nota: Més endavant, el Chan es va estendre al Japó, on va rebre el nom de *Zen*. La paraula *Chan* es refereix a la concentració de la ment o a l’absorció meditativa en què s’eliminen totes les dualitats (jo/tu, veritat/falsedat, subjecte/objecte).

CICC

veg. **Consell Islàmic Cultural de Catalunya**

Ciència Cristiana

sin. **Església del Crist Cientista**

ESGLÉSIES LLIUERS. Comunitat de guariment per la fe.

Nota: La Ciència Cristiana va ser fundada l’any 1879 als Estats Units d’Amèrica per Mary Baker Eddy. Guarida d’una malaltia nerviosa crònica per l’hipnotitzador Phineas P. Quimby, Eddy es va convèncer que les malalties són conseqüència de les idees errònies que consideren el cos i la matèria una realitat única. Assegurava que Jesucrist havia fet curacions pel seu influx personal i va esbrinar en què consistia el secret d’aquell influx. Va exposar les seves idees i mètodes de guariment en el llibre *Ciència i Salut, amb la clau de les Escripures* (1875), obra de gran èxit on desenvolupa l’ensenyament de Quimby. Els cientistes s’inspiren en la Bíblia i en el llibre de M. Baker, que tenen com a llibre sagrat. La seva seu es troba a Boston i el moviment, que actualment té entre un i dos milions de fidels, està difós sobretot als Estats Units d’Amèrica. A diferència del cristianisme tradicional, els cientistes no creuen en la Trinitat ni en els sagraments, neguen l’existència de la matèria, pensen que el sofriment i la malaltia són conseqüència de la “il·lusió materialista” i que per curar-se cal prendre consciència de la natura purament espiritual de la creació. Sense oposar-se a la medicina “materialista”, la Ciència Cristiana ha desenvolupat alguns principis de curació mental.

També es documenta un ús força estès de la forma anglesa *Christian Science*.

ciència de les religions *n f*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Estudi científic i crític de les religions, que s'ocupa dels fets, de les regles, de les estructures i dels significats que han tingut i tenen determinades dades religioses.

Nota: La ciència de les religions es desenvolupa per mitjà de quatre aproximacions: la recerca literària i històrica, la recerca comparada, la recerca contextual desenvolupada per les ciències socials i la recerca hermenèutica aplicada.

cienciòleg | cienciòloga *n m, f*

NOVES RELIGIONS. Persona que professa la cienciologia.

Nota: També té molt d'ús la forma en anglès *scientologist*.

cienciologia *n f*

NOVES RELIGIONS. Moviment científicoreligiós nascut i desenvolupat als Estats Units durant la dècada de 1950, impulsat per L. Ronald Hubbard.

Nota: L'objectiu de la cienciologia és la plenitud personal a través del desenvolupament espiritual. Cerca la salvació espiritual a través del coneixement i d'una sèrie de pràctiques. La pràctica de la cienciologia busca revelar les lleis naturals de la vida i portar l'ésser humà cap a la llibertat espiritual i la veritat; estudia i tracta l'esperit en relació amb ell mateix, els universos, una altra vida i, en última instància, en relació amb l'Ésser Suprem o Infinit. A més, promou mètodes concrets per a millorar la vida d'una persona. Les creences principals

són que l'ésser és immortal, que les seves capacitats són infinites i que, en la seva veritable naturalesa, és bo. Hubbard va desenvolupar una cosmologia completa, segons la qual els éssers humans eren originalment éssers divins, anomenats *thetans*, que havien caigut i quedat atrapats en l'existència material. La llibertat de l'"ésser transparent" suposa recuperar l'estat d'un thetan etern, omniscient i omnipotent. L'Església de Scientology Internacional té la seu central a Los Angeles, Califòrnia, i té diverses organitzacions filials. Va arribar a Espanya als anys seixanta de la mà del seu fundador, que el 1967 va crear l'Organització del Mar, l'orde fraternal d'aquesta organització a les illes Canàries. El 1980 es va establir la primera església a Espanya i ha crescut fins a tenir, a l'actualitat, catorze esglésies, missions i grups, amb diverses seus a Madrid, Barcelona, València, Sevilla, Vitòria, Bilbao i Alacant. La cienciologia ha suscitat crítiques i polèmica en alguns països, sobretot europeus, especialment per raó de la desconeixença o desconfiança envers algunes de les tècniques que utilitza, però està obtenint reconeixement, com ara el del Tribunal Europeu de Drets Humans, el del Tribunal Suprem d'Anglaterra i el de països com ara Suècia, Portugal, Holanda o Eslovàquia, entre d'altres. A l'Estat espanyol, l'Audiència Nacional va reconèixer els seus drets com a entitat religiosa l'any 2007. Actualment té més d'11.000 esglésies, missions i grups en 189 països. El seu nom oficial és actualment Església de Scientology, abans Dianètica.

També té molt d'ús la forma en anglès *scientology* per al moviment, i la forma *Església de Scientology* per a la comunitat.

cientista *n m, f*

ESGLÉSIES LLIURES. Membre de la Ciència Cristiana.

cinc K *n fpl*

sin. **panyj kakke** *n fpl*

SIKHISME. Marques externes distintives de la identitat sikh.

Nota: Les cinc K són les següents: *Kes* (o *Kesha*), cabells llargs i barba sense tallar; *Kanga*, pinta per a recollir el cabell coberta pel típic turbant (el turbant, tot i que no és una de les cinc K, s'ha convertit en un emblema de la identitat sikh); *Kach* (o *Kachera*), pantalons curts fins als genolls; *Kara* (o *Karha*), braçalet d'acer no ornamental que es porta al braç dret; i *Kirpan*, daga cerimonial de fulla corba que es porta com a part de la vestimenta requerida.

circumcisió *n f*

sin. **khitan** *n m*

ISLAM; JUDAISME. Ablació del prepuci dels nens practicada durant la infantesa.

Nota: En l'islam, la circumcisió no és ordenada per l'Alcorà, diferentment de la Bíblia, que sí que ho ordena als jueus. No obstant això, forma part de la tradició (sunna) i és molt recomanada, en referència a Abraham, pare dels semites i particularment dels àrabs. La circumcisió, que es practica entre el setè dia i l'edat de tretze anys, simbolitza l'entrada del nen en el món adult i dona lloc a una festa i a un repartiment de regals.

La denominació *khitan* és pròpia de l'islam.

cisma *n m*

CRISTIANISME. Ruptura voluntària de la unitat o comunió de l'Església, de la qual se separa un grup organitzat de cristians.

Nota: A més de diferències doctrinals, el cisma implica una separació formal i el no reconeixement d'algun dels elements essencials de l'Església, com ara els sagraments.

cisma d'Orient i Occident *n m*

CRISTIANISME. Ruptura entre l'Església d'Orient i la d'Occident, grega i llatina, que tradicionalment s'ha fixat a l'any 1054, quan el legat del papa, ja difunt, Lleó IX excomunicà el patriarca de Constantinoble, i aquest, amb el seu sínode, excomunicà el legat del papa i els acompanyants, sense que hi hagués, pròpiament, una excomunió d'esglésies.

Nota: Les causes del cisma d'Orient i Occident, que comporta diferents evolucions de l'Església i de la societat a Orient i Occident, són molt complexes i es remunten a la divisió de l'Imperi romà. Es concreten en dues qüestions: les pretensions de primacia jurisdiccional de Roma sobre totes les esglésies, rebutjada pels patriarques ortodoxos, i l'afegit occidental del filioque en el símbol de fe nicenoconstantinopolità. La forma tradicional, però que no es pot considerar del tot correcta, d'anomenar aquest cisma és *cisma d'Orient*. L'any 1965 el papa Pau VI i el patriarca de Constantinoble Atenàgores van aixecar simbòlicament aquestes excomunionis.

cistercenc | cistercenca *n m, f*

CATOLICISME. Religió de l'orde del Cister, una branca dels benedictins fundada al segle XI amb una regla més estricta que feia èmfasi en la soledat i la pobresa.

Nota: Va ser molt important durant l'edat mitjana, època en què va destacar la seva labor de colonització agrícola. Al segle XVII se'n va escindir una branca més rigorosa, l'Estricta Observança, coneguda com la Trapa.

cit *n f*

HINDUISME. Una de les tres característiques atribuïdes a l'ésser suprem, que correspon a la consciència absoluta.

Nota: Les altres dues característiques són el ser (sat) i la beatitud (ananda).

Ciutat del Vaticà

sin. Vaticà

CATOLICISME. Estat sobirà, situat dins de la ciutat de Roma, governat pel papa.

Nota: Antigament els papes tenien més poder polític i eren sobirans de més territoris, que van quedar reduïts als límits actuals després de la unificació d'Itàlia el 1870. Tot i la seva petita extensió, l'Estat del Vaticà és present als organismes internacionals i té una intensa activitat diplomàtica, gràcies a la influència de l'Església catòlica arreu del món. El seu nom sovint es fa servir com a sinònim de la Santa Seu.

clarissa *n f*

CATOLICISME. Religiosa de l'orde franciscà femení, fundat per santa Clara al segle XIII.

Nota: L'estil de vida de les clarisses es basa en la contemplació i la pobresa.

clerecia *n f*

sin. clergat *n m*

CRISTIANISME. Conjunt dels clergues.

clergat *n m*

sin. clerecia *n f*

clergue *n m*

CRISTIANISME. Persona que ha rebut el sagrament de l'orde, en qualsevol grau.

Nota: En general, els clergues formen la jerarquia de l'Església.

col·legialitat *n f*

CRISTIANISME ORTODOX. Doctrina teològica derivada de la catolicitat de l'Església, segons la qual els bisbes, a més de presidir l'Església del seu territori, formen part d'un cos amb funcions pastorals i de govern de tota l'Església, igual com els apòstols en l'Església primitiva.

Nota: Aquestes funcions s'expressen en reunions de bisbes per a decidir sobre qüestions religioses, com ara els sínodes i els concilis. En les esglésies ortodoxes, per referir-se a aquest context se sol fer servir el terme rus *sobornost*.

colportor *n m*

PROTESTANTISME. Persona que al segle XIX es dedicava a evangelitzar, anant de poble en poble, venent o regalant bíblies o porcions bíbliques i explicant-ne el missatge.

Comissió Islàmica d'Espanya

ISLAM. Òrgan més representatiu a l'Estat espanyol de les comunitats religioses islàmiques davant l'Administració, creat el 1992 per a la negociació, la signatura i el seguiment dels acords entre l'Estat i les comunitats

islàmiques, que van ser aprovats per la Llei 26/1992.

Nota: La Comissió Islàmica d'Espanya està constituïda per la Unió de Comunitats Islàmiques d'Espanya (UCIDE) i la Federació Espanyola d'Entitats Religioses Islàmiques (FEERI).

compassió *nf*

sin. compl. **karuna**

BUDISME. Desig dels budistes que tots els éssers vius puguin alliberar-se del sofriment i arribar a la felicitat, i compromís d'ajudar els qui encara són lluny de la il·luminació.

Nota: La compassió és la qualitat més destacada dels budes i bodhisattves, juntament amb la saviesa.

comunió *nf*

CRISTIANISME. Participació de tots els cristians en una mateixa fe, una mateixa doctrina i uns mateixos sagraments, especialment l'eucaristia, signe d'unió entre els membres de la comunitat i Déu.

comunió *nf*

CRISTIANISME. Recepció del sagrament de l'eucaristia.

comunió *nf*

CATOLICISME. Darrera part de la missa, en la qual es participa de l'eucaristia.

comunió *nf*

PROTESTANTISME. Participació en el sant sopar.

Nota: S'està en comunió amb l'Església en la mesura que s'hi participa.

Comunió Anglicana

PROTESTANTISME. Unió d'esglésies que professen els principis de l'angli-

canisme i estan en comunió amb la seu primada de Canterbury, de l'Església d'Anglaterra.

Nota: Les esglésies de la Comunió Anglicana són les esglésies d'Irlanda i Gal·les, l'església episcopaliana d'Escòcia, les esglésies episcopalianes protestants dels Estats Units d'Amèrica, les esglésies del Pakistan, l'Índia, Birmània, Sri Lanka, el Canadà, les Índies Occidentals, Austràlia, Nova Zelanda, Sud-àfrica, Àfrica Occidental i el Japó, i diversos bisbats missioners. L'existència de moltes d'aquestes esglésies és un reflex de l'antiga organització de l'Imperi britànic.

comunió dels sants *nf*

CATOLICISME. Expressió formulada en el credo dels apòstols que vol subratllar el sentit universal de la participació en Déu.

Nota: La comunió dels sants abasta el conjunt dels batejats, vius i morts.

comunió dels sants *nf*

CRISTIANISME ORTODOX. Realitat eucarística de l'Església manifestada per la unió real i efectiva de tots els seus membres tant a la Terra com al cel.

comunió dels sants *nf*

PROTESTANTISME. Unió de tots els creients del món, sigui quina sigui la seva nacionalitat, llengua o cultura.

Comunió i Alliberament

CATOLICISME. Moviment cristià catòlic la finalitat del qual és l'educació cristiana dels seus mateixos seguidors i la col·laboració amb la missió de l'Església catòlica en tots els àmbits de la societat contemporània.

Nota: El moviment Comunió i Allibe-

rament va néixer a Itàlia, el 1954, quan Luigi Giussani (1922-2005) va donar vida a una iniciativa de presència cristiana anomenada Gioventù Studentesca a l'institut Berchet de Milà. La denominació actual, Comunió i Alliberament, aparegué per primer cop el 1969, sintetitzant el convenciment que l'esdeveniment cristià, viscut en comunió, és el fonament de l'autèntic alliberament de l'home. Avui dia, Comunió i Alliberament és present a gairebé 70 països de tots els continents i té una forta pretensió d'activitat cultural i política, a través de diverses organitzacions.

Comunitat Cristiana de la Fraternitat Universal

sin. compl. **Fraternitat Universal**

ESGLÉSIES LLIURES. Comunitat russa fundada al segle XVIII, els membres de la qual són coneguts amb el nom de *doukhobors*.

Nota: La doctrina de la Comunitat Cristiana de la Fraternitat Universal dona més importància a la tradició que a les Santes Escripures, interpreta simbòlicament molts dogmes de l'Església ortodoxa i creu en la metempsicosi. Els doukhobors o 'lluïtadors de l'esperit' es caracteritzaven pel seu rebuig a l'autoritat civil i per la seva tendència al comunisme i a la tolerància religiosa. Arran de les persecucions a què foren sotmesos, alguns filantrops, entre els quals hi havia L. Tolstoi, van reunir fons perquè poguessin sortir de Rússia i establir-se al Canadà, l'any 1898. Inicialment aquest grup s'anomenava Fraternitat Universal i el seu cap, P. Verigin, en va canviar el

nom pel de Comunitat Cristiana de la Fraternitat Universal. Els doukhobors s'han fet famosos per recórrer als incendis provocats i al nudisme com a formes de protesta contra l'autoritat.

Comunitat de la Veritable

Inspiració

veg. **Societat d'Amana**

concili *n m*

CRISTIANISME. Reunió de bisbes i sacerdots per a deliberar i legislar sobre qüestions religioses, eclesiàstiques o de fe.

concili d'Efes *n m*

CRISTIANISME. Tercer concili ecumènic de l'Església, celebrat l'any 431, en el qual es va debatre la unitat de Jesucrist en les seves dues naturaleses, humana i divina, i es va mantenir l'afirmació que és Fill de Déu i Fill de Maria alhora.

Nota: Enfront d'aquesta única filiació s'hi posicionava el nestorianisme.

concili de Calcedònia *n m*

CRISTIANISME. Quart concili ecumènic de l'Església, celebrat l'any 451, en el qual es va condemnar la doctrina monofisita i es va proclamar la doctrina de les dues naturaleses de Jesucrist.

Nota: Algunes comunitats hi estaven en desacord, cosa que, a la llarga, va provocar ruptures en el si de l'Església. Al concili de Calcedònia, la seu de Jerusalem va ser elevada a patriarcat i va quedar constituïda la pentarquia, els cinc patriarcats de l'Església, en aquest ordre: Roma, Constantinoble, Alexandria, Antioquia i Jerusalem.

concili de Trento *n m*

CATOLICISME. Concili ecumènic celebrat a Trento de manera discontinua entre els anys 1545 i 1563.

Nota: El concili de Trento és un dels concilis ecumènics més importants de la història de l'Església catòlica. Un dels grans promotors va ser Carles v, que volia pacificar les relacions entre els corrents reformistes i catòlics del seu imperi. Des d'aquest punt de vista, el concili va ser un fracàs, atès que les faccions protestants pràcticament no hi van participar. El concili, a més de promoure una sèrie de decrets disciplinaris (per exemple, va exigir al clergat el compliment de l'obligació del celibat i va prescriure la creació de seminaris per a la formació del clergat), es va ocupar també de definir amb precisió alguns dogmes en resposta a qüestions discutides pel moviment reformista. Es va establir, per exemple, que la revelació es trobava també en la tradició eclesiàstica enlloc de només en la Bíblia i es va fixar en set el nombre de sagraments. En clara oposició a les interpretacions de Luter i Zwingli, es va reafirmar el dogma de la transsubstanciació, que afirma que durant l'eucaristia el pa i el vi esdevenen veritablement el cos i la sang de Jesucrist. El concili de Trento, doncs, va separar clarament l'Església catòlica i les esglésies protestants i va fonamentar un moviment de reacció a la Reforma protestant: la Contrareforma.

concili ecumènic *n m*

CRISTIANISME. Reunió de tots els bisbes per a legislar o decidir sobre qüestions de fe o eclesiàstiques, acceptades pel conjunt de l'Església.

Nota: Els quatre primers concilis de la història, en els quals es van definir qüestions importants de la doctrina cristiana, són acceptats per gairebé totes les confessions. Els set primers, l'últim dels quals va tenir lloc el 787, són reconeguts com ecumènics tant per l'Església ortodoxa com per la catòlica, ja que van tenir lloc abans que aquestes esglésies se separessin l'any 1054. L'Església ortodoxa considera que no es pot qualificar d'ecumènic cap concili posterior a aquesta data. Per a l'Església catòlica, en canvi, s'han continuat celebrant concilis ecumènics que han reunit el conjunt de bisbes catòlics, convocats pel papa.

concili II del Vaticà *n m*

CATOLICISME. Darrer concili ecumènic de l'Església catòlica, celebrat entre els anys 1962 i 1965.

Nota: El concili II del Vaticà va significar una renovació important de l'Església per a adaptar-la al món modern, amb reformes en la litúrgia, potenciació del paper dels laics i obertura a les altres esglésies cristianes, amb repercussions que duren fins avui.

concordat *n m*

CATOLICISME. Tractat entre el papa i un sobirà o un govern per regular afers eclesiàstics d'interès comú.

conferència episcopal *n f*

CATOLICISME. Organisme de l'Església catòlica que aplega i coordina tots els bisbes d'un estat o una regió eclesiàstica.

Nota: La conferència episcopal no és pròpiament un òrgan de govern, ja que depèn en gran manera del papa i dels

seus representants. Les conferències episcopals sorgeixen al començament del segle XIX i s'organitzen definitivament a partir del concili II del Vaticà.

confirmació *n f*

CRISTIANISME. Cerimònia en la qual es confirma o es reforça la relació amb Déu establerta en el baptisme.

Nota: En les esglésies ortodoxes i en la catòlica la confirmació constitueix un dels sacraments, però no pren exactament la mateixa forma en ambdues. Per exemple, en les esglésies ortodoxes forma una celebració amb el baptisme, mentre que en el catolicisme se sol retardar fins que l'infant arriba a l'adolescència. En aquelles denominacions protestants que practiquen el baptisme dels infants, la confirmació implica la renovació dels vots del baptisme i una professió personal de fe.

Confuci

RELIGIONS DE LA XINA I EL JAPÓ. Filòsof i reformador de costums xinès, que va viure al segle V aC i és considerat el fundador del confucianisme.

Nota: El pensament de Confuci no se centra en qüestions metafísiques sinó que fa èmfasi en l'ètica. Així, proposa alguns valors i formes de conducta (benevolència, amor familiar, obediència, honorabilitat, etc.) i el seguiment de determinats ritus.

Confuci és el nom llatinitzat de Kong Fuzi, 'mestre Kong'.

confucianisme *n m*

RELIGIONS DE LA XINA I EL JAPÓ. Doctrina filosòfica i moral basada en la doctrina de Confuci.

Nota: Juntament amb el taoisme i el bu-

disme, el confucianisme és un dels tres grans corrents que han conformat la cultura, la societat i el pensament xinesos. En certa manera, el confucianisme no es pot considerar una religió, ja que no es fonamenta tant en la fe i la transcendència com en la moral, individual i col·lectiva. Tanmateix, va esdevenir la religió oficial de la Xina en un procés que es va iniciar al segle II aC, època en què va ser establert com a culte imperial. Es va començar a venerar la figura de Confuci i la seva doctrina es va anar barrejant amb creences i supersticions populars. Al segle XI va tenir lloc una important reelaboració del confucianisme, especialment en l'aspecte metafísic, anomenada *neo-confucianisme*.

congregació *n f*

CATOLICISME. Associació de fidels que es reuneixen sota una advocació religiosa per fer exercicis de pietat i amb finalitats apostòliques.

congregació *n f*

CATOLICISME. Comunitat religiosa formada per persones que han fet vots simples.

Nota: Les congregacions sorgeixen a partir del segle XVII, quan desapareix la possibilitat de crear nous ordes religiosos.

congregació *n f*

CATOLICISME. Branca d'un orde.

congregació *n f*

PROTESTANTISME. Comunitat de creients que es reuneix en una mateixa capella lliurement i treballa conjuntament.

Nota: El protestantisme evangèlic es divideix en dos grans blocs: els qui s'or-

ganitzen en parròquies i els qui neguen aquesta forma d'organització, els congregacionalistes, que es reuneixen en grups lliurement, per afinitats, per a treballar conjuntament. Les denominacions protestants congregacionalistes no observen circumscripcions territorials, no són parròquies.

congregacionalisme *n m*

PROTESTANTISME. Sistema d'organització eclesial que presenta la comunitat local com un cos de creients independents regit per l'Escriptura, sense cap autoritat sinodal o episcopal.

Nota: A Catalunya, pertanyen al congregacionalisme els baptistes, els pentecostals, les Assemblees de Germans, els quàquers i els mennonites.

consagració *n f*

CRISTIANISME. Ritu pel qual una persona o cosa esdevé sagrada o es dedica a una finalitat o a un ús sagrats.

consagració *n f*

CRISTIANISME. Moment central de la celebració eucarística, en la qual s'invoca l'Esperit Sant i es reciten les paraules de la institució eucarística perquè el pa i el vi es transformin en el cos i la sang de Jesucrist.

Nota: Segons les escoles teològiques, per mitjà de la consagració el pa i el vi simbolitzen la partició, l'entrega de vida de la persona, cos i sang, de Jesucrist a la humanitat, i així també el compartir fraternalment els béns.

Consell Evangèlic de Catalunya

sigla **CEC**

PROTESTANTISME. Entitat federativa de les esglésies i els organismes de

Catalunya per a la comunió, el testimoniatge i el servei en comú, així com per a la representació davant de les diferents administracions de Catalunya.

Nota: El Consell Evangèlic de Catalunya va ser constituït el 12 de desembre de 1981 i està regit per una Assemblea General formada pels delegats de les esglésies en representació proporcional al seu nombre de membres.

Consell Federal d'Esglésies

Lliures

ESGLÉSIES LLIURES. Organització d'esglésies lliures d'Anglaterra i Gal·les que inclou, entre d'altres, els metodistes, els baptistes i l'Església Reformada Unida d'Anglaterra i Gal·les, la qual integra els presbiterians i els congregacionalistes.

Nota: El Consell Federal d'Esglésies Lliures va ser fundat el 1940 per la unió del Consell Nacional d'Esglésies Evangèliques Lliures (fundat el 1896) i el Consell Federal d'Esglésies Evangèliques Lliures (fundat el 1919) amb el propòsit de cooperar en temes de mutu interès. Les esglésies del Consell Federal d'Esglésies Lliures no formen part de l'Església d'Anglaterra.

Consell Islàmic Cultural de Catalunya

sigla **CICC**

ISLAM. Organisme fundat el 30 de juny de 2000 que representa una part dels musulmans de Catalunya.

Nota: El Consell Islàmic Cultural de Catalunya és una entitat sense ànim de lucre formada per persones físiques i enti-

tats religioses i culturals musulmanes. Al davant de l'entitat hi ha un imam. Totes les mesquites que hi ha a l'entitat es troben inscrites en la Direcció General de Dret i d'Entitats Jurídiques del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya, així com també en el Registre d'entitats religioses del Ministeri de Justícia. El CICC va néixer per a donar resposta al creixement de la comunitat musulmana a Catalunya i poder canalitzar de manera correcta les necessitats religioses. Els objectius del CICC són variats: donar suport i ajuda a les mesquites i oratoris de Catalunya (per exemple per solucionar temes jurídics, laborals i econòmics); promoure i facilitar les relacions entre les administracions catalanes i la comunitat musulmana a Catalunya; promoure el diàleg i l'entesa per tal d'assolir el coneixement i el respecte mutu entre la societat catalana i la comunitat musulmana i afavorir així la convivència; promocionar l'ensenyament de l'educació islàmica i la lectura de l'Alcorà per tal de reforçar la identitat dels joves musulmans; contribuir a la unitat entre els diferents col·lectius culturals musulmans tot reforçant la presència i la figura de l'imam, i reforçar la participació de la comunitat musulmana en la vida social catalana. Pel que fa a les actuacions del CICC, s'hi organitzen col·loquis, conferències, cursos i seminaris, que contribueixen al coneixement i la difusió del missatge pacífic de l'islam. A més, s'estableixen contactes entre els diferents oratoris i mesquites d'arreu de Catalunya per tal de millorar l'atenció social i cultural.

Consell Mundial de les Esglésies

PROTESTANTISME. Associació ecumènica de les esglésies que confessen Jesucrist com a Déu i salvador, creada a Amsterdam el 1948.

Nota: El Consell Mundial de les Esglésies reuneix la majoria d'esglésies cristianes, excepte la catòlica, que assisteix a les reunions en qualitat d'observadora. Willem Adolf Visser't Hooft (1900-1985), principal fundador del Consell Mundial de les Esglésies, en va ser secretari general i president d'honor.

conseller presbiteral *n m*

sin. **ancià** *n m*

Constantinoble

CRISTIANISME ORTODOX. Antiga capital de l'Imperi bizantí, que actualment correspon a la ciutat d'Istanbul, a Turquia.

Nota: El desenvolupament de les estructures regionals de l'Església i la situació política de l'Imperi romà van fer que al segon concili ecumènic, celebrat l'any 381, Constantinoble fos declarada segona Roma, i que al concili de Calcedònia quedés confirmada com a segon patriarcat en la pentarquia. Li correspon la primacia d'honor de les esglésies ortodoxes.

Contrareforma *n f*

CATOLICISME. Moviment reformador catòlic del segle XVI oposat a la Reforma protestant.

Nota: La Contrareforma va aplegar tots els moviments de reforma sorgits a l'interior de l'Església catòlica i va definir-ne algunes característiques essencials, que va difondre per tots els mitjans possibles,

incloent-hi la coerció. La seva doctrina es va formular al concili de Trento i va comportar reformes teològiques, litúrgiques i pastorals que es van aplicar a tota l'Església, així com també mesures per reforçar l'autoritat de Roma. La Contrareforma també va suposar l'expansió i la reforma dels ordes religiosos i de l'activitat missionera, i la creació de nous ordes.

conversió *n f*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Acció de convertir algú o de convertir-se.

Nota: La conversió es pot aplicar a un canvi en l'afiliació d'una religió a una altra o a una transició de la desafecció a la creença en una religió. Aquest canvi, que pot succeir de forma sobtada o gradual, suposa una transformació i una reorientació que afecta cada aspecte de la vida d'una persona.

convertir *v tr*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Emmenar algú a creure i abraçar una altra religió que la que tenia.

Nota: La denominació *convertir* també s'aplica a retornar una persona a la religió en què havia deixat de creure o que havia deixat de practicar.

Coordinadora Catalana d'Entitats Budistes

sigla **CCEB**

BUDISME. Institució creada l'any 2007 que integra entitats i centres budistes de Catalunya i les illes Balears amb la voluntat de presentar i representar el budisme en la societat actual.

Nota: La Coordinadora Catalana d'Entitats Budistes aglutina la majoria dels

centres budistes de Catalunya i té relació amb la Federació de Comunitats Budistes d'Espanya.

copte | copta *n m, f*

CRISTIANISME; CRISTIANISME ORTODOX. Natural d'Egipte, especialment durant l'alta edat mitjana.

copte | copta *n m, f*

CRISTIANISME; CRISTIANISME ORTODOX. Membre de l'Església copta ortodoxa o de la branca catòlica corresponent.

copte -a *adj*

CRISTIANISME; CRISTIANISME ORTODOX. Relatiu o pertanyent a l'Església copta o als coptes.

cosmogonia *n f*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Explicació de l'origen del món associat al mite i la religió, que forma part del pensament mític prefilosòfic i precientífic.

Nota: L'explicació de l'origen del món des de la ciència —basada en l'observació i l'experimentació— constitueix la cosmologia científica.

creativitat religiosa *n f*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Capacitat de ser creatiu i innovador en l'àmbit de l'experiència religiosa i de l'espiritualitat.

Nota: El concepte de *creativitat religiosa* és propi de les ciències de les religions, especialment de l'antropologia de la religió, la psicologia de la religió i la sociologia de la religió. Segons aquest concepte, no cal limitar-se a repetir i a reinterpretar, de manera que, si escau, es pot generar i oferir noves formes d'experiència i d'organització religiosa i espiritual a partir de l'estudi i la recerca sistemàtics i indepen-

dentment de la vinculació personal confessional. Aquest nou enfocament s'ha reforçat pels nous desplaçaments que el fet religiós està vivint, per l'afirmació de l'opcionalitat irreversible del fet religiós (Charles Taylor), la despatrimonialització i liberalització progressiva del fet religiós provocada fonamentalment pel creixent pluralisme cultural i religiós, i per l'afirmació que les tradicions religioses són processos vius i que l'espiritualitat no és primordialment descriptiva sinó transformativa; asseveració feta per alguns investigadors importants vinculats a la psicologia humanista i transpersonal i al Californian Institute of Integral Studies.

credo *n m*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Fórmula condensada que expressa la identitat religiosa d'un grup, compendia la seva concepció de Déu i delimita la frontera social dels seus membres.

Nota: Amb el credo, els creients proclamen el contingut de la seva fe (caràcter teològic), amb la qual cosa s'uneixen entre ells i alhora se separen d'altres grups religiosos (caràcter social). Així, per exemple, tot i que l'hinduisme no ha sentit l'exigència de formular la seva fe en un credo, el desenvolupament de les Upanisad ha pogut introduir un tipus de professió de fe bàsica: la identitat de l'atman amb el brahman. D'altra banda, certs grups budistes han elaborat una confessió, com ara la doctrina de les "Tres Joies" o valors de la persona religiosa: "Em refugio en el Dharma, em refugio en el Buda i em refugio en la

sangha". Les religions monoteistes són les úniques que tenen una confessió de fe estricta amb la qual formulen la seva visió de Déu. Encara que el judaisme no posseeixi una confessió oficial, el xemà pot ser-ne un equivalent; l'islam, al seu torn, ha elaborat la xahada, mentre que el cristianisme ha fixat la seva fe en dos credos principals: el credo dels apòstols i el credo nicenoconstantinopolità.

credo dels apòstols *n m*

CRISTIANISME. Símbol de fe que és una de les variants de l'antiga professió de fe baptismal de l'Església romana, difós a Occident sobretot a partir del segle VIII.

Nota: El credo dels apòstols és recitat per l'Església catòlica i per diverses esglésies de la Reforma.

credo nicenoconstantinopolità *n m*

CRISTIANISME. Símbol de fe establert en els concilis de Nicea, l'any 325, i Constantinoble, el 381, a partir de símbols anteriors.

Nota: El credo nicenoconstantinopolità és el símbol de fe universal i ecumènic, rebut i recitat per totes les esglésies, d'Orient i d'Occident. A Occident hi fou afegit, en referència a la processió de l'Esperit Sant, el filioque ('i del Fill'), afegitó que començà al III concili de Toledo (589) i que es difongué per Occident, mentre que l'Orient conserva la forma original.

creença *n f*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Allò que hom creu.

Nota: Les creences es manifesten mitjançant un conjunt de paraules, expressions,

idees i fórmules que expressen la fe. El conjunt de creences de cadascuna de les religions constitueix el que tenen d'específic i el que les distingeix.

Crist

veg. **Jesucrist**

cristadelf | cristadelfa *n m, f*

sin. **germà de Crist | germana de Crist** *n m, f*; **tomasista** *n m, f*

ESGLÉSIES LLIURES. Membre de la comunitat cristiana anomenada Cavallers de Crist.

cristià | cristiana *n m, f*

CRISTIANISME. Seguidor del cristianisme.

Nota: Els cristians troben la salvació definitiva de Déu en Jesucrist, el Crist, d'on prové el nom de *cristians*. Els cristians descobreixen que la vida de Jesucrist els afecta i resulta decisiva per a la seva pròpia opció de vida a la Terra i també per a la vida del més enllà.

cristià -ana *adj*

CRISTIANISME. Relatiu o pertanyent al cristianisme.

cristianisme *n m*

CRISTIANISME. Religió centrada en la vida i l'obra de Jesucrist.

Nota: Històricament el cristianisme va evolucionar a partir del judaisme, amb el qual comparteix algunes característiques i textos sagrats, malgrat que en fa interpretacions radicalment diferents. Els cristians creuen en un únic Déu i en la figura de Jesucrist, Déu i home alhora, gràcies a la vida, mort i resurrecció del qual les persones poden aconseguir la salvació. Les tres grans branques del cristianisme, separades per qüestions his-

tòriques, doctrinals i pràctiques, són les esglésies orientals, l'Església catòlica i les esglésies protestants o reformades.

Cristianisme Celeste

NOVES RELIGIONS. Comunitat fundada el 1947 a Benín per Samuel Biléou Joseph Oshoffa.

Nota: L'església Cristianisme Celeste és un sincretisme de cultura africana, de cristianisme (pel seu caràcter alliberador) i de judaisme (pels rituals de l'Antic Testament). Es caracteritza pels rituals carismàtics i per la importància donada al trànsit, a les visions, a les espelmes, als dejunis que serveixen per a solucionar els problemes quotidians dels fidels, etc. Es troba sobretot a Benín, Costa d'Ivori i Nigèria, però també als Estats Units d'Amèrica i en alguns estats europeus (Regne Unit, França, etc.), i està en expansió.

cristianofòbia *n f*

TERMES SECULARS. Ideologia d'hostilitat contra els cristians o el cristianisme.

Nota: La cristianofòbia consisteix en un prejudici negatiu categòric contra els cristians, el cristianisme globalment o contra una part de la fe cristiana. És una forma d'intolerància religiosa que va des d'una senzilla actitud mental o emocional fins als estereotips, la discriminació o la persecució de cristians. Els seus crítics argumenten que el concepte és usat de forma impròpia per a desprestigiar o silenciar la crítica legítima al cristianisme, sobretot en relació amb les llibertats civils, els drets humans i la neutralitat religiosa pròpia de l'Estat. La denominació *cristianofòbia* va ser introduïda en

les institucions internacionals l'any 2004 quan la Unió Europea va rebutjar el catòlic Rocco Buttiglione com a comissionat. Arran d'aquest fet, alguns diplomàtics van argüir que la discriminació contra els cristians no es podia tolerar. L'ús del mot *cristianofòbia* ha estat proposat per ésser emprat a l'Assemblea General de les Nacions Unides, de manera anàloga a l'ús que es fa de les formes *antisemitisme* i *islamofòbia*.

croada *n f*

CRISTIANISME. Cadascuna de les expedicions militars promogudes pel cristianisme occidental, generalment des del Vaticà, durant l'edat mitjana amb l'objectiu inicial de conquerir Terra Santa, que era en poder dels musulmans, o de defensar-hi la presència cristiana.

Nota: Terra Santa és el marc geogràfic on va néixer, viure i morir Jesucrist, que correspon als actuals territoris de Palestina i Israel. Les croades van tenir lloc entre els segles XI i XIII. Participar-hi era vist com una manera de redimir i expiar els pecats. El terme *croada* es va aplicar també a altres guerres que es van lliurar al continent europeu generalment amb l'objectiu de frenar l'avenç dels musulmans, però també contra heretgies en el si del cristianisme (per exemple, la croada contra els càtars). Les croades constitueixen un episodi controvertit en la història del cristianisme.

croat *n m*

CRISTIANISME. Participant en una croada.

culte *n m*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Acte d'adoració, veneració i reverència a Déu, a les divinitats, als éssers espirituals i als avantpassats en senyal de reconeixement de la seva excel·lència o la seva superioritat.

Nota: El culte és la dimensió pràctica de la religió. A totes les religions trobem el culte organitzat en forma d'oració i sacrifici, i també en forma d'ofrenes, libacions, ritus, festes, cants i danses, entre moltes altres formes, tant privades com públiques. Hi ha religions que accentuen els ritus i d'altres que valoren més les actituds internes del cor.

culte *n m*

PROTESTANTISME. Conjunt d'actes amb què s'adora el Senyor i es tributa reconeixement a l'excel·lència de Déu en un esperit de comunió entre els creients.

Nota: El culte no és cap símil de la missa ni s'hi pot equiparar. En el culte protestant ocupa un lloc central l'acte de la lectura i la predicació de la Paraula, que es complementa amb música, càntics o himnes de lloança o pregària, oracions, ofrena, sant sopar, i amb altres actes en els cultes especials.

culte als avantpassats *n m*

RELIGIONS INDÍGENES. Culte que consisteix en la veneració dels esperits dels familiars i antecessors morts de la mateixa stirp.

Nota: El culte als avantpassats és una forma de mostrar respecte i reverència als familiars morts i constitueix una de les expressions religioses més antigues, avui practicada especialment a l'Àfrica.

culte cargo *n m*

RELIGIONS INDÍGENES. Moviment de revitalització originari de Melanèsia basat en l'expectativa d'una tornada imminent dels avantpassats en vaixells, avions i trens que portaran càrregues de béns fabricats a Occident.

Nota: Segons el culte cargo, d'aquesta manera es farà justícia davant dels defectes dels colonitzadors, als quals sovint s'acusa d'interceptar els carregaments. En la nova era cap persona no haurà de treballar durament per a alimentar-se i els antics costums prohibits pels colonitzadors blancs seran restaurats. El culte cargo va sorgir durant la Segona Guerra Mundial, quan unes quantes tones de material nord-americà arribaren en vaixell o avió a platges d'illes remotes.

culte especial *n m*

PROTESTANTISME. Cadascun dels actes en els quals se celebren els baptismes, la presentació d'infants, els enterraments, l'acció de gràcies o la collita, la presa de possessió del pastor, l'ordenament de ministres o una efemèride singular.

cúria *n f*

CATOLICISME. Conjunt dels organismes administratius, judicials i de govern que es dediquen als afers eclesiàstics en l'Església catòlica.

Nota: La cúria pot abastar una diòcesi (cúria diocesana) o el conjunt de l'Església (cúria romana).

daeva *n m*

ZOROASTRISME. Ésser sobrenatural dolent, que promou el caos i el desordre.

dàgoba *n m*

veg. **stupa** *n m*

dalai-lama *n m*

BUDISME. Principal autoritat en el budisme tibetà, tant en l'aspecte espiritual com en el temporal.

Nota: Aquest títol honorífic, que significa 'mestre, la saviesa del qual és tan gran com l'oceà', va ser atorgat el 1578 a la tercera autoritat suprema de l'escola Gueluk per un príncep mongol. Des del segle XVII, el dalai-lama (distingit per un barret groc) està considerat com una encarnació d'Avalokiteshvara, un dels principals bodhisattves del Mahayana associat a la compassió. Al mateix temps té el paper de cap d'Estat, paper que no tenia abans del segle XX el Panchen lama (distingit per un barret vermell), dirigent de l'altra branca més antiga. Els dalai-lames, cadascun dels quals es considera la reencarnació de l'anterior, van governar el Tibet fins a la invasió xinesa de 1959. L'actual dalai-lama, el catorzè del llinatge, exiliat des de 1959 a Daharamsala (a l'Índia), continua representant l'única autoritat espiritual

reconeguda pel poble tibetà.

dansa del sol *n f*

RELIGIONS INDÍGENES. Ritual principal dels pobles indígenes de les planes de l'Amèrica del Nord.

Nota: La dansa del sol té diverses variants, que tenen en comú el fet que es resa per la renovació de les persones i la terra, per la fertilitat i la plenitud, per donar gràcies i per protegir la gent de perills o de malalties.

dansa dels esperits *n f*

RELIGIONS INDÍGENES. Dansa ritual de revitalització que va aparèixer a les planes de l'Amèrica del Nord durant el segle XIX.

Nota: Amb la dansa dels esperits s'esperava l'aniquilació divina dels blancs i el restabliment dels costums tradicionals indígenes.

daoisme *n m*

veg. **taoisme** *n m*

dar al-xahada *n m*

ISLAM. Espai geogràfic on es practica la fe islàmica.

Nota: *Dar al-xahada* és una denominació actual que designa els països on hi ha musulmans.

darbisme *n m*

PROTESTANTISME; NOVES RELIGIONS.

Moviment religiós creat per John Darby, que constitueix la doctrina de les Assemblies de Germans Darbistes.

darbista *n m, f*

NOVES RELIGIONS. Seguidor del darbisme.

darsana *n m*

HINDUISME. Cadascun dels sis sistemes filosòfics hindús.

Nota: Els sis darsana són el mimansa, el vedanta, el nyaya, el vaisheshika, el samkhya i el ioga.

La denominació *darsana* significa, literalment, 'punt de vista', 'perspectiva'.

Dasara *n f*

sin. **Dussera** *n f*; **Vijadayashami** *n f*
HINDUISME. Festivitat hindú que commemora la victòria de Rama, avatar de Vixnu, sobre el rei dimoni de deu caps, Ravana, i la victòria de la deessa Durga/Kali contra el dimoni.

Nota: La Dasara se celebra el desè dia del mes d'ashvin, com a culminació de la celebració dels nou dies de combat celebrats a la festa de Navaratri. Durant la festa es veneren sobretot tres aspectes de la divinitat: Durga/Kali, Lakshmi i Sarasvati.

dasni *n m, f*

veg. **yazidita** *n m, f*

dastar *n m*

SIKHISME. Turbant amb el qual els homes sikhs es recullen els cabells.

Nota: Els homes i les dones sikhs iniciats en la khalsa no es tallen mai els cabells i, per tant, els tenen llarguíssims. Els homes se'ls recullen en un dastar: una peça de tela de diversos metres de llargada i

d'un sol color, que pot variar en funció del valor que s'associa al color, de si és un dia especial o per raons estètiques, perquè faci joc amb la roba que es porta. Abans d'enrotllar-se'l al cap, l'humitegen i l'estiren, com si fos un llençol, perquè quedi bé. Per tal que s'aguanti, poden fer servir una agulla de cosir. Portar el dastar és una forma que tenen els sikhs d'expressar la seva fe. Simbolitza valors com ara dignitat, honor, coratge, espiritualitat, pietat, etc. En la cultura tradicional panjabi, a aquells que han servit desinteressadament els altres se'ls honora regalant-los dastars. El turbant s'ha convertit en el símbol identificador dels sikhs, ja que sovint se'ls reconeix pel dastar i la barba llarga. Hi ha diferents estils de portar-lo i algunes dones també el porten, tot i que la majoria opten pel mocador.

La denominació *dastar* significa, en panjabi, 'turbant'.

dawa

ISLAM. Predicació del missatge islàmic.

deisme *n m*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Moviment que reconeix l'existència d'un Déu personal, principi i causa de l'univers, però que rebutja la religió revelada.

Nota: La denominació *deisme* apareix per primer cop al segle XVIII arran de l'enfrontament de la Il·lustració amb l'Església. Amb el deisme, s'intenta combatre els prejudicis, la coacció, l'autoritat i els dogmes del cristianisme. Les característiques del deisme són, de manera resumida, les següents: afirmació d'una religió

natural fruit de la raó i de les intuïcions de les persones; rebuig de la religió revelada, sobretot del cristianisme; intuïció d'un ésser superior; escepticisme respecte de l'altra vida. El deisme té els seus principals representants en els autors de l'Enciclopèdia i en general en els pensadors del segle XVIII. Obre una via a l'anomenada *religió dels filòsofs i savis*. A diferència del teisme, el Déu del deisme no és una persona sinó un concepte.

dejuni i abstinència *n m*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Forma de penitència quant a menjar i begudes, comuna a moltes tradicions religioses.

delmar *v tr*

PROTESTANTISME. Pagar el delme.

delme *n m*

PROTESTANTISME. Desena part dels ingressos que es dona com a ofrena per al sosteniment de les activitats de la congregació i la denominació a la qual es pertany.

Nota: El pagament del delme era ja ordenat a l'Antic Testament i constituïa una pràctica habitual entre els jueus. Les esglésies cristianes occidentals adopten el delme, que esdevé obligatori a l'Europa occidental durant uns quants segles. En canvi, les esglésies ortodoxes mai no van acceptar la idea del delme i no el van posar en pràctica. Els diners del delme es feien servir per a sostenir el clergat, mantenir les esglésies i assistir els pobres. Amb la Reforma protestant, el delme es manté als països protestants. Al llarg dels segles XIX i XX l'obligatorietat del delme va desapareixent a gairebé la totalitat de països

catòlics i en la majoria dels països protestants. Actualment, és una pràctica corrent, però no obligatòria, en molts grups protestants. Algunes esglésies concretes, com l'Església de Jesucrist dels Sants dels Darrers Dies i l'Església Adventista del Setè Dia, demanen encara el pagament del delme als seus membres.

demiürg *n m*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. L'ordenador del món, que actua sobre la matèria primigènia, informe i eterna, en el pensament grec.

denominació *n f*

PROTESTANTISME. Nom que identifica cadascuna de les famílies de congregacions protestants, segons la seva adscripció.

deobandisme *n m*

ISLAM. Corrent de l'islam sunnita, d'inspiració rigorista, molt arrelat al Pakistan i a l'Índia.

Nota: La denominació *deobandisme* prové de la ciutat de Deoband, al nord de Delhi, on una madrasa, establerta el 1867, va desenvolupar una interpretació literal i austera de l'islam en reacció a la dominació colonial anglesa. Contràriament als barelwis, els deobandis no van donar suport a la creació del Pakistan el 1947 perquè volien islamitzar tot l'Índia. Els deobandis, tot i que pertanyen a l'escola hanefita (que accepta l'opinió personal o *ray* quan no es pot trobar la solució d'un problema jurídic en les fonts tradicionals), insisteixen en els models establerts per l'Alcorà i les pràctiques del profeta Muhàmmad. També s'oposen als costums que consi-

deren influències d'Occident i comparteixen la visió restrictiva dels talibans sobre les dones. El partit polític deobandi del Pakistan, el Gamiat-Ulema-Islami, defensa un model de societat inspirat en l'islam dels primers temps.

deraix *n m*

JUDAISME. Interpretació rabínica de la Tanakh que cerca el sentit ocult del text.

dervís *n m*

veg. **dervix** *n m*

dervix *n m*

sin. compl. **dervís** *n m*

ISLAM. Místic musulmà que ha fet vot de pobresa.

Nota: El dervix és el membre d'una confraria sufi i depèn de l'autoritat espiritual d'un mestre, el xeic, que té ascendents que es remunten a Alí, primer imam del xiïtes. Els dervixos coneguts a Occident són els dervixos giròvags, que giren ballant al so de la música i són els membres de la confraria dels Mawlawi, deixebles de Mawlana (Mevlana) Djalal al-Din Rumi, el gran poeta iranià que la va fundar a Konya al segle XIII. Aquesta dansa té un caràcter litúrgic, de manera que cada gest té un valor simbòlic: la mà dreta mira amunt, al cel, per recollir la gràcia divina, i la mà esquerra mira avall, cap a terra, per difondre aquesta gràcia al món.

La denominació *dervix* significa, en persa, 'pobre'.

descristianització *n f*

TERMES SECULARS. Pèrdua de pes que experimenta el cristianisme en la societat contemporània.

déu | deessa *n m, f*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Ésser suprem de caràcter sobrehumà, objecte sempre de culte i expressió del misteri de l'existència.

Nota: L'experiència i la idea de Déu, de la divinitat, d'allò sant, del sagrat, i d'allò misteriós recorre tota la història de les religions i de la humanitat. Si es té present que Déu no és objecte directe d'experiència, el llenguatge i el concepte de Déu són sempre anàlegs d'alguna cosa que no ateny directament i totalment la persona. La realitat de Déu —la seva naturalesa i essència— escapa a tot concepte i a tota paraula. És inefable. No hi ha llenguatge propi per a parlar de Déu. L'ésser humà se serveix solament de categories humanes. D'aquí la seva constant formulació i les diferents expressions culturals. Malgrat que Déu és l'Indicible, la història de les religions ofereix una infinita varietat de noms amb què la gent de totes les èpoques i cultures ha reconegut, adorat i pregat Déu. Tots aquests noms mostren, d'alguna manera, la rellevància de Déu i la incapacitat de l'ésser humà d'abastarlo: Déu és el totalment diferent.

dharma *n m*

HINDUISME. Ordre que regeix la totalitat del que existeix.

Nota: El concepte de *dharma* té una dimensió còsmica, un aspecte social (deure i virtut) i un caràcter individual que es pot entendre com la nota específica que cada individu ha d'entonar o interpretar per complir el seu paper en l'harmonia general del cosmos.

Dharma *n m*

BUDISME. Llei còsmica que governa el nostre món.

Nota: Amb aquest sentit, la denominació *Dharma* s'escriu amb majúscula.

dharma *n m*

BUDISME. Ensenyament del Buda, el qual va reconèixer i formular aquesta llei.

Nota: El dharma constitueix una de les Tres Joies.

dharma *n m*

BUDISME. Cadascun dels complexos factors de l'existència en la metafísica budista.

Nota: El conjunt de dharmes, tots ells interrelacionats, constitueix la realitat.

Amb aquest sentit, la denominació *dharmā* s'escriu amb minúscula.

dhikr *n m*

ISLAM. Invocació que es fa per recordar Déu.

Nota: L'Alcorà diu: "I si oblideu, recordeu", "Recordeu-me. I Jo us recordaré" (2:152). Tots els actes d'adoració dels musulmans són considerats dhikr, ja que la religió consisteix essencialment a recordar Déu. La recitació de fórmules extremes de l'Alcorà n'és un. La declaració de fe "La illaha illa'Llah" és la invocació essencial, se l'anomena "la clau del Jardí". El dhikr —en tant que invocació— és una pràctica quotidiana per a aquells que es volen dedicar a la ciència del tassāwwuf, conegut també com *sufisme*. El sufisme se centra en l'autopurificació, l'autoconeixement i el coneixement experiencial de Déu, i l'assoliment de la perfecció humana mitjançant l'excel·lència moral i espiritual. Aquest tipus de dhikr és un exercici

espiritual del cor anomenat *dhikru'llah*, que significa simplement 'recordar Déu'. S'acostuma a practicar individualment i col·lectivament, tant en veu alta com en silenci i en estat de purificació ritual. A través del record s'estableix l'equilibri en l'ànima, "No és a través del record de Déu que els cors estan tranquils?" (13:28) pregunta retòricament l'Alcorà. Els musulmans que volen aprofundir i comprometre's en aquest camí —els *sufis*— normalment s'incorporen a una *tariqa* (camí) on reben educació i guia espiritual d'un xeic (literalment 'ancià') que els orienta en el seu viatge de purificació individual. Hi ha diferents turuq (plural de *tariqa*), totes beuen de l'Alcorà i la sunna i són la continuació de l'ensenyament espiritual començat pel profeta Muhàmmad amb els seus companys i companyes. Cada *tariqa* té un *wird*, comunament traduït per *lletania*.

La denominació *dhikr* significa, en àrab, 'recordar'.

dhimmi *n m*

ISLAM. No-musulmà que estava protegit en terra de l'islam.

Nota: La protecció dels dhimmis, vigent des del principi de l'islam i suprimida oficialment després de la Primera Guerra Mundial en l'Imperi otomà, venia d'un decret que garantia en principi als no-musulmans els mateixos drets que als musulmans. Però aquest estatus de protegit que permetia als jueus i als cristians de practicar la seva religió en un país islàmic, els obligava a pagar un impost especial i a renunciar a alguns drets (no podien tenir armes ni cavall i el dret islàmic previa en

cas de conflicte). Aquest estatut va permetre a molts jueus i cristians aconseguir alts càrrecs, però no va ser sempre respectat: hi va haver, a vegades, discriminacions i persecucions, especialment durant les croades i sota la dinastia fatimita.

dia de l'Expiació *n m*

sin. compl. **Yom Kippur** *n m*

JUDAISME. Dia que la tradició jueva, seguint el manament bíblic, estableix per al penediment, l'autoavaluació i el canvi a fi de millorar en la conducta personal.

Nota: Tot això es promou dedicant el dia de l'Expiació a l'oració, la meditació i l'estudi, en un marc comunitari, i fent un dejuni total de 24 hores.

diaca | diaconessa *n m, f*

CRISTIANISME. Ajudant nomenat pels apòstols en l'Església primitiva.

diaca | diaconessa *n m, f*

CRISTIANISME. Cristià ordenat que té la missió d'ajudar els sacerdots en les celebracions litúrgiques i també en qüestions pastorals o financeres.

diaca | diaconessa *n m, f*

PROTESTANTISME. Persona elegida per l'assemblea per a ajudar el pastor i exercir altres serveis a la congregació.

diaconia *n f*

PROTESTANTISME. Institució benèfica de l'Església evangèlica.

diàleg interreligiós *n m*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Intercanvi de paraules i escolta recíproca que compromet en peu d'igualtat els creients de diferents tradicions religioses.

Nota: El concepte de *diàleg interreligiós* s'entén i es practica en quatre sentits prin-

cipals: com a diàleg de la vida quan les persones s'esforcen per viure en un esperit d'obertura i bon veïnatge; com a diàleg de l'acció quan subjectes de diferents religions col·laboren amb vista al desenvolupament integral i en defensa de la llibertat; com a diàleg de l'experiència religiosa quan persones arrelades a les seves pròpies tradicions religioses comparteixen l'oració i la contemplació, la fe i les vies de cerca de Déu o l'absolut; com a diàleg de l'intercanvi teològic i filosòfic quan els experts miren d'entendre més profundament les diferents herències religioses i apreciar-ne els valors espirituals. No hem d'oblidar la circularitat i la interrelació entre aquestes quatre classes de diàleg, ni la manera com actualment va adquirint rellevància tot allò que fa referència a la comunicació de la vida, de l'acció i de l'experiència per damunt del debat ideològic; per això es parla, més que de diàleg, de trobament interreligiós.

diàleg pastoral *n m*

PROTESTANTISME. Conversa que sosté el pastor sobre un tema que preocupa un creient que busca orientació espiritual, en un marc de lectura bíblica i pregària.

Nota: El diàleg pastoral no crea un lligam tan estret com la confessió auricular, no practicada en el protestantisme, però igualment estableix el compromís de guardar el secret, excepte en casos extrems, com ara denunciar un crim.

dianètica *n f*

NOVES RELIGIONS. Metodologia que busca ajudar a alleujar sensacions i emocions no desitjades, pors irracio-

nals i trastorns espirituals que puguin afectar el benestar de la persona.

Nota: La dianètica, tècnica desenvolupada per L. Ronald Hubbard, fundador de la cienciologia, es va presentar públicament per primera vegada el 9 de maig de 1950 al best-seller *Dianètica: el poder del pensament sobre el cos*. Aquesta tècnica busca recuperar la racionalitat i el seny mitjançant l'eradicació del dolor de la vida de l'individu, considerant el que "l'ànima fa al cos". *Dianètica* fou el terme que Hubbard va emprar per a anomenar un tipus de teràpia que gira al voltant de l'afirmació que les empremtes destructives d'experiències passades, anomenades *engrames*, s'acumulen en la consciència de les persones. Hubbard va idear un mètode per dissipar aquests engrames i produir un estat d'alliberament, anomenat *clear*, gràcies a l'aplicació de la tècnica, que suposa el pas per una diversitat esglaonada de nivells de consciència. En aquest procés es fa servir a la vegada el diàleg amb un "auditor" i l'ús d'un instrument electrònic anomenat *E-meter* per detectar les àrees amb trauma espiritual. En alguns casos es considera simplement una tècnica psicoterapèutica.

La denominació *dianètica* prové etimològicament de les paraules gregues *dia*, que significa 'a través', i *nous*, que significa 'intel·ligència, esperit, ment'.

diàspora *n f*

JUDAISME. Dispersió dels jueus per diverses contrades del món fora de la terra d'Israel a causa de reassentaments voluntaris o forçosos.

Nota: La diàspora s'inicia amb l'exi-

li del poble jueu a Babilònia (568-538 aC), s'accentua amb les conquestes d'Alexandre el Gran (que comencen el 332 aC) i es consuma amb la destrucció del segon temple de Jerusalem (70 dC). Fins i tot actualment, i malgrat la fundació de l'Estat d'Israel (1948), la majoria dels jueus encara viu en la diàspora.

diàspora *n f*

CRISTIANISME ORTODOX. Dispersió de comunitats ortodoxes a partir del principi del segle xx per territoris on no hi havia tradició, com a conseqüència de migracions i també de l'activitat missionera.

Nota: En general, aquestes comunitats depenen de les esglésies mare, tot i que poden tenir (i de vegades escollir) els seus propis bisbes. També existeix l'Església ortodoxa d'Amèrica, reconeguda com autocèfala del patriarcat rus el 1970, però no per les altres esglésies.

dimecres de cendra *n m*

CATOLICISME. Primer dia de la quaresma, en el qual durant la missa es fa la benedicció i la imposició de la cendra com a signe penitencial.

din *n m*

ISLAM. Conjunt de preceptes de l'islam.

Nota: La denominació *din* significa, en àrab, 'religió' i fa referència sobretot als usos que Déu ha imposat als humans i als quals aquests s'han de sotmetre per merèixer la salvació i la felicitat futura. Sovint s'utilitza com a sinònim d'islam.

diòcesi *n f*

sin. compl. **bisbat** *n m*

CRISTIANISME. Demarcació territorial

sota la jurisdicció eclesiàstica d'un bisbe.

Nota: La diòcesi forma part de l'organització tradicional de l'Església des dels primers temps (segles III-IV) i les seves característiques i funcions han anat evolucionant al llarg de la història.

diumenge *n m*

CRISTIANISME. Festa setmanal principal en la majoria de confessions cristianes.

Nota: La pràctica cristiana de reunir-se per pregar el diumenge es remunta a l'època apostòlica i reemplaça el dissabte (sàbat), el dia observat pels jueus. El 337 dC, l'emperador Constantí va introduir la primera legislació civil que prohibia treballar en diumenge, amb l'objectiu de deixar lloc per a la pregària. Aquesta llei ha estat seguida posteriorment en molts països cristians i en la major part dels països occidentals fins a l'època actual, amb diverses restriccions per realitzar activitats en diumenge. Algunes confessions cristianes, com l'Església Adventista del Setè Dia, mantenen el dissabte com a festa setmanal principal.

La denominació *diumenge* prové del llatí *dies dominicus*, 'dia del Senyor'.

Divali *n f*

HINDUISME. Festa de l'any nou hindú.

Nota: La Divali té lloc a l'octubre o al novembre i dura entre un i cinc dies. Durant aquests dies, la gent penja llums i fa focs artificials ja que és el dia de la llum, que coincideix amb la nit més fosca del mes lunar. Les divinitats celebrades són Lakxmi, Ganeixa i Sarasvati.

Divali *n f*

SIKHISME. Festa de la llum i dels obsequis que se celebra a la tardor i commemora l'alliberament del sisè guru.

Nota: La Divali és l'ocasió d'exposar el tresor del temple, en un ambient festiu i amb focs d'artifici.

divendres *n m*

CRISTIANISME. Dia de penitència i d'oració en memòria de la passió de Jesucrist.

Nota: Actualment, l'Església no exigeix la penitència dels divendres, però la tradició és que els catòlics haurien de fer, si més no, abstinència, abstenir-se de menjar carn durant tot el dia. Entre els divendres del temps litúrgic destaca el Divendres Sant, que és, durant la Setmana Santa, el dia en què es commemora la Passió i Crucifixió de Jesucrist.

divendres *n m*

JUDAISME. Dia en el qual es preparen els àpats i tot el que es necessita per al sàbat.

Nota: El sàbat comença el mateix divendres, després de la posta del sol.

divendres *n m*

ISLAM. Dia en què els musulmans tradicionalment observen una oració col·lectiva al migdia.

Divendres Sant *n m*

CRISTIANISME. Divendres de la Setmana Santa, en el qual els cristians commemoren la mort de Jesucrist.

Divina Litúrgia *n f*

sin. *litúrgia* *n f*

CRISTIANISME ORTODOX. Celebració litúrgica de l'eucaristia en l'Església ortodoxa.

do de llengües *n m*

veg. **glossolàlia** *n f*

Dogen

BUDISME. Mestre zen japonès, fundador de l'escola Soto, de la qual va escriure una de les obres més importants.

Nota: Dogen (1200-1253) també era anomenat *Dogen Kigen*.

dogma *n m*

CATOLICISME. Veritat religiosa proclamada per l'Església catòlica, ja sigui en un concili o bé pel papa, com a revelada per Déu i que, per tant, tots els catòlics han de creure.

dojo *n m*

BUDISME. Sala o recinte on es fa meditació i altres pràctiques relacionades amb el budisme zen, com ara algunes arts marcial.

dominic | dominica *n m, f*

sin. **dominicà | dominicana** *n m, f*

CATOLICISME. Membre de l'orde mendicant dels Predicadors, fundat per sant Domènec al segle XIII, o d'alguna de les congregacions que s'hi inspiren.

Nota: Atesa la seva dedicació a la predicació i a l'ensenyament, els dominics han donat grans estudiosos a l'Església. També van tenir un paper destacat en la Inquisició.

dominicà | dominicana *n m, f*

sin. **dominic | dominica** *n m, f*

dorje *n m*

BUDISME. Instrument característic del budisme tibetà, que simbolitza el mètode, l'aspecte masculí de la via vers la il·luminació.

Nota: Juntament amb la drillbu, el dorje representa el dualisme aparent de la realitat, resolt i dissolt en la meditació.

doukhobor *n m, f*

ESGLÉSIES LLIURES. Membre de la Comunitat Cristiana de la Fraternitat Universal.

dreamtime *n m*

RELIGIONS INDÍGENES. Període mític en què els éssers creadors es van moure per la Terra i van donar forma i vida al món entre els aborígens australians.

Nota: Actualment, el dreamtime o 'època de somni' es recrea en diverses cerimònies i en l'art.

dret canònic *n m*

CATOLICISME. Conjunt de normes jurídiques dictades per l'autoritat eclesiàstica que regulen l'organització de l'Església catòlica i qüestions de fe i moral.

Nota: El dret canònic es desenvolupa des del segle XIII a partir de les decisions dels concilis, els papes i altres personalitats de l'Església. El codi vigent actualment va ser aprovat el 1983.

drilbu *n f*

BUDISME. Campana ritual característica del budisme tibetà, que representa la saviesa, l'aspecte femení del camí vers la il·luminació.

Nota: El so de la drillbu simbolitza també la vacuïtat.

drus | drusa *n m, f*

ISLAM. Seguidor del drusisme.

drusisme *n m*

ISLAM. Corrent de l'islam xiïta impulsat pel califa d'Egipte al-Hakim, que

va portar a l'extrem el xiisme ismaïlita i va pretendre ser una encarnació divina de l'Un últim.

Nota: Un dels visirs d'al-Hakim (996-1021), al-Darazi, va posar l'èmfasi en el predomini de la fe esotèrica (representada per l'imam) sobre la fe exotèrica del profeta Muhàmmad. Una altra figura, Bahá al-Din al-Muktanà, va posar les bases de l'ortodòxia drusa, va ser el guia dels drusos a Síria i va tenir un paper considerable en l'expansió del drusisme. Les seves cartes, així com les d'al-Hakim i Hamza, constitueixen *Les cartes de la saviesa*, el llibre sagrat dels drusos. Davant de l'hostilitat de les poblacions musulmanes, els drusos van veure's obligats a emigrar, sobretot a les muntanyes, a les fronteres del Líban, Síria i Palestina. Al segle XIX, les relacions amb els cristians empitjoren i acaben amb massacres de cristians. El 1926, la rebel·lia dels drusos a Síria provoca una altra vegada la intervenció francesa. Al Líban, la seva entesa amb els cristians després de la Segona Guerra Mundial és bastant bona fins a l'assassinat del seu líder, Kamel Djumblatt. Pel que fa a la doctrina drusa, el principi religiós fonamental és que la Divinitat, l'Un, s'ha manifestat diverses vegades, la darrera en al-Hakim, del qual els drusos esperen el retorn. Quant a la seva organització, els drusos divideixen la comunitat en dues categories: els "iniciats", que són els caps religiosos pròpiament dits, i els "no iniciats", que són els membres de la comunitat. Els ritus són menys coneguts que la seva doctrina.

duà *n f*

ISLAM. Pregària personal voluntària.

Nota: La duà es deixa a l'arbitri personal, contràriament a la salat, que és obligatòria cinc cops al dia.

dukhka *n m*

veg. **sofriment** *n m*

duodecimà | duodecimana *n m, f*

veg. **imamita** *n m, f*

Durga

HINDUISME. Un dels noms que rep l'esposa de Xiva.

Nota: Durga destrueix el dimoni de la ignorància, dóna aliment als pobres i beneeix, dotant-lo d'amor i de coneixement, aquell que s'esforça a realitzar el que és diví. És un dels noms més antics i freqüents de la Xacti.

Durga Puja *n f*

veg. **Navaratri** *n f*

Dussera *n f*

sin. **Dasara** *n f*

Eberhard Arnold

CRISTIANISME. Conferenciant i editor alemany, fundador de la comunitat dels Bruderhoff.

Nota: Eberhard Arnold (1883-1935) va seguir estudis universitaris fins al doctorat i va arribar a ser secretari del Sindicat d'Estudiants Cristians d'Alemanya. El 1915 va ser director literari de l'Editorial Furche de Berlín i editor de la seva revista mensual. Després d'un procés de recerca personal que el va fer interessar-se pel cristianisme anabaptista del segle XVI, pel cristianisme primitiu, per la figura de Francesc d'Assís i pel camí dels profetes, i influït pel pastor Johann Cristoph Blumhardt i pel seu fill Cristoph Friedrich, ell mateix juntament amb la seva família i un grup d'amics van començar, el 1920, una vida en comú a la vila de Sannerz, autofinançada pel treball agrícola i una dinàmica editorial. El 1926 es va fundar una nova "casa de germans" (Bruderhoff).

Eckankar

NOVES RELIGIONS. Comunitat fundada l'any 1965 pel periodista americà Paul Twitchell, que difon pensaments inspirats en els mestres tibetans, en l'hinduisme i en l'espiritisme.

Nota: La doctrina de la comunitat Eckankar s'assembla a la teosofia i al New Age. Els fidels consideren que totes les religions i filosofies sagrades deriven d'un tronc comú.

eclesiologia *nf*

CRISTIANISME; PROTESTANTISME. Doctrina sobre l'Església.

Nota: La teologia protestant estableix una distinció entre l'Església visible, situada històricament, i l'Església invisible (cos de Crist), per destacar el caràcter relatiu de qualsevol Església existent en aquest món. Cap Església no pot pretendre encarnar la fidelitat cristiana i ser dipositària de la successió apostòlica, que no consisteix en la continuïtat d'un aparell jeràrquic, sinó de la fidelitat del missatge bíblic. És a dir, en el protestantisme, l'Església és secundària en relació amb el missatge transmès i és amb la transmissió fidel del missatge de generació en generació que, des del punt de vista protestant, s'efectua la successió apostòlica. En les denominacions evangèliques protestants hi ha un debat permanent perquè "l'Església reformada sempre s'està reformant".

ecumenisme *nm*

CRISTIANISME. Moviment a favor de la

unitat dels cristians que pretén formar una sola Església universal.

Nota: L'ecumenisme ha estat desplegat a diversos nivells per gairebé totes les denominacions cristianes, que tenen el desig de restablir la unitat que Jesucrist volia per als seus seguidors. L'ecumenisme neix a començaments del segle xx en ambients missioners protestants i anglicans: calia arribar a ser membres de l'única Església de Crist, a fi de poder donar testimoni plegats de l'evangeli de Jesucrist. Actualment, el moviment ecumènic ha pres molta importància a causa de la seva assumpció per part de les autoritats. Es busca la unitat de les esglésies a través de la recuperació de la universalitat de l'Església de Crist. Al mateix temps es privilegia l'acció comuna i la missió en el món treballant conjuntament en una unitat visible, malgrat les separacions.

ego *n m*

BUDISME. El jo, possessiu i limitat, que segons el budisme cal destruir en la mesura que està fet d'il·lusions, per bé que hom tendeix a atribuir-li una realitat veritable.

Nota: Tot i que aquesta noció sigui rellevant en el budisme, també és present en altres tradicions. L'ego és l'obstacle a través del qual l'ésser humà ha d'anar cap a la transcendència o rebre la dimensió més profunda de la realitat, alliberant-se de les seves limitacions. Aquest procés es reproduïx amb variants en totes les tradicions espirituals.

Eihei-ji

BUDISME. Un dels principals tem-

ples zen japonesos, situat al nord del país.

Nota: Fundat per Dogen el 1244, és un dels dos grans temples de l'escola Soto.

elecció divina *n f*

JUDAISME. Relació especial que, segons la Bíblia hebrea, Déu manté amb diversos individus o grups.

Nota: Déu escull els individus que actuen èticament, com Noè, i aquells que decideixen acceptar la càrrega de responsabilitats i obligacions dels manaments divins, tal com fa el poble d'Israel. Qualsevol persona que estigui disposada a assumir el compliment d'aquests manaments entra en l'elecció divina. Els profetes hebreus estableixen que tots els pobles són elegits de Déu, encara que la relació amb Déu (l'"elecció") varia segons l'ètica en la conducta humana i el compromís adquirit envers Déu.

Emin

NOVES RELIGIONS. Comunitat fundada l'any 1971 a Londres per Raymond Schertenlieb.

Nota: La tradició Emin té força pensaments i pràctiques que s'assemblen als d'altres grups esotèrics, com l'antroposofia o el moviment Rosacreu. Emin es basa en el coneixement secret de l'antiga cultura egípcia. La societat Emin inclou reflexions sobre l'aurèola i el cicle vital de les persones. Aquest moviment esotèric és molt difós a Anglaterra, el Canadà, els Estats Units d'Amèrica, Israel i diversos països d'Europa i de l'Amèrica del Sud.

emir *n m*

ISLAM. Persona investida de poder i, per extensió, governador o príncep.

Nota: En un principi, l'emir designava els caps militars que depenien dels primers califes. Sota la dinastia dels omeies, l'emir era el governador de província, amb una autoritat semblant a la del califa: dirigia la pregària, era el cap de l'exèrcit, de l'administració i de la justícia. Més tard, el seu poder va ser limitat pel nomenament d'un administrador i d'un jutge o cadí per part del califa. Actualment, l'emir és un membre de la família que regna o el sobirà d'un principat (emirat) al golf Pèrsic.

La denominació *emir* significa, en àrab, 'comandant' o 'cap'.

També es documenta la grafia *amir*.

Energia Universal

NOVES RELIGIONS. Grup religiós fundat per Dang Minh Luong, sergent de l'exèrcit vietnamita influenciat per pensadors hindús i budistes.

Nota: Els dos trets principals del pensament del grup Energia Universal són el caràcter curatiu (basat en l'energia universal i la imposició de les mans) i la perspectiva apocalíptica (Dang havia predit dos cataclismes per a l'any 1999). El moviment té la seu a Brussel·les i té presència internacional: a l'Estat espanyol n'hi ha més de 9.000 fidels.

El grup Energia Universal s'anomena, en anglès, *Human Universal Energy* i *Spiritual Human Yoga*.

eparca *n m*

CRISTIANISME. Bisbe en algunes esglésies orientals.

eparquia *n f*

CRISTIANISME. Circumscripció territorial sota l'autoritat d'un eparca

a les esglésies orientals catòliques, a l'Església ortodoxa i a les esglésies ortodoxes orientals.

Nota: L'eparquia es correspon amb el que a Occident s'anomena *diòcesi*.

epiclesi *n f*

CRISTIANISME. Pregària present en tots els sagraments, també en la celebració de la litúrgia eucarística, consistent en una invocació a l'Esperit Sant perquè consagri una persona en l'ordenació, un objecte material com l'aigua en el baptisme, i el pa i el vi en l'eucaristia.

Nota: A l'Orient l'epiclesi acostuma a seguir les paraules de la institució eucarística i té una forma explícita. En la litúrgia romana, les pregàries eucarístiques modernes han recuperat, abans de les paraules de la institució, una súplica a l'Esperit Sant. L'epiclesi va ser un dels temes de discussió entre les esglésies d'Orient i l'Església romana.

epicureisme *n m*

TERMES SECULARS. Doctrina del filòsof grec Epicur de Samos, que considera que el fi humà suprem és el plaer i la felicitat i que, per tant, cal lluitar contra tot el que s'hi oposa, especialment la por als déus i a la mort.

Epifania *n f*

CRISTIANISME. Festivitat cristiana que commemora la manifestació de Jesucrist.

Nota: L'Epifania és una de les festivitats cristianes més importants i antigues. Les interferències amb la festa de Nadal donen un sentit diferent a l'Epifania a les esglésies cristianes occidentals i orientals.

A les esglésies occidentals commemora la primera manifestació de Jesucrist als gentils, representada per l'adoració dels Mags. A les esglésies orientals, per contra, commemora la manifestació de la divinitat de Jesucrist a través del seu baptisme al riu Jordà. Entre les esglésies occidentals i orientals que segueixen el calendari gregorià, l'Epifania se celebra el dia 6 de gener, mentre que les esglésies orientals que segueixen el calendari julià la celebren el 19 de gener. El dia de l'Epifania (dia dels Reis), en alguns països hom fa regals als infants. En les esglésies de tradició bizantina, l'Epifania s'anomena *teofania*.

La denominació *Epifania* prové del grec *epiphaneia*, 'manifestació'.

episcopalà | episcopaliana *n m, f*
PROTESTANTISME. Membre de l'Església episcopaliana.

episcopalà -ana *adj*
PROTESTANTISME. Relatiu o pertanyent als episcopals o a l'Església episcopaliana.

episcopat *n m*
CRISTIANISME. Orde sagrat que ha estat conferit a un bisbe.

episcopat *n m*
CRISTIANISME. Durada del govern d'un bisbe.

epístola *n f*
CRISTIANISME. Cadascuna de les 21 cartes atribuïdes a diversos apòstols que van esdevenir part del Nou Testament.

epístola *n f*
CATOLICISME; CRISTIANISME ORTODOX. Lectura de la missa o de la Divina

Litúrgia, que generalment correspon a un fragment de les cartes del mateix nom.

eremita *n m, f*
sin. **ermità | ermitana** *n m, f*
CRISTIANISME. Persona que adopta una vida religiosa en solitud.

eremitisme *n m*
CRISTIANISME. Forma de vida d'alguns cristians que, per motius ascètics, es retiren a viure en solitud.

Nota: L'eremitisme va sorgir al segle III a Egipte i al llarg de la història ha tendit a conviure i a integrar-se amb formes de vida religiosa en comunitat.

ermità | ermitana *n m, f*
sin. **eremita** *n m, f*
ermità | ermitana *n m, f*
CRISTIANISME. Persona que té cura d'una ermita.

escatologia *n f*
CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Part de la teologia que estudia les realitats últimes concernents al destí final de l'ésser humà, de la història i del món.

Nota: L'escatologia té sentit i explicació només en les religions jueva, cristiana i islàmica, que posseeixen una doctrina sobre el judici final i la fi del món.

escatològic -a *adj*
CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Relatiu o pertanyent a l'escatologia.

escepticisme *n m*
TERMES SECULARS. Doctrina filosòfica segons la qual la raó humana no pot conèixer la veritat i que, per tant, nega la possibilitat de certesa.

Nota: L'actitud de l'esceptic consisteix a no creure en cap opinió determina-

da i, pel que fa a la qüestió religiosa, a dubtar de qualsevol creença o dogma. L'escepticisme va rebre un fort impuls per part del filòsof Michel de Montaigne al segle XVI i de David Hume i d'Emmanuel Kant al segle XVIII.

escolà | escolana *n m, f*

CATOLICISME. Persona, sovint infant o jove, que ajuda a missa i en altres funcions religioses.

Nota: Tradicionalment només feien d'escolans els nois.

Escola de Filosofia Pràctica

NOVES RELIGIONS. Comunitat d'inspiració hindú fundada l'any 1837 a Anglaterra per Leonard MacLaren.

Nota: L'objectiu dels centres de l'Escola de Filosofia Pràctica és permetre aconseguir un estat de pau i d'equilibri i, a més, la salvació de la humanitat. Els fidels segueixen un cicle de formació i passen un ritu iniciàtic. El moviment està implantat en alguns països d'Europa, als Estats Units d'Amèrica, al Canadà i a Austràlia.

escola de Medina *n f*

veg. **malikisme** *n m*

escola del diumenge *n f*

veg. **escola dominical** *n f*

escola dominical *n f*

sin. compl. **escola del diumenge** *n f*

PROTESTANTISME. Servei d'ensenyament tradicional iniciat a Anglaterra en temps de la revolució industrial a fi de corregir la manca d'escolarització dels infants.

Nota: Actualment l'escola dominical és una escola catequètica i de debat de qüestions religioses o d'interès general.

L'escola dominical s'anomena, en anglès, *Sunday school*.

escola jurídica *n f*

ISLAM. Doctrina o sistema de pensament de l'islam.

Nota: Els primers segles de l'islam van conèixer l'aparició de diverses doctrines teològiques i jurídiques que reglamenten la vida quotidiana dels musulmans. Hi ha quatre escoles jurídiques o maneres d'abordar l'islam sunnita que han sobreviscut fins avui: el malikisme, el hanefisme, el hanbalisme i el xafisme. Per a l'islam xiïta l'escola jurídica és el gaafarisme. Les raons que expliquen la implantació d'una doctrina determinada en un país determinat són principalment les circumstàncies exteriors, com ara la influència dels alfaquins, el favor dels prínceps, la conformitat amb la mentalitat del poble, i les circumstàncies geogràfiques i històriques favorables a la seva difusió. Totes les doctrines del sunnisme són ortodoxes i el musulmà pot dur a terme alguns actes de la seva vida (testament, contracte de casament, etc.) en funció d'una escola o d'una altra sense cometre pecat. L'opció per una doctrina és personal, tot i que es desaconsella el canvi.

La denominació *escola jurídica islàmica* s'anomena, en àrab, *màdhhab* (en plural *madhàhib*), que significa literalment 'camí', 'mètode', 'doctrina'.

escolapi *n m*

CATOLICISME. Membre de l'Escola Pia, orde fundat al segle XVI per sant Josep de Calassanç i dedicat a l'ensenyament.

escolàpia *n f*

CATOLICISME. Membre de l'institut secular de les Filles de Maria, fundat a Catalunya al segle XIX amb la finalitat de dedicar-se a l'educació de les noies.

escriptura *n f*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Nom jueu i cristià que històricament designa tota la literatura específica que una església rep com a instrucció o testimoni de Déu sobre ell mateix, o com a portadora del missatge diví.

Nota: Actualment, el terme *Esriptura* (o les Esriptures) té essencialment el mateix sentit: designa el conjunt de totes les parts que componen la Bíblia. El terme *Bíblia* fou encunyat a l'època medieval. En altres religions també es fa servir de vegades el terme *escriptura* per a referir-se al text sagrat.

Escrits *n m pl*

JUDAISME. Tercera i darrera part dels llibres del cànon.

Nota: Els Escrits estan formats pels llibres dels Salms, Proverbis, Job, els Rotlles o Meguil·lot (Càntic, Rut, Lamentacions, Cohèlet, Eclesiastès i Ester), Daniel, Esdres-Nehemies i Cròniques.

Escrits s'anomena en hebreu *Ketuvim*.

Església *n f*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Comunitat dels seguidors de Jesucrist.

Nota: La forma *Església* també es pot referir a només una part d'aquesta comunitat, definida per qüestions de doctrina (catòlica, ortodoxa, luterana...) o bé geogràfiques.

Església *n f*

CRISTIANISME. Comunió dels fidels, en la qual es proclama el veritable evangeli i s'administren els sagraments de conformitat amb aquella predicació.

Nota: Paraula i sagrament són els elements pels quals es forma i viu la comunitat dels creients.

església *n f*

CRISTIANISME. Edifici destinat a la reunió i la celebració litúrgica dels cristians.

Nota: Amb aquest sentit, *església* s'escriu sempre amb minúscula.

Església anglicana

PROTESTANTISME. Conjunt d'esglésies de diversos països de la Commonwealth britànica i d'altres països, com ara l'Església episcopaliana dels Estats Units.

Església armènia

sin. **Església armènia apostòlica ; Església armènia gregoriana**

CRISTIANISME ORTODOX. Església ortodoxa oriental pròpia del poble armeni.

Nota: Segons la tradició, Armènia fou evangelitzada per l'apòstol Bartomeu. Però el cristianisme s'hi difongué per l'obra de sant Gregori l'Il·luminador (d'on prové el nom de *gregoriana*), que va batejar el rei Tirdat III, amb el qual Armènia fou el primer estat a acceptar oficialment el cristianisme, l'any 301. El cap de l'Església armènia té el títol de patriarca suprem i catolíc de tots els armenis, i té la seu a Etxmiadzín, a l'oest d'Erevan. D'ell depenen dos patriarques armenis, de Jerusalem i de Constantinoble. Per ra-

ons històriques, hi ha una altra branca, la de l'Armènia de Cilícia (al sud de l'actual Turquia), el cap de la qual té també el títol de catolicós (catolicosat de Cilícia) i té la residència a Antelias, al Líban. Hi ha també una Església armènia catòlica, el cap de la qual té també el títol de patriarca i la residència, a Beirut (Líban). L'Església armènia té una litúrgia pròpia, el ritu armeni.

Església armènia apostòlica

sin. **Església armènia**

Església armènia gregoriana

sin. **Església armènia**

Església assíria

sin. **Antiga Església d'Orient**

Església assíria d'Orient

sin. **Antiga Església d'Orient**

església autocèfala *nf*

CRISTIANISME ORTODOX. Església que no té una autoritat superior i, per tant, és plenament independent.

Nota: Hi ha quinze esglésies autocèfals, nou de les quals tenen rang de patriarcat (Constantinoble, Alexandria, Antioquia, Jerusalem, Moscou, Sèrbia, Romania, Bulgària i Geòrgia).

Església baptista

PROTESTANTISME. Denominació protestant reformada radical, que practica el baptisme per immersió.

Nota: L'Església baptista es coneix popularment com *lliure* o *assembleària*. Els membres de l'església local nomenen els seus propis dirigents (pastors, diaques i/o ancians), que són responsables davant la congregació, la qual es reuneix en assemblea periòdicament. Cada església o congregació és independent i autònoma

de les altres congregacions baptistes amb les quals està associada en unions o aliances regionals, nacionals i internacionals. Cada "església reunida" té una assemblea que valora la llibertat de decidir de manera conjunta la direcció de l'obra.

Església caldea

sin. **Antiga Església d'Orient**

Església caldea

CRISTIANISME. Església catòlica oriental, sorgida de l'Església assíria al segle XVI, en unir-se, una part, a Roma.

Nota: L'Església caldea té, com l'Església assíria, el ritu sirooriental.

Església catòlica

CATOLICISME. Comunitat de creients de fe cristiana que reconeix la primacia del bisbe de Roma com a vicari de Jesucrist i successor de sant Pere.

Nota: Atesa la primacia del bisbe de Roma, l'Església catòlica també s'anomena *romana*. *Catòlica* significa 'universal', terme que assumeixen les esglésies cristianes a partir de l'edicte de Milà (313) pel qual Constantí permet la llibertat de culte als cristians. Després dels cismes que ha patit l'església cristiana, l'atribut *catòlica* serveix sobretot per a distingir l'Església romana d'altres confessions cristianes, com la protestant i l'ortodoxa. Cal assenyalar, però, que *catòlica*, en tant que universal, és un atribut que totes les esglésies cristianes reclamen per a si mateixes, motiu pel qual molts prefereixen que l'Església de Roma sigui anomenada *catòlica romana*. Durant el cisma d'Orient, l'Església catòlica romana es va caracteritzar per defensar la primacia de Roma davant de la resta de

seus i l'autoritat del papa per sobre de tots els cristians, així com la teologia del filioque sobre la procedència de l'Esperit Sant del Pare i del Fill, enlloc de la visió oriental que afirmava la procedència del Pare a través del Fill. La nova divisió provocada per la Reforma protestant va fer que el moviment de la Contrareforma, que es va donar dins de l'Església catòlica, n'acabés de definir els trets distintius, com ara la importància de la Tradició i del Magisteri per sobre de la Bíblia i el paper del sacerdoti ministerial per sobre del sacerdoti universal, la consolidació dels set sagraments i d'una rica devoció als sants i a la Mare de Déu. La màxima autoritat de l'Església catòlica és el papa, seguit dels bisbes, els sacerdots i els diques. Actualment l'Església catòlica és la comunitat cristiana amb el nombre de creients més important (més de mil milions), especialment al continent americà.

Església copta

CRISTIANISME; CRISTIANISME ORTODOX. Església ortodoxa oriental autòctona d'Egipte, hereva de la tradició que va tenir com a centre Alexandria i arrelada sobretot a l'interior.

Nota: En no acceptar el concili de Calcedònia, l'Església copta ha estat titllada tradicionalment de monofisita, terme superat i rebutjat actualment en les relacions ecumèniques. És regida per un patriarca, amb el títol de papa d'Alexandria i patriarca de la predicació de sant Marc, amb seu al Caire. Fruit de missions llatines (segles XVI-XVII), existeix, des del segle XVIII, una Església copta catòlica, regida per un patriarca propi.

Les dues comunitats coptes, ortodoxa i catòlica, tenen el mateix ritu copte.

Església Cristiana Adventista del Setè Dia

ESGLÉSIES LLIURES. Moviment adventista fundat per Ellen Gould Harmon, coneguda també pel nom de casada, Ellen G. White.

Nota: Després del fracàs de la predicció del retorn de Jesucrist per part de William Miller, Ellen G. Harmon (1827-1915) va afirmar haver rebut del cel l'explicació dels textos bíblics. Al seu voltant s'organitza l'Església Adventista del Setè Dia, que, basant-se en les profecies bíbliques del llibre de Daniel, espera el retorn personal i gloriós de Jesucrist. La Bíblia és la base comuna de la seva doctrina i regla de conducta, que insisteix en el respecte i l'observança dels deu manaments. Els adventistes del setè dia bategen els adults per immersió, guarden el descans sabàtic del dissabte, tenen l'obligació del delme i posen l'èmfasi en les profecies bíbliques. El nom d'*adventistes del setè dia* prové del fet que celebren el dissabte. Actualment n'hi ha uns quinze milions de batejats, repartits per 185 països.

Església Cristiana Universal

sin. **Església del Crist de Montfavet**

NOVES RELIGIONS. Comunitat cristiana fundada l'any 1950 pel francès Georges Roux, que estava convençut de ser un nou Jesucrist i va ser conegut per la seva activitat de curandero.

Nota: Actualment l'Església Cristiana Universal té només uns milers de fidels.

Església d'Anglaterra

PROTESTANTISME. Església fundada per Enric VIII d'Anglaterra l'any 1533.

Nota: Enric VIII va declarar l'Església d'Anglaterra independent de la Santa Seu i se'n va proclamar cap, sense tocar amb prou feines la doctrina.

Església de Jesucrist dels Sants dels Darrers Dies

ESGLÉSIES LLIURES; NOVES RELIGIONS. Comunitat de caràcter mil·lenarista fundada el 1830 als Estats Units d'Amèrica per Joseph Smith, de família metodista.

Nota: La doctrina de l'Església de Jesucrist dels Sants dels Darrers Dies es basa en les Escriptures i en la revelació del *Llibre de Mormó*, que el fundador va descobrir mitjançant l'àngel Moroni l'any 1823. Aquest llibre, que té rang d'escrit sagrat, conté les revelacions de Mormó, d'aquí que els fidels siguin popularment coneguts com *mormons*. Aquesta comunitat afirma que té els seus orígens en les tribus d'Israel que van arribar a Amèrica l'any 600 aC. El 1847, la comunitat es va establir a Utah, on va crear la seva capital, Salt Lake City. La pràctica de la poligàmia va provocar conflictes amb les autoritats i fou suprimida oficialment el 1890. Els mormons s'enfronten a la resta de cristians per la seva concepció immaterial de Déu i eternal de l'ésser humà, l'existència d'altres divinitats, la negació del pecat original, la interpretació que fan de la segona vinguda de Jesucrist com a jutge universal, etc. Són característiques dels mormons l'obligació d'evangelitzar,

l'accentuació de les manifestacions de l'Esperit Sant, la possibilitat d'un baptisme retroactiu per als difunts (cosa que explica l'enorme documentació genealògica del món sencer que han compilat), i la contribució al regne de Déu amb l'obediència a la voluntat divina. La vida del mormons es caracteritza per una ètica i una vida familiar molt estrictes. Tenen una estructura elaborada: d'una banda, una jerarquia superior (anomenada *sacerdoci de Melquisedec*), que inclou el president profeta, dos consellers, el Consell dels Dotze Apòstols, el Consell dels Setanta i els Ancians; d'altra banda, la jerarquia inferior (anomenada *sacerdoci d'Aaró*), que inclou els mormons de dotze a divuit anys. L'obligació dels fidels de pagar la desena part dels seus ingressos ha permès a la comunitat de tenir un patrimoni considerable, utilitzat per a l'assistència als pobres, el pagament dels dignataris més importants, l'activitat missionera, etc. El proselitisme practicat pels joves voluntaris ha permès una ràpida progressió del moviment fora dels Estats Units d'Amèrica, a gairebé tots els continents. Actualment són uns onze milions.

Església de Jesucrist sobre la Terra

veg. **kimbanguisme** *n m*

Església de la Nova Jerusalem

veg. **Nova Església**

Església de la Unificació

NOVES RELIGIONS. Comunitat fundada per Young Myung Moon el 1954.

Església del Crist Cientista

sin. **Ciència Cristiana**

Església del Crist de Montfavit

sin. **Església Cristiana Universal** **Església dels Autèntics Cristians** **Ortodoxos de Grècia**

CRISTIANISME ORTODOX. Església formada pels veterocalendaristes, independent de l'Església ortodoxa oficial de Grècia.

Església electrònica

NOVES RELIGIONS. Conjunt de pastors protestants pentecostals que utilitzen la ràdio i la televisió per transmetre la seva interpretació literalista de la Bíblia i les seves idees.

Nota: L'Església electrònica promou l'acció de l'Esperit Sant, els miracles de guarició, l'èxit econòmic per als seguidors, l'esperit de propietat privada, el maniqueisme, etc. També és coneguda com a practicant d'un màrqueting de la fe o una religió comercial. És freqüent als Estats Units d'Amèrica i a l'Amèrica del Sud.

Església episcopaliana

PROTESTANTISME. Església d'inspiració anglicana dels Estats Units d'Amèrica.

Nota: L'Església episcopaliana està agrupada en el si de la Protestant Episcopal Church, creada el 1789 a Filadèlfia. Té una estructura de tipus episcopal i una base jeràrquica, al cim de la qual hi ha la figura del bisbe. Tot i que el bisbe té una autoritat especial i, fins i tot, suprema, els laics hi tenen una funció important, ja que participen en l'elecció del bisbe.

Església eritrea

CRISTIANISME ORTODOX. Església autòctona d'Eritrea, independitzada de l'Església etiòpica arran de la separa-

ció política d'Eritrea respecte d'Etiòpia el 1993 i constituïda com a patriarcat el 1998.

Nota: L'Església eritrea professa el reconeixement dels set sagraments i considera necessaris per a tot creient el baptisme, la confirmació, l'eucaristia i la confessió.

Església etiòpica

sin. **Església etiòpica ortodoxa tewahedo**

CRISTIANISME ORTODOX. Església ortodoxa oriental autòctona d'Etiòpia, desenvolupada a partir del segle iv amb l'evangelització dels monjos siríacs Frumenci i Edesi.

Nota: Des del 1959, l'Església etiòpica és una església autocèfala, independent de la copta i amb patriarcat propi. Hi ha també una comunitat etiòpica catòlica. La litúrgia forma part de la família alexandrina, com la copta, però amb molts elements propis. Té també elements procedents del judaisme, conservats sobretot pels falaixa, jueus etiòps (Beta Israel) convertits al cristianisme.

Església etiòpica ortodoxa tewahedo

sin. **Església etiòpica**

Església evangèlica

PROTESTANTISME. Església d'inspiració luterana nascuda de la doctrina i de la Reforma duta a terme en l'Església catòlica per Luter.

Nota: Les esglésies evangèliques —conegudes sovint com *luteranes*— se senten intèrprets del pensament de Luter: són protestants i evangèliques. Protesten per les desviacions introduïdes al llarg del temps a l'Església i volen tornar a l'evan-

geli pur. Luter pretenia tornar a la font primera, d'aquí el principi fonamental: *Sola fides, Sola Scriptura, Sola Gratia, Solus Christus*. Només la fe, do de Déu, justifica. La fe en la paraula de Jesucrist funda l'Església. D'aquí que el centre de l'Església sigui la predicació de la paraula. Des d'aquesta concepció de l'Església només s'admeten dos sagraments: el baptisme i el sant sopar. Passa a segon pla l'eficàcia del signe sacramental com a vehicle de la gràcia. Els fidels que componen aquestes esglésies viuen la seva fe en la predicació i en la celebració del sopar: un culte que es completa amb la lectura familiar i individual de la Bíblia. No hi ha devoció als sants ni altres tradicions pròpies de les esglésies romana i oriental.

Església Evangèlica Espanyola

PROTESTANTISME. Organització que aplega les esglésies evangèliques d'Espanya de tradició calvinista, metodista i presbiteriana.

Nota: Fundada el 1869, l'Església Evangèlica Espanyola s'organitza a partir d'un sistema sinodal i té la seu a Madrid. Territorialment s'estructura segons els anomenats *presbiteris*, entre els quals hi ha el presbiteri català: l'Església Evangèlica de Catalunya. Tot i dependre formalment de l'Església Evangèlica Espanyola, l'Església Evangèlica de Catalunya té una gran autonomia pel que fa a la coordinació de les activitats de les esglésies que la conformen i la gestió dels seus recursos econòmics. No és membre del Consell Evangèlic de Catalunya.

església grecocatòlica *nf*

CATOLICISME. Cadascuna de les esglé-

sies de ritu i tradició bizantins unides a Roma, que conserven la seva litúrgia i els seus costums.

església lliure *nf*

ESGLÉSIES LLIURES. Grup religiós protestant que existeix o s'origina en un lloc on ja hi ha una església estatal de la qual es manté al marge, lliure del control eclesiàstic extern.

Nota: Són exemples d'esglésies lliures els baptistes d'Escòcia, on l'església establerta és la presbiteriana; els presbiterians d'Anglaterra, on l'església establerta és l'anglicana; l'Església valdesa d'Itàlia, on l'església establerta és la catòlica, i l'Església missionera de l'Aliança de Suècia, on l'església establerta és la luterana.

Església Lliure d'Escòcia

ESGLÉSIES LLIURES. Església organitzada el 1843 per membres dissidents de l'Església d'Escòcia, com a resultat de les tensions existents.

Nota: El 1900 l'Església Lliure d'Escòcia es va unir amb l'Església Presbiteriana Unida (formada el 1847) per tal de conformar l'Església Lliure Unida. Quan, el 1929, l'Església d'Escòcia va abolir el mecenatge, es van reunificar les dues esglésies: l'Església Lliure Unida i l'Església d'Escòcia, i van formar l'actual Església Unida Lliure d'Escòcia. Amb tot, una minoria de membres de l'Església Lliure no va estar d'acord en el seu moment amb la unió amb l'Església Presbiteriana Unida i es mantenen avui com a Església Lliure d'Escòcia.

Església Lliure Evangèlica d'Amèrica

ESGLÉSIES LLIURES. Comunió d'es-

glésies cristianes independents dels Estats Units d'Amèrica que es va fundar el 1950, formada per diversos grups d'esglésies lliures d'ascendència escandinava.

Nota: L'actual Església Lliure Evangèlica d'Amèrica va ser organitzada com a fusió de l'Església Lliure Evangèlica Sueca i la Societat d'Esglésies Lliures Evangèliques, la qual era coneguda antigament com a Societat Noruega i Danesa d'Esglésies Lliures Evangèliques. El govern d'aquesta església és congregacional. Els seus membres esperen tenir experiències de conversió i viure una vida cristiana, i gaudeixen de prou llibertat per interpretar la doctrina. Forma part de la Societat Nacional d'Evangèlics.

Església Lliure Metodista d'Amèrica del Nord

ESGLÉSIES LLIURES. Comunitat organitzada el 1860 per B. T. Roberts i altres creients provinents de l'Església Metodista Episcopaliana, que van ser expulsats en criticar-la per no mantenir-se fidel al metodisme.

Nota: L'Església Lliure Metodista d'Amèrica del Nord emfatitza la doctrina de la santificació, un procés espiritual posterior a la conversió, un creixement moral a través de la pregària, els estudis bíblics i la senzillesa en el culte i en l'estil de vida. A més de la santificació, aquesta església accentua les creences evangèliques com ara el naixement virginal de Jesucrist. El 1960, l'Església Lliure Metodista d'Amèrica del Nord es va unir amb el moviment Sant de l'Església del Canadà.

església luterana *n f*

PROTESTANTISME. Cadascuna de les organitzacions eclesials sorgides de la Reforma i que segueixen el luteranisme.

Nota: A les esglésies luteranes es conserva l'episcopat. No hi ha, però, una distinció essencial entre clergues i laics. La distinció existeix per raó de l'ofici ministerial. El règim eclesiàstic és sinodal.

Església malabar

CATOLICISME. Església oriental catòlica pròpia de la regió del Malabar, a l'Índia.

Nota: L'antiga Església siríaca oriental (no catòlica) establerta a l'Índia des dels primers segles del cristianisme fou feta passar al catolicisme llatí per obra dels portuguesos al segle XVI. Malgrat tot, va poder conservar, bé que adulterada, la pròpia litúrgia sirooriental (ritu caldeu), que ha anat purificant en els temps moderns. L'Església malabar és l'església oriental més nombrosa a l'Índia i és regida per un arquebisbe major.

Església malankar

CRISTIANISME ORTODOX. Església ortodoxa oriental pròpia de la regió del Malabar, a l'Índia, que pertany a la tradició siríaca occidental i segueix el ritu siríac.

Nota: Després del pas forçat dels cristians malabars al catolicisme per obra dels portuguesos (s. XVI), un grup se n'escindí i s'uní a l'Església siríaca ortodoxa, sota la jurisdicció del patriarca d'Antioquia. A mitjan segle XX es dividí en dues branques. L'any 1930 un petit grup s'uní a Roma i conserva la mateixa litúrgia.

Església maronita

CATOLICISME. Església de tradició siríaca, exclusivament catòlica, radicada al Líban.

Nota: L'Església maronita rep el nom de sant Maró, un monjo antioquè del segle iv. Calcedonians com els melquites, no van adoptar el ritu bizantí, sinó que van conservar la pròpia tradició siríaca. Oblidats durant molt de temps, al segle xii van entrar en contacte amb els croats occidentals i llavors van ratificar oficialment la seva unió amb Roma. Està regida per un patriarca, amb el títol d'Antioquia, però amb residència a Bkerke (Líban). Segueix el ritu siríac, però amb molts elements propis.

església oriental *n f*

CATOLICISME; CRISTIANISME ORTODOX. Cadascuna de les comunitats cristianes originades a la part oriental de l'antic Imperi romà.

Nota: Les esglésies orientals inclouen les esglésies de tradició bizantina, com ara l'Església ortodoxa, i les esglésies d'altres tradicions, com ara les esglésies ortodoxes orientals i l'Església assíria. També comprenen les esglésies orientals catòliques.

església oriental catòlica *n f*

CATOLICISME. Cadascuna de les esglésies orientals unides a Roma al llarg dels segles, constituïdes en esglésies *sui iuris*, que conserven la litúrgia i les tradicions pròpies.

Nota: Les esglésies orientals catòliques actualment es troben en comunió amb l'Església occidental i sota l'autoritat del papa. Atesa la seva unió amb Roma sovint han estat qualificades d'uniates. El grup més nombrós de catòlics orientals

és el de l'Església d'Ucraïna, de ritu bizantí, que té set milions de membres.

Església ortodoxa

CRISTIANISME ORTODOX. Conjunt d'esglésies orientals en comunió amb el patriarca de Constantinoble, que hi té una jurisdicció d'honor, i que segueixen el ritu bizantí.

Nota: L'Església ortodoxa està formada per nou patriarcats, quatre d'antics (Constantinoble, Alexandria, Antioquia i Jerusalem) i cinc de posteriors (Moscou, Sèrbia, Romania, Bulgària i Geòrgia), i per sis esglésies autocèfals sense rang de patriarcat. Bé que dividida estructuralment en diverses jurisdiccions, l'Església ortodoxa té la mateixa doctrina, la mateixa teologia i la mateixa litúrgia (el ritu bizantí). Constitueix l'església cristiana més gran i més difosa. En les seves diverses formes, és present també i arrelada en molts països d'Occident. Es fa referència a la jurisdicció d'honor del patriarca de Constantinoble amb l'expressió *primus inter pares*.

església ortodoxa oriental *n f*

CRISTIANISME ORTODOX. Cadascuna de les esglésies ortodoxes que no són de tradició bizantina.

Nota: Les esglésies ortodoxes orientals són l'Església armènia, l'Església siríaca, l'Església malankar, l'Església copta i l'Església etiòpica. Tradicionalment s'han anomenat *precalcedonians* i s'han titllat de monofisites pel fet de no haver acceptat el concili de Calcedònia.

església protestant *n f*

PROTESTANTISME. Cadascuna de les esglésies cristianes sorgides de la

Reforma del segle XVI o que se n'han derivat.

Nota: També són sovint anomenades *esglésies evangèliques* o *esglésies reformades*. Els tres termes són correctes per a referir-se al conjunt d'esglésies sorgides de la Reforma, però no per a anomenar unívocament cap de les esglésies individuals que en formen part. Cal evitar, en canvi, el terme *evangelistes* per referir-se a aquestes esglésies o als seus seguidors, ja que els evangelistes són només els escriptors dels evangelis o predicadors de missions. Les esglésies protestants constitueixen un grup molt heterogeni, tant pel que fa a doctrines com a organització. Des del punt de vista doctrinal es caracteritzen per donar una gran importància a la Bíblia com a única o principal font d'autoritat (*Sola Scriptura*), per sobre de la tradició eclesiàstica, i també per fomentar el contacte directe del creient amb Déu sense necessitat d'intermediaris. S'engloben sota aquesta denominació les esglésies que tenen els orígens en la Reforma del segle XVI i que, amb diverses denominacions, segueixen les reflexions doctrinals del luteranisme i del calvinisme, així com les esglésies de la Comunió Anglicana. També s'hi inclouen altres esglésies, com ara les esglésies metodistes, presbiterianes, baptistes i mennonites, les assemblees de germans i les esglésies pentecostals, entre d'altres.

església reformada *nf*

PROTESTANTISME. Cadascuna de les comunitats calvinistes desenvolupades al continent europeu i llurs missions.

Església siríaca

sin. **Església siríaca oriental ; Església siroantioquena**

CRISTIANISME. Església ortodoxa oriental formada des dels orígens del cristianisme entorn de la seu d'Antioquia, el seu centre espiritual i jurídic, i pròpia del que era l'antiga Síria romana.

Nota: L'Església siríaca té el siríac o arameu com a llengua pròpia, encara parlada avui entre cristians d'algunes zones (Síria, Iraq, Tur Abdin a la Mesopotàmia turca). En no acceptar el concili de Calcedònia, l'Església siríaca ha estat titllada tradicionalment de monofisita, terme superat i rebutjat actualment en les relacions ecumèniques. Va ser estructurada per Jacob Baradai (s. VI), fet pel qual sovint se l'ha anomenat *jacobita*. Fins al segle XIII va tenir una riquíssima producció teològica i literària. És regida per un patriarca amb el títol d'Antioquia i amb residència a Damasc. Una branca de l'Església siríaca la constitueix l'Església malankar. Des del segle XVIII, fruit de missions catòliques, existeix una Església siríaca catòlica, regida per un patriarca, amb el títol d'Antioquia dels Siríacs i amb seu a Beirut. Tant l'ortodoxa com la catòlica segueixen el ritu siríac.

Església siríaca oriental

sin. **Església siríaca**

Església siroantioquena

sin. **Església siríaca**

Església swedenborgiana

veg. **Nova Església**

Església Universal d'Amèrica

ESGLÉSIES LLIURES. Corrent de l'unita-

rianisme originat l'any 1779 a partir d'un moviment americà que creia en la salvació universal.

Nota: L'Església Universal d'Amèrica no té cap credo i les congregacions locals varien àmpliament en el culte, les creences i les pràctiques religioses. Juntament amb la Societat Unitariana Americana fundà el 1961 la Societat Unitariana Universal.

Església Universal de Déu

ESGLÉSIES LLIURES. Comunitat fundada per Herbert W. Armstrong cap als anys trenta del segle xx.

Nota: El 1934, Herbert W. Armstrong (1892-1986) inicià una experiència radiofònica —la Radio Church of God— que fou precursora dels teleevangelistes nord-americans. L'Església Universal de Déu, de tipus mil·lenarista, anuncia l'aparició d'un “món meravellós” en perfecta harmonia, sotmès a les lleis de Déu. Armstrong insistí en l'element angloisraelita de la veritable Església: els anglosaxons són els descendents de les deu tribus perdudes d'Israel. A partir d'aquest supòsit s'entenen millor les doctrines i prescripcions d'aquesta comunitat d'origen cristià: la negació de la Trinitat, l'observança del dissabte (sàbat) i d'altres festes jueves, l'acceptació de les lleis alimentàries hebrees, el rebuig de les transfusions de sang, i l'expectativa de la fi del món i de la imminent arribada del messies, anunciada ja diverses vegades en el passat però mai realitzada.

Església Universal del Regne de Déu

NOVES RELIGIONS. Comunitat fundada l'any 1977 a Rio de Janeiro per

Edir Macedo Becnerra, que era caixer de la loteria.

Nota: La seu principal de l'Església Universal del Regne de Déu es troba encara a Rio de Janeiro però des de 1986 Macedo n'exerceix la direcció des de Nova York. És un grup semblant a altres moviments evangèlics pentecostals. Els eixos centrals de la seva doctrina són la lluita contra els dimonis (malaltia, misèria, etc.) i la teologia de la prosperitat, inspirada en els predicadors nord-americans. Macedo promet als fidels que si aporten diners a la seva església, Déu els donarà gratificacions a la Terra i els farà més rics. Aquest moviment ha estat acusat de manipulació i d'extorsió de diners però tot i així és un dels grups que creix més a l'Amèrica del Sud, gràcies al suport d'alguns polítics i als mitjans de comunicació que Macedo posseeix al Brasil. Actualment té sis milions de fidels repartits pel Brasil i 46 països de tot el món.

Esglésies de Santedat

ESGLÉSIES LLIURES. Grup pentecostal que fa èmfasi en la pròpia santificació.

Esglésies dels Germans

sin. **Assemblees de Germans**

esglésies independents africanes *n fpl*

ESGLÉSIES LLIURES. Conjunt de moviments religiosos africans moderns que es consideren a si mateixos esglésies dins de la tradició cristiana, però que en la seva forma actual no deriven de fonts missioneres occidentals.

Nota: El qualificatiu *independents* es refereix al seu origen, però també al seu govern: gairebé totes les esglésies africa-

nes són independents en el sentit que s'autogovernen. Se'n poden distingir dos tipus principals: les esglésies etiòps, anomenades així perquè algunes utilitzaven aquest títol, que simbolitza un cristianisme africà més antic que el de les missions occidentals; i les esglésies de guarició profètica, sovint anomenades *espirituals* (o ala dura) a l'oest d'Àfrica, i *sionistes* al sud d'Àfrica. Hi són freqüents els uniformes i el culte que practiquen inclou la dansa, l'ús d'instruments africans i una gran participació de l'assemblea. Tot i que no emfatitzen el component doctrinal, rarament hi ha un rebuig explícit de fórmules cristianes històriques. Les esglésies independents africanes són diverses en magnitud, en organització i direcció, en acceptació d'elements de la religió tradicional i en l'obertura a altres esglésies.

esotèric -a *adj*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Adreçat només als iniciats.

Nota: *Esotèric* s'oposa a *exotèric* i s'aplica a allò que és ocult, que no és comú, i que està reservat a una minoria.

esoterisme *n m*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Ensenyament filosòfic reservat en l'antiguitat a uns pocs iniciats i relacionat amb la idea de secret.

Nota: La noció d'esoterisme es va estendre a l'àmbit religiós, en el qual designa una actitud i un coneixement secrets, que cerquen l'esperit més enllà de la lletra, el sentit espiritual ocult més enllà del dogma. Juntament amb l'exoterisme, concepte al qual s'oposa, constitueix una dualitat que sol trobar-se a totes les religions.

esperit *n m*

RELIGIONS INDÍGENES. Ésser personalitzat però incorpori, immaterial.

Nota: Els esperits són presents en moltes religions indígenes.

espiritisme *n m*

NOVES RELIGIONS. Doctrina basada en la creença de l'existència i de la manifestació dels esperits.

Nota: Segons els espiritistes, l'ésser humà és constituït pel cos material, l'ànima o esperit immortal i el periesperit immaterial, amb el qual s'uneix l'ànima després de la mort. Els esperits poblen l'espai i influeixen els humans, que poden comunicar-se amb els esperits mitjançant un mèdium. El moviment espiritista va néixer el 1848, a iniciativa d'Andrew Jackson Davis, a l'estat de Nova York, i d'allà es va estendre pels Estats Units d'Amèrica i després per Europa. Actualment n'hi ha dues branques: una, l'anglosaxona, representada per Stewart Edward White, celebra l'eucaristia, practica la sanació espiritual i rebutja la reencarnació de les ànimes; l'altra, la francesa o llatina, escampada per la Mediterrània i l'Amèrica llatina, és representada pel francès Allan Kardec, gran teòric del moviment. El nombre de mèdiums a tot el món es compta per milions o desenes de milions.

ésser suprem *n m*

RELIGIONS INDÍGENES. Ésser llunyà de les persones, que governa per sobre d'altres agents religiosos.

Nota: L'ésser suprem és present en moltes religions indígenes.

estructuralisme *n m*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Mètode em-

prat modernament en les anomenades *ciències socials* i que respon a la teoria i convicció que les realitats estudiades formen un tot estructural, a partir dels elements del qual es pot conèixer la seva natura i el seu funcionament.

Nota: El sociòleg i etnòleg francès Claude Lévi-Strauss (nascut el 1908) és l'antropòleg estructuralista més important. Se serveix, per a la seva anàlisi de la realitat humana, del model lingüístic estructural. La seva línia de pensament se centra en la subordinació d'allò que és psicològic a allò que és sociològic; és a dir, la vida social es defineix com un món de relacions simbòliques, el social com un sistema, l'inconscient col·lectiu com una dimensió de l'esperit. El fet social és vist com una realitat autònoma en la qual funciona un sistema simbòlic. Aquestes són les bases de l'estructura. Derivat d'aquest principi n'hi ha un altre de fonamental: la persona es defineix per la funció simbòlica. D'aquí ve l'elecció del model lingüístic, ja que el llenguatge és el sistema simbòlic principal i més perfecte. El model lingüístic exigeix la recerca de l'ordre de l'estructura: d'allò que es viu (esdeveniment) a allò que es concep. L'anàlisi estructural ha de descriure les xarxes de les relacions. D'aquestes n'estudia fonamentalment quatre: l'art, el mite, el ritu i la religió.

Estudiants de la Bíblia

veg. **Testimonis de Jehovà**

ètica protestant *n f*

PROTESTANTISME. Concepció de la moral derivada dels ensenyaments de Luter i Calví.

Nota: Luter va dir que la justificació per la gràcia estimula l'agraïment de saber-se salvat i compel·leix al compromís i a l'ètica, més que no ho fan el temor i el càstig; i Calví va desenvolupar la sacralització de les activitats de treball i els negocis, de manera que aprofundí l'esperit ètic en les relacions humanes, característiques de la cultura dels països protestants. La nova interpretació del cristianisme aportada pel protestantisme ha conduït, així, a una nova concepció de la moral. L'afirmació de la justificació per la fe ha tingut conseqüències directes en el pla ètic: hom no pot contribuir amb les obres a la salvació, així la moral és per damunt de tot una moral d'agraïment i cada cristià és cridat a respondre a la seva justificació per la santificació.

etnarca *n m*

CRISTIANISME ORTODOX. Arquebisbe d'una comunitat ortodoxa subjecta a la dominació dels turcs, el qual també exercia un cert poder civil durant l'Imperi otomà.

eucaristia *n f*

CRISTIANISME. Sagrament instituït per Jesucrist en el sopar de comiat que va celebrar abans de morir, durant el qual va repartir entre els seus deixebles el pa i el vi, identificats amb el seu cos i la seva sang.

Nota: Totes les esglésies cristianes consideren l'eucaristia el més important dels sagraments, bé que amb interpretacions teològiques i amb litúrgies diverses.

eucaristia *n f*

CRISTIANISME. Pa i vi consagrats en la missa.

evangeli *n m*

CRISTIANISME. Cadascun dels quatre primers llibres del Nou Testament, en els quals es narra la vida, la mort, els ensenyaments i els signes d'alliberament de Jesucrist.

Nota: Els evangelis van ser escrits, segons diu la tradició, per Mateu, Marc, Lluc i Joan, i constitueixen el nucli primigeni i fonamental de la fe cristiana. La paraula *evangeli*, d'origen grec, significa 'bona notícia' i es va emprar per a referir-se a la vida i el missatge de Jesucrist. Els signes d'alliberament són, entre d'altres, les curacions i l'atenció humana a les persones.

evangeli apòcrif *n m*

CRISTIANISME. Cadascun dels escrits que, tot i referir-se a la vida i al misteri de Jesucrist, no han estat reconeguts per l'Església i, per tant, no estan inclosos en el cànon del Nou Testament.

Nota: Generalment s'utilitza en plural.

evangèlic -a *adj*

CRISTIANISME. Relatiu o pertanyent a l'evangeli o als evangelis.

evangèlic -a *adj*

PROTESTANTISME. Relatiu o pertanyent a les diferents denominacions protestants que basen la doctrina en els escrits bíblics i evangèlics.

Nota: Tanmateix, en el protestantisme anglosaxó, l'adjectiu *evangèlic -a* (*evangelical*) designa una tendència particular que s'ha generalitzat per a definir una orientació teològica i espiritual determinada. El moviment evangèlic distingeix tres components: l'ortodox, de caire fonamentalista; el pietista, en la línia dels

avivaments, i el carismàtic (pentecostalisme i neopentecostalisme). El corrent evangèlic ha expressat algunes crítiques al Consell Mundial de les Esglésies, a qui retreu haver privilegiat més l'acció social que l'evangelització, tot i que reconeix la necessitat d'unir acció social amb evangelització, tal com es va destacar en el Congrés d'Evangelització de Lausana el 1974.

evangelista *n m*

CRISTIANISME. Persona que predica l'evangeli.

Nota: Tradicionalment el mot *evangelista* fa referència als quatre evangelistes, que, segons la tradició, són els autors dels evangelis canònics que formen part del Nou Testament: Mateu, Marc, Lluc i Joan. També són considerats evangelistes els autors dels evangelis apòcrifs.

evangelista *n m*

PROTESTANTISME. Predicador evangèlic o protestant que es dedica a evangelitzar.

evangelització *n f*

CATOLICISME; PROTESTANTISME. Acció d'instruir algú en la doctrina de l'evangeli.

evangelització *n f*

CATOLICISME; PROTESTANTISME. Difusió de l'evangeli en els pobles o cultures on no és conegut.

exarca *n m*

CRISTIANISME ORTODOX. Eclesiàstic que governa un exarcats.

exarcats *n m*

CRISTIANISME ORTODOX. Territori administratiu de les esglésies ortodoxes que depèn d'un patriarcat.

Nota: Al llarg de la història diferents exarcats han esdevingut patriarcats autònoms. Actualment n'hi ha a diversos països d'Occident, per a les comunitats d'immigrants ortodoxos. L'Església catòlica ha establert també exarcats per als catòlics de ritu oriental.

excomunicar *v tr*

CRISTIANISME. Declarar l'exclusió d'un fidel de la comunió de l'Església.

excomunió *n f*

CRISTIANISME. Exclusió d'un fidel de la comunió de l'Església, a conseqüència de la qual se li nega el sagrament de l'eucaristia.

Nota: Amb diferents formes, interpretacions i condicions, l'excomunió constitueix una forma de censura eclesiàstica en diverses tradicions.

Exèrcit de Salvació

ESGLÉSIES LLIURES. Comunitat fundada a Londres el 1865 pel pastor metodista William Booth.

Nota: L'Exèrcit de Salvació es dedica a l'evangelització i a l'acció caritativa, d'aquí la seva imatge d'institució benèfica. Per tal de tenir major eficàcia, la seva estructura imita la de l'exèrcit, de manera que el responsable màxim és el general, els membres són els soldats, etc. La seva predicació pels carrers i places és molt vistosa, ja que van vestits amb l'uniforme i els precedeixen bandes de música. No són una denominació, tot i que conserven el segell pietista del seu fundador. La seva teologia és estrictament evangèlica i les tècniques de conversió que fan servir es basen en el recurs a l'emotivitat més que no pas als arguments de la raó. A

qui es converteix l'inviten a adherir-se a l'Església evangèlica de la seva elecció. Els seus principis són totalment pacífics i no hi ha cap discriminació sexual. El moviment salutista també vol ser interconfessional. Actualment està present en 85 països —sobretot de parla anglesa— i té 1,5 milions de seguidors.

exotèric -a *adj*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Que pot manifestar-se al públic.

Nota: *Exotèric* s'oposa a *esotèric* i s'aplica a allò que és comú, de fàcil accés per a tothom.

exoterisme *n m*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Ensenyament filosòfic que a l'antiguitat es manifestava públicament.

Nota: L'exoterisme s'oposa a l'esoterisme, que s'adreça només a un cercle restringit d'iniciats.

experiència religiosa *n f*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Vivència íntima de la persona que es troba, gràcies a una religió donada, enfront del misteri.

Nota: No es pot parlar d'una única experiència religiosa sinó de múltiples, ja que cada religió constitueix una experiència *sui generis* suscitada pel trobament del creient amb allò que és sagrat, cosa que afavoreix un tipus d'experiència religiosa més que un altre.

èxtasi *n m*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Estat psicològic de desplaçament, arravatament i sortida d'un mateix.

Nota: El concepte d'*èxtasi* fa referència a certs estats paranormals de consciència

alterada en què l'individu perd el contacte amb la realitat exterior i no percep els estímuls externs de l'entorn. L'èxtasi està vinculat sovint a l'experiència religiosa.

exvot *n m*

CATOLICISME. Do fet a Jesucrist, a la Mare de Déu o a un sant en compliment d'un vot o en senyal d'agraïment.

Nota: L'exvot sol consistir en un objecte, com ara un ciri, una llàntia, una fotografia, etc., que es penja a la paret o al sostre d'un temple.

falaixa *n m, f*

CRISTIANISME ORTODOX. Individu d'una ètnia etiòpica que es distingeix sobretot per les seves creences i tradicions hebrees.

Falun Gong

NOVES RELIGIONS. Moviment fundat l'any 1992 per Li Hongzhi, mestre d'arts marcial xineses, que s'inspira en les filosofies budista i taoista i utilitza la meditació i els exercicis d'arts marcial per canalitzar l'energia i les forces invisibles i millorar la salut.

Nota: Mitjançant el moviment Falun Gong, Li Hongzhi ensenya els seus adeptes a considerar l'abdomen una miniatura del cosmos. El moviment és perseguit per les autoritats xineses comunistes, que el consideren il·legal.

Falun Gong significa 'pràctica de la roda del dharma'.

Família

sin. compl. **Nens de Déu**

NOVES RELIGIONS. Comunitat fundada al final de la dècada de 1960 a Califòrnia per David Berg, evangelista cristià, durant l'època *hippy*.

Nota: El moviment Família practica una vida simple i en comunitat, i es caracteritza per la pràctica de l'amor lliure

entre els seus membres. El grup creu en la salvació universal per l'amor de Déu i en profecies apocalíptiques, i practica el proselitisme. Actualment n'hi ha uns 10.000 membres arreu del món.

La denominació *Nens de Déu*, que és obsoleta, encara es documenta en algunes fonts.

Família de Natzaret

NOVES RELIGIONS. Comunitat fundada el 1969 per Daniel Blanchard.

Nota: La Família de Natzaret s'inspira en l'exemple de la Sagrada Família i hi domina un esperit de pregària, humilitat i dejuni. Adopta una perspectiva psicoanalítica i ha estat criticada per les seves pràctiques autoritàries.

faqih *n m*

sin. **alfaquí** *n m*

faqir *n m*

ISLAM. Místic de l'islam.

Nota: La denominació *faqir* significa 'pobre', 'mendicant' i s'aplica a diverses germandats sufis, ja que els primers sufis eren ascetes.

També es documenta la grafia *faqir*.

fatiha *n f*

ISLAM. Primera sura de l'Alcorà.

Nota: La fatiha és l'element constitutiu indispensable del ritual de l'oració islà-

mica i s'ha de recitar al principi de cada conjunt de gestos, és a dir, com a mínim unes disset vegades al dia.

fàtua *n f*

ISLAM. Resposta no vinculant d'un muftí a una consulta jurídica, que serveix per a aclarir punts foscos de la llei o per a orientar sobre casos nous.

Nota: La fàtua és un dictamen juridico-religiós efectuat per un jurista musulmà en resposta a una qüestió de dret.

La transliteració estricta de *fàtua* seria *fātwa* (en plural, *fatawah*).

fe *n f*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Dimensió humana constitutiva de la persona, la funció principal de la qual és connectar amb la transcendència, amb el més enllà.

Nota: La fe és una actitud de disponibilitat vers l'objecte de la creença. Malgrat la seva funció principal de connectar amb la transcendència, la fe no pot ser formulada en formes universals que l'expressin completament. Cap conjunt de paraules, cap expressió, no és capaç d'exhaurir la fe. No obstant això, li cal ser expressada mitjançant idees i fórmules. La fe, però, no s'ha de confondre amb la creença. Nombrosos malentesos han sorgit per no distingir-les de manera adequada. L'experiència de la fe és un acte antropològic primordial que cada persona porta a terme d'una manera o altra.

Fe bahá'í *n f*

sin. compl. **bahaisme** *n m*

BAHAISME. Moviment religiós originat el 1852 a l'Iran per Mírzá

Husayn-'Alí, que va rebre el nom de *Bahá'u'lláh*.

Nota: La Fe bahá'í (expressió més adequada que *bahaisme*), actualment estesa per tot el món i que té uns sis milions de fidels, inclou, amplia i reformula els principis espirituals i morals de les grans religions que la van precedir. Així mateix, insisteix en la tolerància i la visió d'una humanitat unida sense discriminació entre les persones, els sexes o les creences. Els escrits de Bahá'u'lláh (per exemple el *Kitab-i-Aqdas*, 'El llibre més sagrat', i *Kitab-i-Iqan*, 'El llibre de la certesa') així com els del seu fill Abdu'l-Bahá i del Báb (precursor i anunciador de Bahá'u'lláh) subratllen la necessitat d'una conducta impregnada de fidelitat, generositat i esperit de servei. Bahá'u'lláh va ensenyar que hi ha un sol Déu i que les revelacions successives de la seva voluntat a la humanitat han constituït la principal força civilitzadora de la història. Els agents d'aquest procés han estat els "missatgers divins", als quals els homes veuen bàsicament com a fundadors de sistemes religiosos diferents, però el propòsit comú de tots ells ha estat conduir els humans en conjunt a la maduresa espiritual i moral. Actualment la humanitat està arribant a la seva maduresa. Això és el que fa possible la unificació de la família humana i la construcció d'una societat pacífica global. Entre els principis que promou la Fe bahá'í considerats vitals per a aconseguir aquesta meta, hi figuren: l'abandonament de totes les formes de prejudici; la garantia de la plena igualtat d'oportunitats per a les dones; el reconeixement de la unitat i relativitat de la

veritat religiosa; l'eliminació dels extrems de pobresa i riquesa; l'assoliment de l'educació per a tots; la responsabilitat de cada persona de buscar la veritat de forma independent; l'establiment d'una federació mundial, i el reconeixement que la veritable religió està en harmonia amb la raó i la recerca del coneixement científic. Els bahá'ís treballen per a la instauració d'un ordre mundial just i promouen nombroses obres humanitàries i educatives. Entre ells no hi ha cerimònies d'iniciació ni clergat. Una reunió mensual (el primer dia de cada un dels dinou mesos del calendari bahá'í) serveix per a mantenir i renovar la unitat i la fraternitat de la comunitat local. La reunió comprèn tres parts: la lectura de textos sagrats de totes les religions, la reunió administrativa i, al final, la part festiva i social. Hi ha llocs de culte bahá'ís a tots els continents: el seu gran centre cultural espiritual i administratiu mundial es troba a Haifa (Israel), on hi ha la tomba del Báb; un altre temple molt impressionant és el de Delhi (Índia), que té forma de lotus.

Federació d'Entitats Religioses Evangèliques d'Espanya

sigla **FEREDE**

PROTESTANTISME. Federació protestant formada per esglésies evangèliques, constituïda el novembre de 1986.

Nota: La Federació d'Entitats Religioses Evangèliques d'Espanya sorgeix com a resultat de la tasca realitzada per la Comissió de Defensa Evangèlica (1956), la missió de la qual va ser la promoció, consecució i garantia del dret a la lliber-

tat religiosa durant els últims trenta anys del franquisme. La FEREDE acull 1.300 congregacions, 300 pastors i diverses institucions de caràcter benèfic i social associades a les esglésies.

Federació Espanyola d'Entitats Religioses Islàmiques

sigla **FEERI**

ISLAM. Organització religiosa islàmica amb seu a Madrid, integrada per diferents comunitats religioses islàmiques de tot l'Estat espanyol.

Nota: La Federació Espanyola d'Entitats Religioses Islàmiques té com a finalitat el desenvolupament de les activitats religioses pròpies de la comunitat islàmica. Juntament amb la Unió de Comunitats Islàmiques d'Espanya (UCIDE), és cofundadora de la Comissió Islàmica d'Espanya. Generalment s'associa aquesta organització amb l'islam marroquí i amb sectors de musulmans conversos.

FEERI

veg. **Federació Espanyola d'Entitats Religioses Islàmiques**

feligresia *nf*

CRISTIANISME. Conjunt de fidels d'una parròquia.

feligresia *nf*

CRISTIANISME. Jurisdicció d'una parròquia.

Fener

CRISTIANISME ORTODOX. Barri d'Istanbul en el qual es troba la seu del patriarcat de Constantinoble.

fenomenologia de la religió *nf*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Ciència que tracta de classificar els fenòmens associats a les tradicions religioses, com

ara objectes, ritus, doctrines, actituds, etc.

Nota: A diferència de la història de les religions, que s'ocupa de l'origen i el desenvolupament de la religió, la fenomenologia de la religió s'ocupa del significat de les creences i de les pràctiques religioses com a expressions del pensament i de l'activitat de l'ésser humà. El seu objectiu és l'estudi de l'acció humana en relació amb Déu, no de l'acció de Déu. Es tracta d'una ciència que s'ocupa de les dades històriques de la religió, però no tracta d'estudiar la religió en el seu desenvolupament històric.

FEREDE

veg. **Federació d'Entitats Religioses Evangèliques d'Espanya**

feresteh *n f*

sin. compl. **yazata** *n m*

ZOROASTRISME. Ésser diví que és adorat en el ritual.

Nota: La denominació *yazata* prové de l'avèstic i significa 'el qui rep culte' o bé 'digne de sacrifici'. El seu equivalent en persa mitjà és *yazad*.

La tradició zoroàstrica posterior prefereix la paraula *feresteh* ('àngel') per a referir-se als éssers divins que no són Ahura Mazda. Se suposa que és així per a evitar acusacions de politeisme per part dels musulmans. En els textos posteriors en persa mitjà i nou, el plural de *yazata*, *yazdan*, es podria utilitzar per a referir-se al Déu únic, és a dir, a Ahura Mazda.

festa de l'Ofrena *n f*

sin. **festa del Sacrifici** *n f*; **festa del Xai** *n f*

sin. compl. **Aïdu l-adha** [ar] *n m*;

Aïdu l-kabir [ar] *n m*; **Aïdu l-qurban** [ar] *n m*

ISLAM. Gran festa dels musulmans que commemora el sacrifici d'Abraham i simbolitza el respecte de Déu, la renovació de la fe i el perdó.

Nota: L'Aïdu l-kabir és la festa del sacrifici de l'anyell, motiu pel qual també rep el nom de *Aïdu l-adha* ('festa del Sacrifici') o *Aïdu l-qurban* ('festa de l'Ofrena'). Marca el punt culminant, és a dir, el dia central dels sis (o deu) dies, del pelegrinatge a la Meca. És el gran dia de la reunió comunitària, ja sigui a la Ka'ba de la Meca, a la mesquita del poble o de la ciutat, o en família. En tots els països musulmans, després de les pregàries de la vigília i del matí, la gent s'uneix als pelegrins i degollen ritualment un animal, generalment un xai. Una part de la carn es distribueix als pobres, en un acte de caritat, i l'altra part es comparteix amb els parents i els amics. A vegades les celebracions poden durar tres dies i els familiars poden allargar la festa de benvinguda fins al retorn dels pelegrins.

festa de l'Ortodòxia *n f*

CRISTIANISME ORTODOX. Comemoració de la victòria sobre la iconoclàstia i de la restitució del culte a les icones establerta l'any 843 per l'emperadriu Teodora, que l'Església ortodoxa celebra el primer diumenge de quaresma.

festa de la Dedicació *n f*

sin. **festa de les Llums** *n f*

sin. compl. **Hanukkà** *n f*

JUDAISME. Festa de la consagració del Temple de Jerusalem.

Nota: La festa de la Dedicació comença el 25 de kislev (desembre) i dura vuit dies. També és coneguda com la *festa de les Llums* perquè durant aquests dies s'encenen llànties en record de la nova encesa de la llum sagrada del Temple, l'any 165 aC. És una commemoració de la purificació del Temple que havia estat profanat.

festa de les Cabanyelles *n f*

sin. **festa de Sucot** *n f*; **festa dels Tabernacles** *n f*

JUDAISME. Festivitat jueva que se celebra del 15 al 22 de tixrí, entre els mesos de setembre i octubre, en commemoració dels temps en què els israelites van habitar al desert.

Nota: Durant la festa de les Cabanyelles es construeix una o diverses cabanyelles per recordar les cabanyelles en què van habitar els hebreus al desert durant l'Èxode. Dura vuit dies, i és el moment en què hom demana l'ajut de Déu, la remissió dels seus pecats i la seva benedicció per a l'any que acaba de començar.

festa de les Llums *n f*

sin. **festa de la Dedicació** *n f*

festa de les Setmanes *n f*

veg. **festa de Xavuot** *n f*

festa de Sucot *n f*

sin. **festa de les Cabanyelles** *n f*

festa de Xavuot *n f*

sin. compl. **festa de les Setmanes** *n f*

JUDAISME. Festa del lliurament de la Torà al poble d'Israel i de la recollida dels primers fruits a Israel.

Nota: La festa de Xavuot se celebra set setmanes després de Pasqua.

La denominació *Xavuot* significa 'setmanes'.

festa del Sacrifici *n f*

sin. **festa de l'Ofrena** *n f*

festa del Xai *n f*

sin. **festa de l'Ofrena** *n f*

festa dels Tabernacles *n f*

sin. **festa de les Cabanyelles** *n f*

fetitxe *n m*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ; RELIGIONS INDÍGENES. Objecte associat a un ésser espiritual, en virtut del qual té poders màgics o sobrenaturals.

fetitxisme *n m*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ; RELIGIONS INDÍGENES. Culte als fetitxes.

Fiat Lux

NOVES RELIGIONS. Comunitat fundada el 1977 a prop de Zuric per Erika Bertschinger-Warter, coneguda pel seu nom iniciàtic d'Uriella.

Nota: El mode de vida dels fidels de Fiat Lux imita el dels essenis: puresa de pensament, alimentació vegetariana, dejuni un dia a la setmana. Tot i la seva influència oriental i la utilització de paraules hindús, els ensenyaments d'Uriella recorren la importància de Jesucrist i Maria, i de la imposició de les mans: Uriella transmet energia còsmica i considera que té una capacitat curativa a distància. El moviment també s'interessa per l'astrologia i té una perspectiva apocalíptica, ja que creu que la fi del món s'apropa. Hi deu haver més de 15.000 fidels.

fideisme *n m*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Tendència a restringir el poder de la raó en el coneixement de les veritats d'ordre moral i religiós, i en particular en l'establiment de la credibilitat de la fe.

Nota: El fideisme insisteix en la incapacitat de la raó humana per conèixer les veritats morals i religioses.

filacteri *n m*

sin. **filactèria** *n f*; **tefil-lín** *n m pl*
JUDAISME. Cadascun dels dos estoigs que contenen pergamins amb passatges de la Torà i que, un cop al dia, tret del sàbat i dels dies de festa, es lliguen al braç i al cap amb cintes de cuir.

Nota: Les denominacions *filacteri* i *filactèria* s'utilitzen habitualment en plural.

filactèria *n f*

sin. **filacteri** *n m*

filioque *n m*

CRISTIANISME. Afegitó que l'Església llatina incorporà al credo niceno-constantinopolità per explicar la procedència de l'Esperit Sant del Pare i del Fill com d'un principi únic.

Nota: El filioque va aparèixer per primera vegada al III concili de Toledo (589) i es va difondre posteriorment a tot l'Occident, a través del regne franc, tot i no ser acceptat pel papa Lleó III, perquè un símbol d'un concili ecumènic només podia ser modificat per un concili ecumènic. Aquest afegitó, amb la doctrina subjacent, ha estat motiu de dissensions al llarg dels segles entre Orient i Occident (fins al punt que els llatins acusaven els grecs d'haver "suprimir" del Credo aquest incís) i un dels elements de separació.

La denominació *filioque* significa, en llatí, 'i del Fill'.

Filocàlia *n f*

CRISTIANISME ORTODOX. Florilegi o antologia de textos ascètics i místics

dels pares de l'Església i d'autors espirituals, que tenen com a finalitat ensenyar el camí vers l'oració pura i incessant.

Nota: La Filocàlia és fruit del moviment de l'hescasme. Els textos de la Filocàlia van ser recopilats pel bisbe Macari de Corint i el monjo Nicodem l'Hagiorita (és a dir, del mont Athos), en un recull publicat en grec a Venècia el 1782. Contemporàniament, Paissi Velitzkovski en va fer una traducció a l'eslau. La Filocàlia, que originàriament significa 'amor de la bellesa' o 'amor del bé', ha marcat el monaquisme i l'espiritualitat ortodoxos.

Findhorn

NOVES RELIGIONS. Finca ecològica situada a Escòcia, considerada un dels centres més importants de la New Age.

fiqh *n m*

ISLAM. Dret canònic musulmà, interpretat i definit pels alfaquins.

Nota: La denominació *fiqh*, que en àrab significa 'discerniment' i 'enteniment', indica que la ciència de la llei profètica, la qual abraça totes les normes de conducta social i individual considerades apropiades, requereix la comprensió dels nous contextos canviants, a més de l'ús constant de la discreció i de la saviesa, per tal de ser aplicada correctament en diversos temps i llocs. Hi ha consens entre els erudits legals islàmics per afirmar que la llei externa no pot ser aplicada mecànicament sense aquesta comprensió. El fiqh és el camp d'especialització religiosa que tracta l'islam en el sentit més ampli res-

pecte de la llei profètica externa i exigeix un extens i profund coneixement de les fonts de les quals deriven les lleis de la xaria i també la capacitat de deduir-les i aplicar-les. L'alfaquí ha de tenir un ampli coneixement de l'àrab, de l'Alcorà i de les seves ciències, així com dels hadits i de les disciplines que determinen llur autenticitat. A més d'altres qualificacions, també ha de conèixer la societat en la qual viu, ser pietós i tenir agudes aptituds analítiques. El fiqh, per tant, és una de les ciències més difícils de dominar i molt pocs assoleixen la condició d'alfaquí. La fatua és una opinió o veredicta legal que un alfaquí emet respecte d'un assumpte particular. Tanmateix, aquesta opinió no és necessàriament vinculant. No és un edicte diví (*hukm*), sinó el dictamen individual sobre un tema que necessita ser aclarit per a la comunitat en general. Les escoles de fiqh o jurisprudència (madhàhib), és a dir, les quatre escoles sunnites —xafiïta, malikita, hanbalita i hanefita— i les escoles xiïtes —Ja'fari i Zaydi— són diferents metodologies d'interpretació de les fonts de l'ensenyança profètica —l'Alcorà i els hadits— que no tenen un significat definitiu, és a dir, que admeten més d'una interpretació. Aquest material revelat no definitiu o polisèmic és el que va donar origen a l'esforç intel·lectual de l'"*iytijad*" que permet, dins de la disciplina del fiqh, derivar les regles de les seves fonts. Les diferències en les conclusions i aplicacions de la llei atorguen flexibilitat i vitalitat a la llei islàmica. Aquestes escoles difereixen lleugerament en la seva metodologia, però són molt semblants

en les seves conclusions, fins al punt que els estudiosos d'una escola de jurisprudència molt sovint recorren a altres escoles per trobar solucions a qüestions especials.

fitna *n f*

ISLAM. Temptació que pot empènyer un musulmà a les transgressions.

Nota: La denominació *fitna* originalment significava 'provar un metall pel foc', i conserva aquest significat a l'Alcorà, en el qual es diu que la vàlua dels creients serà posada a prova pel foc del Dia del Judici. Posteriorment, el terme s'ha usat sovint per a referir-se a la guerra civil que es va iniciar arran de l'assassinat del califa Uthman i va donar lloc a la formació dels kharigites i els xiïtes. També pot referir-se al judici al qual se sotmetran les persones a la sepultura, tot esperant el Dia del Judici.

La denominació *fitna* significa, en àrab, 'fondre', 'assaig', 'test', 'prova', 'temptació', 'discòrdia', 'guerra civil', 'conflictes'.

focolar *adj*

CATOLICISME. Relatiu o pertanyent al Moviment dels Focolars o als seus membres.

focolar *n m, f*

CATOLICISME. Membre del Moviment dels Focolars.

fonamentalisme *n m*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Moviment o actitud que consisteix a interpretar literalment els textos sagrats considerats com els fonaments d'una religió i que ataca les desviacions o interpretacions no literals i crítiques d'aquesta doctrina.

Nota: La denominació *fonamentalisme* es va aplicar per primer cop, a principis del segle XX, a un moviment ultraconservador sorgit al segle XIX entre els evangèlics dels Estats Units d'Amèrica, que s'oposaven al modernisme i a l'evolucionisme del protestantisme liberal perquè "soscavaven els fonaments de la fe bíblica". Aquest moviment es limitava a una lectura literal de la Bíblia (resurrecció física, creació del món en set dies, etc.). Posteriorment, el concepte de *fonamentalisme* es va aplicar a actituds i moviments semblants dins l'islam, que fan una lectura literal de l'Alcorà i rebutgen qualsevol interpretació adaptada a la societat moderna. La majoria de les tradicions religioses tenen derivacions o branques interpretatives de caire fonamentalista (judaisme, hinduisme, budisme).

fonamentalisme islàmic *n m*

ISLAM. Moviment o tendència que preconitza el retorn als principis autèntics de l'islam, a l'ortodòxia pura. Nota: Per als grups fonamentalistes islàmics, els únics referents en la vida quotidiana han de ser l'Alcorà i la sunna, sense cap tipus d'interpretació doctrinal o institucional. Aquestes tendències literalistes presenten moltes facetes, que abasten l'àmbit intel·lectual, el social i fins i tot el polític, que és l'aspecte que ha tingut més difusió i el que es manifesta amb més bel·ligerància. Aquest islamisme polític també inclou grups de diverses orientacions, no només de dretes (generalment reaccionaris o integristes), sinó també d'esquerrres, que es poden oposar entre ells, tant per qüestions doctrinals

com per la manera d'actuar. Es tracta de moviments neotradicionalistes que volen frenar el canvi social en nom d'una concepció legalista i puritana de l'islam. Tot i que el fonamentalisme islàmic hagi existit en diverses èpoques de la història islàmica (el moviment almohade al segle XII al Magrib i el wahhabisme al segle XVIII a Aràbia), actualment es compten més grups d'arrel fonamentalista: Germans Musulmans, salafisme, Hamàs, Hezbol·là, gihad, Front Islàmic de Salvació i Grup Islàmic Armat (fundats a Algèria el 1989 i el 1991, respectivament, per establir una república islàmica per mitjans violents), talibans, Al-Qaeda, etc. A vegades, com en aquest últim cas, el fonamentalisme islàmic ha derivat en terrorisme, que instrumentalitza l'islam per justificar l'ús de la violència armada. És incorrecte fer servir l'expressió "terrorisme islàmic" perquè barreja una realitat violenta, motivada per raons polítiques i econòmiques, amb la religió, que no és el motor d'aquesta violència.

franciscà | franciscana *n m, f*

CATOLICISME. Religiós de l'orde mendicant dels frares menors, fundat per sant Francesc d'Assís al principi del segle XIII, amb una regla estricta basada en la pobresa i la humilitat.

Nota: Ja al segle XIII va sorgir la branca conventual dels franciscans, menys radical pel que fa a la pobresa, i actualment n'existeixen diverses congregacions. Els franciscans s'han dedicat sobretot a la predicació i a les missions.

francmaçoneria *n f* sin. maçoneria *n f*

NOVES RELIGIONS; TERMES SECULARS. Moviment internacional de caràcter mutualista i filantròpic, fundat a la fi del segle XVII a Anglaterra i a Escòcia, que vol agrupar persones sobre la base d'una visió tolerant i fraternal de la societat.

Nota: La maçoneria no és una opció religiosa, ni espiritual, ni filosòfica, sinó que és un mètode, un mode particular d'ascesi compatible amb totes les religions i totes les filosofies. Va ser prohibida per l'Església catòlica a partir de 1738 i, més tard, pels totalitarismes del segle XX. La maçoneria és una societat de pensament que aborda temes filosòfics, rituals o socials, en el marc de les conferències que apleguen els seus membres. Conté molts dels elements característics d'una religió. Està basada en un ritual iniciàtic i una progressió per graus. La simbologia maçona té com a base les eines de treball pròpies dels constructors o mestres de cases (d'on prové el nom), que coneixien els secrets de la construcció de les catedrals a l'edat mitjana: escaire, compàs, maça, etc.; la idea és que cadascú ha de treballar amb aquests estris la seva pedra, és a dir, un mateix, per tal de perfeccionar-se. Tot i que els maçons es caracteritzen per dur les seves activitats amb discreció, no actuen pas amb secretisme, per la qual cosa no es pot considerar la maçoneria com una societat secreta interessada a ocultar la seva pròpia existència. La maçoneria és diversa; les seves diferències s'han anat palesant des del segle XVIII i fan referència especialment als criteris sobre la seva finalitat i els mitjans per a assolir-la. Les ano-

menades *obediències regulars*, que tenen la Gran Lògia Unida d'Anglaterra com a referent, han de creure en Déu i acceptar la presència del Volum de la Llei Sagrada a les seves reunions. La maçoneria regular va obrir aquesta norma a membres procedents de les altres dues religions abrahàmiques, que es consideren les revelades: la islàmica i la jueva. Els nous candidats fan els seus juraments damunt l'Alcorà o la Torà, d'acord amb la religió de la seva procedència. La maçoneria regular és diferent de les obediències dites de la línia "liberal", que s'ordenen al voltant del Gran Orient de França, el qual, l'any 1877, va decidir suprimir l'exigència de creure en Déu i la de comprometre's davant del Volum de la Llei Sagrada, tot donant a cadascú la llibertat d'actuar seguint el seu lliure albir. Aquesta decisió va significar per al Gran Orient de França la total pèrdua de reconeixements per part d'Anglaterra, i la va convertir en líder de la tendència "liberal" dins la maçoneria. Aquest corrent defensa i promou els ideals del lliure pensament i del laïcisme; per exemple, els seus seguidors van crear, el segle XIX, la Universitat Lliure de Brussel·les, d'orientació laica. Des de la legalització de la maçoneria a l'Estat espanyol, el 1977, hi ha un ventall ample d'obediències, com ara la Gran Lògia d'Espanya, la Gran Lògia Simbòlica Espanyola, el Gran Priorat d'Hispania, el Gran Orient Espanyol Unit, el Gran Orient de Catalunya, la Gran Lògia de Catalunya, la Gran Lògia de Canàries, etc. De totes aquestes lògies, la Gran Lògia Unida d'Anglaterra només en reco-

neix una, la Gran Lògia d'Espanya, i considera les altres "irregulars". La maçoneria regular es defineix per vuit principis i una regla de dotze punts, entre els quals destaca el segon principi, que diu: "La creença en el Gran Arquitecte de l'Univers i en la seva voluntat revelada ha de constituir una obligació essencial per a tots els seus membres". Actualment hi ha entre cinc i sis milions de maçons, tant homes com dones i de tota condició, escampats arreu del món.

francmaçoneria regular *n f*

sin. **maçoneria regular** *n f*

TERMES SECULARS. Maçoneria d'obediència tradicional, d'origen anglosaxó i de caràcter eminentment deïsta. Nota: La maçoneria regular segueix estrictament els postulats sobre la Regularitat Maçònica de la Gran Lògia Unida d'Anglaterra, establerts el 1929. Habitualment i majoritària en aquest corrent, el protagonisme principal l'han tingut els protestants blancs. La lògia regular és la que segueix una legitimitat establerta per l'autorització, mitjançant una carta patent, d'una Potència Maçònica Regular. La maçoneria regular es defineix per vuit principis i una regla de dotze punts, entre els quals destaquen la creença en el Gran Arquitecte de l'Univers i en la seva voluntat revelada, la creença en la immortalitat de l'ànima, l'acceptació de la presència del Volum de la Llei Sagrada a les reunions, ja sigui la Bíblia, l'Alcorà o un altre llibre sagrat, preferentment de tradició abrahàmica, i ser iniciat. A més, aquest corrent aspira a mantenir bones relacions amb les re-

ligions i autoritats polítiques de cada lloc. Els nous candidats fan els juraments d'acord amb la religió de la qual procedeixen, generalment de tradició revelada. Actualment es poden trobar grups de la francmaçoneria regular arreu del món.

frare *n m*

CATOLICISME. Religió pertanyent a certs ordes, especialment als mendicants.

frasokereti *n f*

ZOROASTRISME. Moment en la tradició zoroàstica en què el mal serà eliminat del món i començarà l'estat definitiu, ideal, en què el Sol romanirà quiet enmig del cel, els morts resuscitaran i tindrà lloc el judici final. Nota: La denominació *frasokereti* prové de l'avèstic i significa 'renovació'.

Fraternitat Blanca Universal

NOVES RELIGIONS. Comunitat fundada el 1900 a Bulgària per Peter Deunov, teòleg i fill d'un papa ortodox.

Nota: El deixeble de Deunov, Omraam Mikhaël Aïvanhov, va difondre el pensament de la Fraternitat Blanca Universal als països d'Europa i a l'Amèrica del Nord. L'ensenyament doctrinal d'aquesta comunitat prové de la Bíblia i té una actitud de tolerància respecte de les altres religions: cada membre de la Fraternitat pot continuar la seva implicació religiosa en la confessió que hagi triat. L'objectiu principal del moviment és d'ordre psicològic i humanista: permetre que cadascú, mitjançant tècniques com la meditació en comú, exercicis de gimnàstica, activitats jurídiques, cant coral, menjar vegetarià, etc., faci un treball sobre ell mateix,

se senti germà de tots els humans i oblidar les diferències culturals, socials, etc. Dins la comunitat no hi ha jerarquia ni ritual i, tot i que se celebren les festes de Nadal i Pasqua, segons els fundadors de la Fraternitat tots els dies i tots els actes de la nostra vida han de ser santificats.

Fraternitat Universal

veg. **Comunitat Cristiana de la Fraternitat Universal**

funcionalisme *n m*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Moviment contemporani d'antropologia aplicada a les cultures i les religions, que es basa en la premissa que tots els aspectes d'una societat, com ara les institucions, les lleis o les normes, serveixen a un propòsit i són, doncs, indispensables per a la supervivència de la societat.

Nota: Un dels representants més importants del funcionalisme és Bronislaw Malinowski, antropòleg anglès d'origen polonès (1884-1942), considerat el fundador de l'antropologia social. Segons aquest autor, la religió té dues finalitats principals: respondre els interrogants que l'ésser humà es planteja i validar les institucions mitjançant sancions sobrenaturals. També fa observacions molt interessants sobre el ritual i la màgia: el ritual actua contra les forces centrífugues proporcionant al grup els mitjans per a la seva reintegració; la màgia, al seu torn, es distingeix de la religió perquè l'acte màgic es dirigeix a una finalitat, mentre que la religió és un fi en si mateixa.

gaafarisme *n m*

ISLAM. Escola jurídica xiïta.

Nota: El gaafarisme deu el seu nom a Gaafar Sadiq, el sisè imam en el xiisme, que va renovar els ensenyaments islàmics i va crear molts centres educatius, fins al punt que el xiisme s'anomena també *fe gaafarita*. El fiqh gaafarita és en molts casos semblant al dret de les escoles jurídiques (madhàhib) del sunnisme, exceptuant el fet que el matrimoni temporal es considera legal en el gaafarisme, mentre que està prohibit en totes les escoles sunnites.

gahiliyya *n f*

ISLAM. Paganisme preislàmic.

Nota: Literalment significa 'ignorància' i fa referència a la ignorància espiritual anterior a l'islam. Tot i que els musulmans hagin atribuït a la gahiliyya els defectes estigmatitzats a l'Alcorà, no han deixat de reconèixer-li un cert nombre de virtuts (sentiment d'honor, generositat, dignitat, hospitalitat i la seva llengua).

gaiba

ISLAM. Ocultació del darrer imam en l'islam xiïta.

Nota: S'espera que l'imam amagat (tant si és el dotzè, segons els imamites, o el setè, segons els ismaïlites) torni al final

dels temps com a mahdí per portar la justícia al món. Aquesta creença messiànica és capital per al xiisme i és un dels trets que el distingeixen del sunnisme.

gamaa

ISLAM. Assemblea de creients.

Nota: La denominació *gamaa* significa, literalment, 'lliga', 'associació', 'grup', 'reunió', etc.

Gandhi, Mohandas Karamchand

HINDUISME. Anomenat el Mahatma, títol honorífic que significa 'ànima gran', va ser dirigent del moviment independentista de l'Índia.

Nota: El seu programa de resistència no violenta contra les lleis discriminatòries i sobretot contra la dominació colonial britànica es va fundar en la idea d'"abstenir-se de la veritat" (satyagraha) i de la "no violència" (ahimsa). Va promoure entre els seus compatriotes hindús la no participació en l'administració angloíndia i la resistència passiva contra el règim, raó per la qual va ser condemnat diverses vegades a llargs períodes de presó. El 30 de gener de 1948 va ser mortalment ferit a Nova Delhi.

Ganeixa

HINDUISME. Déu de la fortalesa espiritual, fill de Xiva i Parvati, que es

representa amb cap d'elefant.

Nota: Ganeixa és venerat com a eliminador d'obstacles i propiciador de l'èxit en les activitats humanes.

Ganjitsu *n m*

RELIGIONS DE LA XINA I EL JAPÓ. Festa de l'any nou japonès que se celebra durant tres dies del mes de shogatsu, que corresponen als tres primers dies de gener del calendari gregorià.

Nota: Durant el Ganjitsu es fan visites als temples xintoistes i budistes per tal de pregar als déus per tenir un bon any. El festival se celebra habitualment practicant el cerimonial de netejar la casa, fer visites i intercanviar-se regals. És costum que a l'alba es contempli la sortida del sol, símbol del Japó etern que cada primer dia de l'any desperta a un nou destí. La denominació *Ganjitsu* significa, en japonès, 'el dia original'.

gassho *n m*

BUDISME. Gest de col·locar les mans l'una contra l'altra, amb tota la superfície dels dits i els palmells en contacte.

Nota: En el budisme zen, el gassho s'utilitza com a gest de salutació, per a expressar veneració, en la meditació, etc.

Gatha *n m pl*

ZOROASTRISME. Sèrie de disset himnes o càntics redactats per Zoroastre, d'importància cabdal per al coneixement dels seus ensenyaments.

Nota: Els Gatha són els escrits més antics de l'Avesta i formen part de la litúrgia anomenada *yasna*.

gel-laba *n f*

ISLAM. Vestit llarg amb mànigues llar-

gues i caputxó que duen els homes i les dones del Magrib.

Nota: Vegeu més informació a l'entrada *vel*.

gent del Llibre *n f*

ISLAM. Conjunt dels sunnites, els jueus i els cristians, creients en un sol Déu i posseïdors de textos revelats.

Nota: Els jueus i els cristians, i també els mazdeïstes i, durant el regne del califa Ma'mum (830), els sabeus de Harran, estaven protegits per l'estat islàmic. La seva fe, el seu culte, les seves lleis i els seus tribunals estaven autoritzats, tot i que no gaudien de l'estatus de ciutadans de ple dret. En la pràctica, des de la mort de Muhàmmad, els drets d'aquestes minories van anar minvant, a causa d'una certa interpretació dels versets alcorànics en què els jueus i els cristians són considerats falsificadors dels llibres sants (Alcorà 2, 70; 3, 64; 5, 15; 6, 91). El terme en àrab és *ahl al-Kitab*.

gentil *n m, f*

JUDAISME. Persona que no professa la religió jueva.

germà bohemí | germana bohèmia *n m, f*

PROTESTANTISME. Membre d'una branca de reformats derivats dels hussites txecs.

Nota: Malgrat les persecucions a les quals els van sotmetre els catòlics, els germans bohemis van créixer, fins que en temps de la Reforma van rebre l'influx luterà. Molts es van diluir en altres denominacions protestants, però una branca, els moravians, va formar comunitats amb caràcter propi de tendència pietista.

germà de Crist | germana de Crist
n m, f

sin. **cristadelf | cristadelfa** *n m, f*

Germans de Plymouth

sin. **Assemblies de Germans**

Germans Musulmans

ISLAM. Moviment fonamentalista islàmic fundat a Egipte l'any 1928 per un mestre, Hassan al-Banna.

Nota: L'objectiu dels Germans Musulmans (*al-Ikhuwan al-Muslimun*, en àrab) era reislamitzar la societat per lluitar contra el colonialisme anglès i el seu model capitalista i laic. Després de la Segona Guerra Mundial, els Germans Musulmans van començar a utilitzar la lluita armada i van assassinar dos primers ministres, després que Hassan al-Banna fos mort l'any 1948. Els presidents de l'Egipte modern Nasir i Anwar al-Sadat van combatre la influència dels Germans Musulmans; així, els dos grans teòrics del moviment, el xeic Hudhaybi i Abd al-Qadir al-Uda van ser, respectivament, empresonats en vida i condemnats a mort. Malgrat les repressions, el moviment es manté viu a Egipte, a Síria i a l'Iraq. El món occidental també coneix les influències dels Germans Musulmans, que són partidaris de la islamització de la societat. A Catalunya existeixen corrents moderats propers als Germans Musulmans, a Barcelona i Terrassa.

gihad *n m*

ISLAM. Esforç de superació i de resistència contra tot mal, tant en l'àmbit personal com dins de la comunitat musulmana.

Nota: L'espiritualitat islàmica distingeix

entre el gran gihad, que és la lluita interior en favor de la veritat i del bé, i el petit gihad, que és la lluita armada contra els enemics (bizantins, croats). L'islam autoritza la lluita armada (expressió millor que *guerra santa*, que és una expressió cristiana) només en dos casos: per a l'autodefensa contra un enemic exterior o per a difondre l'islam als "que no creuen", és a dir, als no monoteïstes. Només el sunnisme accepta el gihad, perquè segons el xiisme imamita, no hi pot haver gihad abans del retorn de l'imam amagat. Teòricament no es pot fer la guerra contra els musulmans però hi ha actualment moviments fonamentalistes que utilitzen el gihad per imposar la seva visió religiosa, a l'Afganistan i a Algèria. També és el nom d'un grup islamista a Egipte. Els combatents que moren durant el gihad es converteixen en màrtirs i estan segurs que van al paradís.

La denominació *gihad* significa, en àrab, 'esforç sobre un mateix'.

glossolàlia *n f*

sin. compl. **do de llengües** *n m*

CRISTIANISME. Capacitat sobrenatural per parlar llengües.

Nota: Segons la majoria d'interpretacions religioses del fenomen de la glossolàlia, el parlant és posseït per un esperit sobrenatural, que li permet parlar i entendre llengües que abans desconeixia. El fenomen de la glossolàlia apareix ja en alguns textos grecs antics i en algunes religions primitives. També apareix referenciat a l'Antic Testament i en la tradició cristiana apareix diverses vegades. La glossolàlia es produeix per primera vegada entre

els deixebles de Jesucrist a la Pentecosta, quan, segons relata el Llibre dels Fets, els apòstols reben l'Esperit Sant i comencen a parlar diverses llengües. Aquest fet (contrari al de la Torre de Babel) simbolitza l'entesa amb tothom gràcies al llenguatge de l'amor, independent del fet de parlar diferents llengües o de participar de diferents cultures. L'apòstol Pau es refereix a aquest fenomen com a do diví. En els primers temps de l'Església, alguns grups cristians donen gran importància al fenomen de la glossolàlia, com en el cas dels seguidors del profeta Montà al segle II. La seva excomunió i el declivi del grup van contribuir a crear un clima desfavorable a la glossolàlia i la seva pràctica es va anar perdent. En els darrers anys, la importància de la glossolàlia ha estat represa entre alguns grups pentecostals que emfatitzen la importància de l'Esperit Sant, del qual afirmen que atorga dons als creients, entre els quals hi ha la capacitat per fer miracles i la glossolàlia. La interpretació simbòlica de la glossolàlia, menys polèmica, és que l'esperit de Déu arriba i es comunica a tothom independentment de la llengua i la cultura. Per aquest motiu els qui tenen aquest do són grans evangelitzadors, perquè superen tota mena d'obstacles en la comunicació.

La denominació *glossolàlia* prové del grec *glossa*, 'llengua', i *lalia*, 'parla'.

gnosi *n f*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Coneixement intuïtiu de la divinitat, de les seves relacions amb el món i de la naturalesa i el destí de l'ésser humà.

Nota: La gnosi s'aprèn mitjançant un ensenyament iniciàtic o una revelació. Segons els gnòstics, la gnosi és el coneixement perfecte, que no és ni la ciència profana ni la fe imperfecta, sinó una introspecció psicològica i religiosa basada en principis de la filosofia neoplatònica i del cristianisme antic.

gnòstic | gnòstica *n m, f*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Persona que professa el gnosticisme.

gnòstic -a *adj*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Relatiu o pertanyent a la gnosi o al gnosticisme.

gnosticisme *n m*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Conjunt de grups religiosos i escoles que es van desenvolupar en el món hel·lenístic durant els segles II i III dC i que professaven la salvació per la gnosi.

Nota: Els grups que s'adscriuen al gnosticisme presenten, malgrat la seva diversitat aparent, un sistema coherent de caràcters comuns. El gnosticisme filosòficoreligiós es caracteritza per la concepció del món i de l'home, per l'explicació del món (o cosmogonia) mitjançant un demiürg inferior a Déu, per una comprensió del cosmos com a emanació de Déu a través d'una degradació progressiva, i per la salvació de l'ésser humà mitjançant el coneixement superior (gnosi), el qual li permet de tornar a la comunió amb Déu.

gnosticisme *n m*

NOVES RELIGIONS. Moviment esotèric aparegut al segle III dC i renovat el 1890 pel francès Jules Doinel, catòlic i maçó.

Nota: El gnosticisme es caracteritza pels graus iniciàtics, com en la francmaçoneria, i pel menyspreu del món material i la seva valoració de l'espiritualitat i de la introspecció psicològica. Com que els gnòstics consideren que la matèria és dolenta, neguen la concepció material de Jesucrist i la resurrecció dels cossos; en canvi, pensen que, després de la mort, l'esperit puja pels espais siderals i es reen-carna. També consideren que el coneixement espiritual (gnosi) és l'única salvació del món material i del cataclisme imminent. El gnosticisme és molt actiu i es troba en més de 40 països, especialment a l'Amèrica del Sud. El Moviment Gnòstic Cristià Universal, que va ser fundat el 1958 pel membre colombià de Rosacreu Víctor Gómez (conegut com Samuel Aun Weor, nom del cinquè arcàngel de l'Apocalipsi), s'ha implantat a Espanya i també a Catalunya des de 1977. Els gnòstics organitzen sessions de meditació, segueixen ensenyaments (inspirats en totes les religions) sobre l'astrologia, el ioga, la intuïció, els viatges astrals i la sanació, i prediquen l'abstinència sexual —que permet acumular l'energia— per tal d'aconseguir una elevació moral i espiritual.

goy | goyà *n m, f*

JUDAISME. Membre de qualsevol altre poble que no sigui Israel.

Nota: A la Bíblia es fa servir en el seu sentit originari, que era el de 'membre del poble o de la nació', aplicat a qualsevol poble, freqüentment a Israel.

Les formes del plural són *goyim* per al masculí i *goyot* per al femení.

gràcia *n f*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Actitud favorable de Déu cap als homes.

Nota: La denominació *gràcia* significa 'do a favor atorgat' i s'aplica a la benevolència divina. En la teologia cristiana, la gràcia és concebuda com una força divina en els cors de les persones, entesa com una participació en la vida divina, que provoca un canvi radical en les seves vides.

granthi *n m*

SIKHISME. Persona que té cura i llegeix les escriptures sikhs.

Nota: El granthi realitza la lectura ritual i recitada (*paath*) de l'Adi-granth i és el responsable del ritu matinal d'obrir-lo (*prakash*) i del ritu vespertí de tancar-lo (*sukhasan*). Normalment, rep un sou a partir de les donacions dels membres de la comunitat, dipositades en una urna que es troba just davant del "llibre" i que són un precepte religiós. Als sikhs els agrada deixar clar que el granthi no és un sacerdot a la manera hindú o cristiana. I és que una de les raons del naixement del sikhisme és la superació de la dimensió religiosa del sistema de castes en què es divideix la societat hindú i al capdamunt del qual hi ha la casta dels sacerdots o bramans. Els sikhs no creuen que certs membres de la comunitat hagin rebut una crida o un carisma especials. No hi ha una separació entre "clergues" ordenats i laics. El que hi ha són sikhs iniciats (o membres de la khalsa) i sikhs no iniciats. El granthi no té la potestat de fer interpretacions de les escriptures ni de perdonar les males accions dels

creients, tot i que sí que acostuma a ser una persona respectada per la comunitat, que dirigeix la pregària i oficia els casaments. A la pràctica, el que fa el granthi pot fer-ho qualsevol sikh iniciat, només ha de comptar amb el vistiplau de la comunitat. Tot i que en teoria tant els homes com les dones sikhs poden exercir la funció de granthi, correntment no hi ha dones que facin aquesta feina.

grecocatòlic -a *adj*

CATOLICISME. Relatiu o pertanyent als cristians catòlics de ritu bizantí.

grecoortodox -a *adj*

CRISTIANISME ORTODOX. Dit dels cristians ortodoxos de ritu bizantí dels patriarcats d'Alexandria, Antioquia i Jerusalem.

grhastha *n m*

HINDUISME. Cap de família, un dels quatre asram en què s'organitza la vida humana.

Nota: També es documenta la grafia *grihastha*.

Gueluk *n m*

BUDISME. Una de les quatre grans escoles del budisme tibetà.

Nota: L'escola Gueluk va ser la darrera a aparèixer i al segle xv va absorbir l'escola Kadam. Aquesta tradició posa l'èmfasi en l'observació de les regles de vida monàstica i en l'estudi aprofundit de les escriptures. Gràcies a la institució del dalai-lama, que n'és el cap, l'escola Gueluk té el poder polític al Tibet des del segle xvii.

guelukpa *n m*

BUDISME. Monjo o lama de l'escola Gueluk.

Guemará *n f*

JUDAISME. Part del Talmud que conté els comentaris i les discussions rabínics, en llengua aramea i hebrea, sobre la Mixnà.

Nota: Ambdues, Guemará i Mixnà, conformen el Talmud, juntament amb les baraytot. El terme vol dir 'estudi'.

guenizà *n f*

JUDAISME. Lloc d'una sinagoga destinat a guardar-hi els documents i llibres sagrats i els objectes de culte fora d'ús en espera d'enterrar-los en terra sagrada.

guer | guiyyóret *n m, f*

JUDAISME. Persona que es converteix al judaisme.

Nota: Els plurals de *guer* i *guiyyóret* són *guerim* i *guiyyorot*, respectivament.

guerra santa *n f*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Guerra entaulada per manament diví o amb un propòsit religiós.

Nota: La guerra santa és una concepció de la guerra com a activitat sagrada, que tenia, generalment, una expressió ritual en què es donava per suposada l'aprovació divina. Es tracta d'una convicció vigent entre els pobles de l'antiguitat, segons la qual els déus dels combatents s'implicaven en les guerres que aquests emprenien. El concepte es troba a la Bíblia (vegeu, per exemple, el llibre de Josuè) i ha tingut una influència important en moltes religions. Les croades —expedicions militars europees organitzades durant els segles xi i xiii contra els poders musulmans a fi de mantenir el control o prendre possessió de la ciutat

santa de Jerusalem i dels llocs relacionats amb la vida de Jesucrist— són l'exemple més notable de guerra santa en el cristianisme. La denominació *guerra santa*, tanmateix, no serveix per a traduir el *gi-had* islàmic, perquè aquest no és el seu sentit.

gurdwara *n m*

SIKHISME. Lloc on s'instal·la l'Adi-granth.

Nota: Per extensió, la forma *gurdwara* també designa un temple sikh. A més d'una àrea de culte que allotja les escriptures, el gurdwara inclou un alberg i un lloc per a servir els àpats.

gurpurab *n m*

SIKHISME. Cadascuna de les festivitats que se celebren en honor dels deu gurus.

Nota: Els tres gurpurabs principals són la festa onomàstica del primer guru, Nanak; la festa onomàstica del desè guru, Gobind Singh, i el martiri del cinquè guru, Arjan. Un altre gurpurab és l'aniversari de l'entronització de l'Adi-granth. Durant aquestes celebracions, als gurdwars es duen a terme *langars* (àpats comunitaris) i reunions especials amb discursos sobre la vida i els ensenyaments dels gurus, s'organitzen processons als carrers i els sikhs canten els himnes sagrats. A les cases particulars i als gurdwars, s'hi fa una lectura contínua i completa del Guru Granth Sahib en un sol acte sense interrupcions, durant 48 hores.

guru *n m*

HINDUISME. Mestre en matèria religiosa, espiritual i intel·lectual, amb capacitat d'orientar el deixeble en el

camí de la recerca de l'alliberament o moksa.

guru *n m*

SIKHISME. Guia espiritual.

Nota: La noció de guru és important en el sikhisme perquè representa la veu interior que guia i la presència de Déu.

Guru Granth Sahib *n m*

sin. compl. **Adi-granth** *n m*

SIKHISME. Llibre sagrat del sikhisme, considerat el guru etern de la comunitat.

Nota: El Shri Guru Granth Sahib està format per una col·lecció de 3.384 himnes. Malgrat que no relata una història ni representa una normativa legal o un codi de conducta per als seus seguidors, serveix com a font d'inspiració mística. De fet, és a la base de la teologia sikh. Les diferents composicions que el formen no estan ordenades ni per temes ni per autor, sinó que es distribueixen en 31 seccions segons la mètrica poètica i musical (el raga) en la qual han de ser recitades. La inspiració del Shri Guru Granth Sahib li prové del Veda i de les Upanisad. Amb la institucionalització d'aquest text sagrat per part del desè guru Gobind Singh (1666-1708), es va posar fi al llinatge dels gurus personals. Gobind Singh va donar al text mateix la designació de guru, i des d'aleshores se'l va conèixer també amb el títol de Guru Granth. D'aquesta manera, el sentiment de devoció personal es va traslladar al llibre.

La paraula *Granth* és un terme sànscrit que significa 'composició, llibre'. La denominació *Adi-granth* significa 'llibre primordial'.

Guru Rinpoche

veg. **Padmasambhava**

gusi *n m*

ISLAM. Ablució major, que consisteix a rentar-se completament el cos després de les relacions sexuals, les menstruacions, un part o el contacte amb un mort.

Ha-Xem *n m*

JUDAISME. Denominació referida a Déu que els jueus utilitzen per a evitar de pronunciar-ne el nom.

Nota: La denominació *Ha-Xem* significa ‘el Nom’.

hadit *n m*

ISLAM. Narració relativa als fets i les dites del profeta Muhàmmad.

Nota: Originàriament, els hadits completaven el costum o *sunna* abans que a la pràctica s’hagin convertit en un sinònim de *sunna*. Van ser transmesos oralment durant la vida de Muhàmmad pels seus companys i pels califes, segons una cadena que en legitima la transmissió.

Posteriorment foren transcrits en un recull que va ser constituït al segle IX. Els hadits representen la segona font de la xaria després de l’Alcorà i permeten donar resposta a totes les preguntes sobre la creença, el dret o la vida quotidiana.

La denominació *hadit* significa, en àrab, ‘tradició’.

Haftarà *n f*

JUDAISME. Recull de textos dels llibres profètics de la Tanakh que es llegeix a la sinagoga durant el sàbat.

hagadà *n f*

JUDAISME. Llibre que s'utilitza per al

ritual de la celebració de la Pasqua.

Nota: L’hagadà conté benediccions, relats, cançons, etc. i és la guia per al sopar de la Pasqua.

La denominació *hagadà* significa ‘narració’.

hagàdic -a *adj*

JUDAISME. Relatiu o pertanyent a l’hagadà.

hagg *n m*

ISLAM. Pelegrinatge ritual cap a la Meca i els llocs propers de Safa, Marua, Arafat, Mina i Muzdalifa, que constitueix el cinquè pilar de l’islam.

haik *n m*

ISLAM. Peça de tela llarga i de forma rectangular típica del nord d’Àfrica per a cobrir-se el cap i el cos per sobre del vestit, especialment les dones.

Nota: Vegeu més informació a l’entrada *vel*.

halacà *n f*

JUDAISME. Interpretació midràixica de l’Escriptura que consisteix a extreure’n normes legals per a l’individu i la comunitat.

halacà *n f*

JUDAISME. Conjunt de regles de conducta pràctica, de conducta religiosa,

ètica i civil per als jueus.

Nota: L'halacà és la part més estrictament legal del Talmud. És paral·lela a l'hagadà, que és més aviat de tipus exemplar.

La denominació *halacà* significa 'regla'.

halal *adj*

ISLAM. Dit del que és lícit i permès per la xaria.

Nota: La denominació *halal* s'aplica als actes legítims i acceptats per l'islam des del punt de vista moral i jurídic. També hi ha actes obligatoris, actes recomanats, actes indiferents, o actes prohibits (haram), com el consum d'alguns aliments.

hal·là *n f*

JUDAISME. Pa trenat que s'utilitza tradicionalment en els sopars i àpats del sàbat i els dies de festa.

Nota: El plural de *hal·là* és *hal·lot*.

Hamàs

ISLAM. Partit islamista de Palestina.

Nota: La denominació *Hamàs*, que significa 'entusiasme' i 'exaltació' en el sentit religiós, és l'abreviació de Harakat Al-Muqawama Al-(I)Slamia (Moviment de Resistència Islàmica). Fou fundat pel xeic Ahmed Iassín el 1987 en el context de la rebel·lió palestina o intifada als territoris ocupats i és el rival de l'Organització per a l'Alliberament de Palestina, que és de caràcter laic. Hamàs, organització hereva de tota una sèrie d'associacions religioses i filosòficament dels Germans Musulmans, milita per la fundació d'un estat islàmic a Palestina i ha marcat profundament la vida social amb la creació d'hospitals, escoles i mesquites. Actualment hi ha dos corrents enfrontats dins de Hamàs: l'un, amb base a Gaza,

vol el diàleg democràtic, i l'altre, amb base a Amman, privilegia la violència com a mitjà d'acció.

hanbalisme *n m*

ISLAM. Una de les quatre escoles jurídiques de l'islam sunnita, fundada per l'iraquíà Ahmad Ibn Hanbal, mort el 855.

Nota: L'escola hanbalita es caracteritza per un rigorisme extrem i és practicada sobretot pels wahhabites d'Àrabia Saudita. És el pensament dogmàtic de les tradicions del sunnisme, perquè afirma la idea de l'origen diví del dret i rebutja radicalment l'opinió personal (ray), el raonament per analogia (qiyàs) i qualsevol especulació humana, considerada una innovació pecadora respecte de les fonts tradicionals.

hanbalita *adj*

ISLAM. Relatiu o pertanyent al hanbalisme.

hanefisme *n m*

ISLAM. Una de les quatre escoles jurídiques de l'islam sunnita, creada per l'iranià Abú Hanifa al segle VIII.

Nota: El hanefisme es caracteritza per l'acceptació de l'opinió personal (ray) quan no es pot trobar la solució d'un problema en l'Alcorà i els hadits. Actualment és present a Turquia, el Pakistan i l'Índia.

hanefita *adj*

ISLAM. Relatiu o pertanyent al hanefisme.

Hannya Shingyo

sin. **Sutra del Cor** *n m*

BUDISME. Text central del budisme Mahayana, especialment popular a la Xina i al Japó.

Nota: El seu interès és formular de manera clara i concisa l'ensenyament de la buidor, una de les bases del budisme.

Hanukkà *n f*

veg. **fiesta de la Dedicació** *n f*

haoma *n f*

ZOROASTRISME. Planta al·lucinògena que personifica una divinitat en el zoroastrisme.

Nota: El suc de la haoma és particularment important en els antics rituals indoiranians. La identitat de la planta haoma original es desconeix però bé pot haver estat una mena d'efedra. El seu suc tenia un efecte estimulants que oferia inspiració a poetes i visionaris, i valor i força als guerrers. La haoma exercia una funció important en el ritual sacrificial dels antics indis i iranians: la preparació, consagració i consum ritual del suc de haoma eren elements essencials del ritual yasna zoroàstic. La funció ritual de la planta va portar a la idea d'una divinitat Haoma personalitzada, invocada com a guaridora i protectora, i per a preservar de la sequera i de la fam.

hara *n m*

BUDISME. Centre psíquic i energètic de l'ésser humà.

Nota: El hara literalment fa referència al ventre i en el budisme zen s'utilitza en un sentit espiritual. En japonès s'anomena *kikai tanden*.

haram *adj*

ISLAM. Dit del que és il·lícit i està prohibit per l'islam.

Nota: La denominació *haram* s'aplica als actes prohibits (usura, assassinat, furt, calúmnia, adulteri, blasfèmia, idolatria,

etc.) per oposició als comportaments lícits. També fa referència als llocs inviolables o sagrats, com el recinte sagrat de la Meca (prohibit als no musulmans), la sala de pregària de la mesquita, l'harem (espai que era reservat a les dones en el palau d'un sultà), etc.

Hare Krixna

NOVES RELIGIONS. Comunitat fundada per Abhay Charan De, industrial indi d'una família molt devota de Krixna.

Nota: Els fidels veneren Krixna no com a avatar de Vixnu sinó com a divinitat única, i consideren que l'aspiració de l'ésser humà és aconseguir la consciència de Krixna, és a dir, abandonar el món material i sensorial i fondre's amb Déu. Resen més de mil vegades al dia el mantra que celebra Krixna i comença per "Hare Krixna" ("T'adoro, Krixna"), i ho fan al temple o pel carrer. També practiquen el ioga, són vegetarians, no beuen begudes excitants (café, te i alcohol) i es comprometen a la pobresa. L'ideal de la comunitat Hare Krixna és la vida en comú en un asram i el celibat, tot i que hi ha fidels casats; els solters es vesteixen de color rosat i els casats de blanc. Hi ha tres graus d'iniciació: en el primer, reben un nom nou i renuncien a la seva vida passada; en el segon, desenvolupen les qualitats del guia espiritual, com ara la serenitat, l'autocontrol, la tolerància, etc.; el tercer grau els porta a la renúncia total i a la consagració de tots els seus pensaments i obres a Krixna, i reben el títol de swami, 'mestre'. Els Hare Krixna estan escampats per tot el món, sobretot a Amèrica,

Europa (també a Espanya, però amb poca presència), l'Índia, Austràlia, etc.

harósset *n f*

JUDAISME. Pastat dolç que es menja en el séder de Pasqua, fet de poma ratllada, dàtils, fruits secs, mel, vi caixer i canyella, entre altres ingredients.

Nota: La harósset representa el fang amb què el poble jueu feia els maons per a les construccions dels egipcis, durant l'època de l'esclavitud a Egipte.

hassid *n m, f*

JUDAISME. Seguidor del hassidisme.

Nota: La denominació *hassid* significa, literalment, 'pietós'.

hassídic -a *adj*

JUDAISME. Relatiu o pertanyent a l'hassidisme.

hassidisme *n m*

JUDAISME. Corrent religiós centreeuropeu sorgit al segle XVIII, de tarannà místic i renovador.

Nota: El fundador de l'hassidisme és Baal Xem Tov (1700-1760).

hazan *n m*

JUDAISME. Persona que condueix la pregària sinagoga de manera professional.

Nota: El hazan habitualment és un cantor expert.

hebraic -a *adj*

sin. **hebreu -ea** *adj*

JUDAISME. Relatiu o pertanyent als hebreus o a l'hebreu.

hebreu *n m*

JUDAISME. Llengua semítica parlada pels hebreus.

hebreu | hebrea *n m, f*

JUDAISME. Individu d'algun dels po-

bles de la branca septentrional dels semites que es van establir a l'antiga Palestina.

Nota: Els hebreus també s'anomenen *israelites* quan es fa referència als habitants de l'antic Israel i *jueus* quan es fa referència als individus de l'antic poble d'Israel, de la província de Judea o del regne de Judà.

hebreu -ea *adj*

sin. **hebraic -a** *adj*

hègira *n f*

sin. **higra** *n f*

ISLAM. Fugida del profeta Muhàmmad de la Meca.

Nota: Muhàmmad, amenaçat de mort pels habitants de la Meca que no volien considerar-lo un profeta de Déu, es va refugiar a la ciutat de Yatrib (que va agafar el nom de Medina), situada 400 km al nord de la Meca, l'any 622. Aquesta és la data de la fundació de l'islam com a moviment religiós, polític i social. El calendari islàmic es calcula a partir d'aquest any, tal com va decretar el califa Umar I el 638.

hekhal *n m*

JUDAISME. Lloc en la paret de la sinagoga que dóna a l'est, on es col·loca l'arca santa.

hekhalot *n m pl*

JUDAISME. Palaus celestials que el místic travessa en el seu camí vers el tron diví.

hekhalot *n m pl*

JUDAISME. Textos místics relacionats amb les visions de l'ascensió als palaus celestials.

henoteisme *n m*

sin. compl. **cathenoteisme** *n m*;
kathenoteisme *n m*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Forma de religió en la qual, si bé s'accepta l'existència de nombrosos déus, se centra l'atenció en un de sol, que es considera sovint el representant de tots els altres.

Nota: L'henoteisme es constata, per exemple, en la religió d'Egipte i en les primeres etapes de la religió hebrea. Es diferencia del monoteisme pel fet que aquest admet l'existència d'un sol i únic déu.

heretgia *n f*

CRISTIANISME. Doctrina que s'oposa a allò que l'autoritat eclesiàstica admet com a intocable de la fe comuna i que, per tant, és rebutjat com a fals per l'Església.

heroi cultural *n m*

RELIGIONS INDÍGENES. Personatge que es troba en diversos mites indígenes i que té una funció clau en la creació de la vida social.

hesicasme *n m*

CRISTIANISME ORTODOX. Corrent espiritual d'orientació essencialment contemplativa que veu la perfecció de l'home en la seva unió amb Déu per mitjà de la pregària contínua, de l'oració incessant.

Nota: La denominació *hesicasme* prové del terme grec *hesykhia*, que significa 'tranquil·litat', 'calma', 'repòs'. L'*hesykhia* és la soledat i el silenci materials i especialment la calma interior, que procura la sobrietat (*nepsis*, en grec) espiritual, per tal d'assolir la unió amb Déu per

mitjà de l'oració contínua o pura. Hi és característic el mètode de pregària contínua anomenat *pregària de Jesús*. Amb arrels en els pares del desert i en els antics monjos, l'hesicasme va tenir un gran representant, al segle XIV, en la figura de Gregori Palamàs i es difongué sobretot a partir del mont Athos.

hesicasta *n m, f*

CRISTIANISME ORTODOX. Seguidor de l'hesicasme.

hevrà qaddixà *n f*

JUDAISME. Organització formada per membres voluntaris de la comunitat jueva que s'encarrega de rentar i d'amortallar els cadàvers segons les regles de l'halacà.

Nota: La denominació *hevrà qaddixà* significa 'companyia santa'.

Hezbollah

ISLAM. Moviment polític xiïta del Líban.

Nota: Hezbollah va ser fundat el 1982 amb el suport de l'Iran i com a reacció a la invasió israeliana. Des que l'exèrcit israelià va desocupar el sud del Líban al maig de l'any 2000, Hezbollah ha aturat les seves activitats militars i ha tornat a ser sobretot una organització social i política.

La denominació *Hezbollah* significa 'partit de Déu'.

hierofania *n f*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Manifestació de les forces sagrades en la qual allò que es mostra no és Déu en un sentit personal, sinó més aviat el sentit sagrat del cosmos, el valor profund de l'esperit de la divinitat que tot ho omple.

Nota: Les hierofanies són experiències de l'home religiós (*homo religiosus*), acompanyades d'admiració, estupor o terror que voreja l'inefable. A les hierofanies el sagrat apareix en la naturalesa —rius, arbres, roques, coves, el sol, la lluna, etc.— i poden ser miraculosos, màgiques, etc.

hierofanta *n m*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Sacerdot, especialment el que iniciava en els misteris sagrats.

Higan no Chu Nichi *n m*

sin. **Xubun no hi** *n m*

RELIGIONS DE LA XINA I EL JAPÓ. Festa budista japonesa, que es correspon amb el dia de l'equinocci de tardor, en la qual es commemoren els difunts.

Nota: Durant el Higan no Chu Nichi, que s'escau al bell mig de la setmana de l'equinocci (*higan*), l'antiga societat agrícola celebrava el canvi d'estació. Actualment, els japonesos visiten els cementiris per pregar pel descans dels morts i als temples budistes s'hi fan cerimònies especials. Sobre els sepulcres dels familiars es deixen flors de tardor que apareixen a la iconografia budista (les anomenades *manjushage*), encens i boles d'arròs dolç cobertes amb pasta de llavor de soja (*ohagi*). Hom creu que els esperits dels avantpassats rondan al voltant del menjar.

La denominació *Higan no Chu Nichi* significa, literalment, 'l'altre costat del riu de la mort' i es basa en la creença que en un costat del riu hi ha el món dels vius i, en l'altre, el regne de les ànimes d'aquells que tenen la seva morada a l'altra banda.

higra *n f*

sin. **hègira** *n f*

hijab *n m*

ISLAM. Mocador amb què algunes dones musulmanes es cobreixen els cabells i el coll.

Nota: El hijab és el tipus de vel més portat per les musulmanes de tot el món, també a Europa.

Vegeu més informació a l'entrada *vel*.

Hinayana *n m*

BUDISME. Nom que el budisme Mahayana atorga a les escoles budistes anteriors.

Nota: Actualment, la denominació *Hinayana* s'identifica amb el budisme Theravada, l'única escola que ha perdurat. Als països d'aquesta tradició, *Hinayana* es considera una forma més aviat despectiva.

La denominació *Hinayana* significa, en sànscrit, 'petit vehicle'.

hindú *n m, f*

HINDUISME. Seguidor de l'hinduisme.

hinduisme *n m*

sin. **sanatana dharma** *n m*

HINDUISME. Conjunt de les estructures i institucions tradicionals, religioses i socials de l'Índia.

Nota: L'hinduisme és una religió desenvolupada sobre una base mitològica, no té ni fundador ni tampoc un canó uniforme. S'hi poden distingir nombroses tradicions locals de culte i credo, però són comunes a tot l'hinduisme la doctrina del karma i la fe en la revelació de la divinitat en els Veda, les seves escriptures sagrades. Des de la penetració a l'Índia dels pobles indoaris hi va haver vidents

(rishi), sants i avatars, els descobriments espirituals dels quals van quedar registrats a la sruti i van proporcionar la base i el contingut per a la vida dels hindús. Els indoaris, en entrar en contacte amb les cultures de l'Índia meridional, es van obrir a la saviesa d'aquestes cultures, que, d'aquesta manera, van entrar també en el sanatana dharma. A grans trets, la història de l'hinduisme se sol dividir en tres grans etapes: el vedisme, un llarg període que va des del 1500 al 800 aC; el bramanisme, que s'estén durant la resta del primer mil·lenni igualment abans de Crist, i l'hinduisme pròpiament dit, plenament establert a partir del segle vi dC.

La denominació *sanatana dharma*, 'religió eterna', és la forma que s'utilitza a l'Índia per a anomenar el complex religiós de l'hinduisme, ja que es considera que en aquesta tradició s'assumeixen tots els aspectes de la veritat transmesos a través dels segles. La denominació *hinduisme* és pròpia d'Occident.

hishiryo

BUDISME. Il·luminació que, si bé es pot experimentar, no es pot copsar amb el pensament conceptual.

Nota: El concepte d'*hishiryo* es refereix, en el budisme zen, a una forma de pensar més enllà d'aquest pensament, que fa possible l'experiència espiritual.

història de les religions *nf*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Ciència de la religió nascuda al segle XIX amb la finalitat d'estudiar els esdeveniments històrics vinculats a les religions al marge de la pretensió d'aquestes de situar-se més enllà de la realitat.

Nota: En la història de les religions destaquen dues línies d'investigació: determinar allò que pertany a la realitat històrica en l'origen i desenvolupament de les religions, i la influència de factors externs, d'ordre polític, econòmic, social o cultural, en aquest desenvolupament. Es deixa de concebre la religió com una noció general, i les religions ja no es consideren pures abstraccions sinó que es reconeixen com tants altres fenòmens històrics concrets. Friedrich Max Müller (1823-1900) fou pioner a l'hora de fer conèixer el món de les religions i és considerat el pare d'aquesta matèria. Tanmateix, el representant més influent de l'estudi d'aquesta disciplina és Mircea Eliade (1907-1986). La seva obra fonamental *Traité d'Histoire des religions* (1949) va suposar un nou mètode i una nova investigació sobre el sagrat, el símbol i la coherència interna del fenomen religiós.

Hoixanà Rabbà *nm*

JUDAISME. Setè dia de la festa de les Cabanyelles, en el qual es demana més concretament l'ajut de Déu.

Nota: El Hoixanà Rabbà o gran Hoixanà es coneix com el dia del gran alliberament. Aquell dia la Cort Celestial de Déu confirma el judici pronunciat durant Roix ha-Xanà. Després del dia del judici, hom creu possible influir sobre els decrets divins mitjançant la pregària i el penediment del dia de l'Expiació i de les Cabanyelles. S'anomena *Hoixanà Rabbà* per les múltiples repeticions de la súplica "hoixa - ná", que significa 'deslliura'ns' i que es diu mentre se circumda la Teba amb la Torà, donant set voltes en record

dels girs de les muralles de Jericó. També s'acostuma a romandre despert la nit prèvia al Hoixanà Rabbà per estudiar la Torà.

Hola Mohalla

SIKHISME. Gran trobada comunitària sikh, en la qual es fan demostracions de lluita i es gaudeix del kirtan, la música i la poesia.

Holi *n m*

SIKHISME. Festa sikh de la primavera, que a Anandpur, al Panjab, dona lloc a una gran trobada comunitària anomenada *Hola Mohalla*.

Holi *n m*

HINDUISME; JAINISME. Festivitat en la qual se celebra l'entrada al solstici d'estiu, segons el calendari tradicional hindú.

Nota: El Holi té lloc un cop l'any, entre els mesos de març i abril.

homilia *n f*

CATOLICISME. Predicació que es fa després d'una lectura bíblica, especialment la que fa el capellà després de l'evangeli de la missa.

homo religiosus *n m*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Persona per a qui existeix una realitat absoluta, el sagrat, que transcendeix aquest món però que s'hi manifesta i, al mateix temps, el santifica i el fa real.

Nota: Aquest terme va ser encunyat per Mircea Eliade. L'*homo religiosus* viu una experiència religiosa en la qual pren coneixement del sagrat perquè se li manifesta com alguna cosa diferent del profà. La hierofania —acte de manifestació del sagrat— és, segons M. Eliade, l'inici de

la consciència religiosa, acte misteriós en què l'*homo religiosus* es posa en contacte amb el “totalment altre”, la divinitat. L'home religiós ha estat objecte d'estudi de les diferents ciències humanes. Els resultats mostren que hi ha una gran varietat en l'experiència religiosa, des d'una hierofania que té lloc en una pedra o en forma de flama en una bardissa, fins a la teofania suprema, les encarnacions de la divinitat. L'*homo religiosus* constitueix alhora un testimoni i un missatger. Mitjançant el seu estudi, la història de les religions pot identificar el transcendent en l'experiència religiosa.

hora canònica *n f*

CRISTIANISME. Cadascuna de les parts en què es divideix l'ofici diví.

hòstia *n f*

CATOLICISME. Tros prim de pa àzim que el sacerdot consagra en la celebració de la missa.

hugonot | hugonota *n m, f*

PROTESTANTISME. Membre del moviment politicoreligiós francès, d'inspiració calvinista, configurat a partir del 1547 i, per extensió, calvinista francès.

humanisme secular *n m*

TERMES SECULARS. Concepció filosòfica que posa la persona humana i la seva plenitud al centre de les seves preocupacions.

Nota: El moviment humanista, tot i que ja va existir en l'antiguitat amb la forma de l'epicureisme, va néixer històricament al Renaixement i va ser caracteritzat per l'esforç de valorar l'esperit humà en tots els àmbits (cultural, científic, artístic,

etc.). Al costat d'un humanisme cristià, difós sobretot pels col·legis de jesuïtes, l'humanisme secular tendia naturalment a l'ateisme. Aquesta tradició es va manifestar a partir del segle XVI, però sobretot del segle XVIII; el seu principal representant al segle XIX va ser el filòsof alemany Ludwig Feuerbach, segons el qual l'ésser humà ha creat Déu a partir del millor que hi ha en ell mateix i, per tant, l'humà ha de ser l'únic objecte de la religió veritable. Al segle XX, es poden mencionar el marxisme i l'existencialisme de Jean-Paul Sartre com a exemples moderns tant d'humanisme secular com d'ateisme.

huppà *n f*

JUDAISME. Dosser sostingut amb quatre vares sota el qual es posen els nuvis i el rabí en la cerimònia d'unes noces jueves.

Nota: De vegades es pot fer servir un tallit com a dosser.

ibadisme *n m*

ISLAM. Branca del kharigisme, els membres de la qual van rebutjar el procediment alcorànic d'arbitratge després de la batalla de Siffin entre Alí, cosí i gendre del profeta Muhàmmad, i Muawiya, governador de Síria del clan dels omeies.

Nota: Actualment encara hi ha ibadites a Oman, on constitueixen la majoria de la població, a l'illa de Zanzíbar i en alguns llocs del Magrib (Algèria, Tunísia, Líbia). En la societat ibadita, la vida quotidiana està organitzada per un govern islàmic bastant auster, les dones estan totalment separades dels homes, tenen la seva pròpia assemblea i han de portar el vel (haik).

La denominació *ibadisme* prové d'Abd Allah ibn Ibad, doctor musulmà de finals del segle VII.

ibadita *adj*

ISLAM. Relatiu o pertanyent a l'ibadisme.

ibadita *n m, f*

ISLAM. Seguidor de l'ibadisme.

Ibis

veg. **Xaitan**

Ibn Batuta

ISLAM. Associació sociocultural islàmica sense ànim de lucre, fundada a

Barcelona l'any 1994 per un grup de joves marroquins.

Nota: L'associació Ibn Batuta, que pren el nom del geògraf àrab medieval, té com a finalitat oferir ajuda humana, social i cultural als immigrants residents a Catalunya, especialment al col·lectiu magribí, i fomentar l'intercanvi cultural per crear un clima de respecte, convivència i diàleg.

icona *n f*

CRISTIANISME ORTODOX. Imatge sagrada cristiana que representa Jesucrist, Maria, un sant, un misteri, etc., pintada en una taula, un fresc o un mosaic.

Nota: Les icones són presents a moltes esglésies catòliques i ortodoxes, però no pas a les esglésies protestants. Han tingut un paper molt important en la teologia cristiana ortodoxa, en la qual són objecte de veneració: tots els elements de la icona (des de la imatge fins als colors i els escrits) tenen un important valor teològic, espiritual, simbòlic i didàctic. Les icones a les esglésies ortodoxes (i en algunes esglésies catòliques d'àrees amb una forta influència bizantina, com ara Venècia) es troben en un espai, anomenat *iconòstasi*, entre l'altar i la zona destinada als fidels.

L'art de les icones es va desenvolupar enormement després del triomf contra la iconoclàstia. L'elaboració d'una icona demana un procés d'experiència espiritual, de silenci i de pregària per part de l'artista.

iconoclàstia *n f*

CRISTIANISME ORTODOX. Doctrina contrària a la veneració de les icones o imatges, que donà lloc a les anomenades *lluites iconoclastes*.

Nota: Les lluites iconoclastes es divideixen en dos períodes, tots dos amb grans defensors i amb persecucions contra els iconoduls. El primer període va començar l'any 730, amb l'emperador Lleó III l'Isàuric, i es va acabar l'any 787, amb el II concili de Nicea (VII ecumènic), promogut per l'emperadriu Irene, que va restaurar el culte a les icones. El segon període va començar el 813, amb Lleó V l'Armeni, i va finalitzar l'any 843 amb el triomf definitiu sobre la iconoclàstia i el restabliment del culte a les icones, en un sínode a Constantinoble promogut per l'emperadriu Teodora. Era el primer diumenge de Quaresma i, des d'aleshores, l'Església ortodoxa celebra en aquest dia la festa de l'Ortodòxia. La iconoclàstia es va estendre sobretot per les regions més orientals de l'imperi, on la influència de l'islam —que considerava idolatria l'adoració d'imatges— era més forta. Els iconoclastes basaven el seu posicionament també en un passatge de l'Antic Testament en el qual es condemna la idolatria (Èxode 20:4-5).

iconodulia *n f*

CRISTIANISME. Doctrina favorable a

l'adoració de les imatges i les icones.

Nota: La iconodulia es contraposa a la iconoclàstia.

iconòstasi *n m*

CRISTIANISME ORTODOX. Mur de fusta o d'obra que, a les esglésies d'Orient, sobretot a les de tradició bizantina, es troba entre el presbiteri i la nau de l'església.

Nota: L'iconòstasi té una porta central amb dos batents (les portes *reials* o *santes*, que tenen, a més, una cortina) i dues de laterals, i tot ell serveix de suport a icones, d'acord amb uns canons que n'estableixen la distribució.

ieixivà *n f*

JUDAISME. Institució de formació rabínica, en què es fan estudis d'hebreu i d'aramèu així com de la Torà, del Talmud i dels seus comentaris.

Nota: A la ieixivà s'estudien també la filosofia i la llei jueves. Els estudiants són examinats en la seva capacitat psíquica, passen un temps acompanyant un rabí experimentat i aprenen pràctiques, com ara degollar animals segons el mètode caixer o circumcidar.

La transcripció simplificada correcta segons la norma de l'Institut d'Estudis Catalans és *yeixivà*.

igmaa

ISLAM. Opinió unànime dels àlims.

Nota: És la tercera font del fiqh, després de l'Alcorà i la sunna. Quan falten normes escrites en el text alcorànic i en la tradició, és la veu dels savis, representativa de la comunitat, que es converteix en font de dret, a més de la deducció analògica (qiyàs) dels alfaquins.

La denominació *igmaa* designa literalment el 'consens', la 'unanimitat' de la comunitat musulmana.

igtiħad

ISLAM. Esforç personal de reflexió en l'islam.

Nota: Consisteix a deduir el dret de les quatre fonts islàmiques, que són l'Alcorà, la sunna, l'opinió unànime dels teòlegs (*igmaa*) i la deducció analògica (*qiyàs*). Al principi del segle x, els juristes van considerar que totes les qüestions essencials havien trobat una solució definitiva, fet que va portar a l'encarcament del pensament islàmic, una de les causes de la decadència dels valors culturals de l'islam des del segle XIII o XIV fins al final del segle XIX. Entre els juristes es va imposar l'acceptació passiva de les doctrines de l'escola jurídica i de les decisions (*fatua*). De fet, això va ser així en el sunnisme però no en el xiisme, ja que els xiïtes van continuar analitzant les fonts fins avui amb la seva pròpia reflexió.

ihram *n m*

ISLAM. Estat sagrat del pelegrí, simbolitzat per un vestit de dues peces de roba blanca sense costures, com a símbol d'humilitat i de l'ésser lliure i deslligat d'allò que no sigui Déu.

Nota: Les dones poden anar vestides com vulguin, amb el cap i el cos coberts, però amb la cara obligatòriament descoberta. Vestits així, entren a la Meca i caminen al voltant de la Ka'ba i cap als altres llocs rituals del pelegrinatge major (*hagg*) o menor (*umra*). Els pelegrins han de respectar algunes prohibicions sexuals i observar regles higièniques i de

comportament mentre dura aquest estat: practiquen l'abstinència sexual, es tallen les ungles i els cabells, tenen prohibit discutir i no poden fer mal a cap ésser viu, tant si és un animal com una planta.

il·luminació *n f*

sin. compl. **bodhi** *n f*

BUDISME. Alliberament del sofriment i assoliment de la felicitat màxima.

Nota: La il·luminació es considera un despertar del somni, el moment en què es copsa la veritable essència de la realitat. En aquest estat, que és l'experiència cabdal i el final del camí budista, s'assoleix la saviesa plena. També rep el nom de *nirvana*, que fa referència a l'extinció del foc del sofriment.

il·luminació *n f*

veg. **nirvana** *n m*

imam *n m*

ISLAM. Ministre del culte musulmà que s'ocupa de dirigir l'oració del poble.

Nota: Efectivament, l'imam és en el seu sentit àrab literal 'el que es posa davant', però no forma part d'un clergat. Qualsevol musulmà practicant que té un bon coneixement de l'Alcorà pot tenir aquesta funció. En el sunnisme, el califa va ser considerat imam, és a dir, guia temporal de la comunitat, perquè cap home pot exercir un poder espiritual sobre una altra persona. En canvi, en el xiisme, l'imam, que ha de ser un descendent d'Alí i que es considera que té un privilegi diví, fa el paper d'intermediari entre Déu i el fidel, que ha de seguir les instruccions de l'imam. La noció d'*imam amagat* és pròpia del xiisme ismaïlita i

imamita. Per als imamites, el dotzè imam va desaparèixer, es va “ocultar” al segle IX; per als ismaïlites, en canvi, l'imam amagat és el setè, que es va ocultar al segle VIII. Des d'aquell moment l'imam porta una vida amagada però es manifestarà al final dels temps com el messies o mahdí.

imamita *n m, f*

sin. compl. **duodecimà | duodecimana** *n m, f*

ISLAM. Membre de la branca principal del xiisme, representada sobretot per l'islam iranià, que admet l'existència de dotze imams.

Nota: Per als imamites, els dotze imams o guies espirituals representen l'aspecte esotèric de la revelació de Muhàmmad: el primer va ser Alí, cosí i gendre de Muhàmmad i quart califa. El dotzè imam, Muhàmmad al-Qaim (que significa ‘permanent fins al final dels temps’), es diu que va néixer al segle IX a Samarra (Iraq) i que va desaparèixer, però s'espera que retornarà al final dels temps per portar la justícia com a mahdí.

Immaculada Concepció *n f*

CATOLICISME. Doctrina segons la qual la Mare de Déu, excepcionalment, va ser concebuda sense el pecat original amb què neixen tots els éssers humans.

Nota: Tot i que la Immaculada Concepció no s'expressa explícitament a la Bíblia, gaudeix d'una llarga tradició de pietat popular. Va ser proclamada dogma de fe per l'Església catòlica el 1854, després de molts segles de discussions.

incardinació *n f*

CRISTIANISME. Declaració per la qual

un bisbe admet sota la seva jurisdicció un eclesiàstic d'una altra diòcesi.

inculturació *n f*

CRISTIANISME. Procés pel qual la fe cristiana s'insereix en la cultura d'un país, d'una època o d'un grup social i hi influeix.

Nota: Al seu torn, la cultura influeix en la vida de l'Església, però sense que aquesta perdi cap element essencial.

individualisme *n m*

PROTESTANTISME. Doctrina reformada que proclama la salvació individual, justificada per la fe personal en Jesucrist i no pel fet de pertànyer a un poble o a una església.

Nota: Amb tot, a partir d'aquesta premissa hom postula la solidaritat universal.

indulgència *n f*

CATOLICISME. Perdó que fa l'Església catòlica dels pecats que caldria expiar al purgatori.

Nota: La indulgència pot ser total (indulgència plenària) o parcial. L'Església catòlica l'atorga si es compleixen determinades condicions establertes pel papa o, per delegació, pels cardenals i bisbes, com ara rebre una benedicció papal o fer determinades pràctiques religioses. Les indulgències es van estendre aviat per tota l'Església occidental i durant l'edat mitjana van donar lloc a abusos, sobretot relacionats amb el fet de poder-les obtenir amb una almoïna. La condemna d'aquestes pràctiques per part de Luter va ser un dels factors que van conduir a la Reforma.

infal·libilitat *n f*

CRISTIANISME. Impossibilitat que l'Es-

glésia s'equivoqui, gràcies a l'assistència especial de l'Esperit Sant.

Nota: La doctrina catòlica atribueix la infal·libilitat també a la persona del papa, quan aquest proclama per un acte solemne (ex cathedra) la doctrina cristiana catòlica en qüestions de fe i costums. Per a l'Església ortodoxa, en canvi, la infal·libilitat es refereix només al conjunt de l'Església, no pas a una persona, atès que les decisions preses en un concili ecumènic s'entenen superiors a les de qualsevol jerarca eclesiàstic. Com a tal, va ser definida al concili Vaticà I.

iniciació *n f*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Acció per la qual una persona assoleix una categoria social o religiosa superior.

Nota: Amb aquest fi es recorre a uns ritus i unes proves preparatòries que permetran al candidat d'accedir a la nova condició. Molts pobles primitius sotmeten els adolescents, en arribar a la pubertat, als ritus d'iniciació, mitjançant els quals entren a formar part de la comunitat d'adults. Quan l'objectiu de la iniciació és admetre un candidat en una comunitat religiosa, a més de la instrucció adequada i la declaració del compromís personal, solen celebrar-se certs ritus (baptisme, circumcisió, etc.) que confereixen una nova condició espiritual que és considerada com un renaixement.

Inquisició *n f*

CATOLICISME. Organisme eclesiàstic que tenia l'objectiu de vetllar per la puresa de la fe i perseguir l'heretgia, investigant i castigant públicament els errors.

Nota: La Inquisició va aparèixer al segle XII però va ser especialment important durant els segles XV i XVI, època en què es van crear tribunals mixtos eclesiàstics i civils i es van produir molts abusos. A Espanya no es van suprimir completament fins al segle XIX.

inspiració *n f*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Influx diví sobre el pensament i la disposició d'una persona, que la il·lumina i la mou a revelar la voluntat de Déu.

institut secular *n m*

CATOLICISME. Associació de fidels, laics o clergues, consagrats per viure i practicar la seva doctrina a l'interior de la societat i no aïllats com els monjos.

Nota: Aquesta forma de vida, amb diversos precedents al llarg de la història de l'Església, va ser creada formalment pel papa Pius XII l'any 1947.

ioga *n m*

HINDUISME. Un dels sis sistemes filosòfics hindús, que consisteix en un conjunt de tècniques psicofisiològiques a fi de fer l'experiència de l'alliberament en aquesta vida.

Nota: Mitjançant el ioga, hom creu obtenir també capacitats supranormals. Els mètodes consisteixen a fer exercicis físics i mentals destinats a buidar el pensament de tot contingut empíric i a mantenir una immobilitat perfecta. Actualment la pràctica d'aquests mètodes s'ha estès molt a Occident, tant en l'àmbit creient com no creient.

logachara *n m*

veg. **Yogachara** *n m*

iogui *n m, f*

HINDUISME. Persona que practica el ioga.

Isana

HINDUISME. Un dels noms amb els quals es coneix Xiva.

islam *n m*

ISLAM. Religió revelada al profeta Muhàmmad.

Nota: La denominació *islam* significa, literalment, 'lliurament confiat a la divinitat' i, de fet, l'islam, en la línia de la tradició monoteïsta d'Abraham, és una religió de submissió, però no en el sentit passiu sinó en el sentit d'adhesió a la voluntat de Déu que s'expressa a través de l'esforç (gihad) del creient per aplicar aquesta llei divina a la vida quotidiana. L'islam va néixer a Aràbia, a la Meca, durant la primera meitat del segle VII i va ser predicat per Muhàmmad, que va rebre revelacions divines, les quals van ser escrites més tard amb el nom d'Alcorà. L'islam vol ser la continuació de dues religions monoteïstes abrahàmiques, el judaisme i el cristianisme, i es defineix com una religió del Llibre. L'islam no només és una espiritualitat que creu en un Déu únic sinó també un factor d'identitat del poble àrab i una comunitat (umma) de fidels; també és una llei que intervé en l'àmbit religiós i en la vida profana, tant pública com privada. A més d'aquests aspectes socials i jurídics, també representa una cultura que es va traduir històricament en períodes prestigiosos, durant les dinasties medievals dels omeies a Damasc i a Al-Andalus i dels abbàssides a Bagdad, Bukhara, Samarcanda i l'Iran, períodes

en què l'islam va tenir una importància considerable per al pensament occidental en àmbits tan diversos com la medicina, l'arquitectura, les matemàtiques i la filosofia. Actualment, l'islam és, després del cristianisme, la segona religió del món. Hi ha mil milions i mig de fidels, que es divideixen en dues branques principals, el sunnisme i el xiisme, i representen el 20% de la població mundial.

islàmic -a *adj*

sin. **musulmà -ana** *adj*

ISLAM. Relatiu o pertanyent a l'islam.

Nota: L'adjectiu *islàmic -a* s'aplica a coses o objectes i no a persones, de manera que s'acostuma a dir "art islàmic" però "persones musulmanes".

islamisme *n m*

ISLAM. Moviment politicoreligiós en pro de la islamització del dret, de les institucions i del govern.

islamista *n m, f*

ISLAM. Adeptes de l'islamisme.

islamofòbia *n f*

TERMES SECULARS. Ideologia d'hostilitat contra els musulmans o l'islam.

Nota: La islamofòbia consisteix en un prejudici negatiu categòric contra els musulmans, contra l'islam globalment o contra una part de la fe musulmana. És una forma d'intolerància religiosa que va des d'una senzilla actitud mental o emocional fins a l'aplicació d'estereotips i la discriminació, que en ocasions arriba a expressar-se fins i tot a través de l'assetjament i la violència verbal i física. Els seus crítics argumenten que el concepte és usat de forma impròpia per a desprestigiar o silenciar la crítica legítima a l'islam,

principalment en relació amb les llibertats civils i els drets humans, i que es confon aquesta crítica a l'islam amb la discriminació als musulmans, amb la qual cosa se silencia tota crítica adreçada a la seva religió. La islamofòbia és alimentada pel prejudici que l'islam és monolític, refractari als canvis, inferior a la cultura occidental, sexista, violent i propens al xoc de civilitzacions. Hom condemna l'islam en el seu conjunt com extremista, nega l'existència d'una majoria moderada i considera l'islam com un problema global que amenaça la seguretat i la convivència en pau. A Europa s'acostuma a instrumentalitzar políticament per part de l'extrema dreta.

ismaïlita *n m, f*

sin. **septimam | septimama** *n m, f*
ISLAM. Membre d'una branca de l'islam xiïta.

Nota: La denominació *septimam* prové del fet que segueixen set imams o guies espirituals a la mort del profeta Muhàmmad. Contràriament als imàmities, els ismaïlites pensen que el setè imam no és Musa, sinó Ismail (d'aquí el seu nom), que es va "ocultar" l'any 762 i ha de tornar al final dels temps com a messies o mahdí per a portar la justícia al món. Els ismaïlites, molt dividits, estan difosos a l'Àsia central, el Pròxim Orient i l'Àfrica oriental.

israelià | israeliana *n m, f*

JUDAISME. Ciutadà de l'Estat d'Israel.

Nota: Sovint es confon *israelià* amb el terme *israelita*.

israelià -ana *adj*

JUDAISME. Relatiu o pertanyent a l'Estat d'Israel.

Nota: Sovint es confon *israelià* amb el terme *israelita*.

israelita *adj*

JUDAISME. Relatiu o pertanyent a l'antic Israel o als seus membres.

israelita *n m, f*

JUDAISME. Membre de l'antic Israel.

Isvara

HINDUISME. Senyor de l'Univers.

Nota: Isvara és el títol correntment donat a Déu en la bhakti. És Brahman amb relació al món fenomènic i com a objecte de veneració. L'enteniment només pot imaginar una divinitat dotada de forma, per això cal Isvara com a representació mental. Des d'aquest punt de vista, les diferents representacions de Déu recollides a les tradicions religioses (cristianisme, islam, etc.) són aspectes d'Isvara.

jacobita *n m, f*

CRISTIANISME ORTODOX. Membre de l'Església siríaca ortodoxa.

Nota: La denominació *jacobita* prové de l'organitzador d'aquesta església, Jacob Baradai.

jainisme *n m*

JAINISME. Religió fundada per Jina al segle VI aC com a protesta contra l'excessiu ritualisme de l'hinduisme, concretament en oposició als cultes sacrificials i a l'autoritat dels Veda.

Nota: Juntament amb l'hinduisme i el budisme, el jainisme és una de les tres grans religions de l'Índia i la practiquen uns cinc milions de persones. La tradició jainista ensenya que una successió de 24 tirthankares ('obridors de camins', 'sants') van donar origen a la religió. L'últim, Vardhamana (599-527 aC), anomenat *Mahavira* ('gran heroi') i *Jina* ('vencedor'), predicà un ascetisme rígid i tenia una gran preocupació per tots els éssers vius com a mitjà per a escapar-se del cicle dels renaixements o transmigració de les ànimes. El nucli ètic del jainisme és la doctrina de l'ahimsa, que procura evitar qualsevol dany als éssers vius. Quan el jainisme va créixer i va prosperar, la reverència per Mahavira

i altres mestres, històrics i llegendaris, es va convertir en adoració; es van construir molts temples esplèndids i s'organitzà el culte a les imatges. No obstant això, la línia entre un hindú i un jainista arribà a ser molt poc clara i aviat els déus hindús com Rama i Krixna passaren al panteó jainista. Els actuals jainistes eviten qualsevol treball que posi en perill la vida animal i es dediquen principalment al comerç i a les finances.

jainista *adj*

JAINISME. Relatiu o pertanyent al jainisme o als seus seguidors.

Nota: Aquest terme també es documenta amb la forma *jaina*, però es prefereix *jainista*.

jainista *n m, f*

JAINISME. Seguidor del jainisme.

Nota: Aquest terme també es documenta amb la forma *jaina*, però es prefereix *jainista*.

Jamiat-i-Islami

ISLAM. Partit polític religiós del Pakistan, fundat a Lahore el 26 d'agost de 1941 i considerat un dels principals moviments d'avivament islàmic.

Nota: El partit Jamiat-i-Islami, el més antic del Pakistan, va néixer sota el lideratge intel·lectual de Maulana Sayyid Abul A'la

Maududi (1903-1979), el qual, seguint el poeta, jurista i filòsof nacional pakistanès Alamah Muhàmmad Iqbal (1876-1938), va aconseguir establir la renovació del pensament islàmic contemporani al subcontinent asiàtic.

El nom *Jamiat-i-Islami* significa 'societat islàmica'.

Cal distingir el partit Jamiat-i-Islami de Jemaah Islamiyah, un grup gihadista d'Indonèsia.

Jamiat-i-Islami

ISLAM. Partit polític islàmic més antic de l'Afganistan, fundat el 1967 per Burhanuddin Rabbani.

Nota: El partit Jamiat-i-Islami està format majoritàriament per membres d'ètnia tadjik, del nord i l'oest de l'Afganistan. Té una ideologia comunitària basada en la llei islàmica, però també es considera moderadament progressista. Durant la guerra soviètica i també durant la guerra civil a l'Afganistan, va ser un dels components més poderosos dels mujahidins.

Janmashtami *n m*

HINDUISME. Festa que commemora el naixement de Krixna, el déu més popular de l'hinduisme, que va tenir lloc, segons la tradició, la vuitena nit del mes fosc de bhadrapada, entre els mesos d'agost i setembre del calendari gregorià.

Nota: La denominació *Janmashtami* significa, literalment, 'vuitè dia del naixement'.

japa *n m*

HINDUISME. Repetició d'un nom sagrat o d'un mantra com a forma de meditació.

Nota: La pràctica del japa pot ser oral o mental. També pot utilitzar-se qualsevol nom diví o un mantra prescrit pel guru. És un exercici per a tranquil·litzar i purificar la ment i s'equipara a una jaculatoria.

japa mala *n m*

veg. mala *n m*

jathedar *n m*

SIKHISME. Màxima autoritat espiritual del sikhisme.

jati *n f*

sin. compl. casta *n f*

HINDUISME. Classe hereditària de l'Índia que formava part de la divisió jeràrquica de la societat.

Nota: Les jati són grups de tipus socio-professional. L'estrat més baix del sistema social és el dels anomenats *pàries* o *intocables*, que està fora del sistema de les castes.

La denominació *jati* significa, literalment, 'naixement'.

Jemaah Islamiyah

ISLAM. Organització gihadista armada d'Indonèsia, que té l'objectiu de crear un califat islàmic regional, el Daulah Islamiyah, al sud-est d'Àsia.

Nota: L'organització Jemaah Islamiyah és transnacional i té cèl·lules a Tailàndia, Singapur, Malàisia i Filipines. És considerada per l'ONU pròxima a Al-Qaeda i va ser denunciada pel Consell de Seguretat de les Nacions Unides, després dels atemptats perpetrats a Bali, el 25 d'octubre de 2002.

Jesucrist

sin. Jesús

sin. compl. Crist

CRISTIANISME. Figura central del cris-

tianisme, considerat pels seus seguidors fill de Déu i el Messies que esperaven els jueus.

Nota: Nascut a Betlem (ca. 4 aC), Jesucrist es descriu com a fill de Josep i Maria, encara que aquesta el va concebre miraculosament tot conservant la virginitat. Va créixer a Natzaret, motiu pel qual sovint és anomenat *Jesús de Natzaret*, i va rebre una bona educació religiosa. Vers l'any 27 va començar a predicar, sobretot entre els pobres i marginats de la seva societat, i va formar un grup de seguidors al seu voltant. Va exercir aquesta activitat, durant la qual se li atribueixen curacions i altres miracles, sobretot a Galilea, fins que es va dirigir a celebrar la Pasqua a Jerusalem. Allà va ser acusat de blasfèmia per les autoritats jueves, condemnat a mort pels romans i crucificat, segurament l'any 29 o 30. Després de la seva mort, els deixebles van manifestar que havia ressuscitat.

jesuïta *n m*

CATOLICISME. Membre de la Companyia de Jesús, orde religiós fundat al segle XVI per sant Ignasi de Loiola.

Nota: A més dels vots religiosos habituals, els jesuïtes es caracteritzen per fer-ne un d'obediència al papa. L'orde jesuïta, que va fer un paper important en la Contrareforma, actualment es dedica sobretot a l'activitat missionera i a l'ensenyament, i ha exercit força influència en l'Església catòlica i en la societat. Sant Ignasi de Loiola va redactar una guia d'espiritualitat pròpia, els *Exercicis espirituals*.

Jesús

sin. **Jesucrist**

jina *n m*

JAINISME. Nom atorgat al fundador del jainisme, Mahavira Vardhamana.

Nota: La denominació *jina* significa 'vençedor' o 'conqueridor' i dóna origen al nom del jainisme. Se sol escriure amb majúscula quan es refereix a Mahavira i amb minúscula quan s'utilitza com a epítet.

jñana *n m*

HINDUISME. Coneixement de la realitat última, camí del coneixement que duu a l'alliberament.

Nota: La denominació *jñana* també fa referència al coneixement en general.

jubileu *n m*

CATOLICISME. Indulgència que s'obté participant en determinades celebracions religioses, especialment visitant certes esglésies en moments especials.

Nota: El jubileu s'aplica sobretot al perdó que s'obté a Roma durant l'anomenat *any sant*, proclamat pel papa cada 25 anys aproximadament.

judaisme *n m*

JUDAISME. Religió dels jueus, en la qual és essencial la creença en un únic Déu, creador i transcendent del món, que alliberà els israelites de l'esclavitud d'Egipte, els revelà la Torà i els elegí per a ésser llum per a tota la humanitat.

Nota: La Tanakh és la font fonamental del judaisme, juntament amb el Talmud. Malgrat la diversitat de les seves comunitats, tots els jueus es consideren membres d'una tradició, els orígens de la qual recolzen en els avantpassats del poble d'Israel (Abraham, Isaac, Jacob, etc.). Aquest passat és viu en els seus rituals i existeix una preferència per expressar creences i

actituds més a través del ritual que de la doctrina abstracta. El sàbat és l'observança religiosa central i la sinagoga és el centre de culte i estudi comunitari. El rabí és el mestre i guia espiritual. Al judaisme hi ha diverses branques religioses: l'ortodoxa, que intenta preservar el judaisme tradicional; la reformista, que representa un intent de reinterpretació del judaisme a la llum del saber i del coneixement modern —un procés que el judaisme liberal duu més lluny—, i la conservadora, que intenta modificar l'ortodòxia per mitjà de l'èmfasi en els elements històrics.

jueu | jueva *n m, f*

JUDAISME. Membre del poble que professa el judaisme.

jueu -eva *adj*

JUDAISME. Relatiu o pertanyent al judaisme.

Junta Islàmica

ISLAM. Organització musulmana fundada l'any 1989, amb seu a la província de Còrdova, però d'abast estatal. Nota: Les activitats de la Junta Islàmica apunten a construir un discurs islàmic contemporani i rellevant. Treballa en la realització de programes divulgatius, educatius, culturals i socials sobre l'islam; en destaca la creació del portal de notícies Webislam i la fundació de l'Institut Halal de la Junta Islàmica.

Justícia i Caritat

ISLAM. Moviment politicoreligiós fundat al Marroc el 1973 pel xeic Abdelsalam Yassin.

Nota: Tot i haver-se desvinculat de la seva tariqa, el xeic mai no va renegar del sufisme i alguns el qualifiquen de “sufi isla-

mista”. Després de la seva mort, el 2012, va ser elegit secretari general de Justícia i Caritat el professor Mohammed Abbadi (1949). El grup es considera a si mateix un moviment no violent, però rebutja el sistema polític marroquí actual i, en particular, el fet que, segons la constitució, el rei sigui també líder religiós i comandant dels fidels. Actualment, el moviment no està oficialment prohibit, sinó que és “tolerat” per les autoritats marroquines, ja que es tracta d'una de les organitzacions amb més ascendent sobre la població. El moviment Justícia i Caritat es proposa una islamització de la societat i l'eradicació de la pobresa. S'organitza a partir dels usra, que són grups de camarades units per la causa, que es reuneixen per estudiar l'Alcorà i els escrits del xeic i per portar a terme activitats socials. Aquests grups són molt actius a les universitats; hi han creat una xarxa de beneficència que, d'alguna manera, supleix les mancances del sistema. A Catalunya són força actius. El nom de l'organització Justícia i Caritat, transcrit de l'àrab, és “Al-Adl wa Al-Ihsan”, que es pot traduir per ‘Justícia i Espiritualitat’.

justificació *n f*

PROTESTANTISME. Acte pel qual Déu transforma l'ésser humà en just, per la gràcia pura, no imputant-li culpa sinó cercant una renovació efectiva.

Nota: La justificació per la fe és la característica teològica més específicament protestant: més que una doctrina és una concepció existencial.

Ka'ba *nf*

ISLAM. Petit temple quadrat que es troba al centre del pati de la gran mesquita de la Meca.

Nota: La Ka'ba té forma de cub —d'aquí el seu nom en àrab—, fa 15 m d'alçada per 12 m de costat i està recoberta amb una tela negra brodada d'or amb passatges alcorànics. Segons la tradició islàmica, l'edifici va ser fundat per Adam, reconstruït pel seu fill Seth, després per Abraham (Ibrahim en àrab) ajudat del seu fill Ismail. Déu va demanar a Abraham que convidés tota la humanitat a anar-hi en pelegrinatge. A l'època preislàmica, la Ka'ba (i la pedra negra de 30 per 40 cm incrustada a l'angle sud) era el lloc de pelegrinatge dels àrabs pagans. Després d'alguns anys de guerra contra els habitants de la Meca, Muhàmmad va entrar a la ciutat el 630 amb deu mil seguidors i va fer destruir els ídols pagans de la Ka'ba. Just abans de morir, el 632, el profeta Muhàmmad va fer el primer pelegrinatge islàmic a la Meca. Des d'aquest moment, la Ka'ba indica la direcció (alquibla) en la qual els fidels han de pregar. Cap persona que no sigui musulmana no pot entrar en l'espai sagrat (haram) al voltant de la Ka'ba.

Kadam

BUDISME. Una de les quatre grans escoles del budisme tibetà, sorgida al segle x.

Nota: L'escola Kadam va desaparèixer aproximadament al segle xiv però les seves tradicions, en forma de doctrines i exercicis de meditació, van passar a la resta d'escoles, en particular a l'escola Gueluk.

kadampa *nm*

BUDISME. Monjo o lama de l'escola Kadam.

Kadaranatha

HINDUISME. Un dels noms amb els quals es coneix Xiva.

Nota: També es documenta la grafia *Kadarnath*.

kàfir *adj*

ISLAM. Dit del no creient per als musulmans.

Nota: La denominació *kàfir* s'aplica als infidels, les persones incrèdules i impies, per oposició als creients o mumín. En l'islam, el fet de no creure en Déu és el pecat més greu, més que no pas l'assassinat, l'adulteri, l'alcoholisme, etc., el pecat que rep les penes eternes de l'infern. La denominació *kàfir* significa, literalment, 'el que cobreix o esborra', 'el que

dissimula els favors rebuts', és a dir, l'íngnat, especialment amb Déu.

Kaguiu

BUDISME. Una de les quatre grans escoles del budisme tibetà.

Nota: La tradició *Kaguiu*, que significa, literalment, 'llinatge de transmissió oral', dóna un valor particular a la transmissió directa de la doctrina del mestre al deixeble. Aquest sistema de pensament va ser importat de l'Índia al Tibet al segle XI pel gran iogui Marpa, i després organitzat per Gampopa, deixeble del famós sant tibetà Milarepa.

kaguiupa *n m*

BUDISME. Monjo o lama de l'escola Kaguiu.

Kali

HINDUISME. Deessa consort de Xiva, que encarna la xakti o poder creador dels déus majors.

Nota: Kali, la negra, destrueix la ignorància, manté l'ordre del món i beneeix i allibera aquell que busca el coneixement de Déu. Se la representa de diverses maneres: de color fosc, amb un collaret de calaveres i un vestit de braços tallats; però també amb la figura plaent del descans entre dos períodes de la creació del món. És prou coneguda la seva figura de dansaire per demostrar el seu poder de creació i de destrucció. Als Veda, el nom de *Kali* apareix associat amb Agni, el déu dotat de set llengües de foc. Una d'aquestes llengües, la negra, la terrible, s'anomena *kali*.

kama *n m*

HINDUISME. Plaer, desig, apetit sensual.

Nota: El kama és un dels quatre fins de la vida de l'home, juntament amb els interessos materials, la virtut i l'alliberament. Es tracta d'un art tradicional que les dones s'ensenyaven de generació en generació: el kama ha estat "el deure de la dona".

Kanguiur *n m*

sin. Kanjur *n m*

BUDISME. Primera de les dues parts del cànon tibetà, que recull les traduccions tibetanes de les paraules del Buda històric.

Nota: El Kanguiur conté més de 300 volums i inclou els textos budistes traduïts directament del sànscrit.

La denominació *Kanguiur* significa, literalment, 'traducció de la doctrina del Buda'.

Kanjur *n m*

sin. Kanguiur *n m*

karma *n m*

BUDISME; HINDUISME. Fruit de les accions acomplertes per cadascun dels éssers, el qual determina un renaixement divers en l'escala dels éssers i la felicitat o la dissort futures.

Nota: Tot i que en sànscrit vol dir literalment 'acció', el karma no fa referència a cada acció comesa pel cos, la ment, etc., sinó a la relació causa-efecte que produeix qualsevol mena d'acció, que determina l'existència de l'individu humà. Amb la noció de karma es tracta d'explicar el destí humà. El karma és la llei de causa-efecte per la qual la suma de les accions d'una persona s'acumula d'una vida a la següent, i condueix a una millora o a un deteriorament del destí de la persona.

S'acostuma a traduir per 'acte', 'resultat' (acumulat de les accions passades) i 'efecte que recau en el que el causa'. El budisme insisteix que no es tracta del destí ni de la fatalitat, ja que hom té la llibertat de trencar la cadena del karma en tot moment.

Karmapa *n m*

BUDISME. Títol que rep el cap de l'escola Kaguiu.

karuna

veg. **compassió** *n f*

kathenoteisme *n m*

veg. **henoteisme** *n m*

kathina *n m*

BUDISME. Fi del retir anual de tres mesos dels monjos, que té lloc durant l'estació de les pluges.

Nota: Als països on predomina el budisme Theravada, el kathina és motiu d'una festa popular durant la qual els fidels fan ofrenes als monestirs.

Kaur

SIKHISME. Denominació que les dones sikhs afegeixen al seu nom original.

Nota: La denominació *Kaur* significa, literalment, 'princesa' i indica la pertinença a la khalsa.

kesa *n m*

BUDISME. Peça de roba, semblant a un xal, originàriament de llana basta, que fan servir els monjos budistes japonesos.

Nota: En el budisme zen, el kesa representa la vida espiritual i també la transmissió de la saviesa de mestre a deixeble.

khalsa *n f*

SIKHISME. Comunitat de fidels sikhs.

Nota: La condició de membre de la khal-

sa s'adquireix per mitjà d'una cerimònia d'iniciació, l'amritsanskar, que inclou lectures de l'escriptura i la beguda i aspersió d'un licor dolç, l'amrit. Els homes afegeixen al seu nom original l'apel·latiu Singh ('lleó') i les dones el nom de Kaur ('princesa').

kharigisme *n m*

ISLAM. Branca de l'islam sorgida a causa de la polèmica sobre la successió de Muhàmmad i la legitimitat del califat.

Nota: El kharigisme és la branca minoritària de l'islam, si es compara amb el sunnisme i el xiisme. Etimològicament, els kharigites són 'els que surten' o 'els que es rebel·len'. Durant la batalla de Siffin (658 dC), que oposava Alí, cosí i gendre del profeta Muhàmmad, i Muawiya, governador de Síria del clan omeia, els kharigites van rebutjar participar en el combat, la qual cosa va fer que Alí acceptés la proposta d'arbitratge que va portar a la nominació de Muawiya com a califa. A partir d'aquí els kharigites es van oposar tant a Alí com a Muawiya, és a dir, tant als xiïtes (que representaven els objectius polítics de la família del Profeta) com als sunnites (que representaven els interessos del consell tradicional, o sigui, de l'aristocràcia àrab). Insistien en la via democràtica, és a dir, en la possibilitat que qualsevol musulmà pogués ser nomenat califa si tenia les qualitats religioses i morals necessàries. Aquesta doctrina va ser seguida per molts musulmans no àrabs que es resistien a la dominació àrab. Actualment queden pocs kharigites, uns centenars de milers, repartits pel

nord d'Àfrica (Algèria, Tunísia, Líbia), Tanzània i Oman. El kharigisme, la branca principal del qual és l'ibadisme, és conegut pel seu puritanisme i radicalisme: el luxe, el tabac, la música i el joc estan prohibits, i recomana una interpretació literal de l'Alcorà.

khàtib *n m*

ISLAM. Predicador de l'al·locució del divendres a la mesquita.

Nota: Quan el khàtib pronuncia aquest discurs (khutba) ha d'estar dret sobre el mínbar i els assistents han d'estar asseguts en silenci. Durant l'al·locució, el khàtib aguanta amb la mà una espasa o un arc (quan el país ha estat conquerit per la força), una vara o un bastó.

khitan *n m*

sin. **circumcisió** *n f*

Khordad Sal

ZOROASTRISME. Festa que commemora el naixement de Zoroastre, fundador del zoroastrisme, i que se celebra el sisè dia del mes de farvardin, sis dies després del Noruz.

Nota: Tot i que s'ignora l'any i la veracitat de la data, es tracta d'un dia assenyalat en què versemblantment es van produir altres esdeveniments històrics de l'antic Iran, però, amb el temps, ha quedat només com el dia del naixement de Zoroastre. Aquest festival és considerat un dels més importants del calendari zoroastrià i és celebrat pels zoroastrians a tot el món, molt especialment per la comunitat parsi de l'Iran i de l'Índia. Els fidels es vesteixen de gala, guarneixen les llars amb flors i preparen menjars de festa abans de reunir-se als temples de

foc, on es fan oracions d'acció de gràcies (*jashan*). És una ocasió perquè els fidels revisin les seves vides i les seves accions i es fixin propòsits per al futur.

khutba *n f*

ISLAM. Al·locució pronunciada des del mínbar de la mesquita durant l'oració del divendres.

Nota: El khàtib pronuncia la khutba abans de la pregària i hi menciona el nom del governant, cosa que constitueix una declaració d'adhesió al dirigent: aquest fet ha estat molt important en la vida social i política dels pobles musulmans, perquè ometre la menció del governant era un senyal de rebel·lió i d'afirmació d'independència. Contràriament a l'oració, que es recita en àrab, la khutba es pronuncia en l'idioma de la regió. Aquesta al·locució té dues parts: una és de caràcter estereotipat i inclou elogis a Déu i a Muhàmmad, així com la menció dels caps de la comunitat, els noms dels primers califes (en el sunnisme) i unes recitacions de l'Alcorà; l'altra part és de tema lliure.

kimbanguisme *n m*

sin. compl. **Església de Jesucrist sobre la Terra**

ESGLÉSIES LLIURES. Moviment fundat el 1921 al Congo belga, l'actual República Democràtica del Congo, per Simón Kimbangu.

Nota: El kimbanguisme és el moviment més important dins del fenomen de les esglésies independents africanes. De tradició baptista, Kimbangu anuncià el final de la dominació blanca i proposà la creació d'una comunitat indígena cristiana.

Arrestat per les autoritats belgues, passà 30 anys empresonat, fins a la seva mort. El kimbanguisme fou prohibit. El seu fill, Ku Ntima Diangenda, reorganitzà el moviment en la clandestinitat fins que el 1959 el kimbanguisme fou reconegut oficialment. Deu anys després, aquesta comunitat cristiana entrà a formar part del Consell Mundial de les Esglésies. Segueixen els credos del cristianisme primitiu i celebren el Nadal, la Pasqua i els aniversaris de la vocació i mort del fundador. Mantenen els ritus sacramentals del baptisme, el matrimoni i l'ordenació i celebren el sant sopar. Aquesta comunitat és l'expressió més important i estructurada de la síntesi entre el cristianisme i els valors africans: es diferencia de les altres esglésies cristianes per pocs elements (el bateig es fa per imposició de les mans, l'ensenyament de Kimbangu rep una gran atenció, a més de la Bíblia, els llocs importants de la seva vida són objecte de peregrinació, etc.). A més, el kimbanguisme és molt actiu en l'àmbit social i escolar. Els fidels kimbanguistes —al voltant de cinc milions— viuen a la República Democràtica del Congo i en països veïns.

kirpan *n m*

SIKHISME. Punyal sikh que porten els membres de la khalsa.

Nota: El kirpan és una de les cinc K, cinc elements que tot sikh iniciat en la khalsa ha de portar sempre a sobre. Portar el kirpan amb la tira de roba per penjar-lo simbolitza la lleialtat i la fidelitat de l'iniciat envers el Totpoderós. Sovint mal considerat com un punyal o una espasa, per als sikhs és un símbol molt apreciat

de la misericòrdia i la justícia, i reflecteix l'ideal del “soldat sant”, humà i compasiu, però sense por d'enfrontar-se a la injustícia.

La denominació *kirpan* prové de les paraules *kirpa*, que vol dir ‘compassió’, i *an*, que significa ‘honor’.

kirtan *n m*

SIKHISME. Lloança cantada i dialogada de les tradicions devocionals de matriu hindú.

Nota: El sikhisme ha desenvolupat un art particular de kirtan anomenat *Gurmat Sangit*: un cant del Guru Granth Sahib d'acord amb l'estil melòdic raga i interpretat amb instruments de corda propis. A les dones no se'ls permet cantar kirtan al Temple Daurat (Harmandir Sahib), malgrat les mobilitzacions per part de les fidels sikhs que reivindiquen poder-ho fer.

koan *n m*

BUDISME. Frase paradoxal que, en el budisme zen, els mestres plantegen als deixebles com a mitjà d'entrenament espiritual i per impulsar la meditació i arribar a la il·luminació.

Nota: Atès que no tenen una solució lògica, els koans afavoreixen una nova forma de percepció que transcendeix aquesta solució.

kolomo *n m*

BUDISME. Hàbit negre que porten els monjos en el budisme zen.

Krixna

HINDUISME. Vuitè avatar del déu Vixnu i el més cèlebre.

Nota: Tot i que en el Mahabharata Krixna apareix desproveït de poder real, imparteix a Arjuna els ensenyaments que

constitueixen el Bhagavad-Gita. Símbol de la tendresa de Déu, és molt venerat per la religiositat popular.

ku *n m*

sin. **shunnyata**

BUDISME. Buit, vacuïtat inherent a totes les coses.

kundalini *n f*

HINDUISME. Força espiritual adormida en cada ésser humà, que jau a la base de la columna vertebral, en algunes formes tântriques de ioga.

Nota: En despertar, la kundalini puja a través d'una sèrie de centres energètics (txakra) i s'expressa mitjançant coneixement i experiència espiritual que, quan arriba al seu punt culminant, el *samadhi*, produeix una dissolució del jo en l'essència eterna de l'atman, que se simbolitza per una llum blanca radiant. Aquesta experiència també és entesa com la unió primordial entre els principis còsmics masculí i femení, representats pel *linga*, l'òrgan sexual masculí de Xiva, i per la *yoni*, l'òrgan sexual femení, que expressa la *xakti* del mateix Xiva.

La denominació *kundalini* significa, en sànscrit, 'serp' o, per extensió, 'poder de la serp'.

kusen *n m*

BUDISME. Ensenyament oral que el mestre transmet al deixeble durant la pràctica del zazen en el budisme zen.

kyosaku *n m*

BUDISME. Bastó que, en el budisme zen, s'utilitza durant les sessions llargues de zazen, amb el qual hom colpeja lleugerament els qui mediten per tal d'estimular-los.

Lafayette Ronald Hubbard

NOVES RELIGIONS. Filòsof, escriptor i filantrop, creador de la tècnica de dianètica i fundador del moviment científicoreligiós de la cienciologia.

Nota: Lafayette Ronald Hubbard (1911-1986) va escriure dinou llibres best-sellers de ficció i no ficció. A més de *Scientology*, que va ser la seva obra més important, és autor de novel·les de ciència-ficció, romàntiques i westerns. Amb els recursos proporcionats pel seu reconeixement públic, va finançar la seva recerca en el camp espiritual i de les humanitats. La seva obra ha estat traduïda i publicada en format paper i àudio en moltes llengües.

laic | laica *n m, f*

TERMES SECULARS. Persona que no té religió.

laic | laica *n m, f*

sin. **seglar** *n m, f*

CRISTIANISME; TERMES SECULARS. Persona que no és eclesiàstica, especialment el fidel que no és clergue ni monjo.

Nota: El paper dels laics en el si de l'Església ha anat variant al llarg de la història i també és diferent en les diverses comunitats; actualment, en moltes es

tendeix a donar als laics una funció més activa i més responsabilitats.

laic -a *adj*

sin. **seglar** *adj*

TERMES SECULARS. Que és independent de qualsevol confessió religiosa.

Nota: Són institucions laiques un estat, una escola, etc.

laic -a *adj*

sin. **llec** | **llega** *adj*

CATOLICISME. Que no és eclesiàstic.

laïcisme *n m*

TERMES SECULARS. Doctrina que vol donar un caràcter no religiós a les institucions.

Nota: L'origen del laïcisme es troba en l'humanisme del Renaixement i en l'abolició de l'estat confessional per la Revolució francesa en la línia de l'anticlericalisme filosòfic del segle XVIII. El laïcisme, entès com a moviment militant basat en el principi de la laïcitat, va rebre a França durant la Tercera República (a final del segle XIX) i a Bèlgica la seva expressió clàssica, que va influir en els altres països europeus. Els partidaris del laïcisme no es reconeixen en cap religió i no volen sotmetre's a cap dogma; tenen una concepció de la vida basada en l'experiència humana i són partidaris del lliure

pensament. L'any 2002, el laïcisme va ser reconegut a Bèlgica com una comunitat que disposa dels mateixos drets que els cultes reconeguts.

laïcitat *n f*

TERMES SECULARS. Principi de separació de la societat civil i de la societat religiosa, segons el qual l'estat no exerceix cap poder religiós i les esglésies, cap poder polític.

Nota: En el sistema laic, la religió forma part del dret individual i pertany a l'esfera privada de la persona. D'inspiració racionalista, el principi de laïcitat exclou també les esglésies de l'organització de l'ensenyament. A partir de 1871, el principi de laïcitat —que va néixer a França— va ser defensat pels ministres León Gambetta i Jules Ferry, la francmaçoneria, la Lliga de l'Ensenyament i la Lliga dels Drets de l'Home. La laïcitat es va imposar a poc a poc a finals del segle xx: restabliment del divorci, organització de l'ensenyament primari gratuït, laic i obligatori (per iniciativa de Jules Ferry), separació de l'Església i de l'Estat (1905), etc.

laïcització *n f*

veg. **secularització** *n f*

Lakxmi

HINDUISME. Deessa hindú de la sort, de la felicitat i de la prosperitat.

Nota: Lakxmi és la dona de Vixnu i és representada amb dos braços i portant una flor de lotus. Tot i que no se li ha dedicat cap temple, és molt venerada en les pregàries.

També es documenta la grafia *Laksgmi*.

lama *n m, f*

BUDISME. Mestre o dirigent espiritual tibetà venerat pels seus deixebles, especialment en la tradició tântrica, per a la qual aquesta figura és imprescindible.

Nota: El lama més important és el dalai-lama. Els lames sovint dirigeixen un o diversos monestirs i alguns es consideren la reencarnació dels seus predecessors.

Actualment, la denominació *lama* s'utilitza també com a títol de cortesia per a referir-se a tots els monjos del budisme tibetà.

langar *n m*

SIKHISME. Àpat comunitari que els sikhs fan als gurdwares, instituït com a forma de companyonia i com a gest en contra del sistema hindú de castes que restringia l'àpat comunitari a certs grups.

Nota: El langar simbolitza la lluita sikh en favor d'una igualtat social més gran.

Laylat al-Bara'ah *n f*

sin. **Shab-e Bara'at**

ISLAM. Nit de la lluna plena en què el profeta Muhàmmad va entrar a la Meca.

Nota: Hom creu que la Laylat al-Bara'ah és la nit en què Al·là escriu el destí dels fidels i allibera els seus servents pecadors que estaven predestinats a l'infern (Jahannam). Se celebra la nit del 14 al 15 de sa'ban, el vuitè mes del calendari islàmic, principalment al Pakistan i entre els musulmans d'aquesta procedència. Es tracta d'un temps de preparació per al mes de ramadà, el qual s'inicia quinze dies després de la Laylat al-Bara'ah. Els musulmans pregunten a Al·là i reciten l'Al-

corà durant tota la nit a fi d'obtenir el perdó dels seus pecats i un destí favorable per a l'any nou que està a punt de començar. Així mateix, es preparen dolços i menjars que es reparteixen entre els més pobres. Els àrabs salafistes no celebren aquest dia de festa.

Shab-e Bara'at és la denominació que rep la Laylat al-Bara'ah en el xiisme, el qual commemora el naixement del dotzè i darrer imam, Muhàmmad al-Mahdí.

La denominació *Laylat al-Bara'ah* significa 'la nit de l'alliberament'.

Laylat al-Qadr *nf*

ISLAM. Nit en què es va revelar l'Alcorà.

Nota: La Laylat al-Qadr és la nit de què parla l'Alcorà a la sura 97, durant la qual el profeta Muhàmmad va tenir la primera revelació cap a l'any 610, en els darrers dies del mes de ramadà, segons la tradició. En commemoració d'aquesta nit, els musulmans pietosos realitzen algunes pràctiques de devoció. La tradició diu que també és durant aquesta nit que es fixen els esdeveniments de tot l'any.

La denominació *Laylat al-Qadr* significa, literalment, 'la nit del destí'.

legat *nm*

CATOLICISME. Eclesiàstic que representa el papa, especialment en un concili o davant d'un govern.

Legionaris de Crist

CATOLICISME. Comunitat fundada pel sacerdot mexicà Marcial Maciel Degollado, el 1920.

Nota: L'any 1946 Maciel va arribar a Espanya per formar les primeres promocions del seu grup a la Universitat

Pontificia de Comillas. L'any 1954 va inaugurar l'Institut Cumbres Ciudad de México, la primera institució d'una xarxa educativa que actualment s'estén a una vintena de països. El 1965, el papa Pau vi va reconèixer la congregació, que, més tard, va rebre el suport definitiu de l'Església catòlica sota el pontificat de Joan Pau ii. La missió dels Legionaris de Crist és l'extensió del regne de Jesucrist, per raó del seu marcat esperit evangelitzador. Representa una tendència molt conservadora que posa l'èmfasi en la família, els conceptes de pecat i culpa, el paper dels bisbes, l'obediència i la ferma disciplina, entre altres qüestions. Actualment la congregació té 3.000 sacerdots —una sisena part dels quals a Espanya— i 5.000 fidels. Els Legionaris de Crist també tenen universitats pròpies a Mèxic, Xile, Itàlia i Espanya, escoles —com el Real Monasterio de Santa Isabel, a Barcelona— i emissores de ràdio. Els darrers anys, sobretot després de la mort de Joan Pau ii, alguns membres significatius d'aquesta organització, el mateix Maciel, han estat acusats, denunciats i investigats, i, fins i tot, condemnats per diversos delictes, entre d'altres, de pederàstia.

Lhabab *nf*

BUDISME. Festa tibetana que commemora un dels quatre esdeveniments de la vida de Buda: la seva reencarnació com a Sakyamuni.

Nota: En el novè mes lunar del calendari tibetà, els budistes es congreguen als monestirs per celebrar el descens de Buda del regne celestial a la Terra.

Lhabab Duchen

BUDISME. Festa budista tibetana que commemora el retorn de Buda al regne celestial, on ha impartit els seus coneixements als déus i ha ajudat a alliberar la seva mare del samsara.

Nota: Durant la festivitat de Lhabab Duchen les bones accions tenen un efecte multiplicador, per la qual cosa els budistes tibetans ho aprofiten per fer accions positives i pregàries.

liberalisme *n m*

PROTESTANTISME. Sensibilitat liberal protestant que es reconeix en alguns principis fonamentals, com ara la relativització de les formulacions doctrinals, la desconfiança davant la institució eclesiàstica, l'obertura a la cultura i l'acolliment de la crítica bíblica.

Nota: El liberalisme és una esfera d'influència teològica més que no pas una orientació precisa. Hi ha corrents liberals tant a les esglésies luteranes com a les reformades o anglicanes, però les esglésies de tendència evangèlica, en canvi, s'oposen a qualsevol orientació liberal.

lila *n f*

HINDUISME. Creació del món en el vixnuisme.

Nota: La denominació *lila* significa, literalment, 'joc', perquè segons aquesta tradició la creació és el joc de Déu. Aquest concepte introdueix elements d'esponaneïtat i de llibertat en l'univers.

lingam *n m*

HINDUISME. Símbol, generalment una columna de pedra en forma de fal·lus, amb què es venera el déu Xiva.

Nota: El lingam denota l'energia creadora o generativa del déu i és adorat també com a símbol de fertilitat.

litúrgia *n f*

CRISTIANISME. Conjunt de cerimònies, rituals i oracions amb què l'Església exerceix públicament el culte a Déu.

Nota: La litúrgia ha pres formes molt diverses en diferents moments i llocs.

litúrgia *n f*

sin. **ritu** *n m*

CRISTIANISME. Forma concreta de celebrar la litúrgia pròpia d'una església o un poble.

litúrgia *n f*

sin. **Divina Litúrgia** *n f*

litúrgia de les hores *n f*

sin. **ofici diví** *n m*

CRISTIANISME. Conjunt de pregàries que han de fer al llarg de la jornada els sacerdots i religiosos, especialment els monjos, i que varia segons les comunitats.

Nota: La denominació *litúrgia de les hores* es va establir arran del concili II del Vaticà.

llec | llege *adj*

sin. **laic -a** *adj*

llec | llege *n m, f*

CATOLICISME. Membre que no ha fet vots solemnes i serveix en les feines domèstiques de la comunitat en els ordes i les congregacions religiosos.

llibertat d'expressió *n f*

TERMES SECULARS. Llibertat de manifestar públicament les pròpies opinions i creences.

Nota: La llibertat d'expressió és un dret fonamental de cada individu. Tanmateix,

en virtut del principi de la laïcitat, els funcionaris (per exemple a les escoles) tenen una llibertat d'expressió disminuïda pel fet de ser representants de l'Estat, que és neutre en matèria religiosa.

llibertat de pensament *n f*

TERMES SECULARS. Llibertat d'opinar sense imposició dels dictats ni dogmes religiosos.

Nota: La llibertat de pensament és un dret atorgat per la Declaració dels drets de l'home i del ciutadà de l'any 1789 i inclou la llibertat d'expressió, la llibertat de premsa, la llibertat d'ensenyament i la llibertat religiosa.

llibertat religiosa *n f*

TERMES SECULARS. Dret de la persona que inclou, d'una banda, la llibertat de consciència, que permet de professar qualsevol creença religiosa, i, de l'altra, la llibertat de culte, que consisteix a poder manifestar aquesta creença mitjançant cerimònies litúrgiques.

Nota: La llibertat religiosa de les persones i de les comunitats va ser reconeguda per la Constitució espanyola l'any 1978 després d'un període de confessionalitat catòlica durant la dictadura franquista.

lliure examen *n m*

PROTESTANTISME. Capacitat que té cada creient de manifestar-se en consciència a partir de la seva comprensió dels textos bíblics.

Nota: El lliure examen és una capacitat motivada pel fet que, per als reformats, la legitimitat religiosa rau en la Bíblia i no pas en un magisteri. La Reforma va rebutjar qualsevol magisteri eclesiàstic i

va posar la Bíblia a l'abast dels fidels. El protestantisme no coneix el *nihil obstat*, per la qual cosa la investigació bíblica i teològica és lliure i cap magisteri ni autoritat no pot arrogar-se el dret d'imposar una línia de pensament.

lliure pensament *n m*

TERMES SECULARS. Concepció que rebutja la submissió a cap autoritat dogmàtica en matèria científica, filosòfica, moral o política.

Nota: El lliure pensament és el principi fundador de la Universitat Lliure de Brussel·les, creada a finals del segle XIX en reacció al dogmatisme catòlic. Està molt relacionat amb el laïcisme.

lliurepensador | lliurepensadora *n m, f*

TERMES SECULARS. Persona que no se sotmet a cap autoritat dogmàtica o religiosa.

lliurepensador | lliurepensadora *n m, f*

TERMES SECULARS. Partidari del lliure pensament.

Luter, Martí

PROTESTANTISME. Monjo agustinian, impulsor de la Reforma.

Nota: Martí Luter (1483-1546), doctor en teologia i professor de la Universitat de Wittenberg, va escriure les *95 tesis sobre el valor i l'eficàcia de les indulgències*, que es van difondre ràpidament per tot Alemanya. Aquest fet va encetar un procés d'enfrontament amb la Santa Seu, que acabaria amb el trencament amb Roma i la seva excomunió i proscripció. Però entre els partidaris de Luter i d'una renovació àmplia, i també de reivindicacions polítiques, hi havia des de prínceps poderosos fins al poble humil i això va

consolidar el moviment de la Reforma protestant.

luterà | luterana *n m, f*

PROTESTANTISME. Seguidor del luteranisme.

luterà -ana *adj*

PROTESTANTISME. Relatiu o pertanyent a Luter o al luteranisme.

luteranisme *n m*

PROTESTANTISME. Doctrina reformista que té l'origen en Martí Luter.

Nota: Tot i els matisos de cada tradició, en les afirmacions centrals del luteranisme s'hi pot reconèixer el protestantisme: autoritat sobirana de la Bíblia, justificació per la fe i sacerdocí universal dels creients. Luter, a diferència de Calví, es va preocupar poc de l'organització eclesiàstica i van ser els prínceps els qui van assumir aquesta tasca. Així, els habitants d'un territori determinat havien de pertànyer a la religió del príncep (*cuius regio eius religio*) i cada territori havia de ser confessionalment homogeni; d'aquesta manera l'Església es convertia en territorial. En nom de la doctrina dels dos regnes —l'espiritual i el temporal— el luteranisme insistí en l'autonomia del temporal, la qual cosa va dur sovint els luterans a una actitud més aviat passiva davant del poder polític. Luterans i calvinistes tenien diferències en la qüestió del sant sopar. Els luterans van adoptar una posició intermèdia entre la doctrina catòlica de la transsubstanciació i la doctrina reformada de la presència espiritual: per a ells el pa i el vi del sopar continuen essent pa i vi alhora que són realment el cos i la sang de Jesucrist (consustanciació).

maçoneria *nf*

sin. **francmaçoneria** *nf*

maçoneria regular *nf*

sin. **francmaçoneria regular** *nf*

madrassa *nf*

ISLAM. Escola on s'estudia la teologia islàmica.

Nota: Les primeres madrasses van ser fundades al segle x. A partir del segle xi, amb els seljúcides turcs, les madrasses es van transformar en una institució d'Estat amb professors nomenats pel govern, i en l'instrument de l'ortodòxia sunnita (sunnisme) oposada a la filosofia especulativa representada per Avicenna. A les madrasses, construïdes al costat de la mesquita, s'hi ensenyen les quatre escoles jurídiques tradicionals de l'islam, així com les matemàtiques i la medicina. La institució es revela un instrument eficaç a nivell religiós i polític, ja que forma funcionaris abnegats al servei de la ideologia de l'Estat.

La denominació *madrassa* designa, en àrab, el 'lloc d'estudi', el 'local per a les classes'.

Magha Puja

BUDISME. Celebració de la fundació de la Sangha o comunitat budista.

màgia *nf*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ; RELIGIONS INDÍGENES. Pràctica ancestral que consisteix en l'apropiació per part de l'ésser humà, mitjançant certs ritus, d'un poder o energia misteriosa procedent d'éssers sobrenaturals o de forces secretes de la natura per posar-la al seu servei o en contra dels altres.

Nota: La màgia es troba tant a les societats primitives com a les antigues.

Mahabharata *nm*

HINDUISME. Poema èpic de la literatura hindú, que narra la gran lluita dels descendents de Bharata, rei i avantpassat mític dels indis.

Nota: Juntament amb el Ramayana, el Mahabharata és un dels dos grans poemes de la literatura hindú, i el més llarg. Forma part de l'escriptura sagrada de l'hinduisme i consta de 106.000 versos repartits en divuit llibres. Un nombre important d'autors van participar, entre el segle v i el segle ii aC, en la redacció d'aquesta obra, a la qual es va integrar a poc a poc la majoria del patrimoni de les faules i els relats mitològics de l'Índia. El tema principal de l'obra és la batalla entre les dues famílies Bharata, els dolents Kaurava i els virtuosos Pandava. La principal part filosòfica és el Bhagavad-Gita, que dona una

orientació moral a tota l'obra i representa el triomf de la virtut sobre el mal. Per aquesta raó i pels mites, llegendes i tradicions que conté, el Mahabharata ofereix una visió completa de l'Índia del passat i va tenir una influència essencial sobre l'educació moral del poble indi.

La denominació *Mahabharata* significa, literalment, 'la gran epopeia (de la lluita) dels descendents de Bharata'.

Maharishi Mahesh Iogui

NOVES RELIGIONS. Fundador de la comunitat Meditació Transcendental.

Nota: El nom de naixement de Maharishi Mahesh Iogui és Mahesh Prasad Warna.

Mahavira

JAINISME. Títol atorgat a Vardhamana, fundador del jainisme.

Nota: *Mahavira* significa, literalment, 'gran heroi'.

Mahavira Jayanti

JAINISME. Festa jainista que commemora el naixement de Mahavira i que se celebra a començaments d'abril.

Mahaxivarati *n f*

HINDUISME. Festa que se celebra al gener o al febrer en honor al déu Xiva.

Nota: Durant la nit de la Mahaxivarati, el déu destructor i transformador, Xiva, aconsegueix el ball còsmic de la creació i de la destrucció. Molts hindús fan dejuni. Es fan pregàries en honor del déu Xiva i també ofrenes de llet (que simbolitzen el món ideal ple de pau) a les seves estàtues i al seu símbol, el lingam. És el ritu per excel·lència en la religiositat hindú.

La denominació Mahaxivarati significa, literalment, 'nit del gran Xiva'.

Mahayana *n m*

BUDISME. Una de les grans escoles del budisme, sorgida pels volts del segle I. Nota: En comparació amb les escoles anteriors, el Mahayana es presenta com una via vers la il·luminació espiritual més oberta a tothom (d'aquí el seu nom, que en sànscrit vol dir 'gran vehicle'). El seu ideal és el bodhisattva, que posa la seva virtut al servei dels altres. No tan sols considera que Buda és el mestre que mostra el camí de l'alliberament, sinó que també li atorga una dimensió supraterranal, per la qual cosa els seus seguidors li fan pregàries mitjançant imatges i rituals devocionals de tot tipus. Així es desenvolupen elements de religiositat popular i ètica, abans desconeguts en el budisme. Es troba en països com ara l'Índia, el Tibet, la Xina, Taiwan, el Japó, Vietnam i Corea.

mahdí *n m*

ISLAM. Messies que vindrà al final dels temps per portar la justícia al món.

Nota: La noció de mahdí, que significa 'ben guiat', prové d'alguns hadits segons els quals Muhàmmad havia anunciat la vinguda d'un messies que sortiria de la seva família. Segons el sunnisme, el mahdí apareixerà a la fi dels temps juntament amb el profeta Isa (Jesucrist). En el xiisme imamita, el mahdí s'identifica amb el dotzè imam ocultat que reapareixerà per restablir la pau. Alguns caps musulmans s'han proclamat mahdí en diverses ocasions per arrossegar els creients i legitimar la seva ideologia, com per exemple el sudanès Muhàmmad Ahmed, al segle XIX, que es va enfrontar, amb els seus dervixos, a un exèrcit anglo-gipci abans de ser vençut.

Mahikari

NOVES RELIGIONS. Comunitat japonesa fundada l'any 1959 per Yoshikazu Kotama Okada, antic oficial de la guàrdia de l'Emperador.

Nota: La comunitat Mahikari ('llum vertadera') practica un mètode de guarició que inclou pràctiques entusiastes i permet la purificació del cos i de l'ànima mitjançant la transmissió d'energia còsmica per imposició de mans. Aquesta tècnica, juntament amb els ensenyaments rebuts mitjançant tres graus iniciàtics, permet aconseguir l'harmonia amb un mateix i amb la societat. Després de la mort del fundador, el moviment s'ha dividit en dues branques: una, Sukyo Mahikari, dirigida per la filla del fundador, està escampada pels Estats Units d'Amèrica, amb uns 450.000 fidels, i per Europa (la seu espanyola és a Badalona), on té uns 15.000 membres; l'altra, Sekai Mahikari, dirigida per Sakae Sekigutchi, té 87.000 fidels.

Mahoma

veg. **Muhàmmad**

mahzor *n m*

JUDAISME. Llibre de pregàries jueu que inclou, entre d'altres, les pregàries de festivitats com ara el dia de l'Expiació o el Roix ha-Xanà.

mala *n m*

sin. compl. **japa mala** *n m*

BUDISME; HINDUISME; SIKHISME. Collaret de comptes, similar al rosari cristià, que es fa servir en la pregària i la meditació hinduista, budista i sikh.

Nota: El mala s'acostuma a utilitzar per a repetir mentalment o verbalment un

mantra, per a aconseguir focalitzar o fixar la ment i per a allunyar-se de les distraccions. Pot tenir 108 grans (sense incloure-hi els grans decoratius, marcadors o del guru), com és habitual en l'hinduisme i en el budisme tibetà, però aquest nombre pot variar en altres escoles budistes i en la tradició sikh: hi ha males de 21 o 28 grans. En el budisme, el número 108 és el resultat de la fórmula $6 \times 3 \times 2 \times 3$, que vol dir els sis sentits de l'ésser humà (s'hi inclou la ment), els tres temps (passat, present i futur), les dues condicions del cor, ment o intenció (puresa i impuresa) i els tres estats emocionals o *klesha* (atracció, rebuig i ignorància). En el sikhisme el mala es pot fer servir també per a la repetició del nom de Déu, de manera similar al misbaha musulmà.

malabar *adj*

CATOLICISME. Relatiu o pertanyent a l'Església malabar.

malankar *adj*

CRISTIANISME ORTODOX. Relatiu o pertanyent a l'Església malankar.

malikisme *n m*

sin. compl. **escola de Medina** *n f*

ISLAM. Una de les quatre escoles jurídiques de l'islam sunnita, fundada per Malik ibn Anas al segle VIII.

Nota: El malikisme es basa en la pràctica comunitària de la sunna i privilegia l'opinió personal (ray) i el raonament per analogia (qiyàs) més que els hadits. Està estès pel Magrib i l'Àfrica occidental.

malikita *adj*

ISLAM. Relatiu o pertanyent al malikisme.

mana *n m*

RELIGIONS INDÍGENES. Força impersonal i sobrenatural que s'atribueix a certs objectes o persones en algunes religions indígenes.

Nota: El mana és un concepte propi de l'antropologia de les religions que va ser molt utilitzat al final del segle XIX i a la primera meitat del segle XX, quan prevalia la perspectiva evolucionista que buscava en el totemisme, l'animisme i la màgia les formes originals de la religió primitiva. Més recentment s'ha criticat aquest corrent antropològic que va donar a la denominació *mana*, present a Melanèsia i Polinèsia i paral·lel al concepte de *manitú* de l'Amèrica del Nord, una interpretació massa espiritual, quan el mot designa una eficàcia molt més pragmàtica.

mandala *n m*

BUDISME; HINDUISME. Diagrama format per cercles i quadrats que representen forces còsmiques i la relació que hi ha entre les capacitats potencials de la psique humana i determinats aspectes de l'absolut.

Nota: El mandala conté un espai sagrat que simbòlicament és un microcosmos de l'univers. Els mandales acostumen a ser pintats, tot i que poden tenir forma arquitectònica, i s'utilitzen com a ajuda en la meditació i en rituals.

Mandarom Shambhasalem

NOVES RELIGIONS. Asram creat per Gilbert Bourdin, fundador de l'aumisme.

mandir *n m*

HINDUISME. Temple hindú, en el qual resideixen una o diverses divinitats.

Nota: A la part central del mandir hi ha

una petita sala on es guarda la imatge de la deïtat principal. Els hindús reciten pregàries o participen en rituals, cadascú segons el seu propi ritme. Per als hindús no és obligatori anar al temple. El temple no és un lloc de reunió sinó un espai sagrat capaç de captar energies espirituals. Totes les cases hindús tenen un "petit temple" o "una habitació per a la puja" i la meditació. Els hindús només acostumen a anar als temples quan hi ha festivitats importants o en ocasions especials per a les persones o per a les famílies, per escoltar-hi sermons religiosos i cantar (bhajans i kirtans). Abans d'entrar al temple, és obligatori descalçar-se i fer silenci durant la cerimònia, excepte en el moment del cant. Hi ha una gran diversitat arquitectònica i ritual segons el corrent de l'hinduisme i la seva procedència geogràfica. Tanmateix, de manera general, els temples acostumen a tenir una sala gran de pregària, anomenada *natmandir*, on els fidels seuen o estan en silenci. Aquesta sala està situada davant d'una secció més petita on resideix la deïtat del temple i on es realitzen els rituals que l'honoren. Tradicionalment, el temple hindú el conformen un eix vertical, un altar quadrat i un recinte. Totes aquestes formes, igual que les imatges de la divinitat, intenten expressar una realitat última sense forma, el braham. El temple és el palau de la divinitat, però també n'és la fortalesa, des de la qual protegeix el món del desordre i del caos. Totes les cares del temple permeten l'accés a la divinitat a través de les imatges, però l'entrada que dóna accés al ritual està situada, en la majoria de casos, a l'est.

Mani

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Profeta iranià del segle III, fundador del maniqueisme, que defensà una doctrina dualista que presenta el món com una fusió d'esperit i de matèria, que són respectivament els principis originals contraris del bé i del mal.

Nota: Mani va ser conegut com "l'apòstol de la llum". La visió d'un àngel el va empènyer a predicar una nova religió a l'edat de 24 anys. Després d'un èxitós viatge missioner a l'Índia i d'una inicial acceptació del rei de Pèrsia, va ser detingut, interrogat i empresonat fins a la mort, als 60 anys, a instàncies dels sacerdots zoroastrians.

maniqueisme *n m*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Religió dualista, gnòstica i universalista de caràcter eclèctic i sincrètic fundada per Mani, el segle III dC, que va rebre influències del cristianisme, el judaisme, el zoroastrisme i el budisme.

Nota: El maniqueisme considera les anteriors revelacions o religions com locals, poc fiables, monolingües i parcials. La seva ensenyança presenta el món com un lloc de sofriment radical i de mal, en el qual la il·luminació interior revela que l'ànima, que participa de la naturalesa divina, ha caigut en el món malèfic de la matèria i ha de ser salvada mitjançant l'esperit o la intel·ligència (en grec, *nous*). El coneixement és, doncs, l'única via de salvació, la qual és el retorn a la separació primordial entre esperit i matèria. Si no se salva, l'ànima està condemnada a re néixer en una successió de cossos. Segons

aquesta religió, la comunitat es dividia entre elegits i oïdors. Els rituals eren l'oració, el cant d'himnes, la confessió, la caritat i el dejuni. Els escrits canònics amb els ensenyaments de Mani van ser ràpidament traduïts i se'n va derivar un programa missioner ben extens. A banda d'una certa presència en els dominis de l'Imperi romà, se n'han trobat traces fins al segle XIV en diverses zones d'Àsia. A l'edat mitjana apareixen una sèrie de sectes considerades neomaniquees, com ara els paulicians (Armènia), els bogomils (Bulgària) i els càtars o albigesos (França, s. XII).

manitú *n m*

RELIGIONS INDÍGENES. Força que anima tots els éssers, coses, llocs i fenòmens naturals, entre alguns pobles indígenes del nord-est d'Amèrica.

Nota: El manitú només és una fracció del poder general personificat en un ésser suprem que anomenen Kitchi Manitú ('Gran Poder').

mantra *n m*

BUDISME. Sí·l·laba o sí·l·labes que, mitjançant un so determinat, manifesten forces còsmiques i aspectes dels budes i permeten la concentració.

Nota: Els mantres s'utilitzen sovint en la pregària o la meditació.

mantra *n m*

HINDUISME. Fórmula invocatòria que conté el nucli dels ensenyaments del guru.

Nota: El deixeble ha de guardar el mantra com un secret sagrat i meditar incessantment sobre aquest aspecte de la divinitat. La repetició regular del man-

tra (japa) purifica el pensament, ja que allibera la ment de les preocupacions del món i condueix finalment, per la pràctica assídua, al coneixement del diví.

Manu

HINDUISME. Home primigeni, progenitor de la humanitat.

Nota: És presentat com l'heroi que salva del diluvi els éssers humans, els animals i les plantes en un vaixell. Manu, que significa 'humà' en sànscrit, és considerat el guia i legislador indi de l'antiguitat, el fundador de l'ordre social i l'autor de les *Lleis de Manu* o *Manusmriti* (segle II dC), compendi de regles socials.

marabut *n m*

veg. **morabit** *n m*

marista *n m*

CATOLICISME. Membre de la congregació dels Germans Maristes, fundada al segle XIX i dedicada a l'educació.

maronita *adj*

CRISTIANISME. Relatiu o pertanyent a l'Església maronita.

masora *n f*

JUDAISME. Transmissió tradicional de la Torà i de la totalitat de les normes jueves per part dels masoretes.

Nota: La denominació *masora* significa, en hebreu, 'tradició'.

masora *n f*

sin. **text masorètic** *n m*

JUDAISME. Cos de notes sobre el text de la Tanakh, que els masoretes van dotar de signes vocàlics.

masora *n f*

JUDAISME. Sistema de regles, principis i tradicions que regulen la còpia i l'ús

dels manuscrits bíblics hebreus, establerts entre els segles VI i X dC per a preservar el text autèntic de la Bíblia hebrea.

masoreta *n m*

JUDAISME. Cadascun dels savis de Tiberíades que van fixar gràficament la vocalització, la prosòdia i la cantarella de la lectura de la Torà i dels textos bíblics mitjançant la masora.

masorètic -a *adj*

JUDAISME. Relatiu o pertanyent a la masora o tradició.

Nota: El text masorètic és el text consonàntic de la Tanakh, que els masoretes van dotar de signes vocàlics i de notes marginals al segle X dC.

Mata Amritanandamayi

sin. **Amma**

materialisme *n m*

TERMES SECULARS. Doctrina filosòfica segons la qual l'única realitat que existeix és la matèria.

Nota: Tot i que la denominació *materialisme* apareix al segle XVII en l'obra del filòsof alemany Gottfried Leibniz, el concepte ja existia en l'antiguitat amb l'atomisme de Demòcrit i l'epicureisme, però es desenvolupa sobretot a partir del Renaixement: es poden mencionar, al segle XVII, el filòsof francès Pierre Gassendi, que explica l'univers a partir del buit i les partícules elementals, i el filòsof anglès Francis Bacon. Al segle XVIII, Denis Diderot i el baró d'Holbach expliquen l'humà i l'univers exclusivament per la fisiologia i la matèria. Al segle XIX, el materialisme va ser aplicat a la història en l'obra de Karl Marx i Friedrich Engels,

que consideren que tota la història humana és una història de lluita de classes i que les institucions polítiques i les representacions artístiques i religioses reflecteixen aquesta realitat econòmica.

El materialisme s'oposa a l'espiritualisme.

matsà *n f*

JUDAISME. Pa sense llevat que es menja mentre dura la Pasqua.

Nota: El plural de *matsà* és *matsot*.

Maulid

ISLAM. Festivitat del naixement del profeta Muhàmmad.

Nota: És una festa alegre, molt popular, amb vetlles nocturnes de pregària, cants de l'Alcorà i reunions de confraries.

maya *n f*

HINDUISME. Força de Brahman, que crea, conserva i dissocia l'univers.

Nota: Té dos aspectes: la ignorància i el coneixement. La ignorància és la il·lusió que es projecta sobre Brahman i l'oculta, de manera que l'ésser humà només percep la multiplicitat i no la realitat única divina. El coneixement condueix l'ésser humà a la realització d'allò diví que s'expressa a les virtuts. Aquesta noció d'il·lusió és central en la filosofia del vedanta no dualista (advaita) i és base del pensament i de la matèria, mentre que en altres sistemes filosòfics hindús, el món dels fenòmens és real.

maya *n f*

BUDISME. Món dels fenòmens, de les aparences i de les formes, de la il·lusió i de l'engany.

Nota: La maya és el món inestable que la persona no il·luminada considera com l'única realitat existent i s'oposa al con-

cepte d'absolut, a la vertadera realitat. La presa de consciència d'aquesta realitat transcendent porta a l'experiència de la il·luminació (bodhi) i al nirvana.

Mazdaznan

NOVES RELIGIONS. Comunitat fundada a Califòrnia el 1971 per Zar-Adust Hanish.

Nota: Hanish, que es feia passar pel fill de l'ambaixador rus de Teheran i d'una princesa persa, afirmava portar la religió zoroàstica original, però en realitat aquest culte tenia pocs elements orientals. Els fidels consideren que Déu és en l'home i, per perfeccionar-se, practiquen exercicis de respiració, oracions rítmiques i cants i fan una dieta. La comunitat Mazdaznan té més d'un miler de fidels escampats per Europa, els Estats Units d'Amèrica i Mèxic.

mazdeisme *n m*

ZOROASTRISME. Religió de l'antiga Pèrsia, actual Iran, reformada per Zoroastre.

Nota: El mazdeisme anterior a la reforma de Zoroastre és difícil de desxifrar. Al costat d'elements originals, presenta trets comuns amb l'Índia de l'època dels Veda, com ara el sacrifici d'animals, l'esperit dels quals s'uneix amb l'entitat divina anomenada Geush Urvan ('l'Ànima del toro'), i l'ús de la beguda haoma, de propietats al·lucinògenes. Els éssers divins pertanyien a dues classes: els ahures ('senyors') i els daeves ('déus'), totes dues positives. El mazdeisme corresponia a una societat dominada per l'aristocràcia guerrera i les seves confraries iniciàtiques duïen a terme pràctiques violentes

que culminaven en l'estat de "furor". Els sacrificis d'animals, com ara el bou, i el consum de haoma eren al centre del culte.

mazdeista *adj*

ZOROASTRISME. Relatiu o pertanyent al mazdeisme.

mazdeista *n m, f*

ZOROASTRISME. Seguidor del mazdeisme.

Meca

ISLAM. Ciutat de l'Àràbia Saudita on va néixer l'islam.

Nota: Des del segle iv aC fins a l'època de Muhàmmad (segle vi dC), la Meca era un gran centre comercial que unia l'oceà Índic amb la Mediterrània, per on passaven les caravanes. Muhàmmad hi va néixer en una família de comerciants i molt a prop d'allà va tenir les seves primeres revelacions. La religió practicada a la Meca era un politeisme de divinitats paganes (materialitzades en pedres, com la pedra negra incrustada a la Ka'ba) i el monoteisme que proposava Muhàmmad posava en perill l'equilibri religiós, social i econòmic de la ciutat. Havent fugit a Medina, Muhàmmad va tornar a la Meca el 630 amb els seus seguidors per destruir els ídols de la Ka'ba i el 632 hi va fer el primer pelegrinatge islàmic. En els segles següents, la Meca va esdevenir una ciutat de segona comparada amb Medina (on hi ha la tomba del profeta Muhàmmad), amb Damasc (capital dels omeies) i amb Bagdad (capital dels abbàssides). El 1924, els wahhabites van prendre possessió dels llocs sants de la Meca, que és actualment el punt de convergència de la fe islàmi-

ca: d'una banda, els musulmans de tot el món se situen mirant a la Meca en el moment de la pregària i, de l'altra, la ciutat atrau cada any dos milions de pelegrins durant el mes sagrat del pelegrinatge.

Medina

ISLAM. Ciutat de l'Àràbia Saudita on es va refugiar Muhàmmad en fugir de la Meca.

Nota: L'any 622, Muhàmmad va emigrar amb els seus companys 400 km al nord de la Meca, a Yatrib, ciutat controlada per tres tribus jueves i dues d'àrabs, que el van acollir. La ciutat va agafar el nom de Medina ('la ciutat del profeta') i allí fou on Muhàmmad va establir les bases d'un estat islàmic. Tanmateix, la conversió a l'islam dels jueus de Medina no va ser tan fàcil com Muhàmmad pensava, i va comportar enfrontaments i assassinats. Aquest conflicte també va suposar un canvi religiós important: l'alquibla, originàriament orientada cap a Jerusalem, va ser girada cap a la Ka'ba de la Meca. Després dels tres primers califes, Medina va perdre importància: Alí, el quart califa, va establir la seva capital a Kufa, a l'Iraq, i més endavant els omeies van triar Damasc. Ocupada pels otomans, Medina va ser annexionada el 1924 pels wahhabites. El pelegrinatge a Medina no forma part oficialment del pelegrinatge a la Meca, però la majoria dels pelegrins hi van al final del pelegrinatge per pregar sobre la tomba del profeta Muhàmmad. Els tres primers califes també són enterrats a Medina.

meditació *n f*

BUDISME; CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ.

Pràctica o conjunt de pràctiques orientades a modificar l'estat de consciència, de manera que es pugui arribar a una experiència d'il·luminació.

Nota: Entre les característiques principals de la meditació hi ha la calma mental i la concentració. És la pràctica central del budisme, encara que també es troba en altres religions. Segons les escoles, s'utilitzen preferentment diferents tècniques i ajudes.

Meditació Transcendental

NOVES RELIGIONS. Comunitat fundada el 1958 pel guru Maharishi Mahesh Iogui, a Madràs, l'Índia.

Nota: Anomenat al principi "Moviment mundial per la regeneració espiritual de la Humanitat", el grup Meditació Transcendental promou un mètode de maduració interior de la persona d'inspiració hindú però compatible amb qualsevol sistema filosòfic o religiós. Els fidels han de repetir cada dia un mantra determinat durant quinze o vint minuts i així aconseguir una plenitud personal i estats de consciència superiors que corresponen a diversos graus (consciència transcendental, còsmica i divina). Accepten una sèrie d'obligacions ètiques, com ara la prohibició de begudes alcohòliques i de drogues, moralitat, etc. Més de cinc milions de persones han après aquesta tècnica psico-espiritual arreu del món (140 països, entre els quals hi ha l'Estat espanyol i, dins d'aquest, Catalunya). El centre mundial de la Meditació Transcendental es troba teòricament a Rishikesh, però de fet és a Suïssa.

meguil·là *n f*

sin. **rotlle** *n m*

JUDAISME. Volum, per la forma que tenien els llibres antics, compost d'unes quantes peces de paper, cosides una a continuació de l'altra, de manera que, un cop fixats els seus dos extrems a sengles pals o cilindres, poguessin enrotllar-s'hi.

Nota: Cinc són les meguil·lot o volums que es llegeixen a la sinagoga al llarg de l'any litúrgic (Càntic, Rut, Lamentacions, Cohèlet o Eclesiastès i Ester).

El plural de *meguil·là* és *meguil·lot*.

melquita *n m, f*

CRISTIANISME ORTODOX. Membre de les comunitats del Pròxim Orient i d'Egipte que van acceptar el concili de Calcedònia.

Nota: La denominació *melquita*, que significa 'imperialista' (del siríac *malko*, 'rei'), els va ser aplicada pels qui no acceptaven el concili, en tant que aquest era convocat per l'emperador. Els melquites van adoptar el ritu bizantí. Actualment, aquest nom només s'aplica als catòlics de ritu bizantí del Pròxim Orient.

melquita *adj*

CRISTIANISME ORTODOX. Relatiu o pertanyent als melquites.

mennonita *n m, f*

ESGLÉSIES LLIURES. Membre d'una comunitat protestant molt austera fundada al segle XVI, que va ser pionera de l'objecció de consciència.

Nota: El nom dels mennonites prové del sacerdot catòlic convertit Menno Simons (1492-1559), que donà una nova empena a l'anabaptisme. Els seus seguidors, les característiques dels quals són l'ascetisme

i el pacifisme, foren perseguits amb molta crueltat per tot Europa. Actualment són 1,5 milions de membres.

menorà *n f*

JUDAISME. Canelobre de set braços, antic símbol del judaisme i símbol oficial de l'Estat modern d'Israel.

Nota: A la Bíblia, la menorà formava part dels escrits del tabernacle al desert, i posteriorment del Temple de Jerusalem. En moltes sinagogues el nombre de braços és distint de set, per evitar així que el canelobre imiti exactament el que hi havia al Temple. El canelobre de la festa de la Dedicació té nou braços.

menorà de la festa de la Dedicació *n f*
sin. **menorà de la Hanukkà** *n f*

JUDAISME. Canelobre de nou braços que s'encén durant els vuit dies de la festa de la Dedicació.

Nota: El novè braç de la menorà de la festa de la Dedicació conté la bugia per a encendre els altres braços.

La menorà de la festa de la Dedicació s'anomena, en hebreu, *hanukkiyà* (en plural, *hanukkiyot*).

menorà de la Hanukkà *n f*
sin. **menorà de la festa de la Dedicació** *n f***mercedari | mercedària** *n m, f*

CATOLICISME. Religiós de l'orde de la Mercè, fundat a Barcelona al segle XIII amb la finalitat de rescatar captius.

Nota: Actualment els mercedaris es dediquen sobretot a l'atenció de persones que són a la presó, i també a les missions i a l'ensenyament.

mesquita *n f*

ISLAM. Lloc on els fidels musulmans es

reuneixen per fer les seves pregàries.

Nota: A Medina, el profeta Muhàmmad va fundar una mesquita molt senzilla per a les pregàries rituals, en particular la del divendres. Des del segle VII coexisteixen dos tipus de mesquites: l'oratori privat i la gran mesquita (gami) d'un lloc, que reuneix la comunitat sencera per a la pregària dels divendres. La mesquita no té només una funció religiosa, sinó també social i psicològica (és un lloc de trobada), cultural (consta d'una biblioteca i s'hi imparteixen cursos de cultura àrab i de reforçament escolar) i política (hi té lloc el sermó polititzat del divendres en alguns països àrabs), i també serveix com a associació caritativa (s'hi fan col·lectes de diners per als més pobres). Els diversos elements o parts de la mesquita són els següents: el minaret, el mida (lloc on els fidels fan les ablucions), el lloc de pregària dels homes i el lloc per a les dones, el mínbar (des d'on l'imam pronuncia el sermó del divendres) i el mihrab (que indica la direcció de la Meca, cap a la qual els fidels han de pregar).

La mesquita s'anomena, en àrab, *màsgid* (en plural, *masagid*).

messianisme *n m*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Creença en la salvació o l'alliberament col·lectiu a càrrec d'un salvador fort i poderós que deslliuri els homes dels mals que pateixen.

Nota: Originàriament el messianisme s'aplicava a un corrent històric del poble d'Israel, sorgit arran de les promeses dels profetes que anunciaven un nou ordre en el món com a fruit de la vinguda del

Messies i caracteritzat per l'esperança popular en la instauració d'aquest nou ordre. El terme *messianisme* també pot tenir un sentit polític i social; així, han estat interpretats com a Messies de signe religiós, polític i social diversos personatges apareguts en circumstàncies crítiques al llarg de la història.

messies *n m*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Salvador enviat per Déu.

Nota: En sentit absolut, dins el cristianisme, Jesucrist és el Messies. Per extensió, també s'anomena *messies* un personatge providencial que ha de posar fi a una situació difícil i angoixosa, especialment de l'ordre social.

messies *n m*

JUDAISME. Descendent de David que ha de venir a alliberar el poble jueu i a instaurar un nou ordre de justícia i de felicitat universals.

Nota: La denominació *messies*, d'origen hebreu, fa referència a un personatge que era instituït en les seves funcions per mitjà del ritu de la unció santa amb oli (el rei i els sacerdots). Després de la conquesta estrangera d'Israel —i de la destrucció de Jerusalem com a centre religiós i capital del país— els profetes hebreus desenvolupen l'expectativa de la restauració del poble d'Israel en la seva terra, la tornada dels exiliats forçosos i la recuperació de la vida religiosa i política independent tal com ho va ser durant els segles que van viure sota els reis de la dinastia del rei David. L'ungit, per tant, és aquell que restaurarà aquesta independència d'Israel, governarà amb rectitud segons

la Torà i mantindrà en el seu regnat la pau entre els pobles de la zona. El judaisme contemporani contempla això com un ideal al qual s'arribarà sense necessitat de concretar-se en una figura de rei, figura més apropiada com a arquetipus que com a expectativa de futur.

messies *n m*

CRISTIANISME. Jesucrist, considerat pels cristians com a acompliment de la promesa i esperança d'instaurar un nou ordre de justícia i de felicitat universals.

metempsicosi *n f*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Traspàs de l'ànima humana, en separar-se del cos arran de la mort, al cos d'un altre ésser, ja sigui una persona, un animal o un vegetal.

Nota: Cal no confondre la metempsicosi amb la palingenèsia i la reencarnació, encara que aquestes denominacions sovint s'utilitzin indistintament. A diferència de la metempsicosi, la reencarnació i la palingenèsia fan referència al pas de l'ànima a un altre cos o a un nou renaixement.

metodisme *n m*

PROTESTANTISME. Dissidència de l'Església anglicana, fundada per John Wesley.

Nota: El metodisme no és una dissidència doctrinal sinó d'actitud: cal viure una vida piadosa de manera "metòdica" i promoure la "religió del cor". John Wesley (1703-1791) es va oposar a la predestinació calvinista i va afirmar que la salvació era accessible per a tothom per la fe. A més, va insistir en la necessitat de conversió, de donar testimoni a través

de les obres (santificació) i de dirigir la vida de manera metòdica. Per altra banda, tant John Wesley com el seu germà Charles respectaven una regla monàstica i el qualificatiu de *metodistes* emfatitzava així un tret que marcava l'espiritualitat de la nova Església: precisament el seu caràcter metòdic. Pel que fa a l'estructura eclesial, el metodisme és presbiterià per la importància que dona al grup de base, però és també molt episcopalità pel que fa al funcionament de l'autoritat en l'Església (J. Wesley pertanyia a la tendència High Church de l'anglicanisme).

metodista *adj*

PROTESTANTISME. Relatiu o pertanyent al metodisme.

metodista *n m, f*

PROTESTANTISME. Seguidor del metodisme.

metropolita *n f*

CRISTIANISME ORTODOX. Càrrec de metropolita.

metropolita *n f*

CRISTIANISME ORTODOX. Territori sota la jurisdicció d'un metropolita.

metropolita *n m*

CRISTIANISME. Bisbe de la seu principal d'una província, amb una jurisdicció semblant a la de l'arquebisbe d'Occident, en les esglésies orientals. Nota: En l'ortodòxia eslava, el metropolita està per damunt de l'arquebisbe, mentre que en la grega és el cap d'una diòcesi i el títol d'arquebisbe el té el cap de l'Església, com és el cas de Grècia o de Xipre.

mezuzà *n f*

JUDAISME. Capseta que conté un per-

gamí amb passatges de la Torà i que es col·loca al muntant dret de les entrades de la casa i de les habitacions.

micvé *n m*

JUDAISME. Bany públic destinat a la pràctica de les ablucions en el judaisme.

midraix *n m*

JUDAISME. Mètode d'interpretació de la Torà i dels textos bíblics, de caràcter preferentment homilètic i agàdic, desenvolupat per la tradició rabínica. Nota: Els autors jueus moderns utilitzen aquesta denominació, *midraixos*, per a referir-se als textos agàdics en oposició al Talmud. Així mateix, la forma *midraix* s'aplica al resultat produït per aquest mètode d'interpretació.

mihrab [ar] *n m*

ISLAM. Nínxol situat al mig d'una alquibla.

Nota: El mihrab és un baix relleu que es troba a la sala de pregàries de la mesquita i assenyala l'alquibla. Va aparèixer a les mesquites al principi del segle VIII i es va convertir en el centre de la mesquita i en el seu element arquitectònic més decorat.

mil·lenarisme *n m*

sin. **quiliasme** *n m*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Creença difosa entre els cristians dels primers segles, fundada en la interpretació d'un passatge de l'Apocalipsi, segons la qual hi haurà un regne de pau d'una durada de mil anys que Jesucrist portarà sobre la Terra abans del judici final.

Nota: El mil·lenarisme està relacionat amb les creences escatològiques jueves i cristianes. En el judaisme, alguns rabins

van ensenyar que el messies havia de regnar durant mil anys. En el cristianisme, el mil·lenarisme va adoptar la forma de creença en un regnat terrenal de Jesucrist, una mena d'edat d'or, que havia de durar mil anys abans de la fi del món i al qual seguiria el judici final. Amb la Reforma la idea va ser revifada per algunes sectes protestants i des d'aleshores ha tingut reaparicions esporàdiques en diversos llocs. El moviment mil·lenarista és recurrent en la història del cristianisme, sovint agreujat per situacions de catàstrofe com ara la fam, les guerres, la inseguretat, etc.

La denominació *quiliisme* prové del grec *khiloi*, 'mil'.

minaret *n m*

ISLAM. Torre de les mesquites, des d'on el muezzí efectua l'adhan.

Nota: L'adhan es fa només als països islàmics perquè a Europa, si no hi ha un minaret, es fa dins de l'oratori per no molestar els veïns. S'ignora l'origen del minaret, però probablement s'inspira en les torres de les esglésies de Síria. El minaret també s'ha utilitzat de vegades com a torre de guaita i de senyal en cas d'atacs.

mínbar *n m*

ISLAM. Trona adossada a una alquibla, prop del mihrab.

Nota: L'imam pronuncia el sermó del divendres des del mínbar. Aquest costum de parlar des d'un lloc alçat ve de Muhàmmad i és a l'època omeia que el mínbar va esdevenir un veritable púlpit. Està ricament decorat en memòria del temps en què era el lloc del califa. El mínbar de la mesquita d'al-Aqsa de Jerusalem

és particularment famós. El sermó del divendres des del mínbar té rellevància política en alguns països islàmics.

Minhaj-ul-Quran

ISLAM. Moviment religiós i sociocultural, fundat el 1980 al Pakistan pel líder polític i religiós Mohammad Tahir-ul-Qadri, que predica un islam obert i pacífic, a favor de l'harmonia entre les religions, i incorpora la influència sufí.

Nota: El moviment Minhaj-ul-Quran insisteix en l'educació, la formació de bons ciutadans, l'activitat comercial i la investigació científica (tot i negar la teoria de l'evolució). El moviment s'ha estès per un centenar de països a través de la seva vinculació amb diverses organitzacions caritatives. Té una activitat social i solidària important que desenvolupa mitjançant una fundació, la qual concep i gestiona projectes en els àmbits educatiu, social i espiritual. Minhaj-ul-Quran Internacional té, des del 2011, un estatut consultiu especial al Consell Econòmic i Social de l'ONU. La representació d'aquest moviment a Catalunya la té el Centre Islàmic Camí de la Pau, el qual des del 1996 disposa de diversos oratoris a Barcelona i a Badalona. Fortament estructurat, manté estretes relacions amb la seu central del Pakistan, com ho atesten les visites regulars dels líders i mestres espirituals de la comunitat. Als centres de Camí de la Pau, s'hi ofereix un espai de referència religiosa, idiomàtica i cultural, i es treballa sovint en col·laboració amb el teixit associatiu dels barris on estan ubicats per ajudar a la integració dels

seus membres, que són principalment d'origen pakistanès.

ministeri *n m*

CRISTIANISME. Ofici d'una persona dedicada al servei de la comunitat cristiana, amb funcions litúrgiques, pastorals o d'administració.

Nota: En l'organització de l'Església catòlica i de l'Església ortodoxa, el ministeri correspon en gran mesura al clergat i es concreta en diferents graus (diaca, prevere, bisbe) que es confereixen amb l'ordenació. Tanmateix, algunes de les seves funcions les poden exercir també els laics. En les esglésies reformades s'exerceix segons diversos graus (episcopat, presbiterat, pastorat i diaconat) i també s'entén com a ministeri el servei que presta qualsevol persona laica compromesa i dedicada a Déu o a la comunitat. El protestantisme, tot i que qüestiona la distinció entre clergues i laics, no ha pogut alliberar-se d'una nova forma de ministeri clerical; l'autoritat, però, no li ve d'un estat especial, sinó de la paraula que anuncia. El ministeri pastoral té un valor funcional: està al servei de la Paraula i dels sacraments. No és constitutiu de l'Església però sí que és necessari.

minyan *n m*

JUDAISME. Quòrum mínim de deu persones jueves, deu homes jueus en l'ortodòxia, imprescindible per a fer la pregària col·lectiva.

Nota: La denominació *minyan* significa 'nombre'.

Mirag *n m*

ISLAM. Festa que commemora l'ascensió de Muhàmmad al cel.

Nota: Després d'un viatge nocturn (isrà) de la Meca a Jerusalem, el profeta Muhàmmad va pujar des del cim del Temple de Jerusalem fins al tron de Déu. Aquest esdeveniment, amb prou feines suggerit a l'Alcorà, va ser explicat per diverses tradicions que els sufis i la pietat popular van guarnir amb molts detalls. La creença popular va mantenir la distinció entre isrà i mirag i els va atribuir dues dates diferents. En canvi, els sufis van considerar que els dos esdeveniments eren un símbol de la pujada de l'ànima cap a Déu.

misbaha *n m*

sin. **subha ; tasbih**

ISLAM. Collaret de comptes, similar al rosari cristià.

Nota: El misbaha normalment s'utilitza per a fer *dhikr* o *wird* (repetició d'oracions), tot i que de vegades se'n fa ús un cop acabada la pregària islàmica. Acostuma a tenir 99 comptes, pels 99 noms de Déu (Asma Ul-Lahi al-Husna). En ocasions té 33 comptes, en lloc de 99, i el creient els passa tres vegades.

missa *n f*

CATOLICISME. Celebració de l'eucaristia, que inclou diverses pregàries, lectures i benediccions.

Nota: El nucli de la missa és la consagració del pa i el vi. Hi ha parts de la missa que són fixes i d'altres que s'adapten a cada festivitat o circumstància (per exemple, casaments o misses de difunts). Una de les obligacions dels fidels és anar a missa els diumenges i en altres festes importants.

missal *n m*

CATOLICISME. Llibre en el qual hi ha escrits els textos de la missa, emprat pels fidels o pel sacerdot.

missió *n f*

CRISTIANISME. Enviament de sacerdots i altres missioners a noves terres per a propagar-hi la fe cristiana.

Missió de la Llum Divina

NOVES RELIGIONS. Comunitat fundada a l'Índia el 1930 pel guru Mahaharaj-Ji.

Nota: La Missió de la Llum Divina, inicialment anomenada Impuls Vital, ha estat dirigida pel fill petit de Mahaharaj-Ji, Prempal Singh Rawt, des de l'any 1966, quan va morir el fundador. Els fidels viuen en asrams, practiquen meditació i tenen un règim de vida estricta (abstinència de carn, alcohol, tabac, activitats sexuals, etc.). S'ha criticat la riquesa del mestre del moviment, que contrasta amb la vida austera dels seus fidels. Es calcula que els adeptes d'aquest moviment són més de set milions.

missioner | missionera *n m, f*

CRISTIANISME. Persona que propaga la fe cristiana entre els no cristians.

Nota: Actualment, la tasca dels missioners, que sovint es duu a terme als països més pobres i entre les classes socials més baixes, té també una dimensió humanitària important, ja que molts missioners treballen en camps com l'educació, la sanitat o la millora de les condicions de vida.

mistagògia *n f*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Iniciació en els misteris, que consisteix en una explicació dels ritus sagrats i del seu contingut doctrinal.

misteri *n m*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Realitat que impulsa la persona a sortir d'ella mateixa.

Nota: El misteri, doncs, està relacionat amb l'acte religiós com a tal i no s'ha de concebre com una forma negativa del coneixement humà natural, com tot allò que l'ésser humà no pot explicar-se o que no és comprensible per a l'enteniment humà (l'incomprensible). Els ensenyaments de les diferents tradicions religioses sobre el misteri (mistagògia) mostren la infinitud inabastable del misteri.

misteri d'iniciació *n m*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Cerimònia secreta de les religions místiques destinada a la iniciació, per la qual els iniciats assoleixen la salvació.

Nota: Els misteris d'iniciació consisteixen en accions simbòliques —ritus— que imiten els fets d'éssers superiors, herois o divinitats (amb freqüència la passió, la mort i el retorn a la vida), que garanteixen als iniciats que les realitzen l'obtenció de la salvació mitjançant el pas per la mort o una prova iniciàtica semblant.

místic | mística *n m, f*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Persona molt espiritual o religiosa, que té un coneixement intuïtiu de la divinitat i que normalment escriu sobre aquesta qüestió.

místic -a *adj*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Relatiu o pertanyent a la mística.

mística *n f*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Percepció directa de l'ésser etern concebut en

termes personals o com a estat de consciència.

Nota: A l'experiència mística s'hi pot arribar per diferents pràctiques, com ara el ioga, l'autohipnosi, la dansa o les drogues; però altres formes de mística recorren normalment a certs mètodes de meditació i contemplació, conforme a les diverses etapes de la vida mística. La mística moltes vegades ha estat vista amb recel per les autoritats, ja que els místics pretenen haver arribat a unes experiències religioses independents dels mitjans oficials per a comunicar la gràcia, i les seves idees no sempre estan d'acord amb l'ortodòxia. A més, com es tracta d'una sèrie d'experiències subjectives, resulta difícil de valorar. Amb tot, la mística és una realitat religiosa que afecta molts individus, més enllà de la tradició concreta a la qual pertanyen. De fet, dins la mística s'hi inclouen una àmplia gamma d'experiències que van des de les del xaman fins a les de santa Teresa d'Àvila (1515-1582) o les del místic musulmà Husayn Mansur Hallaj (ca. 858-922).

mite *n m*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Relat tradicional que narra l'actuació memorable i exemplar d'uns personatges extraordinaris, déus o éssers sobrehumans, en un temps prestigiós i llunyà.

Nota: El mite pot contenir elements simbòlics, però es caracteritza per presentar una història i sovint serveix per a explicar l'origen i les característiques d'una cultura. Aquest relat ve en general d'un temps remot i és acceptat i transmès de genera-

ció en generació, tot i que també hi ha mites contemporanis. Els mites formen part de la memòria col·lectiva d'una societat i tenen una funció de cohesió social. A més a més, en les narracions mítiques de les cultures tradicionals, els mites són legitimadors, ja que justifiquen l'existència d'algun element de la natura o de la humanitat.

mitologia *n f*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Conjunt dels mites que són propis d'una determinada civilització.

mitologia *n f*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Ciència de l'estudi i l'explicació dels mites.

mitra *n f*

CRISTIANISME. Capell propi dels bisbes.

Nota: A Occident, la mitra és rígida i consta de dues punxes, una a davant i l'altra a darrere. A Orient, en canvi, té forma semiesfèrica, amb una creu al cim.

mitsvà *n f*

JUDAISME. Precepte propi de la tradició jueva.

Nota: La mitsvà indica una obligació, un deure i una bona acció. En total n'hi ha 613.

El plural de *mitsvà* és *mitsvot*.

mixkan *n m*

veg. **tabernacle** *n m*

Mixnà *n f*

JUDAISME. Codi rabínic de normes legals jueves, redactat al segle II dC.

Nota: La Mixnà és un compendi de la llei oral jueva, és a dir, de les tradicions no recollides a l'Escriptura. El terme és quasi equivalent a *halacà*. Un cop fou

posat per escrit, aquest ensenyament entrà, més tard, a formar part del Talmud. A la Mixnà les lleis estan ordenades sota sis capítols on es troben els tractats de diferents matèries.

Mohammed

ISLAM. Variant de Muhàmmad, estesa especialment per influència francesa.

Nota: Molts musulmans reben el nom de Mohammed en honor al profeta Muhàmmad.

mohel *n m*

JUDAISME. Persona encarregada de fer la circumcisió.

Nota: El plural de *mohel* és *mohalim*.

moksa *n m*

HINDUISME. Alliberament definitiu de tots els condicionaments del món i, per tant, del karma i el samsara, per unió amb la divinitat o coneixement de la realitat última.

Nota: El moksa és el més alt dels quatre fins de la vida humana (els altres són riquesa, plaer i deure). Per a una vocació espiritual, però, el moksa és l'únic fi de l'existència.

molí de pregària *n m*

BUDISME. Instrument característic del budisme tibetà, que consisteix en un cilindre travessat per un eix a l'interior del qual hi ha tires de roba o de paper amb mantres escrits.

Nota: Els devots fan girar el molí de pregària, sovint mentre reciten els mantres que hi ha escrits.

monàstic -a *adj*

CRISTIANISME. Relatiu o pertanyent als monjos o als monestirs.

Nota: L'adjectiu *monàstic -a* també s'apli-

ca als ordes religiosos que han adoptat aquesta forma de vida.

mondo *n m*

BUDISME. Diàleg doctrinal entre mestres o bé entre mestre i deixeble, especialment en el budisme zen.

Nota: En el mondo es formulen preguntes que es responen de forma no lògica, amb la finalitat de suscitar en l'interlocutor una reacció que no provingui de la raó, sinó del cor.

monestir *n m*

CRISTIANISME. Lloc on viu una comunitat de monjos o monges d'acord amb la seva regla.

Nota: Els monestirs solen ser edificis aïllats, amb una distribució específica, per a afavorir una vida de pregària i reflexió.

monjo | monja *n m, f*

CRISTIANISME. Persona que adopta una vida religiosa en comunitat, separada de la resta de la societat.

Nota: En les tradicions en què existeixen, els monjos solen formar part d'un orde religiosos.

monjo | monja *n m, f*

BUDISME. Persona que s'allunya de la societat per dedicar-se a les pràctiques religioses, generalment a l'interior d'una comunitat, amb la finalitat d'assolir la il·luminació espiritual.

Nota: Les activitats dels monjos solen incloure també l'ensenyament de la doctrina budista i la celebració de rituals.

monofisisme *n m*

CRISTIANISME ORTODOX. Doctrina teològica que sosté que Jesucrist no té dues naturaleses, la divina i la humana, sinó només una, la divina.

Nota: El monofisisme va sorgir de l'escola alexandrina i es va propagar també per Síria. Va ser condemnat pel concili de Calcedònia. Tradicionalment s'ha qualificat de monofisites les esglésies ortodoxes orientals, qualificatiu que ja no correspon a la realitat.

monofisita *adj*

CRISTIANISME. Relatiu o pertanyent al monofisisme.

monofisita *n m, f*

CRISTIANISME. Seguidor del monofisisme.

monoteisme *n m*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Creença en un sol Déu, el qual conté tots els atributs i les característiques de la divinitat, diferent del món i de la creació.

Nota: El monoteisme s'oposa al politeisme (creença en diversos déus) o al panteisme (que identifica Déu amb l'univers). El monoteisme respon a la creença que les religions abrahàmiques —judaisme, cristianisme, islam— tenen de Déu.

monsenyor *n m*

CATOLICISME. Títol que reben determinats càrrecs eclesiàstics, com ara els bisbes.

mont Athos *n m*

sin. compl. **Athos** *n m*

CRISTIANISME ORTODOX. Muntanya de la península Calcídica, a Grècia, exclusivament poblada per monjos, distribuïts en vint grans monestirs i una sèrie de dependències i de cel·les d'ermitans.

Nota: El mont Athos (2.033 m) rep el nom de "Santa Muntanya". Dins de Grècia, l'Athos gaudeix d'un règim es-

pecial, amb un representant del govern grec. Els monestirs depenen directament del patriarca de Constantinoble. La majoria són grecs, però també n'hi ha un de rus i un de serbi. L'Athos és un dels símbols de tota l'ortodòxia.

Moon, Sun Myung

NOVES RELIGIONS. Fundador de l'Associació per a la Unificació del Cristianisme Mundial.

Nota: Sun Myung Moon, d'origen coreà, es considera l'enviat de Déu a la Terra que ha vingut a completar l'obra inacabada d'Abraham i de Jesucrist, és a dir, reparar el pecat original i salvar el món de Satanàs. La seva doctrina té la Bíblia com a base, però manlleva conceptes del budisme, del confucianisme i de l'ocultisme. Tot i que l'Associació de Moon organitza xerrades sobre la pau i la justícia social, s'han denunciat el caràcter antisemita del seu pensament, les pràctiques abusives de l'organització, el fet que estigui introduïda en els àmbits més diversos (comerç, indústria, armament, mitjans de comunicació, etc.), la celebració de casaments multitudinaris (a través del grup mediàtic de Moon), l'estructura piramidal del moviment, etc. Expulsat de diversos països, Moon es va exiliar a l'Amèrica del Sud. L'organització, que té uns tres milions d'adeptes, està escampada per tot el món, sobretot a Corea del Sud, als Estats Units d'Amèrica i al Japó. Està legalitzada a Espanya des de l'any 2001.

morabit *n m*

sin. compl. **marabut** *n m*

ISLAM. Membre d'una comunitat reli-

giosomilitar del Magrib que vivia en un monestir fortalesa.

Nota: Per extensió, la denominació *morabit* també s'aplica a l'home piadós musulmà. El morabit és una figura envoltada de misticisme, de creences preislàmiques i de superstició. Segons l'opinió popular, el morabit té un poder d'intercessió i això li permet d'obtenir la benedicció divina (baraca). Al nord i a l'oest de l'Àfrica és una figura important de l'islam, ja que en alguns indrets, per exemple al Marroc, la tomba d'un morabit és un lloc de pelegrinatge i objecte de fervor religiós.

La denominació *morabit* significa, en àrab, 'el que viu en un monestir fortificat'.

moral laica *n f*

TERMES SECULARS. Conjunt de comportaments derivats de l'ètica i de l'humanisme laics.

Nota: La moral laica és una tendència filosòfica molt desenvolupada a França i sobretot a Bèlgica, on existeix una assignatura de moral laica a les escoles públiques com a alternativa als cursos de les religions reconegudes. El símbol de la moral laica és la torxa vermella envoltada de sis figures negres que s'agafen la mà (per representar, respectivament, la flama de l'esperit crític i la solidaritat humana).

moravià | moraviana *n m, f*

PROTESTANTISME. Membre de la branca pietista dels germans bohemis.

mormó | mormona *n m, f*

ESGLÉSIES LLIURES; NOVES RELIGIONS. Membre de l'Església de Jesucrist dels Sants dels Darrers Dies.

mossèn *n m*

CATOLICISME. Tractament que es dona als sacerdots, especialment als seculars.

moviment carismàtic *n m*

ESGLÉSIES LLIURES; PROTESTANTISME. Corrent espiritual nascut a Amèrica en el si de les esglésies protestants a principis del segle xx.

Nota: El moviment carismàtic insisteix en la recerca dels carismes o dons de l'Esperit Sant, com en les comunitats cristianes primitives, i cap al 1966 sorgeix també en l'Església catòlica. A partir d'aquest moment, el moviment carismàtic suscita nombroses agrupacions, algunes d'interconfessionals i internacionals. La renovació carismàtica es caracteritza per l'oració profunda, personal i comunitària; la contemplació i l'èmfasi de la lloança a Déu; el desig de lliurar-se a Crist; una disponibilitat per a rebre la crida de l'Esperit Sant; lectures bíbliques; comunicació fraternal; emocionalisme comunitari, i creença en les curacions miraculoses i en la glossolàlia.

Moviment dels Focolars

CATOLICISME. Moviment ecumènic fundat el 1943 per Chiara Lubich i estès arreu d'Europa, que té com a objectius la renovació espiritual, la pau i la unitat de societats i confessions.

Nota: El Moviment dels Focolars és un moviment d'origen catòlic obert a homes i dones, tant religiosos com laics. Ha estat reconegut per diverses esglésies i mostra un compromís seriós en favor del diàleg interreligiós.

mudra *n m*

BUDISME; HINDUISME. Gest simbòlic realitzat amb les mans, que es fa servir en diverses formes d'adoració, en els rituals i en la meditació del tantra.

Nota: Els mudres són mitjans auxiliars per a la concentració de la ment en el món diví, comparables a l'acció d'agenollar-se i unir les mans per a l'oració cristiana. En les imatges dels budes, els mudres representen actituds (com ara ensenyar o protegir), atributs o aspectes de la doctrina budista.

La denominació *mudra* també es documenta amb el plural invariable: *els mudra*.

muetzí *n m*

ISLAM. Musulmà que fa la crida a l'oració.

Nota: El muetzí s'encarrega de fer la crida a les cinc pregàries quotidianes o a la pregària del divendres. Actualment, és a vegades substituït per altaveus, o per la ràdio o la televisió. Però la fórmula de la crida a la pregària, que es fa en àrab, sempre és la mateixa i consta de set fórmules. En les grans mesquites dels països islàmics, el muetzí proclama la seva crida des de dalt del minaret; en les mesquites petites, el muetzí es posa al costat de l'edifici; a Indonèsia, les crides a la pregària són anunciades per cops de gong, una pràctica d'origen budista; a Europa, si no hi ha un minaret, es fa dins de l'oratori, per no molestar els veïns.

El muetzí s'anomena en àrab *muadhin*, que significa 'el que recita l'adhan'.

muftí *n m*

ISLAM. Jurisconsult que s'ocupa de donar assessorament jurídic a petició

d'un jutge o d'un particular, d'acord amb les creences musulmanes.

Nota: La funció del muftí és resoldre els problemes de dret civil en temes de casament, naixement, enterrament, dejuni, etc. El musulmà té l'obligació de passar pel muftí per trobar la via i perquè els seus actes corresponguin a l'Alcorà i a la tradició. El muftí interpreta les lleis alcoràniques però no jutja.

Muhàmmad

sin. compl. **Mahoma**

ISLAM. Fundador i últim profeta de l'islam.

Nota: Muhàmmad va néixer a la Meca cap al 570 i formava part de la tribu dels quraixites, la més influent de la ciutat. Era orfe i va ser educat per un oncle. Provenient d'una família de comerciants, acompanyava les caravanes que anaven cap a Síria, fet que li va permetre conèixer tribus àrabs convertides al judaisme i al cristianisme. A l'edat de quaranta anys, es va retirar en una cova a prop de la Meca, on se li va aparèixer l'arcàngel Gabriel i li va demanar de recitar la paraula de Déu. Muhàmmad (nom preferit al de Mahoma per la comunitat musulmana) va entendre que havia estat designat per ser el profeta d'una veritat: només hi ha un Déu, la vida futura és una certesa i el creient està salvat. Aquestes revelacions, que van ser posades per escrit sota el tercer califa, Utman, constitueixen l'Alcorà. A causa de l'hostilitat dels seus conciutadans, Muhàmmad va ser obligat a deixar la Meca el 622 i emigrar a Medina, on va establir les bases teològiques de l'islam: la creença en

un Déu únic, els àngels, els profetes, la resurrecció dels morts i els cinc pilars de l'islam. A Medina, va crear una teocràcia on tothom havia de viure segons les regles de l'islam. Muhàmmad, que era alhora fundador d'una religió, legislador, cap d'Estat i cap militar, va caminar cap a la Meca el 630 amb els seus seguidors armats, va fer destruir tots els ídols de la Ka'ba i va obligar els habitants a convertir-se a l'islam. El 632, Muhàmmad va fer un últim pelegrinatge a la Meca, ciutat que a partir d'aquell moment va passar a ser el centre de l'islam, i va morir uns mesos després.

La forma *Mahoma* és una deformació de la pronúncia original de Muhàmmad, i és la forma amb què és conegut en diverses llengües europees des de l'edat mitjana. Encara que en algun moment històric aquesta denominació ha tingut una connotació negativa, actualment no la té i es pot utilitzar amb normalitat.

Mul Mantra *n m*

SIKHISME. Poema teològic sikh compost pel primer guru, Nanak.

Nota: Juntament amb el Japji, es considera que el Mul Mantra és la composició més antiga de Nanak, i tots dos van ple-gats al començament del text sagrat sikh, el Sri Guru Granth Sahib o Adi-granth. El Mul Mantra conté el nucli de la teologia sikh: afirma que Déu és un vertader, és creador i sostenidor de totes les coses i és a l'interior de tot; Déu està més enllà del temps però es manifesta a través de la gràcia del guru. A diferència dels mantres hindús, el Mul Mantra no és secret sinó que és obert a tothom i s'ensenya i s'in-

terpreta formalment en la iniciació sikh. La seva importància queda subratllada pel fet que apareix, de forma abreujada, al començament de cada secció del llibre sagrat Adi-granth.

mul-là *n m*

ISLAM. Persona que professa estudis de teologia islàmica.

Nota: El mul-là és un home de religió. En el xiisme, es tracta d'un sacerdot menys amunt en la jerarquia que l'aiatol-là i que no pot legislar en l'àmbit religiós. S'ocupa de l'educació religiosa i presideix la pregària, els casaments i els funerals. Contràriament al sunnisme, que no reconeix cap clergat, el xiisme considera el mul-là com un intermediari entre Déu i els humans. Els mul-làs, i el conjunt del clergat, van tenir una influència notable en la caiguda del règim del xa de l'Iran el 1979.

La denominació *mul-là* significa, en àrab, 'senyor', 'mestre', 'savi'.

Aquest terme també es troba amb la forma no adaptada *mullah*.

múltiple pertinença *n f*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Fet de pertànyer simultàniament, de manera total o parcial, a dues o més tradicions religioses.

Nota: La múltiple pertinença es produeix habitualment des de la conciliació d'una identitat adquirida de partida i d'altres identitats noves. La múltiple pertinença no implica ni l'abandó total de la creença tradicional, ni la militància, ni l'adhesió íntegra a la nova institució religiosa, sinó que en la majoria dels casos expressa simplement una comunió espiritual afectiva

i/o una sintonia moral amb la tradició o tradicions de nova adquisició. Sovint aquestes persones entenen la seva identitat religiosa com una realitat dinàmica o, fins i tot, líquida, que no té res a veure amb allò que consideren rigidesa o immobilitisme institucional tradicional d'algunes tradicions religioses. En molts casos es parteix del pressupòsit que la rigidesa de les religions tradicionals porta necessàriament al fonamentalisme i a la intolerància, mentre que aquesta posició sosté que les síntesis religioses personals són capaces d'unir camins que han pogut semblar o poden continuar semblant a priori irreconciliables.

mumin *adj*

ISLAM. Dit del creient en l'islam.

Nota: El concepte de *mumin* s'oposa a *kàfir* ('infidel').

Muridiya

ISLAM. Tariqa fundada l'any 1883 al Senegal pel místic i savi xeic morabit Amadú Bamba Mbàkke, que predicà la no-violència, la recerca del coneixement útil, el treball, la valentia pacífica, l'ajuda mútua i la solidaritat, la determinació i la fe en Déu.

Nota: Els ensenyaments d'Amadú Bamba Mbàkke (1853-1927) estan marcats per la cultura africana, especialment la del grup ètnic dels wòlof, en el context de les guerres contra els colonitzadors francesos. En aquelles circumstàncies, el xeic va llançar un missatge de pau i reconstrucció. La tariqa Muridiya també és present a Gàmbia i manté un important pes polític i econòmic al Senegal (Abdoulaye Wade, tercer president del Senegal, hi

pertanyia). La seva seu és a la ciutat de Tuba, considerada ciutat santa pels seguidors de la tariqa i punt important de pelegrinatge per visitar la tomba d'Amadú Bamba.

murti

HINDUISME. Forma/es o estàtua/es de la deïtat o les deïtats a la qual el temple hindú està dedicat.

Nota: Hi pot haver una deïtat principal i d'altres d'associades. Les deïtats són símbols de la presència de Braman, que és qui les fa sagrades.

mushotoku *n m*

BUDISME. Actitud, en el budisme zen, en la qual l'esperit no s'aferra a cap objecte i no busca ni benefici ni resultat.

Nota: Sense el mushotoku el zazen no és autèntic.

musulmà | musulmana *n m, f*

ISLAM. Membre de la comunitat de creients que professa l'islam.

Nota: La denominació *musulmà* prové de l'àrab i vol dir 'aquell o aquella que se sotmet'. El nom, derivat de l'arrel àrab *s-l-m*, que significa 'pau', indica que a la persona que se sotmet a Déu se li concedeix la pau i la seguretat de ser recompensada per les bones accions i castigada per les dolentes.

musulmà -ana *adj*

sin. **islàmic -a** *adj*

nabí *n m*

veg. **profeta** *n m, f*

Nadal *n m*

CRISTIANISME. Festa cristiana que, des del segle IV, commemora el naixement de Jesucrist.

Nota: La tradició no aporta una data concreta per a la celebració de Nadal: a les esglésies d'Orient se celebra el 6 de gener i a les d'Occident, el 25 de desembre. En ambdós casos, l'existència prèvia d'una festa pagana de l'any nou que indicava el canvi d'estacions explica la fixació de la festa cristiana. A les celebracions paganes antigues de la 'nova llum', els cristians van proposar-hi dues respostes, l'Epifania i Nadal.

nafs *n m*

ISLAM. Ànima carnal per als musulmans.

Nota: El nafs és la respiració que ve de les entranyes, carregada de les passions carnals, per oposició al ruh, que és l'ànima espiritual, que té el seu centre en el cervell i és la marca de Déu en l'home. Dit d'una altra manera, el nafs és l'ego personal que tot musulmà ha de transformar espiritualment.

Nagarjuna

BUDISME. Filòsof budista que va viure

a l'Índia entre els segles II i III dC.

Nota: Se li atribueixen nombroses obres i diverses escoles el consideren un dels seus patriarques.

naixement virginal *n m*

RELIGIONS INDÍGENES. Creença indígena, a Melanèsia i al nord d'Austràlia, segons la qual les dones poden concebre sense l'assistència dels homes.

namaskar

HINDUISME. Salutació davant de Déu o d'un mestre com a símbol d'obediència.

Nota: Sovint s'efectua amb una prostració.

Nanak

SIKHISME. Fundador del sikhisme i el primer dels seus deu mestres, gurus o profetes espirituals.

Nota: El guru Nanak (1469-1539) va fundar, després de vint anys de vida missionera predicadora, la ciutat de Kartarpur, on es va dedicar a la meditació, la reflexió religiosa i l'activitat social, juntament amb els seus seguidors. Ell va ser qui va institucionalitzar la fe sikh, sobretot els actes devocionals diaris personals i col·lectius. Per fer-ho es va inspirar en la tradició dels Sants, uns poetes místics del nord de l'Índia que van reacci-

onar contra el ritualisme, les castes i els bramans —sacerdots— hindús i entre els quals va destacar Kabir. Nanak també va lluitar contra el *pardab*, la segregació de les dones. Per a Nanak, la verdadera fita del pelegrinatge és el cor de l'ésser humà, que ha de viure en el món sense ser esclavitzat per la il·lusió, l'orgull ni el materialisme. Nanak va establir la tradició que cada guru triés el seu successor.

narayana *n m*

HINDUISME. Designació de la divinitat quan es manifesta en l'ésser humà.

Nota: La denominació *narayana* s'utilitza principalment com a designació de Vixnu (Vixnu *narayana*), el qual assumeix successius avatars.

Nataraja

HINDUISME. Un dels noms amb els quals es coneix Xiva.

naturalisme *n m*

RELIGIONS INDÍGENES. Culte primitiu als fenòmens naturals, pel qual hom creu que els rius, els arbres, el sol i la lluna estan dotats d'ànima.

Nava Varsha *n f*

sin. **Sithrabahnu Varsha** *n f*

HINDUISME. Any nou en el calendari solar hindú.

Nota: La Nava Varsha és el primer dia del mes de baishak, que s'escau a la segona setmana del mes d'abril del calendari gregorià. Se celebra amb la família i els amics, però també és un dia important des del punt de vista religiós. Al matí els creients van al temple per participar en un acte ritual d'adoració i ofrena als déus (puja). Els fidels caminen al voltant del temple en el sentit de les agulles del re-

llotge tot fent sonar les campanetes que hi duen.

Navaratri *n f*

sin. compl. **Durga Puja** *n f*

HINDUISME. Festa de culte anual dedicada a Durga.

Nota: La Navaratri se celebra a la tardor, el mes d'ashvina (21 de setembre-20 d'octubre), durant deu dies. Recorda les nou nits (*Navaratri*) de combat de la deessa Durga/Kali contra el dimoni i victòria al desè dia (Dassera). El darrer dia de la festa s'enfonsa la imatge de Durga construïda per a aquell any en un riu o al mar, fet que simbolitza la victòria del bé sobre el mal.

Nens de Déu

veg. **Família**

neopaganisme *n m*

NOVES RELIGIONS. Moviment espiritual de renaixement del paganisme antic, influït per la contribució de les tradicions indígenes, les religions politeistes antigues d'Europa, l'esoterisme i la bruixeria blanca.

Nota: Pròxim al panteisme, el neopaganisme no acostuma a distingir entre allò que és sagrat i allò que és profà. Va començar a prendre forma a finals del segle XIX, amb múltiples tendències i manifestacions diverses, com ara el neodruïdisme o el moviment Wicca. Des de finals del segle XX, el fenomen és més conegut pel públic, en gran mesura gràcies a l'onada de la New Age.

ner tamid *n m*

JUDAISME. Llum que crema constantment a cada sinagoga per a indicar la continuïtat de la fe.

Nota: La denominació *ner tamid* significa 'llum eterna'.

nestorià -ana *adj*

CRISTIANISME. Relatiu o pertanyent al nestorianisme.

nestorianisme *n m*

CRISTIANISME. Doctrina teològica que sosté que en Jesucrist hi ha dues naturaleses, la divina i la humana, totalment separades.

Nota: El nestorianisme no accepta que Maria pugui ser considerada Mare de Déu, sinó Mare de Jesucrist. Rep el nom de Nestori, patriarca de Constantinoble, que va predicar aquesta doctrina, condemnada pel concili d'Efes, el 431. Per malentesos terminològics, la tradició ha qualificat de nestoriana l'Església assíria, un qualificatiu que actualment cal rebutjar.

New Age

sin. **Nova Consciència ; Nova Era**
NOVES RELIGIONS. Moviment espiritual nascut als Estats Units d'Amèrica als anys seixanta del segle xx.

Nota: L'expressió *New Age* va ser creada per Alice Ann Bailey, anglesa que havia pertangut a la teosofia al principi del segle xx, que pressentia que la humanitat experimentaria un canvi profund. Aquesta "nova era" va ser anomenada *era d'Aquari* el 1937 pel francès Paul Le Cour, segons el qual la humanitat entraria el 2160 en aquesta nova era astrològica, que correspondria a una època amb més justícia, comunicació i una consciència planetària. El moviment New Age, actualment anomenat també *Nova Consciència*, es va desenvolupar els anys

1967-1968 en el context de la contracultura americana que defensava el feminisme, l'ecologia i l'harmonia universal, i que lluitava contra el materialisme. Els dos llocs "sants" del moviment són San Francisco (EUA) i Findhorn (Escòcia). L'objectiu del moviment New Age és el desenvolupament profund i espiritual de l'individu i, en aquest sentit, inclou les medecines paral·leles, l'astrologia, la clarividència i les paraciències (magnetisme, telepatia, etc.), i s'inspira en les espiritualitats orientals. El moviment New Age és un mil·lenarisme, ja que espera una nova època basada en la pau, l'amor, la felicitat interior, l'espiritualitat i el respecte del medi ambient.

nicab *n m*

ISLAM. Mocador amb què algunes dones musulmanes, especialment les dels països del golf Pèrsic, es cobreixen els cabells, el coll i la cara, excepte els ulls.

Nota: Vegeu més informació a l'entrada *vel*.

Nichiren *n m*

BUDISME. Corrent budista d'origen japonès fundat per Nichiren, un profeta i predicador controvertit.

Nota: El Nichiren dona molta importància a un text, el Sutra del Lotus, i a la seva recitació. També es caracteritza per desenvolupar els aspectes sociopolítics de la religió, amb un marcat nacionalisme.

Nichiren

BUDISME. Monjo budista japonès, que ha inspirat moviments recents de budisme laic, com ara Soka Gakkai i Risshokoseikai.

Nota: Nichiren (1222-1282) va tenir una personalitat carismàtica i profètica amb voluntat reformadora i crítica; va polemitzar amb altres escoles doctrinals budistes, per exemple, amb el zen maiteix, i fins i tot amb el govern japonès. Per aquesta raó va ser objecte de confinaments, d'agressions i d'una forta persecució. Va considerar que la veritat budista plena estava en el Sutra del Lotus, envers el qual va proposar una relació plenament devocional. Va reconèixer la presència de la naturalesa de Buda en tots els éssers, la importància de l'amor i la igualtat de la dona pel que fa a la possibilitat d'accedir a la il·luminació.

Nichiren Soshu *n f*

BUDISME; NOVES RELIGIONS. Escola del budisme Nichiren, l'origen de la qual es troba en un dels deixebles del fundador.

Nota: La Nichiren Soshu va adquirir nombrosos adeptes durant el segle xx, quan estava aliada a l'organització laica Soka Gakkai. Es caracteritza per aspirar a la realització dels seus ideals budistes en un imperi terrenal encapçalat pel Japó.

nirvana *n m*

HINDUISME. Estat d'alliberament o il·luminació, caracteritzat per la dissolució del jo individual en Brahman.

Nota: El nirvana allibera del sofriment, de la mort, del renaixement en un altre estat d'existència i de totes les altres formes de lligam.

La denominació *nirvana* significa, literalment, 'extinció'.

nirvana *n m*

sin. compl. **il·luminació** *n f*

BUDISME. Alliberament del samsara o cicle de renaixements.

Nota: El nirvana fa referència a la desaparició dels desigs i de tot allò que lliga l'existència.

nizarita *n m, f*

ISLAM. Membre d'una branca de l'islam xiïta.

Nota: A l'edat mitjana, els nizarites eren anomenats *assassins*. Actualment es troben a Síria, l'Iran, l'Índia, el Pakistan, etc. El seu cap és l'Aga Khan.

noble camí dels vuit passos *n m*

sin. **noble camí òctuple** *n m*; **òctuple via excel·lent** *n f*; **sendera òctuple** *n f*

BUDISME. Sistema que, segons Buda, condueix a l'alliberament del sofriment, expressat en l'última de les quatre nobles veritats.

Nota: El noble camí dels vuit passos està format per vuit grans normes. Les tres primeres constitueixen la moral o ètica: la paraula justa (ni mentida, ni maledicència, ni altercat), l'acció justa (no fer res perjudicial a cap ésser viu) i el mitjà de vida just (guanyar-se la vida honradament sense fer mal a ningú). Tres més corresponen al treball mental: l'esforç just (per apartar de nosaltres els estats mentals negatius i destructius), l'atenció justa i la concentració justa. Les altres dues són el pensament just i la meditació justa. A banda d'això, els budistes se sotmeten a cinc preceptes que consisteixen a abstenir-se de destruir la vida, de robar, d'abusar de la sexualitat, de mentir i de prendre drogues de qualsevol tipus. A més, la vida dels monjos

està regulada per un codi de conducta molt estricte.

noble camí òctuple *n m*

sin. **noble camí dels vuit passos**
n m

Noruz *n m*

ZOROASTRISME. Festa zoroàstrica de l'any nou que se celebra a la primavera en honor a Rapithwin.

Nota: El Noruz és una de les festes més boniques i joioses del zoroastrisme.

nou naixement *n m*

PROTESTANTISME. Acte de convertir-se a la fe cristiana.

nou naixement *n m*

PROTESTANTISME. Estat de consciència i joia de saber-se i sentir-se redimit per Jesucrist.

Nova Acròpolis

NOVES RELIGIONS. Associació espiritual i esotèrica fundada el 1957 a l'Argentina per Jorge Ángel Livraga i la seva dona, Ada Albrecht.

Nota: Després d'una ràpida expansió per tot Amèrica del Sud, la Nova Acròpolis arriba a l'Amèrica del Nord i Europa, i, l'any 1972, a Espanya (on té aproximadament un miler de membres). Influïda en particular per la teosofia, i també per l'hinduisme, el gnosticisme i la filosofia platònica, és una entitat compromesa amb la preservació de la tradició filosòfica clàssica. Els seus objectius són crear una fraternitat universal al marge de les distincions per raó de religió, de sexe, de condició social o de color; promoure l'estudi comparat de les religions, de les filosofies, de les ciències i de les arts, i investigar les lleis desconegudes de la na-

tura i les forces latents de l'ésser humà. La Nova Acròpolis promou i organitza cursos, conferències i viatges culturals per tal de permetre aquesta formació i la difusió d'aquestes idees. L'elitisme espiritual que pretén crear la Nova Acròpolis ha rebut fortes crítiques, dirigides també contra la seva organització pseudoparamilitar o paramilitar (servei d'informació o cossos de seguretat amb uniformes i símbols manllevats a l'Imperi romà).

Nova Consciència

sin. **New Age**

Nova Era

sin. **New Age**

Nova Església

sin. compl. **Església de la Nova Jerusalem ; Església swedenborgiana**

ESGLÉSIES LLIURES. Església formada per la Conferència General de la Nova Església, la Convenció General de la Nova Jerusalem als EUA i l'Església General de la Nova Jerusalem. Nota: Els membres de la Nova Església són seguidors de la teologia d'Emmanuel Swedenborg (1688-1772), científic, filòsof i teòleg suec que interpretava les Escripcures com la paraula immediata de Déu. Swedenborg no va fundar cap església, però creia que els seus escrits serien la base d'una Nova Església, que ell relacionava amb la Nova Jerusalem mencionada al llibre bíblic de l'Apocalipsi. Després de la seva mort, els seus seguidors van crear les societats swedenborgianes, dedicades a l'estudi del seu pensament, i van decidir d'establir a Anglaterra una església separada. El baptisme i el sopar del Senyor

(o sant sopar) són els dos sagraments de la Nova Església.

novici | novícia *n m, f*

CRISTIANISME. Religió que encara no ha fet els vots perpetus.

Nota: Hi ha figures similars a la del novici en altres tradicions religioses.

nunci *n m*

CATOLICISME. Representant del papa a cadascun dels estats amb què manté relacions diplomàtiques estables.

Nota: El nunci també té funcions pastorals, per la qual cosa sol ser un bisbe.

nunciatura *n f*

CATOLICISME. Càrrec o dignitat del nunci.

nunciatura *n f*

CATOLICISME. Casa on resideix el nunci.

nussairita *n m, f*

sin. **alauita** *n m, f*

Nyingma

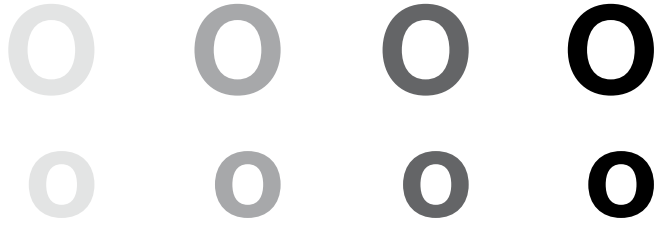
BUDISME. Una de les quatre grans escoles del budisme tibetà, originada a partir dels ensenyaments de Padmasambhava, del segle VIII.

Nota: L'escola Nyingma és la més antiga del budisme tibetà. El seu ensenyament característic és que tots els éssers vius tenen una ment pura que sempre és present i només necessita ser desvetllada.

La denominació *Nyingma* significa, literalment, 'l'escola dels antics'.

nyingmapa *n m*

BUDISME. Monjo o lama de l'orde Nyingma.

obligació islàmica *n f*

veg. **pilar de l'islam** *n m*

OCI

veg. **Organització de la Conferència Islàmica**

òctuple via excel·lent *n f*

sin. **noble camí dels vuit passos**
n m

ocultisme *n m*

NOVES RELIGIONS. Doctrina que pretén conèixer i utilitzar els poders secrets de la natura.

Nota: Al llarg de la història algunes intuïcions de les ciències ocultes van ser confirmades pel coneixement científic però una altra part es considera encara pseudociència. L'ocultisme és la cara pràctica de les ciències ocultes i inclou les pràctiques secretes, mentre que l'esoterisme designa més aviat la cara teòrica, la doctrina oculta. Les pràctiques ocultistes es basen en la llei de correspondència i d'analogia entre el que és visible i el que és invisible, entre les realitats de la vida i les forces amagades, i intenten aprofitar-se de la seva influència benèfica. Com a pràctiques ocultistes es poden mencionar els viatges astrals i xamànics, la clarividència, la telepatia, l'astrologia, l'endevinació, l'espiritisme, la màgia, etc.

La doctrina de l'ocultisme es reserva només als iniciats.

ofici *n m*

CATOLICISME. Conjunt dels actes litúrgics, especialment la missa, que es fan en dies assenyalats.

ofici diví *n m*

sin. **litúrgia de les hores** *n f*

omeies *n m pl*

ISLAM. Dinastia de califes de l'islam, que va regnar a Damasc entre els anys 661 i 750.

Nota: Les conquestes dels omeies van arribar al límit màxim en l'Imperi àrab i van comportar una gran difusió de l'islam. Els omeies van instaurar el sistema de successió hereditària i van imposar l'autoritat del califa per damunt de totes les estructures tribals. Els omeies representen una fase de transició en l'evolució de l'estat islàmic des del sistema teocràtic i patriarcal dels primers califes ortodoxos (raxidun) a l'estructura elaborada de l'estat dels abbàssides. Un descendent dels primers omeies va fundar a Al-Andalus una segona dinastia (756-1031), els membres de la qual van regnar a Còrdova primerament com a emirs i després com a califes. Aquesta etapa va significar per a Al-Andalus un període de màxima es-

plendor i la creació d'una cultura hispanoàrab. Les diferències significatives entre els diversos grups socials i els poders reials subsistents van portar a la crisi i decadència dels omeies.

Oomoto

NOVES RELIGIONS. Comunitat milenarista fundada l'any 1892 al Japó per Nao Deguchi, posseïda per una divinitat taoista.

Nota: L'Oomoto anuncia que el món no pot continuar així i que vindrà una gran purificació, de la qual sorgirà l'era de la pau. Aquesta comunitat creu en el Déu Ushitora no Konjin, ('Déu restaurador del món'), alhora suprem i politeista, així com en la comunicació entre els esperits dels morts i els humans. La seu central del moviment és a Ayabe (Japó), lloc de pelegrinatge. El nombre de fidels, que va arribar a ser aproximadament de dos milions entre les dues guerres mundials, va baixar a uns 200.000 en tot el món (amb més de la meitat al Japó) arran de les persecucions dels adeptes.

Opus Dei

CATOLICISME. Institució de l'Església catòlica fundada el 1928 a Madrid per José María Escrivá de Balaguer i Albàs, el qual fou canonitzat l'any 2002.

Nota: L'Opus Dei va ser creat com a institut secular fins que, el 1982, va ser erigit en prelatura personal pel papa Joan Pau II. Està format per clergues i laics (homes i dones, solters i casats) que s'hi incorporen amb diferents formes i graus de compromís, i promou una vida coherent amb la fe en les circumstàncies ordinàri-

es de l'existència humana, especialment mitjançant la santificació del treball. Les seves posicions en qüestions religioses i morals es consideren conservadores. L'Opus Dei té una influència social notable, exercida bàsicament a través dels seus membres i d'organitzacions pròpies, com ara centres d'ensenyament.

oració *nf*

sin. **pregària** *nf*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Acció de dirigir-se oralment o mentalment a la divinitat.

Nota: L'oració és un fenomen religiós universal que respon a la predisposició humana natural per a expressar amb paraules les idees i els sentiments. De la mateixa manera que l'home es comunica naturalment amb els seus semblants mitjançant paraules, també s'adreça instintivament a les potències sobrenaturals en les quals creu pel mateix mitjà. Encara que l'oració fou en els seus orígens una manifestació espontània, de seguida va adoptar fórmules fixes, que freqüentment van ser consignades per escrit. Aquestes fórmules es van considerar moltes vegades inalterables pel seu caràcter sagrat i van entrar a formar part del culte litúrgic. L'oració adopta estils i estructures diferents segons sigui de súplica, de lloança, de penediment o de petició.

orde *n m*

CRISTIANISME. Ritu cristià mitjançant el qual l'Església promou un dels seus membres, considerat idoni, a un determinat grau de ministeri eclesial, ja sigui diaconat, presbiterat o episcopat.

Nota: L'orde confereix potestat per exercir funcions sagrades i ocupar determinats càrrecs en la jerarquia eclesiàstica. Existeix en les esglésies catòlica i ortodoxa, que el consideren un sagrament, i en l'anglicana, amb algunes diferències entre els graus i les funcions concretes de cadascun.

orde *n m*

sin. **orde religiós** *n m*

CRISTIANISME. Societat d'homes o dones que fan vida religiosa en comunitat sota l'observança d'una regla i que emeten vots solemnes, de forma reconeguda i aprovada per l'Església.

Nota: Els ordes religiosos apareixen ben aviat en la història de l'Església a Occident i n'hi ha de molts tipus, segons el seu tarannà i els seus objectius. Per exemple, es distingeix entre ordes contemplatius (que es dediquen bàsicament a l'oració) i actius (que fan èmfasi en serveis com ara l'ensenyament o l'atenció als malalts). Els ordes religiosos són especialment importants en l'Església catòlica, on la possibilitat de crear nous ordes desapareix al segle XVII; a partir d'aquest moment es funden congregacions. Els ordes religiosos van ser rebutjats per la Reforma protestant però al segle XIX tornen a sorgir a l'interior de l'Església anglicana.

Orde del Temple Solar

NOVES RELIGIONS. Comunitat fundada l'any 1984 pel metge belga Luc Jouret, especialitzat en medicines alternatives i alimentació natural, que va desenvolupar un esoterisme fet d'elements occidentals i orientals.

Nota: Influenciat pel ritual iniciàtic de la maçoneria, l'Orde del Temple Solar pre-

tenia formar una elit intel·lectual i es caracteritzava per una orientació apocalíptica (predicava una catàstrofe ecològica immediata) combinada amb la creença del New Age i alguns simbolismes esotèrics medievals (el Graal, Excalibur, etc.). Els fidels celebraven el solstici d'estiu el dia de Sant Joan. El moviment es va donar a conèixer pels suïcidis col·lectius que van tenir lloc el 1995 i el 1996 a Suïssa, el Canadà i França, i en els quals van morir els dos màxims responsables, L. Jouret i J. Di Mambro.

Orde dels Cavallers del Lotus d'Or

NOVES RELIGIONS. Associació creada per Gilbert Bourdin, fundador de l'aumisme.

orde mendicant *n m*

CATOLICISME. Orde religiós els membres del qual no poden tenir propietats, ni personals ni comunitàries, i viuen principalment d'almoines.

orde religiós *n m*

sin. **orde** *n m*

ordenació *n f*

CRISTIANISME. Acció litúrgica per la qual el bisbe confereix el sagrament de l'orde.

ordenança *n f*

PROTESTANTISME. Ritu ordenat directament i personalment per Jesucrist.

Nota: En algunes denominacions sorgeix a partir de la Reforma, reben aquest nom el baptisme i el sant sopar, ja que són els dos únics ritus que Jesucrist va ordenar de manera directa i personal. Altres denominacions reformades conservaren el nom de sagrament, també aplicat exclusivament als dos ritus.

Ordo Templi Orientis

NOVES RELIGIONS. Comunitat fundada el 1895 pel químic i industrial austríac Karl Kellner, relacionat amb la maçoneria i el gnosticisme.

Nota: El pensament de Kellner va ser desenvolupat per Theodor Reuss i Aleister Crowley. L'esoterisme, la negació del sentit del pecat, el sentiment de llibertat i el simbolisme sexual són les característiques principals del moviment Ordo Templi Orientis, de caràcter iniciàtic, que consta d'onze graus. Alguns milers d'adeptes estan repartits pels Estats Units d'Amèrica, el Canadà, l'Estat espanyol i altres països.

Organització de la Conferència Islàmica

sigla **OCI**

ISLAM. Organització de solidaritat islàmica fundada l'any 1969, amb seu a Gidda, Aràbia Saudita.

Nota: L'Organització de la Conferència Islàmica promou la cooperació econòmica, social, cultural i científica entre els seus estats membres, que són una cinquantena, difon la cultura islàmica arreu del món i la pau internacional i lluita per la causa palestina. Per a dur a terme aquests objectius l'OCI té un banc de desenvolupament islàmic, una xarxa d'emissores de ràdio i un fons econòmic. Cada any celebra una reunió en una ciutat islàmica diferent.

orixá *n m*

RELIGIONS INDÍGENES. Ancestre deïficat de la cultura ioruba.

Nota: La veneració dels orixás es pot trobar a l'Àfrica occidental, a Cuba i al Brasil.

ortodox | ortodoxa *n m, f*

CRISTIANISME ORTODOX. Membre de l'Església ortodoxa.

ortodox -a *adj*

CRISTIANISME ORTODOX. Relatiu o pertanyent a l'Església ortodoxa.

Osho

NOVES RELIGIONS. Comunitat religiosa fundada durant la dècada de 1960 a l'Índia per Bhagwan Shree Rajneesh.

Nota: Bhagwan Shree Rajneesh era professor de filosofia a la Universitat de Jabalpur i al final de la seva vida va canviar el seu nom per Osho, derivat de l'expressió "experiència oceànica". En l'asram que va fundar al sud de Pune el 1974, Osho ensenyava una via espiritual sincrètica que combinava elements de l'hinduisme, del budisme, del cristianisme, de teràpies psicològiques i de moltes altres tradicions filosòfiques. Entre d'altres, va desenvolupar la tècnica de la meditació dinàmica, que comença amb activitats físiques intenses, s'acaba amb silenci i celebració i crea un estat de buit intern i d'il·luminació. Osho va ser criticat per la importància donada a la sexualitat i pel luxe que ell manifestava comparat amb la vida austera dels membres de la comunitat. Actualment hi ha 200.000 fidels i 600 centres repartits arreu del món.

pa alís *n m*

sin. **pa àzim** *n m*

CATOLICISME; JUDAISME. Pa sense llevat.

pa àzim *n m*

sin. **pa alís** *n m*

Padmasambhava

sin. compl. **Guru Rinpoche**

BUDISME. Savi que va introduir el budisme tàntic al Tibet, aproximadament al segle VIII, on la seva figura ha esdevingut llegendària.

Nota: Es diu que Padmasambhava va exorcitzar nombrosos dimonis del país que s'oposaven als ensenyaments budistes, i que va fundar el primer monestir tibetà.

Paijusana *n m*

veg. **Paryushana** *n m*

palingenèsia *n f*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Acció de re-nèixer.

Nota: Cal no confondre la palingenèsia amb la metempsicosi i la reencarnació, encara que aquestes denominacions sovint s'utilitzin indistintament. A diferència de la palingenèsia, la reencarnació i la metempsicosi fan referència al pas de l'ànima a un altre cos o a un altre estat de l'ànima en un altre lloc.

panenteisme *n m*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Teoria que manté que Déu conté el món i, alhora, el transcendeix.

Nota: El panenteisme vol reconciliar el panteisme i el teisme amb l'afirmació que Déu és una essència que conté l'univers però que no és exhaurit per ell: Déu no és reabsorbit per l'univers.

panortodox -a *adj*

CRISTIANISME ORTODOX. Relatiu o pertanyent al conjunt de comunitats ortodoxes.

panteisme *n m*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Identificació de Déu amb l'univers.

Nota: El panteisme respon a la creença que existeix una única substància o realitat (monisme), la qual es concep com a absolut, u, ésser i la totalitat. La filosofia grega primitiva, en gran part, i també l'estoïcisme van ser panteistes. Així mateix, l'hinduisme i el budisme també tenen alguns aspectes panteistes. Segons les diverses escoles i mestres, existeix un panteisme absolut (tot el que existeix és Déu) i un panteisme modificat (Déu és la realitat que hi ha darrere de la naturalesa). En el panteisme absolut només Déu és la realitat, tota la resta és imaginari.

panyj kakke *n f pl*

sin. **cinc K** *n f pl*

papa *n m*

sin. **sant pare** *n m*

CATOLICISME. Títol que rep des del segle XI el bisbe de Roma i cap de l'Església catòlica, considerat el successor de sant Pere i la màxima autoritat en qüestions espirituals i eclesiàstiques.

Nota: L'autoritat del papa ha esdevingut un dels principals trets que defineixen el catolicisme. A més de la seva autoritat espiritual i al capdavant de l'Església catòlica, en el passat els papes van exercir un poder polític considerable. Actualment, el papa és també el cap d'Estat del Vaticà. Per a les seves funcions, és assistit per un conjunt d'organitzacions, com ara la Cúria romana i la Nunciatura apostòlica.

papa *n m*

CRISTIANISME ORTODOX. Títol que, des de l'antigor, reben els patriarques d'Alexandria, tant el copte com el grecoortodox.

paraixà *n f*

JUDAISME. Cadascuna de les 54 parts o seccions en què es divideix el cicle anual de la lectura de la Torà.

Nota: La denominació *paraixà* significa, en hebreu, 'secció'.

El plural de *paraixà* és *paraixot* (o *paraixiyot*).

parenostre *n m*

CRISTIANISME. Pregària principal dels cristians, ensenyada pel mateix Jesucrist, tal com recull l'evangeli, i que comença amb els mots "Pare nostre".

pares de l'Església *n m pl*

CRISTIANISME. Escriptors cristians que, del segle II al segle VII dC, van destacar a les comunitats cristianes i van influir en el desenvolupament de la doctrina cristiana, per raó de la santedat de la seva vida, l'aprofundiment en les Escripures i l'ortodòxia del seu ensenyament.

Nota: Les obres dels pares de l'Església són principalment d'autoritat en allò que fa referència als punts controvertits de la fe, de la seva pràctica i del combat de les heretgies. Als primers se'ls anomena *pares apostòlics* per la seva relació directa o indirecta, real o pretesa, amb els apòstols. Seguidament, els *pares apologetes*, que són els que ofereixen una justificació dels costums cristians i una exposició de la fe. Els segles IV i V es produeix una mena d'edat d'or de la patristica tant a Orient com a Occident.

parinirvana *n m*

BUDISME. Assoliment definitiu del nirvana per part del Buda històric, que coincideix amb la seva mort, que es commemora en algunes escoles del budisme Mahayana.

parròquia *n f*

CATOLICISME; CRISTIANISME ORTODOX. Demarcació territorial eclesiàstica, d'àmbit local, que aplega un grup de fidels i és regida per un sacerdot.

Nota: El concepte de *parròquia* va aparèixer ben aviat en la vida de l'Església, i al llarg de la història ha anat evolucionant. A grans trets, les parròquies ofereixen tota mena de serveis espirituals i de culte als seus feligresos i també duen a terme serveis pastorals.

parròquia *n f*

PROTESTANTISME. Estructura bàsica de la majoria de les esglésies protestants.

Nota: La parròquia és el marc habitual de la vida religiosa, tot i que no totes les persones que s'identifiquen com a protestants estan inscrites en una parròquia. És en aquest marc on es transmet la fe a través de l'escola dominical i el catecumenat; és també aquí on se celebren les grans festes religioses i els ritus que marquen el curs religiós de les persones i famílies. La parròquia està dirigida per un consell presbiteral (també consell de parròquia o consell d'església) compost pel pastor o pastors i laics elegits pels membres de la parròquia. És aquest consell que designa delegats per a representar la parròquia a les instàncies superiors de la vida eclesial. En les denominacions de tipus congregacionalista, la parròquia, en qualitat d'església local, és la instància sobirana de decisió.

parròquia *n f*

CATOLICISME; CRISTIANISME ORTODOX. Església principal de la circumscripció parroquial.

parròquia *n f*

CRISTIANISME ORTODOX. Territori situat sota la jurisdicció d'un bisbe.

parròquia *n f*

CATOLICISME; CRISTIANISME ORTODOX. Conjunt de persones que formen part d'una parròquia.

parroquial | parroquiana *n m, f*

CATOLICISME; CRISTIANISME ORTODOX. Persona que pertany a una parròquia.

parsi *adj*

ZOROASTRISME. Relatiu o pertanyent al parsisme.

parsi *n m, f*

ZOROASTRISME. Membre de la comunitat religiosa d'origen persa i de religió mazdeista que viu concentrada majoritàriament a Bombai, l'Índia.

parsisme *n m*

ZOROASTRISME. Forma de mazdeisme dels parsis de l'Índia.

Paryushana *n m*

JAINISME. Festa que se celebra al mes de bhadrapada, aproximadament entre els mesos d'agost i setembre, i que desemboca en la confessió dels pecats. Nota: El Paryushana és la festivitat més emblemàtica del jainisme, que antigament celebraven els seus ascetes. Actualment és una festa molt popular que dura vuit dies.

També es documenta la grafia *Paijusana*.

Pasqua *n f*

CRISTIANISME. Festivitat cristiana que commemora la resurrecció de Jesucrist tres dies després d'haver estat crucificat.

Nota: La Pasqua és la festa més antiga i més important del calendari cristià. Té lloc el primer diumenge posterior al pleniluni de després de l'equinocci de primavera, en una data variable segons si les diferents tradicions cristianes utilitzen el calendari julià o gregorià (vegeu l'entrada *reforma del calendari*).

Pasqua *n f*

sin. **Pasqua jueva** *n f*; **Péssah** *n m* JUDAISME. Festa amb què es commemora l'alliberament del poble hebreu d'Egipte.

Pasqua

Nota: La Pasqua és, doncs, la festa de la llibertat.

Pasqua *n f*

CRISTIANISME. Memorial de la mort de Jesucrist que els Testimonis de Jehovà commemoren el 14 de nissan.

Pasqua jueva *n f*

sin. **Pasqua** *n f*

passió *n f*

CRISTIANISME. Darrers moments de la vida de Jesucrist, des que és empresonat fins que mor a la creu.

passió *n f*

CRISTIANISME. Celebració litúrgica que commemora la passió i mort de Jesucrist durant la Setmana Santa.

passió *n f*

CRISTIANISME. Representació de la passió de Jesucrist.

passió *n f*

CRISTIANISME. Narració evangèlica de la detenció, el judici, la crucifixió i la sepultura de Jesucrist.

pastor | pastora *n m, f*

PROTESTANTISME. Dirigent de les esglésies protestants, que s'ocupa del ministeri de la predicació i de dirigir el conjunt d'activitats que duu a terme la congregació.

pastoral *adj*

CRISTIANISME. Relatiu o pertanyent al bisbe o a la seva activitat com a pastor.

pastoral *n f*

CRISTIANISME. Cadascuna de les epístoles de Pau a Timoteu i Titus.

pastoral *n f*

CRISTIANISME. Conjunt d'activitats que l'Església duu a terme per donar

a conèixer la seva doctrina i el seu missatge.

pastoral *n f*

PROTESTANTISME. Activitat desplegada pel bisbe o el pastor en el marc de la seva congregació.

pastorat *n m*

PROTESTANTISME. Ministeri del pastor.

Patañjali

HINDUISME. Màxim impulsor del ioga. Nota: Patañjali va viure entre els segles II i III dC i és autor dels *Aforismes del ioga* o *Ioga sutra*. Defineix el ioga com l'esforç metòdic per aconseguir seguir la perfecció mitjançant el domini físic i psíquic de la naturalesa humana.

patriarca *n m*

CRISTIANISME ORTODOX. Cap de les esglésies ortodoxes autocèfales que tenen rang de patriarcat i de cadascuna de les esglésies ortodoxes orientals.

Nota: També tenen el rang de patriarca els caps d'algunes de les esglésies orientals catòliques. A l'Església catòlica llatina aquest títol és purament honorífic (com en els casos de Venècia i Lisboa), llevat del patriarca llatí de Jerusalem, que és jurisdiccional. El papa, com a bisbe de Roma, tenia tradicionalment el títol de patriarca d'Occident, actualment suprimit.

patriarcat *n m*

CRISTIANISME ORTODOX. Dignitat de patriarca.

patriarcat *n m*

CRISTIANISME ORTODOX. Territori sota la jurisdicció d'un patriarca.

patriarcat *n m*

CRISTIANISME ORTODOX. Lloc de residència d'un patriarca.

pecat *n m*

CRISTIANISME. Falta que es comet en desobeir voluntàriament les lleis de Déu o els preceptes religiosos.

Nota: Al llarg de la història, les esglésies cristianes han elaborat diverses formulacions, tant de caire teològic com moral i doctrinal, sobre el concepte de *pecat*, els tipus de pecats i les seves conseqüències, així com la manera d'aconseguir-ne el perdó.

pecat original *n m*

CRISTIANISME. Condició en què neixen tots els éssers humans, que els allunya de Déu i els aboca a un món on existeixen el mal i la mort.

Nota: El pecat original fa que els éssers humans es trobin davant Déu en una situació de privació de la salvació que els afecta en el seu ser íntim. La tradició ho atribueix a la falta comesa pels primers humans, Adam i Eva, en menjar la fruita prohibida de l'arbre del bé i del mal. Al llarg de la història les diferents esglésies n'han fet interpretacions diverses.

pelagianisme *n m*

CRISTIANISME. Doctrina de Pelagi que, partint d'un optimisme natural, nega el pecat original i la predestinació i subratlla la voluntat i la capacitat de fer el bé.

Nota: El pelagianisme va crear força controvèrsia i finalment va ser condemnat com heretgia al començament del segle vi.

pelegrinatge *n m*

sin. **romiatge** *n m*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Viatge que es fa per motius religiosos a un lloc que es considera sagrat, en el qual

la transcendència es manifesta a la Terra.

Nota: La pràctica del pelegrinatge, comuna a les diverses religions, es realitza per aconseguir béns espirituals en trobar-se el pelegrí més a prop de la divinitat, per afirmar la pròpia fe, per trobar guariment, o també pel seu atractiu social. Els llocs de pelegrinatge són de diversos tipus i sovint estan relacionats amb fundadors de religions o bé amb un esdeveniment religiós rellevant. Poden ser tombes de sants, llocs en què es troba una relíquia famosa o un objecte sagrat, llocs on es realitzen guaricions "miraculosos", etc.

En l'hinduisme, és el viatge a un lloc anomenat *gual* que permet "traspasar" al món diví. Els pelegrinatges resulten especialment propicis quan es fan durant el festival d'un temple, ja que els hindús poden desfer-se del pecat (*papa*) o karma acumulats, complir un vot o gaudir de l'experiència transformadora del pelegrinatge. A l'Índia hi ha molts centres de pelegrinatge. Alguns són panhindús, com la ciutat de Benarés o el temple de Kanya Kumari, i d'altres són d'interès més local o regional, com el temple de Guruvayur a Kerala. Hi ha set ciutats típiques de pelegrinatge: Ayodhya, Mathura, Hardware, Benarés, Ujjain, Dwarka i Kanchipuram. Els rius sagrats són de mena llocs de pelegrinatge, especialment el Ganges, el Yamuna, el Godvari i el Kaveri.

En el budisme, segons el Sutra de la Total Extinció (Mahaparinirvana Sutra), Buda mateix va recomanar, poc abans de la seva mort, la visita a quatre grans llocs de pelegrinatge: el parc de Lumbini, on va néi-

xer; Buddh Gaya, amb l'arbre on va ocórrer el seu *despertar*; el parc de Benarés, on va pronunciar el primer sermó, i finalment el bosquet de la Completa Extinció a Kusinagara. No obstant això, cal precisar que no totes les escoles concedien la mateixa importància als pelegrinatges. Actualment, els pelegrinatges més freqüents continuen essent els de Sarnath, a tocar de Benarés, Buddh Gaya, Ajanta, amb el seu conjunt de monestirs excavats, i Sanchi, on es troben els antics stupa (llocs de "presència" de Buda considerats mitjans auxiliars per a la meditació i símbols de l'estat d'il·luminació).

En el cristianisme, el pelegrinatge és un viatge individual o col·lectiu a un lloc sagrat o un santuari, per motius religiosos com ara donar gràcies a Déu, demanar ajut, complir una promesa o fer penitència. Es coneixen pelegrinatges a Jerusalem ja al segle IV i va ser una pràctica important a l'edat mitjana, amb grans centres de peregrinació europeus com Roma o Santiago de Compostel·la. Posteriorment va caure en desús, tot i que a partir del segle XIX es va incrementar, en especial a santuaris marians com Lorda (Lourdes) o Fàtima, gràcies a la millora dels mitjans de transport i l'aparició del turisme.

En l'islam, el pelegrinatge és el viatge ritual (hagg) a la Meca i als llocs propers de Safa i Marua, Arafat, Mina i Muzdalifa. És el cinquè pilar de l'islam.

penitència *n f*

CATOLICISME. Sagrament per mitjà del qual un sacerdot perdona els pecats al fidel que se'n penedeix i que els confessa amb propòsit d'esmena.

penitència *n f*

CATOLICISME. Pena imposada per expiar els pecats comesos.

penitència *n f*

CATOLICISME. Conjunt de pràctiques penitencials, especialment el dejuni i l'abstinència, que l'Església imposa als fidels en general en determinades ocasions.

pentarquia *n f*

CRISTIANISME. Govern de cinc, especialment el que es va establir a partir del concili de Calcedònia, en el qual va quedar definit l'ordre de les cinc seus principals del món cristià.

Nota: La pentarquia fonamenta també la doctrina de la col·legialitat en el govern de l'Església. L'ordre de les cinc seus que formen la pentarquia és Roma, Constantinoble, Alexandria, Antioquia i Jerusalem.

Pentateuc *n m*

CRISTIANISME. Cinc primers llibres de la Bíblia.

Nota: En la tradició jueva, el Pentateuc s'anomena *Torà*.

Pentecosta *n f*

JUDAISME. Solemnitat que s'escau en el cinquantè dia després de la Pasqua, en la qual es commemora la promulgació de la Llei al Sinaí amb la festa de Xavuot.

Pentecosta *n f*

CRISTIANISME. Solemnitat que s'escau en el cinquantè dia després de la Pasqua, en la qual es commemora la vinguda de l'Esperit Sant sobre els apòstols de Jesucrist.

pentecostal *adj*

ESGLÉSIES LLIURES. Relatiu o pertanyent al pentecostalisme.

pentecostal *n m, f*

ESGLÉSIES LLIURES. Membre del pentecostalisme o del moviment carismàtic.

pentecostalisme *n m*

ESGLÉSIES LLIURES. Moviment que va néixer cap al 1900 a Topeka, Kansas, en una escola bíblica fundada pel pastor Charles Parham.

Nota: El pentecostalisme està caracteritzat pel baptisme de l'Esperit Sant, que completa el baptisme d'aigua. El nom del moviment ve de la insistència en els dons de l'Esperit manifestats a la Pentecosta. Hom pot fer una classificació d'aquests grups segons s'emfatitzi la glossolàlia i la guarició per la fe (pentecostals i Assemblees de Déu), la mateixa santificació (Esglésies de Santedat) o les obres d'evangelització (Associacions Evangelistes). El pentecostalisme s'ha desenvolupat a l'Amèrica del Sud i l'Àfrica, on s'ha convertit en una forma popular del protestantisme d'orientació conservadora. Aquest moviment ha tingut les seves versions a l'interior de les esglésies històriques mitjançant el moviment carismàtic.

Péssah *n m*

sin. **Pasqua** *n f*

pietisme *n m*

PROTESTANTISME. Moviment reformista dins del protestantisme luterà que posa l'accent sobre l'experiència religiosa personal enfront de la fixació dogmàtica i intel·lectual.

Nota: El pietisme no està estructurat

ni representa cap tendència teològica. Emfatitza la necessitat de viure la pietat intensament.

pilar de l'islam *n m*

sin. compl. **obligació islàmica** *n f*

ISLAM. Cadascuna de les obligacions que els musulmans han de complir.

Nota: Els pilars de l'islam són cinc: la professió de fe (xahada), l'oració islàmica consistent en les cinc pregàries quotidianes (salat), el pagament anual per als necessitats (zakat), el dejuni (sawm) de ramadà i el pelegrinatge (hagg) a la Meca. A més d'aquestes obligacions, hi ha diverses prohibicions, algunes de les quals són essencials (usura, assassinat, furt, calúnnia, adulteri, blasfèmia, idolatria, etc.). L'Alcorà també prohibeix alguns aliments.

Els pilars de l'islam s'anomenen, en àrab, *arkan al-Islam*.

Les denominacions *pilar de l'islam* i *obligació islàmica* generalment s'utilitzen en plural.

politeisme *n m*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Creença que afirma l'existència de diversos déus, els quals governen diferents aspectes de la vida i del món.

Nota: El politeisme és un reflex de l'experiència humana d'un univers en què es manifesten diverses formes de poder sobrehumà. El politeisme és un fet de la història religiosa, tant de pobles primitius —en el paleolític i el neolític— com de pobles antics: Mesopotàmia, Egipte, Grècia i Roma. Es troba també a les religions de l'Índia i de les tribus d'Austràlia, Amèrica i l'Àfrica negra.

popa *n m*

CRISTIANISME ORTODOX. Nom donat als sacerdots ortodoxos, especialment els que no són monjos.

possessió per esperits *n f*

RELIGIONS INDÍGENES. Experiència de ser controlat per agents religiosos externs, ja sigui per bé o per mal.

Prakash Utsav

SIKHISME. Festa sikh que commemora els naixements del guru Nanak i del guru Gobind Singh, que va ser el desè i últim guru.

Nota: El naixement del guru Nanak se celebra entre els mesos d'octubre i novembre i el del guru Gobind Singh, entre el desembre i el gener. Durant la festa de Prakash Utsav, els infants reben regals (generalment roba nova), s'encenen espelmes a les botigues i a les cases, es fan processons pels carrers i es canten himnes.

prana *n m*

HINDUISME. Energia còsmica que penetra i conserva el cos en vida.

Nota: Designa la respiració en sànscrit, ja que aquesta energia divina es manifesta en la forma de la respiració en els éssers vius.

prasada *n m*

HINDUISME. Ofrena de menjar beneït, considerat portador d'energia espiritual, que primer es presenta a la divinitat i després es reparteix entre els fidels.

prasada *n m*

HINDUISME. Gràcia divina.

pratityasamutpada *n m*

BUDISME. Principi segons el qual tots

els fenòmens físics i psíquics de la vida individual tenen relacions d'interdependència i de condicionament mutu.

Nota: El pratityasamutpada constitueix, amb la doctrina de l'anatman, el cor de la doctrina de totes les escoles budistes. Es compon de dotze elements relacionats: la ignorància del noble camí dels vuit passos, és a dir, de la natura dolorosa de la vida, condiciona les idees i les intencions d'accions, les quals determinen la consciència de l'individu en la seva existència següent. Després de la mort d'un ésser no salvat, aquesta consciència es reencarna en un cos i un psiquisme, dels quals depèn la percepció sensorial. Aquesta percepció crea un contacte amb el món exterior i, per tant, un desig que crea una existència de patiment, que s'acaba amb la vellesa i la mort.

La denominació *pratityasamutpada* significa, literalment, 'producció condicionada'.

precalcedonià -ana *adj*

CRISTIANISME ORTODOX. Dit de cadascuna de les comunitats que no van acceptar el concili de Calcedònia.

predestinació *n f*

PROTESTANTISME. Predeterminació per part de Déu relativa als qui seran o són escollits per a ser salvats, en la teologia calvinista.

pregària *n f*

sin. **oració** *n f*

pregària de Jesús *n f*

CRISTIANISME ORTODOX. Pregària que, en la tradició de l'hesicasme, es repeteix contínuament, acompanyada del

control de la respiració i la concentració de l'atenció en el cor, com a camí per a la unió amb Déu.

Nota: La fórmula més habitual de la pregària de Jesús és: "Senyor Jesús, Fill de Déu, tingueu pietat de mi, pecador". La pregària de Jesús popularment també s'anomena *pregària del cor*.

prelat *n m*

CATOLICISME. Eclesiàstic preeminent, ja sigui amb caràcter honorífic o per la seva jurisdicció, com en el cas d'alguns bisbes i abats.

prelatura personal *n f*

CATOLICISME. Organització de l'Església catòlica, formada per sacerdots o per sacerdots i laics, que es regeix per uns estatuts donats per la Santa Seu i està encapçalada per un bisbe prelat, de manera que la seva jurisdicció està més lligada a les persones que en són membres que no al territori, com és tradicional.

Nota: La figura de la prelatura personal va ser creada el 1982.

presbiteral *adj*

CATOLICISME. Relatiu o pertanyent al presbiteri o als preveres.

presbiterat *n m*

PROTESTANTISME. Ministeri del prevere.

presbiterat *n m*

PROTESTANTISME. Conjunt de preveres d'un sínode o una denominació.

presbiteri *n m*

sin. **santuari** *n m*

CATOLICISME. Part de l'església situada al fons de la nau central, on hi ha l'altar major.

presbiteri *n m*

CATOLICISME. Conjunt de tots els preveres d'una església presidits pel bisbe.

presbiteri *n m*

PROTESTANTISME. Consell d'ancians, pastors i laics, en el presbiterianisme.

presbiterià | presbiteriana *n m, f*

PROTESTANTISME. Membre d'una església presbiteriana.

presbiterià -ana *adj*

PROTESTANTISME. Relatiu o pertanyent al presbiterianisme.

presbiterianisme *n m*

PROTESTANTISME. Moviment dins del protestantisme que accentua unes formes d'organització eclesial, les característiques bàsiques de la qual van ser establertes per Calví.

Nota: El presbiterianisme està centrat en la comunitat i el consell d'ancians (predicadors, ancians o pastors i diaques) i rebutja l'autoritat episcopal sobre els preveres.

presentació *n f*

PROTESTANTISME. Acte solemne en el qual els pares presenten un infant a la congregació i en el qual s'invoca la protecció del Senyor sobre la criatura.

Nota: La presentació és pròpia de les denominacions protestants que no bategen els infants.

prevere *n m*

sin. **sacerdot** *n m*

sin. compl. **capellà** *n m*

CRISTIANISME. Cristià que ha rebut l'orde del presbiterat i que, per tant, pot exercir funcions pastorals, administrar determinats sagraments i presidir la celebració de l'eucaristia.

primacia

Nota: La denominació *capellà* s'utilitza més específicament per a fer referència als preveres que s'ocupen de determinats serveis, però habitualment també s'aplica a qualsevol prevere.

primacia *n f*

sin. **primat** *n m*

CRISTIANISME ORTODOX. Preeminència d'una seu dins l'Església.

Nota: Hi ha una *primacia de jurisdicció*, que és la reconeguda al papa pel concili Vaticà I, i una *primacia d'honor*, que és la reconeguda al patriarca de Constantinoble dins l'Església ortodoxa i al papa en l'Església universal, ambdós com a primer entre iguals (*primus inter pares*).

primat *n m*

CRISTIANISME. Títol honorífic vinculat a un arquebisbat, que comporta una preeminència sobre els bisbes d'un estat o regió.

primat *n m*

sin. **primacia** *n f*

primera comunió *n f*

CATOLICISME. Acte, generalment solemne, en què una persona rep per primera vegada el sagrament de l'eucaristia.

Nota: La primera comunió constitueix un esdeveniment social i tradicionalment se celebra quan els infants són prou grans per comprendre'n la importància (a partir dels set anys), després d'un període de preparació.

prior | **priora** *n m, f*

CATOLICISME. Títol que reben els superiors d'algunes comunitats religioses.

Nota: Les funcions dels priors varien segons les diverses organitzacions.

processió *n f*

CRISTIANISME. Acte de procedir l'Esperit Sant del Pare, i en l'Església llatina, del Pare i del Fill.

processó *n f*

CRISTIANISME. Cerimònia religiosa en la qual un grup d'eclesiàstics i fidels desfila solemnement pels carrers o a l'interior de l'església, acompanyant una imatge, una relíquia o un personatge, mentre preguen o canten.

Nota: Amb major o menor importància, se celebren processons en les esglésies orientals, la catòlica i l'anglicana, però no en la major part d'esglésies protestants.

profà | **profana** *n m, f*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Persona contrària a la reverència deguda a les coses sagrades.

profà -ana *adj*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Que no té caràcter sagrat.

professió religiosa *n f*

CATOLICISME. Acte juridicoreligiós pel qual un cristià abraça públicament i de manera estable la vida religiosa comproment-se a complir els vots propis d'un orde, una congregació o un institut.

Nota: La professió religiosa pot ser per a tota la vida o bé temporal (com la que fan els novicis durant un període de prova).

profeta *n m, f*

sin. compl. **nabí** *n m*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ; ISLAM; JUDAISME. Persona inspirada que creu ha-

ver estat enviada pel seu Déu per a proclamar un missatge.

Nota: El profeta és, en aquest sentit, el portaveu de Déu. En un sentit més ampli, pot referir-se a qualsevol persona que faci conèixer la voluntat d'una divinitat, sovint determinada per visions, somnis, etc. Així, el profeta ha estat associat amb el sacerdot, el xaman, l'endevinador i el místic. A la Bíblia, el terme al·ludeix a reformadors politicoreligiosos i líders socials. Cal precisar que en l'islam es distingeix el profeta que profetitza en el marc d'una revelació ja existent, del profeta que aporta una nova revelació (rasul). El profeta Muhàmmad és un rasul.

La denominació *profeta* prové del grec *prophetes*, 'escrutador i intèrpret d'un vaticini'.

La denominació *nabí* és pròpia del judaisme i l'islam.

prohibició alimentària *n f*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Prohibició de menjar i beure determinats aliments i begudes amb una finalitat religiosa.

Nota: Així, per exemple, la majoria dels hindús són vegetarians i s'abstenen sistemàticament, d'una manera general, de menjar carn bovina. Al budisme, els monjos de l'escola Theravada s'abstenen de carn i d'alcohol; tampoc consumeixen cap aliment sòlid passat el migdia. Al judaisme, les carns permeses són les parts davanteres dels remugants de peülla trencada i tota mena d'aviram; els peixos han de tenir aletes i escates; i, per a evitar mesclar els productes làctics i la carn, es fa servir una doble vaixel·la. Tradicionalment els animals han de ser abatuts de forma

ritual i buidats de tota la seva sang. Els cristians, per la seva banda, recomanen dejuni i abstinència en determinades èpoques del calendari litúrgic. A l'islam tot aliment és lícit excepte el porc i l'alcohol; durant el ramadà, els musulmans no mengen cap aliment durant les hores de sol. Tradicionalment s'han de degollar els animals invocant el nom de Déu.

prosèlit | prosèlita *n m, f*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Nou membre d'una religió.

Nota: En el Nou Testament s'usa per a designar aquell que s'havia convertit al judaisme. Després de la conversió formal, el prosèlit era considerat membre de ple dret del poble jueu. Avui el terme es fa servir en un sentit més ampli per a designar el que es converteix a una religió.

proselitisme *n m*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Zel excessiu en la propagació d'una fe amb l'objectiu d'aconseguir nous membres.

Nota: El proselitisme es contraposa a l'esperit de diàleg.

protestant *adj*

PROTESTANTISME. Relatiu o pertanyent al protestantisme.

protestant *n m, f*

PROTESTANTISME. Seguidor del protestantisme.

protestantisme *n m*

PROTESTANTISME. Conjunt de confessions cristianes evangèliques eixides de la Reforma del segle XVI o influïdes per aquesta.

protestantisme liberal *n m*

PROTESTANTISME. Corrent teològic protestant, sobretot luterà, encami-

nat a conciliar la teologia amb les idees liberals dels segles XVIII i XIX.

Nota: El protestantisme liberal ha estat vivament combatut per les posicions tradicionals i ortodoxes.

província eclesiàstica *n f*

CATOLICISME. Circumscripció territorial eclesiàstica, constituïda per un grup de diòcesis territorialment contigües, anomenades *sufraànies*, i administrada per un arquebisbe, normalment el bisbe de la seu més antiga o més important.

psicologia de la religió *n f*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Branca de la psicologia que se centra en l'individu i en la seva experiència religiosa.

Nota: La psicologia de la religió és una de les tres ciències socials de la religió, juntament amb l'antropologia de la religió i la sociologia de la religió, que se centren en la societat. Una de les principals obres clàssiques en aquest camp va ser *Varietats de l'experiència religiosa* (1902), de William James, on es descriu el fonament psicològic de l'oració, la meditació, la mística, la conversió i el fruit espiritual. Carl Jung (1875-1961) també s'ocupa de la realitat psicològica de la religió amb els seus mites, símbols i arquetips, i el seu accés als tresors espirituals de l'inconscient col·lectiu. Actualment la psicologia de la religió comença a adquirir rellevància com a disciplina autònoma.

puja *n f*

HINDUISME. Cerimònia ritual en què s'utilitza aigua del Ganges, flors, una campaneta i bastons d'encens per celebrar el culte diví.

Nota: Durant la puja, el fidel dibuixa, amb gestos simbòlics, un cercle místic al seu voltant, que el separa del món sensible i efímer i l'ajuda a recrear el lligam amb Déu.

puja *n f*

BUDISME. Cerimònia del Theravada que inclou l'ofrena d'aliments, de flors, d'encens, de llum i d'aigua, així com recitats i una breu meditació.

Nota: La cerimònia de la puja constitueix la base del culte i es practica, entre d'altres, durant els dies de festa d'uposatha, però la seva forma varia segons els països. La puja també designa algunes cerimònies del Vajrayana que contenen recitats de textos sagrats i de mantres, la invocació i la visualització de divinitats a més de les ofrenes rituals.

pujari *n m*

sin. compl. **archaka** *n m*

HINDUISME. Sacerdot del temple hindú que fa la puja per delegació del devot i s'ocupa de l'aarti.

Nota: En alguns temples el pujari és l'únic que pot accedir al Garbhagriha, el lloc del temple on resideix la deïtat (murti). Els pujari, que normalment formen part de la casta dels bramans, tenen cura de les murtis.

Purana *n m pl*

HINDUISME. Textos de la smrti que narren els orígens de la humanitat i de la història hindú.

Nota: Els Purana evoquen llegendes que impliquen els déus i constitueixen els principals textos de referència dels fidels de Vixnu, de Xiva i Brahma. Contenen tractats rituals, codis de lleis, descripció

de llocs sants, etc. i, en general, tot el que un hindú ha de conèixer.

La denominació *purana* significa, en sànscrit, 'antics reculls de relats'.

puresa ritual *n f*

sin. **taharah** *n f*

ISLAM. Puresa obligatòria per a un musulmà.

Nota: La puresa es perd a causa d'alguns actes fisiològics, com ara les relacions sexuals, les menstruacions, els parts, i pel contacte amb els morts i algunes matèries dites impures (orina, excrements, esperma, vi) o alguns animals (porc, gos, etc.). En aquests casos, el musulmà ha de rentar-se la roba i purificar-se mitjançant les ablucions per poder complir els actes rituals (salat) i tocar o recitar l'Alcorà. La taharah també s'aplica a la circumcisió i les cerimònies que l'acompanyen.

purgatori *n m*

CATOLICISME. Lloc en què es troben, abans de poder anar al cel, les ànimes dels justos que no han expiat completament els seus pecats.

Nota: Una part de la seva pena pot ser redimida per les pregàries de la resta de creients. Actualment, es fa referència al purgatori més com un estat que no com un lloc.

Purim *n m pl*

JUDAISME. Festa que commemora la salvació de la comunitat jueva de Pèrsia, tal com relata el llibre d'Ester.

Nota: La denominació *Purim* significa 'sorts'.

purità | puritana *n m, f*

PROTESTANTISME. Seguidor del puritanisme.

purità -ana *adj*

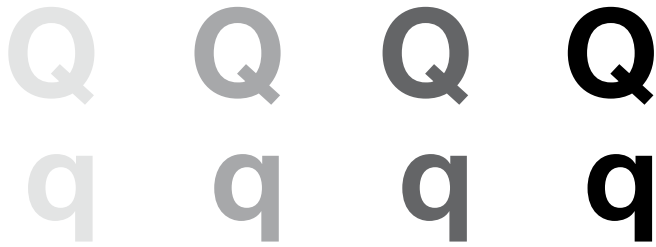
CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Que practica o afecta una gran puresa i escrupolositat en el seu capteniment.

purità -ana *adj*

PROTESTANTISME. Relatiu o pertanyent al puritanisme o als puritans.

puritanisme *n m*

PROTESTANTISME. Moviment políticoreligiós en el si de les esglésies reformades d'Anglaterra i Escòcia, que pretenia la purificació total de les reformes romanes en el culte i la implantació del pensament calvinista.

qabbalat xabbat *n f*

JUDAISME. Servei religiós del divendres al capvespre.

Nota: La denominació *qabbalat xabbat* significa ‘recepció del dissabte’.

qaddix *n m*

JUDAISME. Pregària de santificació i de lloança a l'Etern que es recita en ocasions especials, normalment en els enterraments i el dol.

Nota: Per a recitar el qaddix és necessari el minyan.

La denominació *qaddix* prové de l'arameu i significa ‘sant’.

Qadiriya

ISLAM. Tariqa fundada per Abd al-Qadir al-Gili al segle XII a Bagdad.

Nota: L'orde Qadiriya va ser difós pels deixebles d'Abd al-Qadir al-Gili (o al-Gilani) i es distingeix per la seva tolerància. Abd al-Qadir va escriure llibres espirituals i sermons que són considerats els millors de l'islam. Així, molts jueus i cristians es van convertir a l'islam arran de les seves predicacions, i actualment la seva veneració s'estén per tot el món islàmic. Aquesta tariqa té moltes branques en molts països, des del Marroc fins a la Xina.

qearà *n f*

JUDAISME. Plat especial en el qual es posen tots els elements simbòlics del séder de Pasqua.

qiyàs *n m*

ISLAM. Deducció analògica en l'islam.

Nota: El qiyàs és un dels criteris hermenèutics de la jurisprudència islàmica i una de les fonts del fiqh. Mitjançant l'analogia amb qüestions ja solucionades, els teòlegs donen solucions a preguntes no previstes en l'Alcorà ni en la sunna.

quàquer | quàquera *n m, f*

ESGLÉSIES LLIURES. Membre de la Societat dels Amics, fundada a Anglaterra el 1668 per G. Fox.

Nota: Les creences dels quàquers estan recollides en el llibre de R. Barclay *Teheologiae Verae Christianae Apologia* (1676). La doctrina bàsica del quaquisme és la de la “llum interior”, que ve directament de Déu a l'ànima, per la qual cosa és superior a l'Escriptura i a l'Església. La seva eficàcia es demostra en la senzillesa, la puresa i la sinceritat de la vida personal. Amb tal guiatge ja no són necessaris els sagraments, el sacerdoci o unes formes estables de culte. Les assemblees dels quàquers es caracteritzen pels seus períodes de silenci. Fins que es va

anar imposant la tolerància, els quàquers van haver de sofrir persecució. No obstant això, l'alt nivell de la seva vida personal, així com les institucions educatives que sostenen a tot el món els han procurat un respecte universal. El nom de *quàquers* sembla tenir una doble explicació: fou aplicat a Fox perquè exigia que hom tremolés (*to quake* en anglès) davant la Paraula de Déu; i alhora al·ludia al sotrac espiritual que a les seves reunions experimentaven els primers quàquers.

quaresma *n f*

CRISTIANISME. Període previ a la Pasqua, en què els cristians es preparen practicant l'oració, el dejuni i la penitència.

Nota: En les esglésies occidentals la quaresma comença el dimecres de cendra i en les orientals, vuit setmanes abans de la Pasqua.

quatre nobles veritats *n fpl*

BUDISME. Ensenyaments de Buda que formen el nucli de la seva doctrina.

Nota: Les quatre nobles veritats es poden resumir de la manera següent: 1) tota l'existència és sofriment; 2) la causa del sofriment és el desig; 3) es pot posar fi al sofriment eliminant el desig; 4) per fer-ho cal seguir el noble camí dels vuit passos.

El terme *quatre nobles veritats* també es documenta amb la forma *quatre veritats nobles*.

quetubà *n f*

JUDAISME. Contracte matrimonial que assegura els drets de la dona.

quibuts *n m*

JUDAISME. Comunitat rural israelia-

na, organitzada segons els principis del socialisme.

quidduix *n m*

JUDAISME. Santificació del sàbat, del dia festiu, que es recita generalment amb una copa de vi a la mà.

quillasme *n m*

sin. **mil·lenarisme** *n m*

quipà *n f*

JUDAISME. Peça de tela, de punt o d'un altre teixit, en general en forma de casquet, que hom es posa al cap tradicionalment quan entra a la sinagoga.

Nota: Els jueus observants no porten la quipà solament dins la sinagoga.

quraixita *n m, f*

ISLAM. Membres de la tribu que dominava la Meca a finals del segle v i a la qual pertanyia Muhàmmad.

Nota: Els quraixites són la "gent de la casa" (*ahl al-Bait*) del profeta Muhàmmad, és a dir, els quatre primers califes (ortodoxos o raxidun) i els descendents de Muhàmmad per part del matrimoni format per la seva filla Fàtima i el seu gendre i cosí Alí. El fet de pertànyer a la tribu quraixita, una vegada realitzada l'expansió islàmica, atorgava el més gran títol de noblesa.

R R R R

r r r r

rabí *n m*

JUDAISME. Ministre del culte judaïc que s'ocupa d'oficiar en els serveis religiosos i conduir els ritus i les cerimònies religioses.

Nota: El títol de rabí s'obté després d'anys d'estudi en institucions de formació rabínica. El rabí no té cap prerrogativa cerimonial que el diferenciï d'un altre jueu i la seva autoritat està en funció del seu coneixement i de la voluntat de la comunitat d'acceptar-ne el lideratge.

racionalisme *n m*

TERMES SECULARS. Doctrina filosòfica que considera que la raó és la font més vàlida, si no l'única, per al coneixement i la interpretació de la realitat.

Nota: El racionalisme s'oposa a l'empirisme, a l'irracionalisme i al misticisme. Els representants del racionalisme són, entre d'altres: René Descartes al segle XVII, per a qui el dubte és el fonament del pensament, que només es pot sotmetre a l'evidència racional; Emmanuel Kant al segle XVIII, que considera que l'esperit està constituït per categories que s'omplen de contingut, que és l'experiència, i Gaston Bachelard, autor del racionalisme aplicat (1949), que considera la raó

com el que permet entendre la matèria. L'ideal del racionalisme actual és suprimir els prejudicis religiosos i crear una humanitat unida per la raó universal: són valors semblants als del materialisme, el lliure pensament i la moral laica.

raelià | raeliana *n m, f*

NOVES RELIGIONS. Membre d'una comunitat fundada pel periodista francès Claude Vorilhon, el qual va adoptar el nom de Raël.

Nota: Els raelians, que pretenen comunicar-se telepàticament amb els extraterrestres i preparen la seva vinguda a la Terra, prediquen l'eugenisme i el clonatge humà, qüestió que els va fer mediàtics. També han estat molt criticats per la tècnica de "meditació sensual" i l'amor lliure preconitzat pel fundador. Hi ha unes desenes de milers de fidels per tot el món, sobretot a França, Suïssa, Alemanya, el Canadà i els Estats Units; a l'Estat espanyol són pocs.

La denominació *raelià | raeliana* prové de Raël, el missatger dels Elohim, és a dir, 'dels que vénen del cel'.

Rahit Maryada *n m*

SIKHISME. Codi de disciplina sikh, acceptat el 1945 com una sèrie de regulacions globals per a la comunitat

sikh i que proporciona un referent unificador de bons costums.

rakaa *n f*

ISLAM. Conjunt de gestos i paraules que componen un cicle complet dintre de l'oració islàmica.

Nota: Cada rakaa es compon de diversos elements: 1) la posició dempeus, en la qual el fidel orientat cap a la Meca alça les mans a l'alçada de les orelles i, després d'haver dit "Allah akbar" ('Déu és el més gran'), les ajunta sobre el pit; 2) la recitació de la primera sura de l'Alcorà (fatiha) i altres versicles; 3) la inclinació del cos, amb les mans als genolls, mentre es diu una fórmula piadosa; 4) la posició vertical amb els palmells endavant, a l'alçada de les orelles; 5) la prostració, tocant a terra amb el front, mentre es pronuncia "Déu és el més gran"; 6) l'acte de quedar-se assegut sobre els talons mentre es pronuncia la mateixa fórmula i es fa alguna rememoració, i 7) la segona prostració, amb la qual es completa la rakaa. Per tant, l'oració no és només mental i verbal, sinó també física, implica tot l'ésser. Les diverses posicions del cos representen els graus de reconeixement de la presència divina. Cadascuna de les cinc pregàries rituals consta d'un nombre concret de rakaas: la de la matinada en té dues; la del migdia i la de la mitja tarda en tenen quatre; la de la posta de sol (Magrib) en té tres, i la de la nit, quatre.

Rama

HINDUISME. Setè avatar del déu Vixnu, com a príncep fill del rei Dasaratha.

Nota: Rama desenvolupa les qualitats d'equilibri, rectitud, serenor i esperit de

pau en l'home. Ell i la seva esposa Sita són venerats pels hindús com a ideals de l'home i la dona, respectivament. A Rama se'l coneix sobretot perquè és el protagonista del Ramayana, l'epopeia que narra la seva història èpica.

ramadà *n m*

ISLAM. Novè mes del calendari islàmic, en el qual es realitza el dejuni ritual, que és el quart pilar de l'islam.

Nota: El ramadà és el mes més important i tota la comunitat musulmana practica l'abstinència (sawm) des de la sortida del sol fins que es fa fosc, per recordar que fou durant aquest mes que es va revelar l'Alcorà. Tothom s'absté de menjar, beure, fumar i tenir relacions sexuals per accedir a la dimensió espiritual de la vida. No hi ha una norma exacta per trencar el dejuni: hi ha qui ho fa a casa i qui ho fa a la mesquita, qui fa un gran àpat i qui únicament pren dàtils; a més a més, el ritual depèn dels costums culturals dels països. El dejuni és obligatori només per a les persones que s'ho puguin permetre físicament i mentalment: els nens, els qui són de viatge, els malalts, les dones quan tenen la menstruació i les embarassades no han de practicar-lo o bé ho poden fer més tard, durant l'any. Com que el calendari islàmic és lunar, el mes del ramadà canvia cada any. Cal recordar moments històrics, el ramadà és un mes de perdó, de pietat, de reflexió personal i de celebració col·lectiva. Durant el ramadà es dona molta importància a la caritat, ja que tothom, pobres i rics, ha de poder gaudir de la festa sense mancances.

Ramakrishna Mission

NOVES RELIGIONS. Comunitat fundada el 1897 a Belur, a prop de Calcuta, l'Índia, per Vivekananda.

Nota: Vivekananda va ser deixeble del místic hindú Gadadhar Chatterji Ramakrishna, del qual va tenir una enorme influència. La Ramakrishna Mission proclama la unitat de Déu, la igualtat entre les religions i la presència de la divinitat en totes. Actualment està escampada per tots els països del món.

Ramakrishna, Gadadhar Chatterji

HINDUISME. Sant asceta bengalí renovador de l'hinduisme, a qui actualment molts hindús veneren com un avatar que donà testimoni que totes les religions poden conduir a la realització del diví.

Nota: Durant dotze anys, Gadadhar Chatterji Ramakrishna (1834/36-1886) va practicar exercicis espirituals sota el guiatge de mestres de les més diverses formes i orientacions religioses, inclosos el cristianisme i l'islam. Per cadascuna d'aquestes vies va assolir la il·luminació i així va mostrar, per experiència pròpia, que els seguidors de totes les religions poden assolir l'experiència de la realitat última. Els seus deixebles més importants van ser Vivekananda i Brahmananda.

Ramayana *n m*

HINDUISME. Poema èpic de la literatura hindú, que narra les gestes de Rama.

Nota: El Ramayana, juntament amb el Mahabharata, és un dels dos grans poemes èpics de la literatura hindú, i el més antic. S'ha atribuït al sant llegendari Valmiki i forma part dels textos que

constitueix l'Escriptura sagrada de l'hinduisme (smṛti). La seva forma més antiga i pura prové del nord de l'Índia (segle iv aC) però va tenir importants modificacions al llarg dels segles. El Ramayana consta de 24.000 versos dobles dividits en set llibres que descriuen la vida de Rama i de la seva dona Sita, la captura de Sita per Ravana —el rei dels dimonis—, la guerra contra els dimonis, el retorn a Ayodhya i, al final, la mort de Rama i la seva ascensió al cel. Les nombroses aventures i els caràcters excepcionals que s'hi manifesten fan del Ramayana una de les principals fonts d'inspiració per a tots els gèneres de la literatura índia.

Rapithwin

ZOROASTRISME. Personificació del migdia i de l'estiu.

Rashimura

NOVES RELIGIONS. Comunitat fundada el 1971 a Sant Cugat del Vallès per Pedro Vivancos García, que combina taoisme, budisme zen, arts marcial i filosofia samurai japonesa.

Nota: Vivancos va fugir a Londres el 1983 acusat d'estafa i d'homicidi. Actualment hi ha un centenar de fidels del moviment Rashimura a Barcelona, Tarragona i Madrid.

Raskol *n m*

CRISTIANISME ORTODOX. Cisma produït a l'interior de l'Església ortodoxa russa, capitanejat pel monjo Avvakum, mort a la foguera el 1682, contra les reformes litúrgiques del patriarca Nikon.

Nota: La denominació *Raskol* significa, en rus, 'cisma'.

raxidun *n m pl*

ISLAM. Els quatre primers successors del profeta Muhàmmad, que van dirigir la comunitat musulmana després de la seva mort, en l'islam sunnita.

Nota: Els raxidun són Abu Bakr (632-634), Omar (634-644), Utman (644-656) i Alí (656-661). Aquests califes van basar el seu govern en l'Alcorà i el comportament de Muhàmmad. Després de la mort d'Alí, es va produir una divisió a l'islam que va portar a la creació d'una branca separada, el xiisme.

La denominació *raxidun* significa, literalment, 'els ben guiats', 'els ortodoxos'.

ray *n m*

ISLAM. Opinió subjectiva del jurista.

Nota: El ray és una de les fonts secundàries del fiqh. El seu ús era preponderant en els primers temps de la ciència jurídica islàmica, quan els jutges no podien fer altra cosa que guiar-se per la seva opinió personal davant de situacions noves. En funció de les escoles jurídiques (madahib), que es basen en la utilitat i el bé públic, es dona més o menys importància al ray: per exemple, el hanefisme, present a Turquia, el Pakistan i l'Índia, es caracteritza per l'acceptació de l'opinió personal quan no es pot trobar la solució d'un problema en les fonts tradicionals (Alcorà i hadits); el malikisme del Magrib també privilegia l'opinió personal i el raonament per analogia (qiyàs), contràriament al hanbalisme de l'Àrab Saudita, que rebutja radicalment l'especulació humana i només respecta les fonts tradicionals.

rector *n m*

CATOLICISME; CRISTIANISME ORTODOX.

Prevere que governa una parròquia.

redempció *n f*

sin. **salvació** *n f*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Alliberament per mitjà d'un rescat de la condició de pecat, d'infelicitat, de sofriment i de mort.

reencarnació *n f*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Pas de l'ànima d'un cos a un altre.

Nota: Cal no confondre la reencarnació amb la metempsicosi i la palingenèsia, encara que aquestes denominacions sovint s'utilitzin indistintament. A diferència de la reencarnació, la palingenèsia i la metempsicosi fan referència a un altre renaixement o a un altre estat de l'ànima, en un altre lloc, i no necessàriament en un nou cos. La concepció de la vida com un procés cíclic en què les ànimes passen d'un cos a un altre és una deducció natural dels pobles primitius davant els fenòmens del naixement i la mort, juntament amb el fet que els nens reproduïen els trets dels pares. Com a doctrina va aparèixer a l'Índia cap a l'any 600 aC i va ser adoptada pel budisme. Va ser professada a Grècia durant el segle VI aC pels pitagòrics i l'orfisme; també va ser introduïda en el platonisme i en el neoplatonisme. Igualment es troba entre els celtas i els teutons, en el gnosticisme i en certes versions del judaisme esotèric. La reencarnació implica una concepció cíclica del temps i per això és rebutjada per les religions que adopten una idea lineal del temps, com per exemple, el judaisme, el cristianisme i el zoroastrisme.

Reforma *n f*

PROTESTANTISME. Moviment evangèlic iniciat al segle xv que és a l'inici de les esglésies protestants.

Nota: Tot i que històricament ja n'havien sorgit alguns intents, sempre reprimits amb duresa, va ser en temps de Luter, Zwingli, Calví i altres reformadors, que es va consolidar la Reforma. Es proposava reformar profundament l'Església catòlica, però va acabar amb el trencament i la separació entre l'Església catòlica i el protestantisme evangèlic reformat.

reforma del calendari *n f*

CRISTIANISME. Reforma establerta pel concili de Trento, celebrat entre el 1545 i el 1563, per la qual es va passar del calendari julià al calendari gregorià.

Nota: El pas del calendari julià al calendari gregorià ha estat la darrera reforma del calendari fins als nostres dies.

reforma radical *n f*

PROTESTANTISME. Moviment format per aquells que desitjaven una reforma més profunda que la que cercaven Luter, Zwingli o Calví.

Nota: La reforma radical també era coneguda com l'ala esquerrana i el seu radicalisme podia consistir, segons els grups, des d'una demanda de justícia social revolucionària fins a l'espiritualisme o la interpretació literal dels textos bíblics.

reformador | reformadora *n m, f*

PROTESTANTISME. Persona que amb la seva doctrina va promoure la Reforma.

reformat | reformada *n m, f*

PROTESTANTISME. Membre de la Reforma o d'alguna església reformada.

reformat -ada *adj*

PROTESTANTISME. Relatiu o pertanyent a la Reforma.

regla *n f*

CRISTIANISME. Conjunt de normes que regulen la vida quotidiana i el comportament que cal seguir en una comunitat monàstica, un orde religiós o una congregació.

Nota: Cada institució té la seva pròpia regla. Una de les primeres i més significatives, per la influència que va tenir en les posteriors, va ser l'elaborada l'any 529 per sant Benet, fundador dels benedictins.

regular *adj*

CATOLICISME. Dit del sacerdot que pertany a un orde religiós.

Nota: L'adjectiu *regular* s'oposa a *secular*.

Reis Mags *n m pl*

CRISTIANISME. Mags que segons l'evangel·li de Mateu anaren a adorar Jesucrist guiats per una estrella.

Nota: Les tradicions orientals fixen el nombre de Reis Mags en dotze, però la tradició cristiana occidental estableix que són tres, probablement basant-se en els tres regals, l'or, l'encens i la mirra, presentats a l'infant Jesucrist. Al segle VIII els noms de Melcior, Gaspar i Baltasar apareixen en una crònica anomenada *Excerpta latina barbari*. En la tradició cristiana occidental, Baltasar és sovint representat com el rei d'Aràbia, Melcior com el rei de Pèrsia, i Gaspar com el rei de l'Índia. La seva historicitat ha estat qüestionada i s'ha afirmat que simbolitzen el fet que

el messianisme de Jesucrist és reconegut pels humils (pastors) i pels pagans (mags) i no ho és pel judaisme oficial (Herodes i els sacerdots). L'Adoració dels Reis Mags és motiu de celebració especial en molts països occidentals coincidint amb l'Epifania, que se celebra el dia 6 de gener. Ha estat un dels motius més repetits en la iconografia cristiana; la representació més antiga que se'n coneix és a les catacumbes romanes i data del segle III.

religió *n f*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Conjunt de creences i pràctiques que vinculen una persona o un grup humà amb el sagrat i que sovint s'identifica amb el món espiritual o el diví.

Nota: Segons l'etimologia del terme, la paraula llatina *religio*, tant si es fa derivar de *re-ligere* ('estar atenç', 'observar') com de *re-ligare* ('lligar', 'mantenir unit'), sembla que apunta a l'actitud del que està lligat, nuat a algú. Des d'aquesta perspectiva, la religió és un fet que entra en el domini de la interioritat i del sentiment humà. Tots dos significats es poden integrar per indicar el doble aspecte de la religió: la dimensió objectiva i la dimensió subjectiva de l'experiència religiosa. La religió designa les relacions de la persona amb el sagrat. La religió és el reconeixement conscient i efectiu d'una realitat absoluta (el sagrat), de la qual l'ésser humà se sap existencialment dependent, bé per una relació de submissió, bé per una relació d'identificació total o parcial. La religió entesa així es distingeix de la màgia, que fa que la divinitat se sotmeti a l'ésser humà; inclou el teisme (submissió

a Déu) i el panteisme o panenteisme (una certa identificació amb l'absolut). La religió consisteix en una relació de l'ésser humà amb alguna cosa que ell sent que és "l'absolutament altre", i aquest "altre" es presenta de diverses maneres: com a poder, com a persona, com a realitat absoluta, etc.

religió misterica *n f*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Religió salvífica, universal i basada en el misteri, que es proposa ser un mitjà de salvació per a la persona, independentment del seu origen.

Nota: Les religions místiques van néixer majoritàriament a l'Orient Mitjà i al Pròxim Orient, Egipte i Grècia, i es van estendre per la conca del Mediterrani a l'època de l'hel·lenisme i durant l'Imperi romà. S'inscriuen en el context politeïsta de les religions de l'antiguitat. La seva essència rau en la celebració dels misteris. Es defineixen, per aquesta raó, com a cultes religiosos del món grecoromà, l'admissió als quals es restringia a aquells que havien passat per certs ritus o misteris d'iniciació. Les religions místiques, relacionades amb els cicles agraris, representen simbòlicament el procés natural del renaixement de la naturalesa cada primavera i la producció dels fruits. Els misteris actualitzen ritualment uns relats mítics en què es narren les accions dels herois o divinitats, les seves proves, el seu pas per la mort i el seu retorn a la vida. Les cerimònies de misteris més importants són les de Mitra, Atis, Cíbele, Isis i Osiris, les celebrades a Eleusis i les de Dionís, entre d'altres.

religiós | religiosa *n m, f*

CATOLICISME. Membre d'un orde o congregació religiosos.

reliquia *n f*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Resta del cos d'un sant o d'algun objecte que hi està relacionat, a la qual s'atribueix un caràcter sagrat i que és venerada pels fidels.

rèprobe *n m, f*

PROTESTANTISME. Persona reprovada per Déu.

reprovació *n f*

PROTESTANTISME. Predeterminació per part de Déu relativa als qui seran o són condemnats.

Nota: Segons la teologia de la predestinació, qui no és escollit és implícitament reprovat, és a dir, és objecte de predeterminació per part de Déu.

reprovar *v tr*

PROTESTANTISME. Predeterminar Déu la reprovació d'algú.

ressuscitar *v intr*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Tornar a la vida.

resurrecció *n f*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Acció i efecte de ressuscitar.

Nota: La idea de resurrecció acostuma a donar-se en aquelles religions que consideren l'ésser humà com un compost psicofísic. Des d'aquest punt de vista, el cos resulta tan necessari com l'ànima per al desenvolupament d'una vida personal. En conseqüència, perquè la persona tingui una vida realment valuosa en el més enllà, es requereix la resurrecció del cos a la vegada que la supervivència

de l'ànima. En canvi, la resurrecció no es considera necessària en aquelles religions que veuen en l'ànima l'essència íntima de la personalitat, que passa d'un cos a un altre (metempsicosi) com ara el budisme, l'hinduisme o l'orfisme. A l'antic Egipte, els ritus funeraris tenien per objecte ressuscitar el mort de la mateixa manera que Osiris havia estat ressuscitat. La creença en la resurrecció es va imposar en el judaisme cap al segle II aC i fou heretada pel cristianisme i l'islam. També el zoroastrisme preveu la resurrecció final. En la seva forma original, aquestes religions concebien la resurrecció com una reanimació del cos.

resurrecció *n f*

CRISTIANISME. Pas de la mort a la vida, especialment el que experimenta Jesucrist i el de tota la humanitat al final de la història.

revelació *n f*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ; CRISTIANISME; ISLAM; JUDAISME. Coneixement dels designis divins que seria impossible d'esbrinar per mitjans ordinaris de recerca racional.

Nota: En el llenguatge religiós, les revelacions fan referència a les comunicacions de la divinitat, tant si són directes com mitjançant un personatge. Quasi totes les religions pretenen proclamar unes veritats sobrenaturals que han estat comunicades per revelació divina. Els mitjans pels quals se suposa que ha estat transmès aquest coneixement diví són diversos.

En el cristianisme, segons la Bíblia, Déu ha satisfet la recerca de l'home revelant-se d'una manera intel·ligible a ell mateix

i a la seva voluntat envers la humanitat, el seu disseny de salvació.

En l'islam, la revelació és la manera com Déu, inefable i indescriptible, es manifesta a l'humà. La revelació (*tanzil* en àrab) es concreta a través dels llibres sagrats i els profetes, que en prediquen els ensenyaments. L'Alcorà és un llibre "baixat del cel", com la Torà, l'evangeli i els Salms de David. En la fe musulmana, l'Alcorà és més important que el profeta Muhàmmad, que només fa el paper d'intermediari i transmet el missatge diví. Segons l'islam, les altres revelacions, la Torà i l'evangeli, són revelacions autèntiques fetes per l'intermediari de Moisès i Jesucrist, però han estat manipulades pels humans. Tot l'ensenyament necessari que portaven està recapitulat a l'Alcorà. La missió de Muhàmmad és la de ser "el segell de la profecia". L'Alcorà presenta al creient les veritats i el codi de vida humana. En el xiisme es fa la distinció entre les tres dimensions de la revelació: exotèrica, jurídica i esotèrica; aquesta última representa el seu verdader sentit amagat: el profeta Muhàmmad és l'encarregat de transmetre la llei exotèrica, mentre que l'imam en fa la interpretació mística.

Rinzai

BUDISME. Una de les dues grans escoles del budisme zen, introduïda al Japó des de la Xina al segle XII.

Nota: En l'escola Rinzai, el zazen es practica de cara al centre del dojo i amb el treball addicional de provar de resoldre un koan proposat pel mestre.

risi *n m*

HINDUISME. Mestre il·luminat, per-

sonatge sant o poeta d'inspiració sagrada, particularment aquell al qual s'atribueix haver rebut la revelació dels Veda.

Nota: Els risi són vidents mítics que per a uns han transmès la revelació i per a altres han vist aquesta revelació i n'han transmès el contingut de forma accessible a tothom.

També es documenta la grafia *rishi*.

ritu *n m*

sin. **litúrgia** *n f*

ritu *n m*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Norma que regula l'execució d'una acció sacra, d'un sagrament, o bé les cerimònies del culte religiós.

ritu *n m*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Manera concreta de celebrar la litúrgia, d'administrar els sagraments i els sacramentals, d'acord amb les regles litúrgiques.

ritu alexandrí *n m*

CRISTIANISME. Ritu litúrgic propi dels cristians coptes d'Egipte, Etiòpia, Somàlia i Eritrea.

Nota: El ritu alexandrí comprèn el ritu copte, el llenguatge litúrgic del qual és el copte i l'àrab, i el ritu etiòpic, el llenguatge litúrgic del qual és el gueez.

ritu ambrosià *n m*

CRISTIANISME. Ritu litúrgic catòlic, diferent del ritu llatí, instaurat per Ambrosi, bisbe de Milà durant el segle IV.

Nota: El ritu ambrosià va sobreviure a l'homogeneïtzació litúrgica romana del papa Gregori I, que va provocar la desaparició de ritus menors, com per exem-

ple el mossàrab. Respecte del ritu romà, presenta variacions en alguns rituals de la missa, en l'ús de l'encenser i en l'ús i el color dels ornaments litúrgics. Queda circumscrit a la regió de Milà. També es caracteritza per la diversitat musical en els cants, amb una mètrica específica ajustada a l'anomenat *cant ambrosià*, en què el cor canta himnes distints dels habituals salms.

ritu antioquí *n m*

CRISTIANISME. Ritu litúrgic propi de l'Església d'Antioquia a Síria.

Nota: L'Església d'Antioquia a Síria és la font d'una sèrie de ritus similars, que fan servir la llengua siríaca antiga. Hom distingeix entre els ritus de Síria oriental (sirojacobita, maronita, malankar i assiri) i els ritus de Síria occidental (caldeu i siromalabar).

ritu armeni *n m*

CRISTIANISME. Ritu litúrgic propi de l'Església armènia.

Nota: El ritu armeni pertany a la branca siroasiàtica a causa de les influències capadocianes i siríques en els orígens de l'Església armènia. Conserva elements de l'antiga litúrgia de Jerusalem; per exemple, celebra el Nadal, juntament amb el baptisme de Jesucrist, el 6 de gener, inici de l'any litúrgic. A diferència de les altres litúrgies orientals, usa el pa àzim en l'eucaristia i no per influència llatina. Però sí que té alguns elements de la litúrgia llatina introduïts a l'edat mitjana pel contacte amb els llatins durant el regne de la Petita Armènia. L'estructura i molts elements de la missa armènia (*Surp Pataragh*) es corresponen amb l'estructura bizantina.

La llengua emprada és l'armeni.

ritu assiri *n m*

sin. **ritu assiriocaldeu** *n m*; **ritu indocaldeu** *n m*; **ritu siríac oriental** *n m*; **ritu tomasià** *n m*

CRISTIANISME ORTODOX. Ritu litúrgic propi de l'Església oriental assíria.

Nota: També segueix el ritu assiri l'Antiga Església oriental, escindida de l'Església oriental assíria als anys 60, així com diverses esglésies catòliques, com ara l'Església caldea i l'Església siromalabar, que té la seu a Kerala, Índia. La llengua d'aquest ritu és el siríac oriental. A l'eucaristia, que va precedida d'una litúrgia preparatòria del pa (ofici de pròtesis), fan servir tres anàfores o pregàries eucarístiques: la dels apòstols, la de Nestori i la de Teodor l'Intèrpret. A banda d'això, aquest ritu mostra particularitats en l'ofertori, en el qual s'expulsen els no batejats, i en el credo, que és una variant del de Nicea. L'any litúrgic està dividit en períodes de set setmanes: Advent, que anomenen també *anunciació*, Epifania, Quaresma, Pasqua, els Apòstols, Estiu, Elies i la Creu, Moisès i la Dedicació, aquests dos darrers de només quatre setmanes de durada. La major part de les celebracions del santoral o de memorials s'esdevenen els divendres entre l'Epifania i Quaresma. A més del gran dejuni quaresmal tenen quatre períodes més de dejuni.

ritu assiriocaldeu *n m*

sin. **ritu assiri** *n m*

ritu bizantí *n m*

CRISTIANISME. Ritu litúrgic propi de l'Església ortodoxa i d'altres esglésies orientals.

Nota: El ritu bizantí es caracteritza per la riquesa i la precisió teològiques i per la solemnitat de les celebracions. Tenia com a llengua original el grec, però va adoptar amb gran facilitat les llengües pròpies dels diferents territoris. Són variants del ritu bizantí el ritu armeni, el ritu albanès, el ritu bielorus, el ritu búlgar, el ritu txec, el ritu croat, el ritu grec, el ritu hongarès, el ritu italoalbanès, el ritu melquita, el ritu romanès, el ritu rus, el ritu rutè, el ritu eslovac i el ritu ucraïnès.

ritu caldeu *n m*

sin. **ritu sirooriental** *n m*

CRISTIANISME. Ritu litúrgic propi de l'Església assíria, l'Església caldea i l'Església malabar.

Nota: El ritu caldeu és una litúrgia antiquíssima, amb un marcat accent semític. La llengua litúrgica és el siríac, més l'àrab a l'Orient Mitjà. Per a la celebració de l'eucaristia o missa (*Qurbana*) posseeix la cèlebre anàfora o pregària eucarística dita d'Addai i Mari, possiblement la més antiga (s. III), a més d'altres anàfores. L'any litúrgic comença amb quatre setmanes de les "anunciacions" (*Subbara*), corresponents a l'Advent, i acaba amb dos diumenges de la dedicació de l'Església.

ritu copte *n m*

CRISTIANISME. Ritu litúrgic propi de l'Església copta i l'Església copta catòlica.

Nota: El ritu copte pertany a la família alexandrina, juntament amb el ritu etiòpic. Actualment la llengua copta hi és emprada només parcialment, al costat de l'àrab. L'anàfora eucarística més genuïna és la de sant Ciril, versió copta de la

grega de sant Marc, però habitualment s'usa l'anàfora de sant Basili. En l'ofici diví són característiques les *Theotokia*, himnes a la Mare de Déu. La divisió de l'any litúrgic està relacionada, en part, amb la vida agrícola i amb les crescudes del Nil.

ritu d'iniciació *n m*

sin. **ritu de pas** *n m*; **ritu de pasatge** *n m*

RELIGIONS INDÍGENES. Ritual present en totes les religions indígenes, que marca la transició d'un estat de l'ésser a un altre, com ara el pas de la joventut a l'edat adulta.

ritu de pas *n m*

sin. **ritu d'iniciació** *n m*

ritu de passatge *n m*

sin. **ritu d'iniciació** *n m*

ritu eritreu *n m*

CRISTIANISME ORTODOX. Ritu litúrgic cristià d'origen copte, propi de l'Església eritrea.

Nota: La divina litúrgia i altres serveis de l'Església eritrea se celebren en etiòpic o gueez, que ha estat el llenguatge de l'Església des de la persecució de l'emperador després del concili de Calcedònia (451). Tanmateix, en els sermons es pot utilitzar l'amhàric, un llenguatge semític parlat com a llengua franca a Etiòpia. Moltes de les característiques d'aquest ritu són molt similars a les de l'Església copta ortodoxa, de la qual es va separar i constituir com a autocèfala el 1993.

ritu etiòpic *n m*

CRISTIANISME ORTODOX. Ritu litúrgic propi de l'Església etiòpica i l'Església etiòpica catòlica.

Nota: El ritu etiòpic pertany a la família alexandrina, com el ritu copte, del qual és una variant amb moltes peculiaritats, com és l'ús de tambors, címbals, sistres i bastons en les processons i en les celebracions.

ritu hispà *n m*

veg. **ritu visigòtic** *n m*

ritu indocaldeu *n m*

sin. **ritu assiri** *n m*

ritu llatí *n m*

CRISTIANISME. Ritu litúrgic propi de l'Església llatina.

Nota: El ritu llatí comprèn principalment el ritu romà, propi de la gran majoria de catòlics; el ritu mossàrab, que es manté a la catedral de l'arxidiòcesi de Toledo; el ritu ambrosià, propi de l'arxidiòcesi de Milà, i el ritu bracarense, de l'arxidiòcesi de Braga, seu del primat de Portugal. Igual que altres ritus litúrgics, el ritu llatí s'ha desenvolupat amb el temps, amb formes noves, en substitució dels ritus anteriors. El concili II del Vaticà va revisar els ritus de tots els sacraments de ritu romà, incloent-hi l'eucaristia.

ritu mossàrab *n m*

veg. **ritu visigòtic** *n m*

ritu siríac *n m*

sin. **ritu siroantioquè** *n m*; **ritu sirooccidental** *n m*

CRISTIANISME ORTODOX. Ritu litúrgic propi de l'Església siríaca, l'Església siríaca catòlica i l'Església malankar.

Nota: És una variant del ritu siríac el ritu que segueix l'Església maronita. Tots aquests ritus o litúrgies formen part de la gran tradició siríaca. Posseeix una sèntana d'anàfores per a la celebració de

l'eucaristia (*Qurbano*), la més habitual de les quals és l'anomenada dels *dotze apòstols*. Té una gran riquesa poètica en els himnes i textos de l'ofici. L'any litúrgic comença amb dos diumenges de la dedicació de l'església i sis diumenges de les "anunciacions" (*Subboro*). La llengua emprada és el siríac i, al Pròxim Orient, l'àrab.

ritu siríac oriental *n m*

sin. **ritu assiri** *n m*

ritu siroantioquè *n m*

sin. **ritu siríac** *n m*

ritu sirooccidental *n m*

sin. **ritu siríac** *n m*

ritu sirooriental *n m*

sin. **ritu caldeu** *n m*

ritu tomasià *n m*

sin. **ritu assiri** *n m*

ritu visigòtic *n m*

sin. compl. **ritu hispà** *n m*; **ritu mossàrab** *n m*

CRISTIANISME. Forma de celebrar el culte religiós catòlic, més llarga i diferent del ritu llatí.

Nota: La denominació *ritu hispà* prové del fet que el ritu visigòtic era el propi de la península Ibèrica abans de la introducció del ritu romà i, tot i que es va consolidar al segle VI durant el regnat visigòtic de Toledo, es va estendre també durant tot el període islàmic fins al segle XI, moment en què es practicava a les zones cristianes i musulmanes. La celebració de la litúrgia era en àrab. Se li associa un tipus de cant anomenat també *mossàrab*. Hom lloa la Verge Maria adreçant-li directament la pregària. Actualment, el ritu visigòtic es manté a la catedral de l'arxi-

diòcesi de Toledo i també en fa ús l'Església Espanyola Reformada Episcopal, membre de la Comunió Anglicana, que va començar a introduir-lo als seus cultes a mitjan segle XIX, per iniciativa del seu primer bisbe.

ritual *adj*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Relatiu o pertanyent a un ritu, que és fet segons un ritu.

Nota: En aquest sentit es parla de *pregària ritual* o de *sacrificis rituals*.

ritual *n m*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Allò que es fa conforme a la prescripció, al costum.

ritual *n m*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Conjunt de ritus i fórmules que cal observar en un culte, en una celebració litúrgica.

ritual *n m*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Llibre que conté les fórmules necessàries per al desenvolupament dels ritus d'un culte.

ritualisme *n m*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Qualitat o condició de ritualista.

ritualisme *n m*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Moviment nascut a Anglaterra cap al 1850, que pretenia restablir en la pràctica de l'Església anglicana els principals ritus utilitzats per l'Església catòlica.

ritualista *n m, f*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Persona que té un bon coneixement dels ritus.

ritualista *n m, f*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Persona que exagera la importància de les cerimònies en la celebració del culte.

ritualista *n m, f*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Seguidor del ritualisme.

Roix ha-Xanà *n m*

JUDAISME. Festa del cap d'any jueu.

Nota: Durant el Roix ha-Xanà es commemoren la creació i el dia del judici: hom fa balanç de les seves accions durant l'any i intenta obtenir el perdó de l'ofès. Aquesta diada marca el principi d'un període de deu dies de penediment, durant els quals cadascú ha d'esforçar-se a purificar-se interiorment. S'acaba amb el dia de l'Expiació.

Roma

CATOLICISME. Capital d'Itàlia i antiga capital de l'Imperi romà.

Nota: El bisbe de Roma, que rep el títol de papa, va esdevenir el cap de l'Església catòlica. Roma és el centre del món catòlic, on es troben el Vaticà i la Santa Seu.

romiatge *n m*

sin. **pelegrinatge** *n m*

Rosacreu

TERMES SECULARS. Moviment espiritual i esotèric fundat a Alemanya al segle XVII.

Nota: El moviment Rosacreu té les arrels en els grups gnòstics i hermètics de l'edat mitjana i del Renaixement, i és clarament antipapista i anticatòlic. El moviment va ser influenciat per la francmaçoneria, de la qual va reproduir els graus iniciàtics i el secret. El moviment Rosacreu no es considera una religió, sinó una societat filosòfica, fraternal i humanitària que intenta donar ensenyaments per a entendre la filosofia de la vida, és a dir, la pau, la felicitat i l'harmonia amb les formes

còsmiques creadores. Els ensenyaments consisteixen en filosofia, psicologia, física, biologia, exercicis respiratoris, etc., impartits en funció dels dotze graus iniciàtics. Hi ha més d'una vintena de grups Rosacreu diferents a Europa i als Estats Units d'Amèrica, fundats entre els segles XVIII i XX amb lleugeres diferències d'orientacions (teosòfica, astrològica, maçònica, anticlerical, etc.). El grup Rosacreu més conegut i més estès és Amorç (*Antiquus Mysticus Ordo Rosae Crucis*), fundat per Harvey Spencer Lewis el 1915 a Pittsburg (EUA), que té 250.000 membres (dels quals alguns milers són a França, a l'Estat espanyol, etc.).

rosari *n m*

CATOLICISME. Pràctica devocional catòlica originada al segle XII, que consisteix en un conjunt d'oracions adreçades a la Mare de Déu.

Nota: El rosari inclou la meditació sobre tres grups de cinc episodis de la vida de Jesucrist i Maria, anomenats *misteris*, i el rès de parenostres i avemaries després de cadascun d'aquests misteris.

rosari *n m*

CATOLICISME. Enfilall de grans o boletes que s'utilitza per a comptar les avemaries i altres oracions en passar el rosari.

rotlle *n m*

sin. **meguil·là** *n f*

rta *n m*

HINDUISME. Ordre còsmic, llei inalterable de l'univers.

Nota: És la noció que dona raó de l'ordre del sacrifici: hi ha una correlació entre el procés ritual i l'ordre còsmic.

sàbat *n m*

JUDAISME. Dissabte, setè dia de la setmana hebrea.

Nota: El sàbat és un dia de descans que comença el divendres quan el sol es pon i acaba amb la posta del sol del dissabte. Durant aquest dia es combinen rituals col·lectius a la sinagoga i en família amb moments de reflexió interior.

També té ús la forma *xabat*.

saccidananda *n m*

HINDUISME. Denominació formada pel sat o ser, el cit o consciència i l'ananda o beatitud, que serveix d'aproximació conceptual a l'inefable i indescriptible Brahman.

sacerdoci universal *n m*

PROTESTANTISME. Afirmació central de la Reforma, present en totes les tendències, segons la qual es considera sacerdot tothom qui ha estat batejat.

Nota: El sacerdoti universal implica, doncs, el rebuig de la institució romana del clergat.

sacerdot *n m*

sin. **prevere** *n m*

sacerdot | sacerdotessa *n m, f*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Persona que s'ocupa de dirigir o de dur a terme

les cerimònies de culte d'una religió o confessió.

Nota: El sacerdot és l'intermediari entre la divinitat i el poble. Etimològicament, la denominació *sacerdot* significa 'persona que manipula el sagrat'. Els sacerdots són persones consagrades al culte, que ofereixen sacrificis als déus i tenen cura de les coses sagrades i dels temples. La institució del sacerdoti va lligada sempre al concepte que hom tingui de la divinitat i del sagrat; d'aquí que s'entengui i es realitzi de diferents maneres.

sacramental *adj*

CRISTIANISME. Relatiu o pertanyent als sacraments.

sacrifici *n m*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Oferiment ritualitzat que un individu o una comunitat creient fa a la divinitat.

Nota: El fet que derivi de les paraules llatines *sacer* ('sagrat') i *facere* ('fer') indica la varietat de formes que pot adoptar el sacrifici. Els diversos tipus de sacrifici poden classificar-se conforme a la seva finalitat: proporcionar aliments a una divinitat, reparar-li una ofensa, establir-hi una forma de comunió, mantenir i renovar la vida, segellar una aliança, allunyar algun mal, aconseguir el benestar dels difunts,

etc. El sacrifici és un acte religiós que, mitjançant la consagració d'una víctima, modifica l'estat de la persona moral que el realitza o de certs objectes. El tret distintiu de la consagració en el sacrifici és que la cosa consagrada serveix d'intermediària entre el sacrificador i la divinitat a qui generalment va dirigit. D'altra banda, l'essència del sacrifici rau a establir una comunicació entre el món sagrat i el món profà per mitjà d'una víctima.

sàdaq *n f*

ISLAM. Almoïna espontània.

Nota: La sàdaq no està reglamentada, contràriament a l'almoïna prescrita (zakaat), que és una obligació dels musulmans. Per tant, és un acte de generositat voluntària, indeterminat en quantitat i freqüència.

sadhana *n m*

HINDUISME. Disciplina que permet de dominar una de les vies del ioga.

Nota: La denominació *sadhana* significa 'aconseguir un objectiu' i fa referència al mitjà de perfeccionament.

sadhana *n m*

BUDISME. Pràctica o text del tantrisme centrats en una divinitat relacionada amb l'experiència espiritual que es vol aconseguir.

Nota: Els sadhanes són molt complexos i inclouen visualitzacions molt detallades, mantres i altres exercicis, durant un període que pot durar anys.

sadhu | sadhvi *n m, f*

HINDUISME. Home o dona sants.

Nota: La denominació *sadhu* significa, literalment, 'bo' i s'utilitza generalment per a referir-se a un asceta.

sagrament *n m*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ; CRISTIANISME. Manifestació sensible del món invisible de la gràcia i del misteri de la salvació.

Nota: En un sentit més específicament cristià, els sagraments són els signes o forces visibles de la gràcia invisible. Generalment són rituals associats a situacions o moments importants de la vida, com ara el naixement, el matrimoni o els àpats, i sovint es consideren instituïts per Jesucrist. Els sagraments de l'Església van quedar reduïts a set, ja des de l'edat mitjana, a partir de l'enumeració feta per Pere Lombard (ca. 1100-1160): baptisme, confirmació, eucaristia, penitència, unció dels malalts, orde sacerdotal i matrimoni. L'Església ortodoxa oriental i la catòlica mantenen aquest nombre, si bé cadascuna els dóna una interpretació teològica diferent. L'Església anglicana reconeix oficialment el baptisme i l'eucaristia, que generalment també han conservat, amb diverses formes d'administració i interpretació, les esglésies protestants. Algunes denominacions reformades van conservar el nom de *sagrament*, mentre que d'altres van aplicar la denominació *ordenança* al baptisme i al sant sopar. La diferència no és solament nominal, sinó que les primeres creuen que els sagraments són portadors de la gràcia divina, i les altres que es tracta de ritus de testimoni, confessió de fe o commemoració solemne, si bé coincideixen a considerar-los instituïts per Jesucrist.

sagrari *n m*

CRISTIANISME. Lloc d'una església

catòlica on es guarden les sagrades formes o hòsties consagrades durant l'eucaristia.

Nota: El sagrari acostuma a ser un armari situat al centre de l'altar principal o en un altar lateral, en alguns casos afegit al retaule. Al seu davant ha de cremar sempre una llàntia per indicar la presència de la reserva eucarística.

sagrat *n m*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Facultat de naturalesa espiritual la font de la qual es troba en la divinitat, que l'ésser humà descobreix en certs llocs, objectes i persones, i per mitjà de la qual assoleix el sentiment d'una realitat sobrenatural.

Nota: El creient albira aquesta facultat o potència —el sagrat— perquè es manifesta; i mitjançant aquesta intuïció l'ésser humà aconsegueix la certesa de l'existència d'una realitat que transcendeix aquest món. En el judaisme, el cristianisme i l'islam, el sagrat s'empra per a designar tot allò que és pròxim a Déu o hi està consagrat i el transparenta, tant si es tracta de llocs com de persones.

sagristia *n f*

CATOLICISME. Estança de les esglésies, generalment tocant al presbiteri, on es guarden els objectes litúrgics i on el sacerdot es prepara abans de les cerimònies.

sahab *n m*

ISLAM. Company del profeta Muhàmmad.

Nota: Els sahaba es veien amb Muhàmmad regularment i s'aplicaven en l'esforç d'assimilació del seu missatge. El

van conservar en la memòria i van transmetre els hadits i l'Alcorà abans no fossin posats per escrit.

El plural de *sahab* és *sahaba*.

Sahaja Ioga

NOVES RELIGIONS. Moviment que practica una nova tècnica iòguica de meditació.

Nota: El Sahaja Ioga té molts aspectes inspirats en l'hinduisme, com ara els txakres, l'energia, els valors culturals indis, etc. Les dues figures més representatives d'aquesta tècnica són: Xri Ramcandra (1899-1983), que manté l'esperit hindú, i Xri Mataji Nirmala Devi, que destaca similituds entre l'hinduisme i el cristianisme (per exemple, compara l'energia amb l'Esperit Sant i els txakres amb la creu de Crist). El Sahaja Ioga té una marcada orientació curativa, recomana la medicina ayurvèdica en lloc de l'occidental, aconsella la castedat, etc. El motiu és la purificació del cos i l'assoliment del coneixement d'un mateix. Els fidels són més de 1.000 a l'Índia i alguns milers fora de l'Índia, sobretot a Europa (també a l'Estat espanyol).

La denominació *Sahaja Ioga* significa 'ioga sense esforç, serenament'.

Sakya

BUDISME. Una de les quatre grans escoles del budisme tibetà.

Nota: L'escola Sakya és la més important del budisme tibetà. El seu nom ve del monestir de Sakya, situat al sud del Tibet i fundat al segle XI. Els monjos d'aquesta tradició es van dedicar principalment a la transmissió d'un conjunt de teories del Vajrayana conegudes com *Camí i objectiu*

(*Lamdre*). Aquesta escola s'esforça a posar ordre en les escriptures tântriques, però també dedica molta atenció als problemes de lògica budista. L'escola Sakya va tenir una gran influència sobre la vida política del Tibet durant els segles XIII i XIV.

Sakyamuni

BUDISME. Nom amb el qual es coneix Siddharta Gautama, el Buda històric.

Nota: La denominació *Sakyamuni* significa 'el savi dels muni'.

sakyapa *n m*

BUDISME. Monjo o lama de l'orde Sakya.

salafisme *n m*

sin. **salafiya**

ISLAM. Moviment reformista islàmic sorgit a Egipte al segle XIX.

Nota: El salafisme té com a principals figures Yamal al-Din-Afgani i el seu deixeble Muhàmmad Abduh, que postulaven el retorn a l'islam com una religió que s'adapta a totes les èpoques i a tots els àmbits culturals. Els salafistes reivindiquen la continuïtat amb els avantpassats (que és el significat de *salaf*), és a dir, amb els sahaba, i respecten l'Alcorà i la sunna com a models prioritaris, tot i que són partidaris de l'esforç personal de reflexió (igtiḥad). A causa de la seva insistència en les lleis alcoràniques, de la seva lluita contra el politeisme i de la seva posició conservadora respecte de les dones, el salafisme és considerat un moviment fonamentalista. Té presència a Catalunya.

salafiya

sin. **salafisme** *n m*

salam

ISLAM. Fórmula de salutació o reverència utilitzada entre els musulmans, recomanada pel profeta Muhàmmad.

Nota: La denominació *salam* significa, literalment, 'pau', 'salut'. El costum és saludar els altres amb l'expressió "as-salamu alaykum" ('la pau sigui amb vosaltres') o bé, després de mencionar el nom del profeta Muhàmmad, "alay-hi s-salam" ('la pau sigui amb ell').

salat *n f*

ISLAM. Pregària ritual, que constitueix el segon pilar de l'islam.

Nota: La salat és una obligació que cada musulmà ha de practicar cinc cops al dia: a l'alba, al migdia, a la tarda, a la posta de sol i a la nit. El musulmà s'ha de situar abans en un estat de puresa mitjançant les ablucions. L'oració es pot fer en qualsevol lloc, excepte sobre una tomba o altres llocs impurs, i l'indret on es fa està sacralitzat simbòlicament amb el traçat d'una línia, amb una catifa, etc. La salat, que cal fer orientat en la direcció (alquibla) de la Meca, requereix quatre característiques per ser vàlida: 1) la intenció d'acomplir el que està prescrit; 2) formular el takbir, que consisteix a dir "Déu és el més gran" ("Allah akbar"), que permet entrar en l'estat sagrat; 3) efectuar tres o quatre vegades el conjunt de gestos i paraules requerides (rakaa), i 4) pronunciar, assegut sobre els talons, la professió de fe (xahada), les salutacions i el retorn a l'estat profà. La pregària pot ser invalidada per un gest o una paraula estranya al ritual. L'oració en comú i oficial, que es fa a la mesquita, té un caràcter social

molt important; per això la pregària del migdia del divendres és pràcticament obligatòria, ja que està acompanyada de la khutba.

salesià | salesiana *n m, f*

CATOLICISME. Membre de la congregació religiosa Societat de Sant Francesc de Sales, fundada a Itàlia al segle XIX i dedicada a l'ensenyament.

salutista *n m, f*

ESGLÉSIES LLIURES. Membre de l'Exèrcit de Salvació.

salvació *n f*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Alliberament de l'ésser humà d'una situació negativa com ara el sofriment, el mal, la finitud i la mort.

Nota: En algunes tradicions religioses, la salvació també inclou la restauració del món natural a un estat més elevat. El principal propòsit de totes les religions és proporcionar la salvació als seus fidels. L'existència de moltes religions diferents indica que hi ha una gran varietat de creences sobre el que constitueix la salvació i dels mitjans per assolir-la. L'esperança de la salvació està relacionada amb la seva realització, i aquesta varia segons com es concebi la salvació. Es distingeixen tres formes segons els mitjans emprats: la que es basa en l'eficàcia del ritual màgic; la que al·ludeix a la salvació assolida per un mateix, normalment a través de l'adquisició d'un coneixement esotèric, d'una disciplina ascètica o bé d'una mort heroica, que ha estat promesa de forma ben variada a certes religions, i la que fa referència a la salvació proporcionada per un auxili diví, el qual ha suposat normal-

ment el concepte d'un salvador diví que realitza allò que l'ésser humà no pot fer per si mateix.

salvació *n f*

CRISTIANISME. Acció de ser salvat per la gràcia de Déu i el sacrifici de Jesucrist.

salvació *n f*

sin. **redempció** *n f*

Salvador *n m*

CRISTIANISME. Títol donat a Déu com a instaurador i realitzador de la salvació de la humanitat, i a Jesucrist per tal com es donen en ell la manifestació i la consumació històriques i definitives d'aquesta salvació de Déu.

samadhi *n m*

BUDISME. Concentració, estat de calma i estabilitat, en el budisme zen.

Nota: La denominació *samadhi* significa, en sànscrit, 'estat d'equilibri'. En japonès s'anomena *zan mai*.

samadhi *n m*

HINDUISME. Terme tècnic del ioga que designa un tipus de meditació amb el màxim grau de concentració.

Nota: El samadhi indica una fusió total amb l'objecte sobre el qual es medita i implica l'extinció de la dualitat subjecte-objecte. Si l'objecte sobre el qual es medita és Déu o l'absolut, la conseqüència és la unió amb ell, la unió d'atman (l'ànima individual) amb Brahman.

La denominació *samadhi* s'acostuma a traduir com 'fixació' (de l'esperit sobre l'objecte) o bé 'concentració profunda'.

Sambu

HINDUISME. Un dels noms amb els quals es coneix Xiva.

sampai *n m*

BUDISME. Gest del budisme zen que expressa veneració, consistent a prosternar-se tres vegades, en honor a les Tres Joies, posant el front cap a terra i els palmells de les mans dirigits al cel, un a cada costat del cap, per rebre els passos de Buda.

samsara *n m*

HINDUISME. Cicle format pel naixement, la mort i el renaixement a què tot ésser humà està sotmès mentre roman en la ignorància espiritual, sense realitzar la seva identitat amb Brahman.

Nota: La denominació *samsara* significa, literalment, 'migració'.

samsara *n m*

BUDISME. Cicle, cercle, corrent o roda de les existències, que consisteix en la seqüència de renaixements que compleix un ésser dins dels diversos modes, graus d'existència o gati, mentre no hagi assolit l'alliberament i hagi entrat en el nirvana.

Nota: L'empresonament en el samsara està condicionat per l'aversion (dvesa), l'apetència o "set" (trishna) i la desil·lusió o ignorància (avidya). El mode o grau d'existència en què es reneix està determinat pel karma de l'ésser. En el Mahayana la denominació *samsara* designa la totalitat del món fenomènic i es considera fonamentalment idèntic al nirvana.

samu *n m*

BUDISME. Treball físic, que normalment forma part de la vida quotidiana dels monestirs zen.

Nota: El samu es duu a terme amb un

esperit viu i concentrat i, per tant, és la continuació del zazen.

sanatana dharma *n m*

sin. **hinduisme** *n m*

sanció *n f*

ISLAM. Càstig establert per l'Alcorà o la sunna per a alguns delictes.

Nota: El mot àrab, *hadd*, significa 'límit': el cadí ha d'aplicar les penes en els "límits" de la paraula divina. Els actes prohibits que reben una sanció són l'assassinat (crucifixió o espasa), l'apostasia (pena de mort), el robatori (amputació d'una mà), la calúmnia i l'alcoholisme (flagel·lació) i l'adulteri (lapidació, pràctica preislàmica només practicada en alguns llocs de Nigèria i d'Àrabia Saudita per castigar les dones adúlteres).

sangha *n f*

BUDISME. Comunitat budista, formada originalment per Buda i els seus deixebles.

Nota: En sentit ampli, la sangha abasta tots els seguidors d'aquesta religió, tant monjos com laics, i constitueix una de les Tres Joies. En aquest cas, se sol escriure amb majúscula. En un sentit més restringit, es fa servir *sangha* per a fer referència a les comunitats monàstiques.

Sankara

HINDUISME. Personalitat religiosa i filosòfica de l'Índia, considerada una encarnació de la divinitat.

Nota: De fet, el seu nom, *el Benefactor*, al·ludeix a un dels apel·latius de Xiva. Sankara (788-820) va ser un restaurador de l'hinduisme quan aquest es va veure afectat per l'avanç del budisme, amb la fundació de nombrosos monestirs.

També va ser el principal representant de l'escola filosòfica vedanta advaita i autor, entre altres obres, d'un conegut *Comentari al vedanta-sutra*.

sannyasa *n m, f*

HINDUISME. Renunciant, un dels quatre asram en què s'organitza la vida humana.

Nota: El sannyasa és la persona que ha "abandonat" el món i viu desposseïda de tot, només atenta a la consecució de l'alliberament (moksa). Aquesta desposseïció no només comporta un estat de pobresa material total sinó també allò que la mística cristiana anomena *pobresa de l'esperit*.

També es documenta la grafia *samnya-sin*.

sant | santa *n m, f*

CATOLICISME. Persona que ha destacat per la seva virtut i que es considera que és al cel, per la qual cosa se li ret culte i se li demana intercessió.

Nota: Cal un procés especial perquè una persona sigui canonitzada i, doncs, proclamada santa.

sant -a *adj*

CRISTIANISME. Dit de l'Església i de cadascun dels seus membres, que participen de la gràcia atorgada per Déu Trinitat.

sant pare *n m*

sin. **papa** *n m*

sant sínode *n m*

veg. **sínode permanent** *n m*

sant sopar *n m*

sin. **sopar del Senyor** *n m*

PROTESTANTISME. Segona ordenança o sagrament del protestantisme.

Nota: La taula del sant sopar és la taula de la comunió en la qual se celebra el ritu del sant sopar.

Santa Seu

CATOLICISME. Entitat jurídica que aplega el papa i els òrgans de govern de l'Església catòlica, situada a l'Estat del Vaticà.

Nota: La Santa Seu està formada pel papa, el col·legi cardenalici, el sínode episcopal, la cúria romana i organismes especialitzats.

santedat *n f*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Qualitat que adquireixen certes persones, coses, llocs, animals, accions i esdeveniments en virtut del seu contacte amb un poder misteriós o sobrenatural.

santedat *n f*

CRISTIANISME. Tractament donat al papa i, en les esglésies ortodoxes, als patriarques de Constantinoble, Moscou i Geòrgia i als patriarques de les esglésies ortodoxes orientals.

Nota: Els altres patriarques reben el tractament de *beatitud*.

santeria *n f*

RELIGIONS INDÍGENES. Religió d'origen africà present a Cuba, amb rituals en què normalment s'adopten formes extàtiques de possessió.

Nota: La santeria és present a Cuba i en altres illes del Carib i és originària de l'època del tràfic d'esclaus, quan nombrosos habitants dels estats actuals de Nigèria i Benín van ser portats per la força a treballar a les plantacions americanes.

Santíssim *n m*

veg. **santíssim sagrament** *n m*

santíssim sagrament *n m*

sin. compl. **Santíssim** *n m*

CRISTIANISME. L'eucaristia, especialment les hòsties consagrades quan són reservades en el sagrari o exposades a la devoció dels fidels.

Nota: La denominació *Santíssim* s'utilitza des del segle XVI.

santuari *n m*

sin. **presbiteri** *n m*

santuari *n m*

CRISTIANISME. Lloc que ha adquirit caràcter sagrat a causa d'una revelació de la divinitat, de la Mare de Déu o d'algun sant, o en el qual es veneren de manera especial determinades relíquies o imatges.

Nota: Molts santuaris han esdevingut centres de devoció i pelegrinatge.

santuari *n m*

CRISTIANISME. Presbiteri separat de la nau per l'iconòstasi en les esglésies orientals.

Sarasvati

HINDUISME. Riu esdevingut llegendari, que desemboca al Ganges i al Yamuna.

Nota: Des dels temps antics, el Sarasvati va ser considerat sagrat per als hindús, que el van celebrar com una deessa, la qual va ser considerada més tard com la dona de Brahman.

Sarasvati

HINDUISME. Deessa de l'eloqüència, de l'erudició i de la paraula divina.

Nota: S'atribueix a Sarasvati la invenció del sànscrit i la protecció de les arts i de la música.

sari *n m*

ISLAM. Vestit femení constituït d'una sola peça rectangular, generalment de cotó o de seda, d'uns cinc metres de llargada i poc més d'un metre d'amplada, que s'ajusta al voltant del cos sense costura ni agulles, propi dels països del subcontinent indi.

Nota: Vegeu més informació a l'entrada *vel*.

sastra *n m*

HINDUISME. Escriptura revelada.

Nota: La denominació *sastra* s'aplica als Veda, a altres llibres sagrats que hi concorden, als llibres jurídics i, en general, als textos doctes.

sat *n m*

HINDUISME. Ésser absolut, etern i permanent, idèntic a Brahman.

Nota: El sat és una de les tres característiques atribuïdes a l'ésser suprem, juntament amb la consciència (cit) i la beatitud (ananda).

satanisme *n m*

TERMES SECULARS. Moviment antireligiós que pren Satanàs com a figura emblemàtica i s'oposa al cristianisme, a les esglésies en general i a la noció de Déu.

Nota: El satanisme existeix des de l'edat mitjana, però es va desenvolupar a partir del segle XIX en un ambient d'ocultisme. Al segle XX proliferen els textos satànics, com els d'Aleister Crowley i de La Vey, i grups com l'Església de Satanàs, inscrita oficialment en el registre oficial de Califòrnia el 1966. L'èxit del satanisme, que es nota fins i tot en la música rock i els videojocs, té a veure amb la fascinació per l'ocult i alhora amb la secularització i

els comportaments actuals de la societat occidental (laïcisme, anticlericalisme, llibertat, epicureisme, emancipació sexual, voluntat d'evasió i d'experimentar sensacions fortes amb les drogues, etc.). Els rituals satànics consisteixen en misses que parodien les misses catòliques i que es qualifiquen en funció del color de la roba ritual, negra o vermella (i també perquè es fa vessar la sang dels celebrants). Altres rituals són la unió sexual consagrada, la invocació a L·lucifer i als déus pagans i els sacrificis d'animals. També s'ha parlat a vegades de sacrificis de nens i de profanació de cementiris i d'esglésies. És difícil saber el nombre de seguidors dels moviments satànics repartits per tot el món però s'estima entre un i deu milions, sobretot als Estats Units d'Amèrica i als països d'Europa (uns 6.000 a l'Estat espanyol).

sati *n f*

HINDUISME. Bona esposa, dona perfecta, entès en el sentit de ser fidel al marit.

sati *n f*

HINDUISME. Immolació d'una vídua en la pira funerària del seu espòs.

Nota: La pràctica de la sati actualment està en desús i prohibida per la Constitució índia.

Sati *n f*

HINDUISME. Esposa de Xiva.

satori *n m*

BUDISME. Experiència de desvetllament espiritual o il·luminació que constitueix l'objectiu de l'escola zen.

Nota: El satori és una experiència intuïtiva, més enllà de la lògica, que transforma

profundament la percepció de la realitat. La denominació *satori* prové del japonès i significa 'reconèixer, conèixer', però no designa tant un coneixement filosòfic com una intuïció, ja que no existeix cap diferència entre el subjecte que descobreix i l'experiència de la il·luminació.

satsang

veg. **txakra** *n m*

sawm *n m*

ISLAM. Dejuni que es practica durant el ramadà.

secta *n f*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ; NOVES RELIGIONS. Grup escindit que s'organitza com a comunitat diferenciada d'alguna de les grans religions, amb una cosmovisió original, unes creences particulars i unes pràctiques pròpies.

Nota: La paraula *secta* té connotacions negatives per a l'opinió pública perquè inclou la idea de manipulació i de control mental, la submissió a un líder (guru), l'adoctrinament, el proselitisme, la intolerància, la ruptura amb l'entorn i el món exterior, i sobretot l'extorsió de diners per part del guru. Però aquest discurs, generalitzat en el públic i aplicat indiferentment a tots els nous moviments religiosos o espirituals, s'ha de matisar: convé distingir entre *secta* i *secta destructiva* per tal d'evitar valoracions injustes. Els experts en sociologia de les religions indiquen que només una minoria d'aquests nous grups té aquestes característiques abusives i, per tant, sembla més adequat evitar el terme *secta* per designar les comunitats

pel simple fet que són noves i minoritàries. A més a més, les pràctiques de manipulació i d'abús no són limitades als nous moviments religiosos sinó que també les trobem en religions establertes. I ni tan sols són limitades a les religions: la manipulació i l'avidesa de diners estan difoses per tots els àmbits de la societat.

secular *adj*

TERMES SECULARS. Mundà, terrenal, no espiritual.

secular *adj*

TERMES SECULARS. Relatiu o pertanyent al secularisme.

secular *adj*

CATOLICISME. Dit del clergue que viu en el món, integrat en la societat.

Nota: L'adjectiu *secular* s'oposa a *regular*.

secularisme *n m*

TERMES SECULARS. Concepció filosòfica que rebutja la religió i les consideracions religioses per explicar i organitzar la vida.

Nota: El secularisme, introduït l'any 1850 per G. J. Holyoake i desenvolupat per G. Bradlaugh a finals del segle XIX, porta a l'ateisme. A més del rebuig de les religions, el secularisme va lluitar pel progrés social i la millora de les condicions materials dels treballadors.

secularització *n f*

sin. compl. **laïcització** *n f*

TERMES SECULARS. Pèrdua de pes que experimenten les institucions religioses tradicionals en la societat contemporània.

Nota: Des del segle XIX les societats europees van experimentar una lluita per la secularització de l'ensenyament, àmbit que estava dominat per l'Església.

secularització *n f*

CATOLICISME. Acció de tornar a la vida seglar allò que pertanyia a l'Església o a la vida religiosa.

secularització *n f*

CATOLICISME. Permis que obté un religiós per deixar el seu institut definitivament, o un sacerdot per viure com a laic, amb la pèrdua dels drets i deures inherents.

séder *n m*

JUDAISME. Ordre que s'ha de seguir en el ritual del sopar de Pasqua.

Nota: El plural de *séder* és *sedarim*.

sefardita *n m, f*

JUDAISME. Jueu els avantpassats del qual eren originaris de la península Ibèrica, abans de l'expulsió.

séfer Torà *n m*

JUDAISME. Rotlle de pergamí amb el text de la Torà escrit en hebreu, que es guarda a l'arca santa de la sinagoga i serveix per a la lectura en les celebracions.

seglar *adj*

sin. **laic -a** *adj*

seglar *n m, f*

sin. **laic** | **laica** *n m, f*

segona reforma *n f*

PROTESTANTISME. Moviment protestant eixit a l'empара dels corrents liberals de l'Estat espanyol en el segle XIX.

Nota: La Inquisició es va suprimir l'any 1861 però els cultes no catòlics van estar prohibits fins a l'any 1868, a l'època de la revolució liberal.

seminari *n m*

CATOLICISME. Institució eclesiàstica,

dependent dels bisbes, destinada a formar els qui es preparen per al sacerdocí.

sendera òctuple *n f*

sin. **noble camí dels vuit passos** *n m*

senyal de la creu *n m*

CRISTIANISME. Gest que fan els cristians, que consisteix a traçar els quatre punts d'una creu, amb la punta de dos o tres dits d'una mà, damunt d'un mateix, d'una altra persona o d'una cosa.

Nota: El senyal de la creu és un dels actes més elementals de la pregària cristiana i es fa en nom del Pare, del Fill i de l'Esperit Sant, recordant, juntament amb la mort de Jesucrist a la creu, la seva resurrecció i el credo trinitari. La forma més estesa a Occident consisteix a portar la mà dreta, estesa, del front al pit i de l'espatlla esquerra a la dreta; primitivament, i encara actualment a l'Orient de tradició bizantina, es traçava la creu, amb tres dits de la mà dreta junts, del front al pit i de l'espatlla dreta a l'esquerra; armenis i siríacs se senyen d'esquerra a dreta, però amb tres dits de la mà dreta. Una altra manera particular de marcar el senyal de la creu és senyalant tres creus amb el polze de la mà dreta, una al front, una altra als llavis i una altra al pit. Aquesta fórmula més llarga acostumava a ser la dels prosèlits i actualment encara es practica en alguns casos, i és alhora expressió de la voluntat i de la petició de mantenir-se lliure de mals pensaments —petita creu al front—, de males paraules —petita creu a la boca— i de mals sentiments —petita creu al cor o al pit.

senyar *v tr*

sin. **senyar-se** *v tr pron*

CRISTIANISME. Fer el senyal de la creu sobre algú o alguna cosa, o sobre un mateix.

senyar-se *v tr pron*

sin. **senyar** *v tr*

septomam | septimama *n m, f*

sin. **ismaílita** *n m, f*

sermó *n m*

CATOLICISME. Discurs pronunciat en públic per un clergue o un sacerdot, especialment l'homília.

sermó *n m*

CATOLICISME. Cadascun dels reculls més o menys extensos de les paraules de Jesucrist als evangelis.

sermó de Benarés *n m*

BUDISME. Primer discurs del Buda, en el qual va comunicar la saviesa de la seva experiència i va enunciar les quatre nobles veritats.

Nota: El sermó va ser pronunciat al Parc de les Gaseles de Sarnath, als afores de Benarés, en hindi, Vārānasi, una ciutat sagrada hindú situada al nord-oest de l'Índia.

serrell del tal·lit *n m*

JUDAISME. Cadascun dels flocs de fils nuats que formen les borles que els homes jueus es posaven a cada una de les quatre puntes del tal·lit.

Nota: Els serrells del tal·lit volen ser un símbol i un recordatori de l'observança de la Llei en la vida diària i indiquen la pertinença a un poble consagrat al Senyor.

Els serrells del tal·lit s'anomenen, en hebreu, *tsitsit*.

sesshin *n m*

BUDISME. Període consagrat a la pràctica intensiva del zazen en els monestirs zen, en el qual s'intercalen moments de mondo i de samu amb els àpats.

Setmana Santa *n f*

CRISTIANISME. Celebració anual, que té lloc entre els mesos de març i abril, corresponent als set dies que van del diumenge de Rams al de Pasqua, en els quals es commemora la passió, mort i resurrecció de Jesucrist.

Nota: A Catalunya, les processons de Setmana Santa són una manifestació religiosa molt arrelada; una de les més antigues és la Processó del Silenci de Badalona, que remunta al segle XVII.

seva

SIKHISME. Servei desinteressat entès com a nucli de l'ètica sikh, en el si de la comunitat i envers la resta de la humanitat.

Nota: Produeix beneficis espirituals i pràctics. És molt important l'estat mental que hom té quan practica aquest servei.

Shab-e Bara'at

sin. **Laylat al-Bara'ah** *n f*

shaker *n m, f*

ESGLÉSIES LLIURES. Membre de la Societat Unida dels Creients en el Segon Adveniment de Jesucrist.

Nota: *Shakers* és la denominació que reben popularment.

Shakyamuni

BUDISME. Nom que va rebre el Buda històric quan va adoptar la vida ascètica.

Nota: La denominació *Shakyamuni* vol

dir 'savi silenciós dels Shakya' i es refereix al clan al qual pertanyia.

Sharira

BUDISME. Relíquia de les restes dels budes, de mestres budistes o dels sutres o textos budistes.

Nota: Les relíquies del Buda històric o d'un sant són habitualment preservades i venerades en un stupa o un dàgoba, algunes de les quals després de la cremació. El culte de les relíquies del Buda va començar immediatament després de la seva mort. En un sentit ampli també són relíquies les representacions dels budes. Les relíquies del Buda històric es van trobar a la seva ciutat natal (Kapilavastu) i també a Vaishali. Es diu que una de les seves dents es conserva al temple de Kandy, a Sri Lanka, i uns cabells seus en un dàgoba de Birmània. Del seu bol d'almoïna (que feia servir per a demanar caritat) es diu també que es va conservar, segons la tradició, en mans de Kublai Khan.

La denominació *Sharira* significa, en sànscrit, 'cos'.

shiho *n m*

BUDISME. Reconeixement, en el budisme zen, d'un determinat grau de coneixements espirituals per part d'un mestre.

shikantaza *n m*

BUDISME. Forma de zazen que consisteix a restar assegut en un estat d'atenció lúcida, sense cap altre objectiu, preocupació ni ajuda.

Nota: La denominació *shikantaza* significa, literalment, 'res més que seure'.

shiki *n m*

BUDISME. Consciència, percepció de

les coses com a fenòmens, en el budisme zen.

Nota: El shiki abasta fins a vuit aspectes, relacionats amb els sentits, el pensament i la consciència del propi jo.

shin *n m*

BUDISME. Realitat absoluta, esperit per excel·lència, que se situa més enllà de la dualitat de l'esperit i de la matèria, en el budisme zen.

Nota: La denominació *shin* significa 'cor, esperit, consciència'.

Shraddha *n m*

HINDUISME. Ritual destinat a ajudar les ànimes dels difunts a alliberar-se de lligams que les poden mantenir subjectes a aquest món.

Nota: Els Shraddha es fan entre el 10è (casta dels bramans) i el 31è dia (altres castes) després de la cremació del cos i s'han de repetir molt sovint. Entre aquests rituals, hi ha el d'oferir aigua i abocar boletes d'arròs fora de la casa on vivia el difunt. En algunes comunitats s'han substituït o complementat aquests rituals donant de menjar als pobres o oferint donacions als orfes.

Shraddha *n m*

HINDUISME. Fe.

Shri *n f*

HINDUISME. Títol honorífic que acompanya el nom d'una divinitat o d'una persona honorable.

Nota: La denominació *Shri* significa, literalment, 'splendor', 'majestat', 'el venerable'.

També es documenta la grafia *Sri*.

Shri Mataji

NOVES RELIGIONS. Una de les dues

principals representants del Sahaja Ioga, nascuda a l'Índia de pares protestants el 1923.

Shri Xinmoy

sin. **Sri Chinmoy**

NOVES RELIGIONS. Comunitat d'origen indoamericana creada el 1971, que desenvolupa una filosofia de la pau i organitza activitats diverses al voltant d'aquest tema.

Nota: La comunitat Shri Xinmoy organitza activitats com ara concerts i curses. El mètode per arribar a la pau és la devoció a Brahma, la via del cor, etc.

shruti *n f*

sin. **sruti** *n f*

HINDUISME. Escriptura sagrada de l'hinduisme, a la qual pertanyen tots els textos provinents per revelació directa.

Nota: La shruti designa així el conjunt de textos fonamentals revelats i que han estat transmesos pels déus als risi o savis. Aquests textos comprenen els quatre Veda.

La denominació *shruti* significa, literalment, 'audició' i, en aquest sentit, designaria els textos sagrats que els risi haurien "sentit".

shunnyata

sin. **ku** *n m*

shunyata *n f*

BUDISME. Vacuïtat o buit metafísic.

Nota: La shunyata és un concepte central del budisme, segons el qual totes les coses són buides, és a dir, aparences impermanents (anitya), impersonals (anatman) i doloroses (sofriment). En el Hinayana, la idea de vacuïtat s'aplicava només a la

persona. En canvi, el Mahayana la va entendre a totes les coses impersonals i desproveïdes de natura durable i independent. Aquesta doctrina no significa que les coses no existeixin, sinó que no són res més que aparences. A partir d'aquesta base comuna al budisme, els punts de vista varien segons les diverses escoles.

Siddharta Gautama

BUDISME. Fundador del budisme.

Nota: Siddharta Gautama era un príncep indi que va viure al segle VI aC al nord de l'Índia. Vivia feliç al seu palau fins que va sortir-ne i va veure un vell, un malalt i un mort (i, segons algunes tradicions, també un savi asceta somrient). Colpit per aquesta experiència, es va retirar a viure com un asceta al bosc, on va practicar les dures penitències dels renunciants per tal de descobrir les causes del dolor i la infelicitat de l'existència i trobar una resposta al problema del sofriment humà. El seu ascetisme extrem el va dur a les portes de la mort. Davant del fracàs d'aquest altre camí, va decidir provar una via intermèdia que consistia a evitar tant els extrems de l'ascetisme com els de la sensualitat. Decidit a meditar fins a assolir el final del sofriment, diu la tradició que després d'una llarga pràctica va arribar al nirvana, a la il·luminació sota un arbre, i d'aquesta manera es va convertir en el Buda (l'‘il·luminat’, ‘el despert’, en sànscrit). Va començar a tenir deixebles i, després d'un temps de dubte, va decidir comunicar la saviesa de la seva experiència en el Sermó de Benarés.

siddur *n m*

JUDAISME. Llibre de les pregàries, que

presenta sempre un ordre establert.

Nota: La denominació *siddur* significa ‘ordenació’.

El plural de *siddur* és *siddurim*.

sikh *n m, f*

SIKHISME. Deixeble del guru Nanak i dels seus nou successors espirituals.

Nota: La denominació *sikh* significa, en panjabi, ‘alumne’ o ‘deixeble’.

sikhisme *n m*

SIKHISME. Religió fundada pel guru Nanak al Panjab, al nord de l'Índia, la qual comparteix elements amb l'hinduisme i amb l'islam.

Nota: Nanak creia que en aquestes dues religions la veritat sobre Déu quedava enfosquida pel ritual, i considerava que hom pot acostar-se a Déu més per mitjà de la meditació i de la devoció que mitjançant cerimònies i rituals religiosos. Sota el seu lideratge i el dels seus nou successors, prosperà el sikhisme. Se l'anomena *religió dels gurus* i cerca la unió amb Déu a través del culte i el servei. En el sikhisme Déu és el veritable guru i la seva paraula divina ha arribat a la humanitat mitjançant els deu gurus històrics. Aquesta línia de gurus va finalitzar el 1708, moment en què la comunitat sikh és anomenada *guru*. L'Adi-granth, la seva escriptura sagrada, també és anomenat *guru*. La forma sikh d'entendre la vida està íntimament vinculada amb la identitat del Panjab.

símbol *n m*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Corresponència natural de significant i significat que existeix entre una imatge sensible, com ara una paraula, una

acció, un gest o un objecte, i una idea.

Nota: Segons la seva etimologia original, el símbol és un objecte tallat en dues parts que, reunides, permeten reconèixer-se a qui les posseeixen. El símbol és, doncs, signe de reconeixement i dóna en si mateix allò que designa, diferentment dels signes convencionals (senyal, emblema, al·legoria).

símbol de fe *n m*

CRISTIANISME. Fórmula concisa de la fe cristiana tal com va ser expressada per les esglésies primitives, que era primitivament un signe de reconeixement entre cristians.

Simkhat Torà *n f*

JUDAISME. Festa que se celebra l'endemà de la festa de les Cabanyelles i que commemora la donació per part de Déu a Moisès de les taules de la Llei a la muntanya del Sinaí.

Nota: La Simkhat Torà assenyala la fi del cicle anual de la lectura de la Torà i el començament d'un nou cicle.

La denominació *Simkhat Torà* significa 'l'alegria de la Torà'.

simonia *n f*

CRISTIANISME. Pecat que consisteix a comprar o vendre coses sagrades, com ara sagraments, a canvi de diners o altres avantatges materials.

sinagoga *n f*

JUDAISME. Centre al voltant del qual gira la vida religiosa i comunitària dels jueus.

Nota: La sinagoga rep, en hebreu, els noms de *bet ha-knèset* ('casa de reunió'), *bet ha-midraix* ('casa d'estudi') i *bet ha-*

tefil·là ('casa d'oració'), ja que té la funció d'acollir l'assemblea i és també un lloc d'estudi i de pregària.

sincretisme *n m*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Fusió de diversos elements usualment considerats heterogenis sense un criteri clar de selecció, de la qual s'obté una realitat nova amb uns elements constitutius que continuen essent reconoscibles.

Nota: En l'àmbit religiós, Plutarc (*De fraterno amore*, 19) va fer servir la noció de sincretisme per indicar la fusió de cultes produïda en el món grecoromà entre els anys 300 i 200 aC. D'aleshores ençà s'aplica a la unió de dues o més religions que determina un nou desenvolupament de les creences i praxis religioses. Aquest fenomen es produeix normalment de forma espontània i en major o menor grau sempre que hi ha contactes entre religions. Un cas de sincretisme religiós es troba en els pobles africans trasplantats a Amèrica, els quals van superposar i assimilar els déus de la religió aixanti-iouru (Ghana, Benín) als sants catòlics del calendari hispànic. D'aquí van sorgir les religions organitzades en esglésies conegudes a les Antilles amb el nom de *vodú* i a l'Amèrica del Sud, principalment al Brasil, amb el de *candomblé*.

Singh

SIKHISME. Denominació que els homes sikhs afegeixen al seu nom original.

sínode *n m*

CATOLICISME; CRISTIANISME ORTODOX. Reunió de bisbes i sacerdots d'un ter-

ritori per tractar qüestions de pràctica religiosa i de la vida espiritual de la comunitat.

Nota: En alguns casos el terme *sínode* es pot considerar sinònim de *concili*.

sínode *n m*

PROTESTANTISME. Assemblea anual de ministres i consellers laics que se celebra en diverses denominacions reformades.

sínode diocesà *n m*

CATOLICISME. Reunió d'un bisbe amb els sacerdots, i de vegades també amb religiosos i laics, de la seva demarcació, per a estudiar qüestions religioses i promoure la pràctica religiosa en el territori.

sínode episcopal *n m*

CATOLICISME. Consell permanent representatiu del conjunt dels bisbes catòlics creat després del concili II del Vaticà per a informar i assessorar el papa, que és qui el convoca i determina el programa de les reunions.

sínode permanent *n m*

sin. compl. **sant sínode** *n m*

CRISTIANISME ORTODOX. Col·legi episcopal que, juntament amb el patriarca, governa cadascuna de les esglésies ortodoxes autocèfales i els patriarcats.

Nota: A més del patriarca, el sínode permanent està integrat per quatre bisbes més —tres de nomenats pel sínode i un pel patriarca— i per quatre suplents, tots designats per un període de cinc anys. És presidit i convocat pel patriarca, almenys dues vegades l'any. Des del segle XIX, també governa en l'Església de Grècia, on s'ocupa dels assumptes eclesiàstics i

dels detalls relacionats amb l'administració d'aquesta Església.

sionisme *n m*

JUDAISME. Moviment creat a la segona meitat del segle XIX per rabins i pensadors jueus de l'Europa oriental, encaminat a reconstruir a Palestina una pàtria jueva que aculli els jueus de tot el món que ho vulguin.

siríac -a *adj*

sin. **siroantioquè -ena** *adj*

CRISTIANISME ORTODOX. Relatiu o pertanyent a l'Església siríaca i al ritu siríac.

Nota: Cal distingir l'adjectiu *siríac -a* de *sirià -ana*, que indica l'habitant de Síria.

siroantioquè -ena *adj*

sin. **siríac -a** *adj*

Sithrabahnu Varsha *n f*

sin. **Nava Varsha** *n f*

smrti *n f*

HINDUISME. Escriptura sagrada de l'hinduisme que representa la tradició, per oposició a la shruti.

Nota: La smrti consisteix en un conjunt de textos que comprèn parts ritualistes de la revelació, tractats de lleis socioreligioses (Dharma-sastras), les dues epopeies (Ramayana i Mahabharata), els Purana i els tantres. Dintre el Mahabharata, el poema del Bhagavad-Gita constitueix ell sol una smrti. L'autoritat d'aquests textos depèn de la no-contradicció amb la revelació, bé que no gaudeixen de l'autoritat dels textos revelats.

La denominació *smrti* significa, literalment, 'allò recordat'.

Societat Aetherius

NOVES RELIGIONS. Comunitat funda-

da l'any 1954 a la Gran Bretanya per George King, que creu en els extra-terrestres i en una lluita entre el bé i el mal.

Nota: La Societat Aetherius creu que el mal està encarnat per una ment científica i diabòlica que utilitza una computadora enorme. El fundador, George King, assegurava haver tingut contacte amb Aetherius, provinent del planeta Venus, i amb Jesucrist.

Societat d'Amana

sin. compl. **Comunitat de la Veritable Inspiració**

ESGLÉSIES LLIURES. Associació cristiana fundada a Alemanya l'any 1714.

Nota: La Societat d'Amana manté idees pietistes i creu en l'actualitat de la inspiració. Molts dels seus membres es van establir a Amana (Iowa, EUA) el 1842, on encara perviuen en una petita societat de tipus comunista.

Societat dels Amics

ESGLÉSIES LLIURES. Nom oficial que rep l'organització dels quàquers.

Societat Unida dels Creients en el Segon Adveniment de Jesucrist

ESGLÉSIES LLIURES. Comunitat de tipus mil·lenarista fundada per Ann Lee a partir de l'avivament quàquer que es va produir a Anglaterra cap al 1747.

Nota: La mare Ann (1736-1784) anuncià la vinguda imminent de Jesucrist en forma de dona i la corrupció del món present. La fundadora va rebre una revelació de Jesucrist on se li anuncià que ella estava inspirada per l'Esperit-Mare i que era la *Mare del mil·lenni*. Els shakers,

o tremoladors, van emigrar a les colònies d'Amèrica (1774), on van fundar diverses comunitats. La predicació itinerant de la mare Ann va dur a la creació de noves comunitats, en les quals es posaven totes les coses en comú, s'obligava al treball sense remuneració personal i s'exigia la pràctica del celibat. L'originalitat doctrinal de la Societat Unida dels Creients en el Segon Adveniment de Jesucrist rau en la creença del doble principi diví: un de masculí (Déu Pare) i un altre de femení (Déu Mare). Els shakers realitzen el culte en comú, manifestat en llargues cerimònies on es barregen la predicació, el cant i les danses amb tremolors i convulsions corporals. Després de la mort de la mare Ann, la direcció de les comunitats ha estat portada diverses vegades també per dones.

Societat Unitariana Americana

ESGLÉSIES LLIURES. Organització fundada el 1825 com a resultat d'un desenvolupament gradual de l'unitarianisme en el congregacionalisme de Nova Anglaterra de finals del segle XVIII i començaments del XIX.

Nota: La Societat Unitariana Americana va fundar, juntament amb l'Església Universal d'Amèrica, la Societat Unitariana Universal.

Societat Unitariana Universal

ESGLÉSIES LLIURES. Organització religiosa fundada als Estats Units d'Amèrica el 1961, sorgida de la unió de la Societat Unitariana Americana i l'Església Universal d'Amèrica.

Nota: La Societat Unitariana Universal està formada per més d'un miler d'esglésies i grups.

socinià | sociniana *n m, f*veg. **unitarista** *n m, f***sociologia de la religió** *n f*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Branca de la sociologia que estudia la religió com a fenomen social o realitat socialment construïda.

Nota: La sociologia de la religió és una de les tres ciències socials de la religió, juntament amb l'antropologia de la religió i la psicologia de la religió. En contrast amb aquesta darrera, se centra en la societat més que no pas en l'individu i, per contrast amb l'antropologia de la religió, analitza societats occidentals modernes més que no pas societats primitives. Els dos grans noms de la sociologia de la religió primitiva van ser Émile Durkheim (1858-1917) i Max Weber (1864-1920). Recentment, la sociologia de la religió s'ha centrat en l'anàlisi del procés de secularització i en el declivi real o aparent de la religió que aquest procés implica; analitza també diferents grups religiosos, com ara esglésies, confessions, sectes i cultes, tant dins del cristianisme com en una classificació més àmplia de grups de religió general.

sofriment *n m*sin. compl. **dukhha** *n m*

BUDISME. Estat o sensació de dolor, insatisfacció o intranquil·litat.

Nota: El sofriment no s'ha d'entendre només amb relació a les desgràcies sinó també a les experiències agradables, font de dolor perquè no són permanents. Per al Buda, tot en la vida és sofriment i l'objectiu de la seva doctrina, expressada en les quatre nobles veritats, és alliberar-se'n.

Soka Gakkai

BUDISME. Comunitat d'inspiració budista fundada l'any 1930 al Japó pel mestre de primària Makiguchi Tsunesaburo.

Nota: Literalment, *Soka Gakkai* significa 'la societat científica per a la creació de valors' i, segons el fundador, la utilitat, la bellesa i la bondat són els valors principals que permeten aconseguir la felicitat, objectiu suprem de la vida. Més tard, Makiguchi va donar més importància a la filosofia budista de Nichiren Shoshu i al Sutra del Lotus. El 1943 va ser empresonat perquè rebutjava participar en els ritus del xintoisme. Sota la direcció del seu successor, Toda Josei, la Soka Gakkai es va convertir en un moviment de masses gràcies a un mètode de proselitisme. El partit polític Komeito ('partit de la neteja'), fundat l'any 1964 i inspirat en Nichiren Shoshu, preconitza un socialisme humanista, una democràcia inspirada en el budisme, que lluita contra la corrupció, per l'assistència de l'Estat i la instauració de la pau universal. La Soka Gakkai disposa d'òrgans de premsa, d'escoles, d'universitats i d'obres socials, i s'ha expandit fora del Japó. El nombre de fidels és de més de 10 milions al Japó i més d'un milió repartits en més de 100 països, Espanya inclosa.

somni *n m*

RELIGIONS INDÍGENES. Seguit d'imatges i fenòmens psíquics que es produeixen durant el son.

Nota: Per a diversos pobles indígenes del món, els somnis donen accés al món espiritual i poden ser l'origen de certs rituals i de la mitologia. També poden causar malalties o suggerir-ne la causa.

sopar del Senyor *n m*sin. **sant sopar** *n m***Soto** *n m*

BUDISME. Una de les dues grans escoles del budisme zen, introduïda al Japó des de la Xina al segle XIII.

Nota: El Soto es caracteritza perquè el zazen es practica sense cap objectiu o finalitat que pugui servir d'ajuda, i assegut de cara a la paret.

Sraosa

ZOROASTRISME. Feresteh que acompanya Ahura Mazda.

Nota: Sraosa és l'àngel invocat en el culte a favor del difunt. Com a vincle d'unió entre Déu i l'home, a Sraosa se li atribueix una funció escatològica com a jutge i guia dels justos en el seu camí cap al cel, i la relació amb l'obediència a la voluntat divina.

També es documenta la grafia *Srosh*.

Sri Chinmoysin. **Shri Xinmoy****sruti** *n f*sin. **shruti** *n f***stupa** *n m*sin. compl. **dàgoba** *n m*

BUDISME. Monument commemoratiu o destinat a guardar-hi relíquies, d'origen indi, característic del budisme, consistent en una estructura massissa de pedra en forma de túmul semiesfèric o acampanat, coronat per una balustrada amb un pal que sosté un o diversos para-sols d'honor.

Nota: L'estupa habitualment conté relíquies del Buda històric o d'altres grans mestres, però també pot contenir textos sagrats o objectes de culte. La forma més

característica és semiesfèrica o de campana, decorada per una balustrada amb un pal i un o més para-sols, encara que se'n troben nombroses variants en diferents èpoques i països.

La denominació *stupa* és pròpia de l'Índia i la denominació *dàgoba* és pròpia de Sri Lanka.

subhasin. **misbaha** *n m***sufí** *adj*

ISLAM. Relatiu o pertanyent al sufisme o als sufís.

sufí *n m, f*

ISLAM. Adeptes del sufisme.

Nota: El signe exterior dels sufís era un vestit blanc: el mot àrab *suf* significa 'vestit de llana' i el terme *tasawwuf*, que és sinònim de sufisme, té el mateix origen.

sufisme *n m*sin. **tasawwuf**

ISLAM. Corrent de l'islam que insisteix en la dimensió mística.

Nota: La mística islàmica va aparèixer al segle VIII amb alguns membres solitaris que volien renunciar al món, defensaven el celibat i practicaven la mendicitat. El sufisme històric, que s'integra en la comunitat i emfasitza la interpretació metafòrica de l'Alcorà, va sorgir a l'època dels abbàsides a Bagdad. Després, es va difondre per l'Iran i, al segle XII, es va transformar en una confraria dirigida per un mestre, el xeic, que és intermediari entre Déu i el creient. Al segle XIII, el poeta místic iranià Djalal al-Din Rumi va fundar a Konya, a Anatòlia, una confraria de dervixos que ballen giravoltant per tal d'arribar a l'estat espiritual. Tot i

que la majoria de sufís són sunnites, també existeix un sufisme xiïta. El sufisme va desenvolupar una tècnica d'ascesi i una metafísica fundada no només en la llei islàmica (xaria) sinó també en la via mística (tariqa) que porta, sota la direcció del mestre, a la veritat espiritual i a l'anihilació del jo personal en la unió amb Déu: és aquesta doctrina la que va crear conflictes amb el sunnisme, que només accepta el comentari literal de la llei canònica, i el xiisme, que no accepta cap altra autoritat espiritual que l'imam. Actualment, el sufisme és un fenomen encara molt viu, que té branques en diversos països, sobretot a Turquia, a l'Iran i al Kurdistan.

Súngar

NOVES RELIGIONS. Moviment que practica i difon el neoxamanisme a Mèxic i a Espanya.

Nota: Els rituals del moviment Súngar són les danses tribals americanes, el ioga, l'expressió corporal, la meditació dinàmica, el reequilibri energètic, etc. L'objectiu és viure una vida veritable i alegre en comunió amb l'univers, l'esperit, la Terra, etc.

sunna *n f*

ISLAM. Tradició profètica que cal seguir en l'islam, que consisteix principalment en els actes, els costums i els hadits del profeta Muhàmmad.

Nota: El dret islàmic (fiqh) es basa en la sunna i les escoles jurídiques (madhàhib): és la font dels juristes que precisen el contingut de la llei islàmica (xaria). Per tant, la sunna i l'Alcorà són les dues grans fonts de la fe, del dret i de la vida quotidiana dels musulmans sunnites.

sunnisme *n m*

ISLAM. Branca majoritària de l'islam.

Nota: El sunnisme va néixer arran de la crisi que va dividir el recent Estat islàmic després que Alí, cosí i gendre de Muhàmmad, esdevingués el quart califa. Després de la victòria de Muawiya del clan dels omeies sobre Alí el 660 i la instauració de la dinastia, els partidaris d'aquest clan, que constituïen la majoria dels musulmans, es van afirmar com a sunnites, és a dir, partidaris de la tradició i de la comunitat unida (umma). Des del punt de vista religiós, els sunnites consideren que l'Alcorà és una revelació perfecta i clara que no necessita cap interpretació, mentre que els partidaris dels membres de la família del profeta Muhàmmad, que es coneixen com xiïtes, consideren que Alí és l'únic comentador del text alcorànic i que Muhàmmad el va iniciar al seu sentit amagat. Contràriament als xiïtes, els sunnites pensen que Muhàmmad és l'últim profeta i només accepten els hadits relacionats amb les dites i els actes de Muhàmmad (i no els hadits relacionats amb la seva família). En el sunnisme, el personal religiós no té una funció tan important com en el xiisme i no es pot considerar clergat. Malgrat la divisió en quatre escoles jurídiques (malikisme, hanefisme, hanbalisme, xafisme), els moviments reformistes com el wahhabisme i la seva important difusió geogràfica, la comunitat sunnita ha conservat una gran unitat. Actualment, els sunnites representen el 90% dels musulmans del món, inclosos els països que van de Mauritània fins a Turquia, a més de l'Àfrica negra, Israel, algunes repúbliques de l'antiga

URSS, Àsia central, el Pakistan, l'Índia, Bangla Desh, Malàisia, els Estats Units d'Amèrica i Europa occidental.

sunnita *adj*

ISLAM. Relatiu o pertanyent al sunnisme.

sunnita *n m, f*

ISLAM. Adepte del sunnisme.

Nota: Els sunnites són *la gent de la tradició* (ahl al-Kitab), en referència a l'Alcorà, o *gent del consens*.

superintendent *n m*

PROTESTANTISME. Ministre de les esglésies metodistes, que s'encarrega de la coordinació pastoral.

Nota: Les funcions del superintendent són equivalents a les del bisbe.

superintendent *n m*

PROTESTANTISME. Ministre que, en algunes denominacions, coordina el treball dels professors de l'escola dominical en una congregació.

superior | superiora *n m, f*

CATOLICISME. Persona que governa una congregació o comunitat religiosa.

Nota: Les funcions dels superiors varien segons la comunitat.

sura *n f*

ISLAM. Capítol de l'Alcorà.

Nota: Cadascuna de les 114 sures està dividida en versets (aya). Cronològicament, les sures es divideixen en dos grups: les que foren revelades a la Meca i les que foren revelades a Medina quan Muhàmmad passava a ser cap polític. La compilació actual, que va ser realitzada a l'època del tercer califa, Utman, classifica les sures des de les més llargues, que són les més recents, fins a les més curtes, que són les

més antigues. Aquest ordre, que respecta una exigència formal de la literatura semítica, no correspon a una classificació cronològica ni temàtica, cosa que sempre ha creat problemes als comentadors. La primera sura (fatiha), que "obre" l'Alcorà, és la professió de fe dels musulmans. Cadascun dels 6.226 versets està considerat un signe de Déu.

sutra *n m*

HINDUISME. Text que resumeix el contingut dels Brahmana, explicacions rituals, i el condensa en versos breus, generalment difícils d'interpretar sense els comentaris, perquè en destaca l'interès pràctic i religiós.

sutra *n m*

BUDISME. Cadascun dels textos que recullen els ensenyaments del Buda històric, transcrits pels seus deixebles.

Nota: En el budisme Mahayana, el terme *sutra* s'aplica també a altres textos expositius.

Sutra *n m*

BUDISME. Primera de les tres parts del Tripitaka, que aplega les transcripcions dels discursos de Buda i els comentaris dels mestres posteriors.

Nota: La denominació *Sutra* també es documenta amb minúscula inicial.

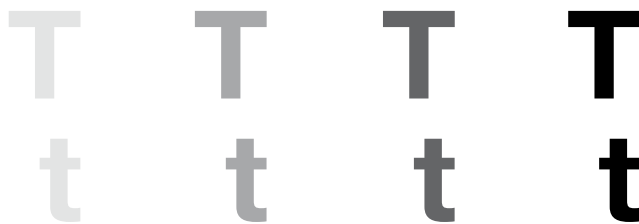
Sutra del Cor *n m*

sin. **Hannya Shingyo**

Svami | Svani *n m, f*

HINDUISME. Títol de mestre que s'atorga a persones de vida austera, ascetes, que es dediquen a l'ensenyament o a la predicació.

Nota: També es documenta la grafia *Swami* | *Swani*.

tabernacle *n m*

sin. compl. **mixkan** *n m*

JUDAISME. Envelat mòbil que els hebreus feien servir de santuari abans que s'erigís el Temple de Jerusalem, el qual contenia les taules de la Llei i l'arca de l'aliança.

Nota: El tabernacle simbolitza la presència de Déu enmig del poble jueu abans de l'existència del Temple de Jerusalem. És el lloc on Moisès rep revelacions i potser també on hi ha oracles. Després de la conquesta de Canà, el tabernacle perd importància en favor dels santuaris locals.

tabernacle *n m*

CATOLICISME. Sagrari de l'altar.

Tabligh

ISLAM. Moviment islàmic d'origen pakistanès que segueix la línia rigorista i literalista del deobandisme.

Nota: El Tabligh va ser creat als anys 1920 per Muhàmmad Iliyas, que va voler predicar l'islam a la població de l'Índia. Els fidels del Tabligh són generalment d'origen humil, porten el turbant i tenen una intervenció important en la islamització dels joves immigrants. Aquest moviment està escampat per tot el món, també a l'Estat espanyol (Barcelona).

La denominació *Tabligh* significa, en àrab, 'transmissió'.

tabú *n m*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ; RELIGIONS INDÍGENES. Prohibició de relacionar-se amb una persona o cosa que es considera perillosa.

Nota: Aquest perill és de tipus sacre i va associat a la idea d'un poder sobrenatural que es manifesta com una força física (mana). A fi d'evitar el risc que per a l'individu o la comunitat suposa el contacte profà amb aquestes coses i persones, es dicten normes que prohibeixen d'entrar-hi en contacte o que prescriuen les degudes precaucions quan el contacte és ineludible. La idea i la pràctica del tabú són molt antigues i apareixen en nombroses religions. El terme va ser introduït a Occident al segle XVI i s'ha convertit en una categoria religiosa universal amb el significat de dimensió negativa i prohibitiva de l'experiència d'allò que és sagrat, patent en les normes d'apropament i allunyament, de puresa i d'impuresa, de distinció entre iniciat i no iniciat.

tafsir

ISLAM. Comentari literal de l'Alcorà.

Nota: Es basa en un estudi filològic i gramatical del text i és acceptat pels sun-

nites, contràriament als xiïtes i als sufis, que prefereixen fer-ne una interpretació simbòlica (tawil).

taharah *n f*

sin. **puresa ritual** *n f*

Taisen Deshimaru

BUDISME. Mestre zen japonès pertanyent a l'escola Soto.

Nota: Taisen Deshimaru (1914-1982) va treballar durant quinze anys a Europa, on va introduir aquesta forma de budisme durant la dècada de 1960.

Taizé

CRISTIANISME. Comunitat ecumènica fundada pel germà Roger, membre de l'Església reformada francesa, el 1940 a Taizé, França.

Nota: Durant la Segona Guerra Mundial, el germà Roger va donar asil a refugiats polítics, principalment jueus. Actualment, són més de 90 els germans que, vinguts d'arreu, formen part d'una comunitat constituïda per catòlics, anglicans i protestants, l'objectiu de la qual és promoure la unitat entre els cristians. Els membres de la Comunitat de Taizé observen una regla semblant a la majoria dels ordes monàstics. Des del 1958 Taizé ha acollit, en trobades setmanals, milers de joves de tot el món que participen de la vida comunitària: la pregària, l'estudi de les fonts cristianes i la reflexió sobre la solidaritat humana. La Comunitat de Taizé no pretén crear un moviment sinó que anima els participants d'aquestes trobades perquè, de retorn a les seves esglésies locals, practiquin el que han viscut a Taizé. A partir del 1982, a fi d'estimular la reconciliació i l'amistat,

fou emprès un *pelegrinatge de confiança per tota la terra*, que va portar Taizé a les grans capitals europees i a altres continents. Les trobades, organitzades per creients de base, reuneixen cada any centenars de persones de totes les confessions cristianes.

talibà *n m*

ISLAM. Membre d'un moviment islamista present a l'Afganistan.

Nota: Els talibans, la majoria dels quals van assistir als seminaris tradicionalistes deobandis del Pakistan, van conquerir Kabul, capital de l'Afganistan, el mes de setembre de 1996, gràcies al suport del govern pakistanès i a la discreta aprovació dels Estats Units d'Amèrica, que hi tenien interessos econòmics (la construcció d'un gasoducte). Els talibans van imposar un islamisme estricte que prohibia la televisió i la música i impedia que les dones estudiessin, treballessin i sortissin al carrer sense dur el burca.

La denominació *talibans* significa 'estudiants de teologia'.

tal-lit *n m*

JUDAISME. Xal rectangular amb serrells als quatre angles que els homes jueus porten durant certes pregàries.

Nota: El tal-lit permet de complir el precepte bíblic de mirar-se els serrells (*tsitsit*) per tal de recordar tots els preceptes de la Torà.

Talmud *n m*

JUDAISME. Conjunt de llibres que recullen la Mixnà, la Guemará i les baraytot, així com els comentaris d'estudiosos de segles posteriors.

Nota: El Talmud és el conjunt de la Llei

oral —o ensenyaments legals— posada per escrit. En el Talmud es distingeixen dos gèneres literaris: l'hagadà, de tipus exemplificador, i l'halacà, que té un to més legal.

Tanakh *n f*

sin. compl. **Bíblia hebrea** *n f*

JUDAISME. Conjunt dels escrits sagrats del judaisme.

Nota: La denominació *Tanakh* està formada amb les inicials de les paraules hebrees *Torà* (Llei), *Neviim* (Profetes) i *Ketuvim* (Escrits), amb què es designa el cànon hebreu.

tantra *n m*

BUDISME; HINDUISME. Cadascun dels tractats o escriptures propis del tantrisme.

Nota: Els tantres són textos anònims de caràcter esotèric, alguns dels quals es remunten al segle VII. Tracten temes com la mística, pràctiques de meditació, fórmules màgiques i rituals, entre d'altres. L'estructura narrativa del tantra reflecteix la importància del guru com a figura central en el tantrisme.

En l'hinduisme, els tantres prenen la forma d'un diàleg entre Xiva i la Deessa i inclouen les fórmules místiques i les explicacions del tantrisme.

tàntric -a *adj*

BUDISME; HINDUISME. Relatiu o pertanyent al tantrisme o als tantres.

tantrisme *n m*

sin. compl. **Vajrayana** *n m*; **xaktisme** *n m*

BUDISME; HINDUISME. Forma esotèrica d'espiritualitat desenvolupada al nord de l'Índia, des d'on es va esten-

dre a l'Àsia central, al Tibet, a la Xina i al Japó.

Nota: El tantrisme es caracteritza per l'assimilació de pràctiques màgiques, l'evocació de diverses divinitats i l'ús de símbols i rituals complexos per aconseguir les experiències espirituals desitjades, sempre amb la imprescindible guia d'un mestre.

En l'hinduisme modern, el tantrisme és una de les tres grans orientacions del culte diví, juntament amb el vixnuisme i el xivaisme. Els seus seguidors s'anomenen *xacta* o 'devots de la xakti', denominació d'on prové la forma *xaktisme*. Es tracta d'una forma esotèrica d'espiritualitat basada en un concepte del diví entès com la unió conjugal entre Déu i la seva pròpia energia femenina o *xakti*. Els xakta reten culte a la xakti, l'energia femenina de la divinitat que fa possible la vida i que sosté l'univers. Personificada com Devi, la Deessa, correspon a la forma femenina d'un aspecte de Déu, principalment com a esposa de Xiva. L'experiència religiosa s'aconsegueix mitjançant pràctiques sexuals, com les descrites en els Kama Sutres, i per la pràctica dels exercicis del Kundalinioga. Tanmateix, en diverses formes del tantrisme les expressions de contingut sexual són només un símbol dels processos interns de meditació; en aquest cas, la unió amb la divinitat es realitza en el pla espiritual i no en el corporal.

La denominació *Vajrayana* significa, literalment, 'vehicle del diamant' i és pròpia del budisme.

La denominació *xaktisme* és pròpia de l'hinduisme.

taoisme *n m*

sin. compl. **daoisme** *n m*

RELIGIONS DE LA XINA I EL JAPÓ. Religió i corrent del pensament xinès tradicional fonamentats en el Tao, principi de l'univers.

Nota: El taoisme és un dels tres grans corrents del pensament religiós, espiritual i ètic xinès, juntament amb el confucianisme i el budisme. Està basat en el *Daodejing*, 'El llibre del camí i la seva virtut', uns escrits atribuïts a Laozi (o Lao Tse). La paraula *tao* (o *dao*, depenent de la romanització que s'utilitzi), sol traduir-se per 'camí' o 'direcció', però enclou diversos matisos en la filosofia i les religions populars xineses. Té sobretot una dimensió filosòfica, que es formula en el mateix *Daodejing*, redactat al segle VI aC, d'acord amb la qual el Tao és un principi misteriós present arreu de l'univers, que és la font de tot i transcendeix qualsevol oposició i dualitat. Els taoistes cerquen la unió amb el Tao, viure en harmonia amb l'univers sense forçar amb l'acció el curs natural de les coses. D'altra banda, el taoisme incorpora elements de la religió tradicional, com ara pràctiques màgiques i alquímiques, i s'organitza com a religió, amb formes aparentment politeistes, a partir del segle II dC.

taref | terefà *adj*

JUDAISME. Dit de les menges no permeses, no aptes per al consum.

Nota: Els plurals de *taref* i *terefà* són, respectivament, *terefim* i *terefot*.

tariqa *n f*

ISLAM. Mètode místic dels sufís.

Nota: La tariqa és una via espiritual que

va des de la pràctica de la Llei revelada (xaria) fins a la realitat essencial i última. Per als sufís, aquest mètode espiritual és més important que la xaria. Actualment existeixen una cinquantena de tariqa diferents, com ara la Qadiriya, escampades per tots els països islàmics. Quasi totes tenen un edifici per a la confraria (zawiya) a la Meca i moltes a Medina.

tasawwuf

sin. **sufisme** *n m*

tasbih

sin. **misbaha** *n m*

tawhid

ISLAM. Unicitat de Déu.

Nota: És l'essència espiritual de l'islam continguda en la professió de fe (xahada), la qual és la primera obligació del musulmà.

tawil

ISLAM. Interpretació simbòlica de l'Alcorà.

Nota: La practiquen els sufís i els xiïtes, i la rebutgen els sunnites, que es limiten a una interpretació literal (tafsir) i consideren que el comentari metafòric és una font de divergència.

tayammum

ISLAM. Ablució seca que es fa amb arena o terra quan no hi ha aigua, com pot passar en el desert.

Nota: Està prevista per l'Alcorà (4,43 i 5,6).

tebà *n f*

sin. **bimà** *n f*

tefil·là *n f*

JUDAISME. Oració.

Nota: La part de la tefil·là anomenada *amidà* es recita dempeus.

El plural de *tefil·là* és *tefil·lot*.

tefil·lín *n m pl*

sin. **filacteri** *n m*

teisme *n m*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Creença en l'existència d'un Déu personal, supramundà, creador i conservador del món.

Nota: El teisme suposa la creença en Déu, diferent del món i de tot el que existeix. A aquest Déu s'hi pot arribar per la raó, per la consciència personal i per la fe. El teisme s'oposa al politeisme (o creença en diversos déus), al panteisme (o monisme, que identifica Déu amb l'univers o que afirma que només existeix una sola realitat), al materialisme (que nega l'existència d'un ésser superior i diferent de la matèria), a l'henoteisme (que admet un déu principal —el gran Déu— al costat d'un conjunt de déus secundaris), al dualisme (o creença en dos principis supremes: el bé i el mal) i al deisme (o creença en un ésser suprem distant i llunyà del món sobre el qual no intervé).

teleevangelista *n m*

sin. **telepredicador** *n m*

PROTESTANTISME; NOVES RELIGIONS. Pastor que s'adscriu a l'Església electrònica.

Nota: Els teleevangelistes utilitzen de manera prioritària o exclusiva els mitjans de comunicació (principalment la televisió). Les seves idees poden incloure el que interpreten com a acció directa de l'Esperit Sant en les seves celebracions, miracles de guarició, èxit econòmic per als seus seguidors, etc. Segons els teleevangelistes, els mitjans de comunica-

ció són un do de la providència divina i s'han de destinar a la proclamació de l'evangeli. Són freqüents als Estats Units i a l'Amèrica del Sud.

telepredicador *n m*

sin. **teleevangelista** *n m*

temple *n m*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Edifici sagrat dedicat al culte, al sacrifici, a l'oració i a la reunió dels seguidors i practicants d'una religió.

Nota: Els temples reben un nom concret a cadascuna de les religions i tenen funcions i concepcions arquitectòniques diferents. De manera general la denominació *temple* suggereix la idea d'habítacle de la divinitat.

Temple Daurat *n m*

SIKHISME. Temple sikh on es troba l'Adi-granth, objecte principal dels ritus i cerimònies que s'hi celebren.

Nota: El Temple Daurat és el temple més venerat del sikhisme.

Tenguiur

BUDISME. Segona de les dues parts del cànon tibetà, que aplega els comentaris als ensenyaments del Buda recollits en el Kanguiur, juntament amb obres complementàries.

Nota: També es documenten les grafies *Tanjur* i *Tenjur*.

Tenrikyo

NOVES RELIGIONS. Comunitat fundada el 1838 al Japó per Miki Nakayama.

Nota: La fundadora, que els fidels anomenen *Oyasama* ('mare molt estimada'), practica alguns rituals, com ara l'oració de la sanació, que procuren beneficis pràctics per als adeptes, així com la salva-

ció del món. La comunitat Tenrikyo ha servit de model per a alguns moviments japonesos, tot i que no està relacionada amb el budisme i molt poc amb el xintoisme. La comunitat ha creat centres educatius i culturals, sobretot a Tenri, a prop de Tòquio, on hi ha la seu central. Tenrikyo s'ha difós fora del Japó (Corea, Tailàndia, Taiwan, Amèrica, Europa i també Àfrica), fins i tot entre persones d'origen no japonès.

tenzo *n m*

BUDISME. Cuiner principal d'un monestir zen.

teofania *n f*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Manifestació d'un Déu personal.

Nota: La teofania s'aplica a la presència, aparició i revelació de la divinitat, pròpia de les religions monoteistes. Les teofanies són experiències de l'*homo religiosus*, acompanyades d'admiració, estupor o terror ratllant en l'inefable. Són cèlebres les teofanies a Moisès al Sinaí enmig de trons, llampecs, fum i so de trompetes (Èxode, 19), a Jesucrist en l'episodi de la seva transfiguració en presència dels tres apòstols (MT 17, 1-9), o l'aparició de Krixna, segons el Bhagavad-Gita, en la seva forma divina "semblant a un miler de sols". En la teofania, és la divinitat mateixa que es manifesta directament o indirectament per visions, paraules, missatges, missatgers, o simplement per l'experiència que fa la persona de la divinitat; no pas amb el sentit sagrat dels cosmos, com passa a la hierofania.

teofania *n f*

CRISTIANISME. Nom de la festa de

l'Epifania en les esglésies de tradició bizantina.

teologia *n f*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Estudi i exposició de les doctrines de les religions. Nota: La teologia permet fer més intel·ligible i més significatiu per a cada temps el llenguatge ja constituït de la revelació. La denominació *teologia* significa, literalment, 'llenguatge sobre Déu'.

teologia de l'alliberament *n f*

CATOLICISME. Corrent teològic catòlic originat a la dècada dels seixanta del segle xx, promogut per bisbes, sacerdots i laics del Tercer Món.

Nota: A partir d'una anàlisi marxista de la societat, la teologia de l'alliberament subratlla el compromís cristià amb els pobres i oprimits, per als quals Jesucrist és l'alliberador, i la dimensió sociopolítica de la pràctica cristiana. Ha volgut fer reflexionar la jerarquia de l'Església sobre la justícia social i de vegades s'hi ha enfrontat. Ha cristal·litzat en nombroses comunitats de base, socialment molt compromeses. Per extensió, la teologia de l'alliberament també s'aplica a les reflexions teològiques crítiques amb el sistema capitalista i als moviments socials resultants que s'han anat produint a l'interior d'altres tradicions religioses, especialment la musulmana. La teologia de l'alliberament també es caracteritza per seguir un mètode inductiu, és a dir, per fer una reflexió bíblicoteològica a partir de l'experiència de la fe, de l'esperança i de l'amor, a través d'actituds i accions realment alliberadores de les comunitats cristianes.

teologia de la prosperitat *n f*

CRISTIANISME. Conjunt heterogeni de doctrines cristianes que consideren l'èxit econòmic com una prova de la gràcia de Déu.

Nota: Els predicadors de la teologia de la prosperitat, alguns dels quals són te-lepredicadors, recullen grans quantitats de diners per al finançament de missions arreu del món. La importància dels diners i de les riqueses es basa en una certa interpretació d'alguns passatges bíblics (per exemple, Malaquies 3,10) que no és compartida per altres doctrines cristianes.

teologia de la Reforma *n f*

PROTESTANTISME. Doctrina que afirma la centralitat de Déu, la primacia de la gràcia en la salvació de la humanitat mitjançant Jesucrist i la preeminència de la revelació bíblica sobre el magisteri eclesiàstic.

teologia islàmica *n f*

ISLAM. Ciència del discurs sobre Déu.

Nota: La teologia islàmica és, efectivament, un raonament dialèctic de tipus escolàstic, i sobretot apològic, relatiu a la fe musulmana, ja que lluita contra tots els que dubten de l'islam. La teologia és una de les ciències religioses de l'islam, després de les ciències de l'Alcorà (lectures, i comentaris o tafsir), de les ciències dels hadits i de la ciència del fiqh.

La teologia islàmica s'anomena, en àrab, *ilm el kalam* o *kalam*.

teosofia *n f*

NOVES RELIGIONS. Moviment fundat l'any 1875 a Nova York per Helena

P. Blavatsky i H. S. Olcott Sotheran, dos francmaçons que pertanyien al grau més elevat.

Nota: La teosofia ('saviesa divina') vol aconseguir un coneixement de la divinitat i una ampliació de la consciència. La Societat Teosòfica va ser la pionera en el coneixement de les espiritualitats orientals (hindú i budista) i va tenir una influència molt important en la seva difusió a Occident. Al principi del segle xx, la presidenta de la Societat Teosòfica, Annie Besant, va voler crear un cristianisme esotèric amb el jove indi Krixnamurti, i això va provocar la separació d'alguns teòsofs que van crear l'antroposofia.

Terra Pura *n f*

BUDISME. Corrent budista originat al segle v i establert a la Xina i al Japó, que es caracteritza per la importància de la fe i la devoció al buda Amitabha.

Nota: El nom *Terra Pura* fa referència a un paradís on regna aquest buda, en el qual els seus seguidors esperen renéixer. Entre les seves pràctiques destaquen les visualitzacions d'aquest paradís i la repetició del nom d'Amitabha.

terton *n m, f*

BUDISME. Persona especial, de vegades fins i tot profetitzada, que, en el budisme tibetà, està destinada a treure a la llum un missatge ocultat pels antics mestres per tal que fos descobert en el moment adequat.

Testimonis de Jehovà

sin. compl. **Estudiants de la Bíblia**
NOVES RELIGIONS. Comunitat religiosa organitzada com a confessió a par-

tir de l'any 1880 als Estats Units, per iniciativa de Charles Taze Russell.

Nota: Russell provenia d'un origen presbiterià i se sentia atret per les idees milenaristes. Des del començament, els Testimonis de Jehovà es van interessar per restablir el cristianisme del segle primer basant-se en una lectura rigorosa de la Bíblia. Creuen que el Regne de Déu portarà la pau a tota la Terra i que, gràcies a la resurrecció, 144.000 elegits es beneficiaran de la immortalitat al cel. També creuen que milions de persones que han mort tornaran a la vida a la Terra transformada en un paradís. El matrimoni i la família són essencials per als Testimonis de Jehovà. Tenen un estil de vida senzill i acostumen a llegir la Bíblia cada dia. Els Testimonis de Jehovà rebutgen la sang i, per tant, les transfusions sanguínies, seguint un dels manaments de la Bíblia (Fets 15:1-41). Tampoc no accepten les teories evolucionistes, no prenen part en les lluites d'aquest món i es neguen a fer el servei militar. No creuen en l'existència d'un infern de turment, ja que creuen que el càstig pel pecat és la mort, la no existència. Una de les activitats més importants per als Testimonis de Jehovà és l'apostolat (predicació de la fe), que sovint ha estat considerat com una forma de proselitisme. Al nivell local s'organitzen en congregacions que es reuneixen dues vegades per setmana. El que s'ensenya en el marc de les seves reunions es basa en la Bíblia. Aquestes reunions comencen i acaben amb una pregària i gairebé sempre es canten cançons de lloança a Déu. L'entrada és lliure i no es fan

col·lectes. Celebren les reunions en una Sala del Regne que generalment es tracta d'un edifici senzill, sovint construït per Testimonis voluntaris. No hi tenen imatges ni crucifixos. Cobreixen les despeses mitjançant donacions voluntàries i anònimes. A cada congregació hi ha "ancians", o "superintendents", que s'encarreguen de l'ensenyança i compten amb la col·laboració dels "ajudants de congregació". No hi ha ningú que vesteixi diferent dels altres. Cap testimoni de Jehovà no rep un salari pel seu treball a la congregació. Actualment té uns vuit milions de fidels repartits per tots els continents.

Estudiants de la Bíblia és una denominació antiga que encara té un cert ús.

tetragrama *n m*

JUDAISME. Conjunt de les quatre lletres que representen gràficament el nom diví de Jahvè, YHWH.

Nota: Les quatre lletres del tetragrama són yod, he, vav i he.

text masorètic *n m*

sin. **masora** *n f*

theotokos *n f*

CRISTIANISME. Títol atorgat a Maria, mare de Jesucrist.

Nota: La theotokos va ser proclamada pel concili d'Efes (431) i habitualment és rebutjat pels nestorians. És usual en la litúrgia bizantina.

La denominació *theotokos* significa, en grec, 'Mare de Déu'. En eslau correspon a *bogoróditsa*.

Theravada *n m*

BUDISME. Una de les principals escoles del budisme, que fa èmfasi en el fet que la il·luminació és una tasca

personal i intransferible i que té com a ideal l'arhat.

Nota: Segons el Theravada, en el camí vers l'alliberament tenen avantatge els monjos i monges, que es dediquen plenament a la pràctica dels ensenyaments del Buda. Els territoris amb més seguidors d'aquest corrent són els països més petits d'Àsia, com ara Sri Lanka, Cambodja o Laos. A Catalunya hi té poca presència. Els seguidors del budisme Mahayana l'anomenen *Hinayana*, una denominació que es considera més aviat despectiva.

La denominació *Theravada* significa, literalment, 'camí dels antics'.

tirthankara *n m*

JAINISME. Títol que s'atorga a aquells que inauguren una via o que obren als altres el camí de l'alliberament.

Nota: Els jainistes donen el títol de tirthankara ('artífex d'un gual') a una successió de 24 mestres o profetes mítics del jainisme, els quals van obrir el gual que va conduir a la formulació d'aquesta religió per obra de Mahavira Vardhamana, el 24è i darrer tirthankara. També s'anomenen *jina*.

També es documenta la grafia *tirthang-kara*.

tolerància religiosa *n f*

TERMES SECULARS. Fet de respectar la llibertat dels altres en matèria de creença religiosa.

Nota: A nivell d'Estat, consisteix a reconèixer legalment el dret a creure en qualsevol religió diferent de l'oficial. La intolerància prové de la identificació d'un Estat amb una sola religió (en particular, una religió monoteista) considerada

com a única via espiritual. Occident va conèixer, abans d'arribar a la tolerància religiosa actual, un llarg recorregut d'intolerància: des del reconeixement oficial del cristianisme a finals del segle iv i la prohibició dels cultes pagans, passant per la repressió de la religió càtara —al sud de França, a Catalunya i a Itàlia als segles xiii i xiv— i pel tribunal de la Inquisició encarregat de la repressió de les "heretgies" i dels jueus i els musulmans fins al segle xvi, que va ser un dels segles més intolerants. Al segle xvii, molts anabaptistes i mennonites van ser perseguits i van haver de fugir de diversos països d'Europa (Alemanya, Holanda, Suïssa, etc.) cap a l'Amèrica del Nord, on la llibertat religiosa havia estat introduïda en la constitució federal. A França la llibertat religiosa va ser reconeguda com un dret humà en la declaració revolucionària, i es va obrir pas al llarg dels segles xix i xx. Finalment, l'any 1965 la declaració de la llibertat religiosa del concili ii del Vaticà va eliminar les bases de la intolerància religiosa per part de l'Estat.

tomasista *n m, f*

sin. **crisadelf** | **crisadelfa** *n m, f*

Torà *n f*

JUDAISME. Cinc llibres de Moisès.

Nota: La denominació *Torà* significa 'norma, instrucció o ensenyament' i fa referència als cinc primers llibres de la Tanakh: Gènesi, Èxode, Levític, Nombres i Deuteronomi. En la tradició cristiana s'anomena *Pentateuc*.

tòtem *n m*

RELIGIONS INDÍGENES. Animal o planta amb el qual un grup humà o un

clan es considera en relació de parentiu o de concordança mítica.

Nota: Els tòtems també es poden referir, més rarament, a un objecte o un fenomen natural.

tòtem *n m*

RELIGIONS INDÍGENES. Símbol o representació d'un tòtem.

totèmic -a *adj*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Relatiu o pertanyent al tòtem.

totemisme *n m*

RELIGIONS INDÍGENES. Creença en una protecció mútua entre un grup sociocultural o un individu i el tòtem, considerat avantpassat mític i sovint divinitzat, amb el qual es creu que es té una relació especial de parentiu o concordança.

Nota: El totemisme deriva en un conjunt de normes socials, obligacions, prohibicions, creences i usos.

tradició *n f*

CRISTIANISME. Conjunt dels ensenyaments que, tot i que no es troben en les escriptures bíbliques, l'Església accepta com a expressió genuïna de la fe.

Nota: L'Església ha transmès la tradició als creients al llarg dels segles perquè, com diu la fórmula clàssica, aquests ensenyaments "han estat creguts arreu, sempre i per tothom". En la definició i interpretació de la tradició tenen una influència decisiva les obres dels pares de l'Església. En l'Església catòlica, on té una importància especial, es tenen en compte també les decisions dels papes i dels concilis. En el protestantisme, la in-

terpretació bíblica i la pràctica doctrinal que es deriva d'aquesta interpretació prevalen sobre la tradició.

tradició *n f*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ. Transmissió de pares a fills dels fets, les creences, els costums, etc.

Nota: La denominació *tradició* deriva del llatí *traditio*, del verb *tradere*, que significa 'lliurar'. En el llenguatge religiós, la tradició s'aplica a la transmissió, tant en el sentit actiu de l'acte de transmetre com en el sentit objectiu del contingut transmès: una experiència històrica determinada i allò que dona vida a aquesta experiència.

Tres Joies *n f pl*

sin. **Tres Refugis** *n m pl*

BUDISME. Conjunt d'elements clau del budisme, consistent en Buda com a mestre, la seva doctrina i la comunitat.

Nota: La denominació *Tres Refugis* prové del fet que la professió de fe dels budistes consisteix a afirmar que es "refugien" en ells. Aquesta fórmula es recita quan s'entra a formar part de la comunitat budista i en altres ocasions.

Tres Refugis *n m pl*

sin. **Tres Joies** *n f pl*

trickster *n m*

RELIGIONS INDÍGENES. Personatge mitològic que persegueix el benefici propi mitjançant enganys i trampes, però que al mateix temps ajuda en el desenvolupament de la vida social.

Nota: El trickster és un personatge complex i amb rols contradictoris.

Trimurti *n f*

HINDUISME. Tríada divina de l'hinduisme constituïda pels déus Brahma, Vixnu i Xiva, que simbolitzen, respectivament, els principis de creació, de conservació i de destrucció.

Nota: La Trimurti és la manifestació de la divinitat en què aquesta es fa triple per tal de presidir els diferents estats del cosmos.

Tripitaka *n m*

BUDISME. Cànon budista que es va fixar en un concili o reunió de tota la comunitat celebrat poc abans de l'era cristiana.

Nota: El Tripitaka està dividit en tres grans parts o "cistelles" (en sànscrit, *pitaka*) anomenades *Sutra*, *Vinaya* i *Abhidharma*, els continguts de les quals poden variar segons les escoles. El cànon pali (anomenat així per la llengua en què està escrit) del budisme Theravada és l'única versió que s'ha conservat sencera.

En llengua pali s'anomena *Tipitaka*.

Tsongkhapa

BUDISME. Lama tibetà que va impulsar una reforma del budisme en aquest país i va fundar l'escola Geluk.

Nota: Tsongkhapa (1357-1419) també va escriure obres filosòfiques.

txakra *n m*

sin. compl. **satsang**

HINDUISME. Cercle de fidels hindús que reten culte.

Nota: La transcripció de la denominació del sànscrit segons el sistema internacional és *cakra*.

txakra *n m*

BUDISME; HINDUISME. Cadascun dels set centres energètics situats al llarg

de la columna vertebral que posen en contacte i interacció el cos físic i el cos subtil.

Nota: Els txakres concentren, transformen i distribueixen l'energia que hi passa. Van des de la base de la columna, a la zona entre l'anus i els genitals, fins a sobre de la corona del cap, ja fora del cos. L'energia subtil o kundalini s'activa a través de pràctiques de ioga fent-la pujar per la columna des del txakra més baix al més elevat, amb la qual cosa s'augmenta progressivament la felicitat, el poder psíquic i el coneixement. Per això els txakres s'anomenen també *chaitanya* ('centres de consciència').

La transcripció de la denominació del sànscrit segons el sistema internacional és *cakra*.

ualí *n m*

ISLAM. Personatge de gran desenvolupament espiritual en l'islam.

Nota: La denominació *ualí* significa 'amic de Déu' en àrab i equival al *sant* cristià. En una accepció més política el terme també pot tenir el sentit de governador d'una regió.

El plural de *ualí* és *auliyà* en àrab, però també s'utilitza el plural adaptat, *ualís*.

UCIDE

veg. **Unió de Comunitats Islàmiques d'Espanya**

udú

ISLAM. Ablució menor, que es fa abans de la pregària i consisteix a rentar-se la cara, les mans i els peus a la sala d'ablució de la mesquita.

UEBE

veg. **Unió Evangèlica Baptista Espanyola**

umbanda *n m*

RELIGIONS INDÍGENES. Religió d'origen afroamericana sorgida al Brasil al començament del segle xx, amb presència d'elements cristians, africans, de l'espiritisme i de l'esoterisme.

Nota: L'umbanda té voluntat de religió universal, es basa en el dualisme entre el bé i el mal, i en els seus rituals nor-

malment s'adopten formes extàtiques de possessió.

umma *n f*

ISLAM. Comunitat dels musulmans.

Nota: L'umma agrupa tots els creients que respecten l'Alcorà i les seves prescripcions i fan la pregària en direcció a la Meca. La pertinença a l'umma atorga el sentiment de formar part d'un mateix poble que té la mateixa identitat i la mateixa història. L'umma és un tret fonamental de l'islam, que és abans que tot una comunitat. Aquesta característica té moltes referències alcoràniques.

La denominació *umma* prové de l'arrel *umm*, 'mare'.

umra *n f*

ISLAM. Pelegrinatge menor a la Meca.

Nota: L'umra es pot fer en qualsevol moment de l'any i té diverses característiques: l'estat sagrat del pelegrí (ihram) i les seves obligacions del vestit blanc i de puresa; les set voltes al voltant de la Ka'ba saludant la petita pedra negra incrustada en un dels angles; les set voltes entre els dos turonets de Safa i Marua, situats actualment dins el recinte de la gran mesquita, en record d'Agar quan buscava aigua per a Ismael. Quan aquests ritus s'han efectuat, l'umra està acabada.

Aquest pelegrinatge menor és sobretot un exercici de pietat personal, no com el pelegrinatge major (hagg), que és una festa celebrada cada any pel conjunt de la comunitat musulmana.

unció *n f*

CRISTIANISME. Acció religiosa consistent a ungir amb oli persones o coses, per tal que siguin penetrades de la força divina.

Nota: La unció sovint es fa amb els objectes que tindran un ús religiós.

unció dels malalts *n f*

CRISTIANISME. Sagrament que en algunes esglésies s'administra als malalts, en el qual la unció i la imposició de mans van acompanyades de pregàries per demanar l'al·leujament de la malaltia i la gràcia divina.

uniat -a *adj*

CRISTIANISME ORTODOX. Qualificatiu aplicat sovint a les esglésies orientals catòliques.

Nota: Originàriament, l'adjectiu *uniat -a* va ser aplicat per l'Església ortodoxa russa a la part de l'Església d'Ucraïna que es va unir a Roma en el sínode de Brest (1596). Aquest qualificatiu es considera inadequat, atès el seu sentit pejoratiu.

uniatisme *n m*

CRISTIANISME ORTODOX. Moviment proselitista de l'Església catòlica que pretenia atraure cristians ortodoxos tot conservant les seves pròpies tradicions litúrgiques.

Nota: Com a sistema, l'uniatisme va ser rebutjat per una comissió mixta internacional reunida a Balamand (Líban) el 1953.

Unió de Comunitats Islàmiques d'Espanya

sigla **UCIDE**

ISLAM. Organització religiosa fundada el 1980, integrada per diferents comunitats islàmiques d'Espanya.

Nota: La finalitat de la Unió de Comunitats Islàmiques d'Espanya és el desenvolupament de les activitats religioses específiques de l'islam. Juntament amb la Federació Espanyola d'Entitats Religioses Islàmiques (FEERI), és cofundadora de la Comissió Islàmica d'Espanya. Generalment s'acostuma a vincular aquesta associació amb països de l'Orient Mitjà.

Unió Evangèlica Baptista Espanyola

sigla **UEBE**

PROTESTANTISME. Agrupació de les esglésies baptistes espanyoles.

Nota: La Unió Evangèlica Baptista Espanyola és membre fundador de la Federació d'Entitats Religioses d'Espanya (FEREDE). Actualment disposa de 150 llocs de culte i té uns 11.000 membres batejats. En l'àmbit català, hi ha la Unió d'Esglésies Baptistes de Catalunya, que forma part de la UEBE i aplega unes 30 esglésies baptistes catalanes.

unitarianisme *n m*

veg. **unitarisme** *n m*

unitarisme *n m*

sin. compl. **unitarianisme** *n m*

ESGLÉSIES LLIURES. Corrent teològic nascut a partir de la Reforma del segle XVI que, sota el principi del lliure examen, veu una sola persona divina en Déu i nega, per tant, la Trinitat.

Nota: L'unitarisme interpreta el cristia-

nisme com una ètica, és a dir, la manera de viure ensenyada per Jesucrist, al qual no es ret cap culte. Els unitaris consideren l'aragonès Miguel Servet el seu precursor, i també l'italià Faust Socini (it. Sozzini), motiu pel qual de vegades són anomenats *socinians*. Les primeres esglésies unitàries es van establir a Polònia i Transilvània, països a partir dels quals es van estendre a altres indrets, principalment a Hongria, el Regne Unit i els Estats Units. No tenen ritus religiosos sacramentals i quan celebren el sant sopar li donen un sentit merament simbòlic. Actualment hi conviuen dos corrents principals: els que se senten més vinculats a la tradició cristiana i bíblica, per una banda, i els partidaris d'una visió més racionalista, humanista i universalista, que són majoritaris a les esglésies de cultura anglosaxona, per l'altra. Són generalment congregacionalistes. Des del 1995 se n'ha constituït un Consell Internacional, que fa tasques de coordinació i ajuda mútua entre les diferents organitzacions nacionals.

unitarista *n m, f*

sin. compl. **socinià** | **sociniana** *n m, f*
ESGLÉSIES LLIURES. Seguidor de l'unitarisme.

Upanisad *n f pl*

HINDUISME. Grup de textos pertanyents a la shruti, escrits en forma de col·loquis filosòfics entre un deixeble i el seu mestre, que tenen com a finalitat explicar les veritats últimes de l'existència.

Nota: La denominació *Upanisad* significa, literalment, 'asseure's als peus del mestre'.

uposatha *n f*

BUDISME. Dies de dejuni i pràctica religiosa que observen els monjos budistes amb la lluna plena i la lluna nova de cada mes.

Nota: També són dies en què els laics visiten els monestirs, participen en cerimònies i es dediquen a la pràctica religiosa amb més intensitat. En alguns països de cultura budista són festius.

vairagya *n m*

HINDUISME. Indiferència davant les activitats mundanes que implica un desinterès total per les coses del món i el que és transitori, i la dedicació de la ment a l'espiritualitat.

Vajrayana *n m*

veg. **tantrisme** *n m*

vanaprastha *n m*

HINDUISME. Ermità o habitant del bosc, un dels quatre asram en què s'organitza la vida humana.

Vardhamana

JAINISME. Asceta i mestre espiritual, veritable fundador del jainisme actual.

Nota: Vardhamana (599-527 o 539-467 aC), anomenat pels seus deixebles *Jina* o *Mahavira*, va ser contemporani de Buda.

varna *n m*

HINDUISME. Cadascuna de les quatre classes en què està dividida la societat hindú.

Nota: La denominació *varna* designa alhora una funció social i un estatus. Els quatre varnes són l'intel·lectual, el guerrer, el dels agricultors i comerciants i el dels operaris i servidors. Cadascuna d'aquestes classes socials se subdivideix en castes.

La denominació *varna* significa, literalment, 'color'.

Vaticà

sin. **Ciutat del Vaticà**

Veda *n m*

HINDUISME. El saber per excel·lència, el contingut de la revelació divina.

Nota: Els textos sagrats que l'articulen es divideixen en quatre grans grups que conformen els quatre Veda: Rigveda, Yajurveda, Samaveda i Atharvaveda. Aquests textos es divideixen en quatre categories o gèneres literaris: Samhita, Brahmana, Aranyaka i Upanisad.

vedanta *n m*

HINDUISME. Cos doctrinal format pel conjunt de conclusions que es desprenen del Veda, contingut a les Upanisad, en forma de revelacions i intuïcions sobre l'absolut, l'ésser humà i les seves relacions.

Nota: El vedanta és l'expressió més completa de la doctrina vèdica.

La denominació *vedanta* significa, literalment, 'final del Veda'.

vedanta *n m*

HINDUISME. Un dels sis darsana o sistemes filosòfics hindús, que inclou les escoles advaita o no dualisme, visistadvaita o no dualisme qualificat, i dvaita o dualisme.

vèdic -a *adj*

HINDUISME. Relatiu o pertanyent als Veda o al vedisme.

vedisme *n m*

HINDUISME. Primera etapa de l'hinduisme, que va tenir lloc del 1500 al 800 aC.

vel *n m*

ISLAM. Teixit que serveix per cobrir el cos o una part de la cara d'algunes dones musulmanes.

Nota: L'Alcorà exigeix que les dones, com els homes, guardin la decència en públic, perquè es considera un signe de respecte a Déu, de moralitat i de civilització. El precepte alcorànic que les dones es cobreixin més que els homes s'explica per raons històriques: als primers temps de l'islam, quan aquesta religió encara era marginal a Aràbia, alguns homes no musulmans van voler abusar sexualment de les dones musulmanes. Això va portar a un conflicte sagnant. És en aquest context que va ser introduït un precepte alcorànic que demanava a les dones que portessin un vel o un vestit llarg per indicar alhora la seva dignitat, per tal que no fossin molestades, i la seva pertinença a l'islam, per tal que fossin identificades com a musulmanes. L'Alcorà demana que les dones reservin els seus ornaments als homes més propers de la família (marit, pare, germà, fill) i a les dones musulmanes. Cal insistir que el vel és un costum preislàmic i cultural, típic dels països orientals i mediterranis (encara es portava fins fa poc a l'Estat espanyol, a Itàlia i a Grècia), abans de ser un costum islàmic. També s'ha de dir que a la majoria de països islàmics les dones no tenen

cap obligació de portar-ne; també hi ha països islàmics on el vel va ser prohibit (per exemple, a la Turquia d'Atatürk). Si les dones en volen portar per motius de distinció social, de reivindicació religiosa, identitària i cultural, o per mostrar la seva moralitat, ho poden fer. Tanmateix, la legislació d'alguns països, com l'Iran o Aràbia Saudita, obliga les dones, siguin o no musulmanes, nacionals o estrangeres, a dur el cos cobert. En aquests països i en alguns altres (Sudan, Afganistan, Pakistan, etc.), els moviments islamistes militen a favor de portar el vel. En tot cas, existeixen molts tipus de vels que cobreixen més o menys la cara i el cos segons els països: la gel·laba, el hijab, el haik, el nicab, el xador, el burca, el sari, etc. En diversos països d'Europa, el vel ha posat de manifest la por actual a l'islam i ha creat polèmica sobre si era adequat dur-lo als llocs públics: la posició més extrema ha estat a França, on l'any 2004 es va votar una llei que prohibeix, a les escoles públiques, tots els signes religiosos visibles, i particularment el vel islàmic, considerats incompatibles amb la laïcitat de l'Estat.

vellcatòlic | vellcatòlica *n m, f*

ESGLÉSIES LLIURES. Membre de diverses esglésies nacionals de poca importància numèrica, separades de l'Església catòlica en diverses èpoques.

Nota: Són vellcatòlics l'Església d'Utrecht (1724); els catòlics alemanys, austríacs i suïssos que es van negar a acceptar el decret del Vaticà I sobre la infal·libilitat del sant pare (1870) i petits grups eslaus formats per croats i polonesos dels Estats

Units d'Amèrica i de Polònia. Els vellcatòlics es mantenen fidels al catolicisme tradicional però rebutgen la infal·libilitat pontifícia, i els seus clergues solen estar casats. Van establir la plena intercomunió amb l'Església d'Anglaterra el 1932.

vellcreient *n m, f*

CRISTIANISME ORTODOX. Seguidor del Raskol.

Nota: Els vellcreients s'anomenen, en rus, *raskólniki* o *starovieri*. Actualment encara n'hi ha molts a Rússia.

Vesak

BUDISME. Festa principal dels budistes, especialment del corrent Theravada.

Nota: Commemora el naixement, la Il·luminació i la mort del Buda, que segons la tradició van succeir el mateix dia de l'any. Té lloc durant la lluna plena del mes que porta el mateix nom, entre l'abril i el maig, i en diversos països és un dia festiu.

veterocalendarista *n m, f*

CRISTIANISME ORTODOX. Seguidor del calendari julià quan l'Església ortodoxa de Grècia i alguna altra, com ara la romanesa i la búlgara, van acceptar el calendari gregorià per al cicle fix de l'any litúrgic en el primer terç del segle xx.

Nota: Els veterocalendaristes formen una Església separada de l'oficial, que a Grècia s'autoanomena Església dels Autèntics Cristians Ortodoxos de Grècia.

Via Crucis *n m*

sin. **viacrucis** *n m*

CATOLICISME. Devoció catòlica sorgida a l'edat mitjana, que consisteix a recordar la passió de Jesucrist recor-

rent, pregant i meditant davant catorze creus o estacions, que representen els episodis del camí de la creu que va fer Jesucrist fins al Calvari, i que es clou amb els episodis de la crucifixió i l'enterrament.

Nota: Les estacions del viacrucis es poden trobar a l'interior de les esglésies o en itineraris a l'aire lliure.

viacrucis *n m*

sin. **Via Crucis** *n m*

viacrucis *n m*

sin. **calvari** *n m*

viàtic *n m*

CATOLICISME. Sagrament de l'eucaristia administrat als cristians que es troben en perill de mort.

vicari *n m*

CATOLICISME. Sacerdot que ajuda el rector en una parròquia i es troba sota la seva autoritat.

vicari *n m*

CATOLICISME. Persona que assisteix un superior en les seves funcions i el substitueix en cas d'absència o per delegació.

Nota: La denominació *vicari* s'aplica a diversos càrrecs de la jerarquia eclesiàstica.

Vida Universal

NOVES RELIGIONS. Comunitat fundada l'any 1974 per Gabriele Witteck, que combina elements cristians, orientals i també del New Age i de l'espiritisme.

Nota: Els fidels de la Vida Universal, que és el nom adoptat el 1984 després d'una aparició de Jesucrist a la fundadora, neguen la Trinitat, però creuen en un Esperit Universal, en un Déu imperso-

nal que omple tot l'univers d'energia i de vibracions, en Jesucrist com a model i guaridor, i en Satanàs com a manifestació femenina de Déu. Consideren que el casament és una unió sagrada i que l'avortament és un crim, tal com ocorre en el cristianisme, però no creuen en la resurrecció, sinó més aviat en la reencarnació, tal com passa en l'hinduisme. Volen tornar a l'esperit de les primeres comunitats cristianes i, per tant, participen en diverses reunions cada setmana, dediquen temps a la meditació per arribar a la intimitat, practiquen una medicina sense medicaments, són vegetarians i insisteixen molt en l'ecologia, per la qual cosa tenen granges biològiques. La Vida Universal s'ha estès ràpidament per Europa, Amèrica, etc. i té milions de fidels i simpatitzants. A l'Estat espanyol té més de mil membres.

vihara

BUDISME. Residència dels monjos i monges, en la qual viuen o es poden retirar per meditar.

Nota: La denominació *vihara* significa, en sànscrit i pali, 'lloc de residència'.

Vijadayashami *n f*

sin. **Dasara** *n f*

Vinaya *n m*

BUDISME. Una de les tres grans parts del Tripitaka, que parla de les regles de la vida dels monjos.

Vinaya *n m*

BUDISME. Conjunt de regles que regeixen la vida de les comunitats monàstiques, tant des del punt de vista moral i espiritual com pel que fa a la convivència.

Visvanatha

HINDUISME. Un dels noms amb els quals es coneix Xiva.

Vixnu

HINDUISME. Divinitat del panteó hindú, que representa el principi conservador de l'univers.

Nota: Vixnu és la segona persona de la Trimurti hindú, formada per Brahma, Vixnu i Xiva. Vixnu és un dels grans déus de la bhakti. Molt sovint és representat de color fosc, amb quatre braços i portant diversos emblemes o adormit sobre la serp Sesa. Vixnu no és centre d'una devoció i un culte tan intensos com els que suscita Xiva, ja que la bhakti vixnuita se centra preferentment en els personatges en què el déu s'encarna en els seus avatars: Rama i Krixna. La seva esposa (xakti) és Lakxmi.

vixnuisme *n m*

HINDUISME. Una de les tres grans orientacions religioses del culte diví en l'hinduisme modern, juntament amb el xivaisme i el tantrisme.

Nota: Els vixnuïtes consideren Vixnu la deïtat suprema.

vodú *n m*

RELIGIONS INDÍGENES. Religió d'origen africà present a les Antilles, principalment a Haití, i al sud dels Estats Units d'Amèrica.

Nota: En els rituals del vodú, on normalment s'adopten formes extàtiques de possessió, s'intenta contactar amb un esperit i guanyar el seu favor oferint-li sacrificis animals i regals. L'objectiu és obtenir l'ajuda dels esperits per tenir més menjar, millor salut, protecció contra la

malastrugança i, en general, millors condicions de vida.

vot *n m*

CRISTIANISME. Promesa feta a Déu o als sants en virtut de la qual una persona o un grup de persones es compromet voluntàriament a fer alguna cosa o a comportar-se de determinada manera.

vot religiós *n m*

CRISTIANISME. Cadascun dels compromisos que una persona adquireix lliurement en entrar en una comunitat religiosa, com ara un orde o una congregació catòlica.

Nota: Els vots religiosos solen ser de pobresa, castedat i obediència, als quals de vegades se n'afegeixen d'altres de relacionats amb les característiques pròpies de cada comunitat. Hom distingeix entre vots solemnes (permanents, que es fan públicament en una cerimònia específica) i simples (que es fan de manera menys formal i poden ser temporals).

wahhabisme *nm*

ISLAM. Doctrina fonamentalista islàmica nascuda a Aràbia al segle XVIII.

Nota: Els dos predicadors del wahhabisme van ser un cap de tribu, Muhàmmad ibn Saud, i sobretot Muhàmmad ibn Abd al-Wahhab. Aquest últim volia tornar a la puresa original de l'islam i condemnava en particular les pràctiques populars com el culte als sants i el pelegrinatge a les seves tombes; imposava la barba als homes, prohibia la promiscuïtat pública entre homes i dones i cridava al gihad contra els xiïtes. Els wahhabites van destruir el lloc sant xiïta a Karbala (a l'Iraq), i també mesquites i mausoleus a la Meca i Medina. En reacció a això, els otomans, dels qui depenia Aràbia en aquella època, van enderrocar la primera dinastia wahhabita el 1818. Però els wahhabites van reconstruir un estat al sud d'Aràbia: Abd al-Aziz ibn Saud es va proclamar el cap del regne de l'Aràbia Saudita. El rigor islàmic i el petroli van donar una dimensió internacional a la dinastia. Posseïdor d'enormes mitjans econòmics, el wahhabisme fa construir mesquites en tot el món islàmic i intenta imposar la seva visió rigorista de l'islam, sobretot respecte de les dones, que no tenen pràcticament cap dret.

Wicca

NOVES RELIGIONS. Moviment de bruixeria i màgia modernes i neopaganes restaurades pel francmaçó anglès Gerald B. Gardner a partir de 1940 i implantades als Estats Units d'Amèrica el 1962.

Nota: El pensament de la Wicca, terme derivat de *Witchcraft* ('bruixeria'), està relacionat amb l'ecologia, el naturisme i el feminisme. Els seus ritus consisteixen en cants i danses i celebren les estacions de l'any. Aquest moviment té uns 80.000 membres repartits pels Estats Units d'Amèrica, l'Amèrica del Sud i Europa.

xador *n m*

ISLAM. Peça de vestir àmplia i generalment de color negre amb què algunes dones musulmanes, especialment les xiïtes de l'Iran i l'Afganistan, es cobreixen el cap i el cos i, de vegades, la cara.

Nota: Vegeu més informació a l'entrada *vel*.

xafiisme *n m*

ISLAM. Una de les quatre escoles jurídiques de l'islam sunnita, fundada per Abu Abdal·lah al-Xafii, mort l'any 820.

Nota: L'escola xafiïta es considera la síntesi dels diversos aspectes del dret islàmic: rebutja la dependència respecte de la sunna com a font de jurisprudència i es basa en l'acceptació dels hadits i la utilització del raonament per analogia en els casos on la solució no es troba ni en l'Alcorà ni en els hadits. El xafiisme està particularment estès per l'Àfrica oriental, Indonèsia i Malàisia.

xafiïta *adj*

ISLAM. Relatiu o pertanyent al xafiisme.

xahada *n f*

ISLAM. Professió de fe islàmica.

Nota: La xahada consisteix en una pro-

clamació de la unitat de Déu davant de testimoni i, si és possible, dels tribunals. Per a la persona que es vol convertir a l'islam, només es demana aquesta proclamació pública: "Testimonio que no hi ha altra divinitat que Déu". Per extensió, la xahada significa 'testimoniar lluitant per l'islam': el que se sacrifica esdevé un xahid, és a dir, un testimoni, un *màrtir*. El musulmà recita freqüentment la xahada i ho fa també al moment de la mort acompanyant-la d'un gest: alça un dit cap al cel i repeteix aquesta pregària essencial. La denominació *xahada* significa 'veure' i, en els àmbits religiós i legal, 'testimoniar'.

Xaitan

sin. compl. **Ibis**

ISLAM. Satanàs, el diable.

Nota: Xaitan és el temptador i l'enemic de l'home. Va ser precipitat del cel i castigat des del moment que va desobeir l'ordre de Déu de prostrar-se davant d'Adam, tal com ho van fer els seus companys, els àngels.

xakti *n f*

HINDUISME. Expressió de l'energia divina femenina activa dels déus majors, especialment de Xiva, que permet crear o mantenir l'univers.

Nota: Simbòlicament, la *xakti* es considera la consort de la divinitat en qüestió: és l'aspecte dinàmic del diví.

xaktisme *n m*

veg. **tantrisme** *n m*

xaman *n m*

CIÈNCIES DE LA RELIGIÓ; RELIGIONS INDÍGENES. Figura religiosa que exerceix funcions de remeiera i endevinai-re i és posseïdora de poders psíquics. Nota: *Xaman* és el nom que els tungusos (raça mongòlida) donen als seus sacerdots i l'utilitzen per a designar una mena de hierofania extàtica que hom creu en contacte amb el més enllà i que exerceix un poder anàleg al dels bruixots i fetillers. Els xamans oficien ritus màgics i religiosos amb fins endevinatoris o terapèutics i sovint dominen les tècniques de la prestidigitació, el trànsit i la pos-sessió.

xamanisme *n m*

RELIGIONS INDÍGENES. Sistema de mètodes extàtics i terapèutics el propòsit dels quals és contactar, mitjançant un xaman, amb el món paral·lel però invisible dels esperits, i guanyar el seu suport en el tractament dels afers humans.

Nota: El xamanisme té una funció central en certes cultures a l'Àsia i a Amèrica i es concep com una tècnica arcaica d'èxtasi que és alhora mística, màgia i religió.

xara *n f*

veg. **xaria** *n f*

xaria *n f*

sin. compl. **xara** *n f*

ISLAM. Llei canònica de l'islam, basada en l'Alcorà i els hadits, que regula

les activitats públiques i privades de tot fidel musulmà.

Nota: La *xaria* regula la conducta personal i soluciona tots els problemes socials i jurídics de la vida quotidiana establint el que és obligatori, recomanat, permès, desaconsellat i prohibit. Segons els països o els corrents musulmans, la *xaria* s'interpreta de maneres diferents. Per exemple, alguns moviments sufis la interpreten de manera al·legòrica i a vegades la consideren secundària; en alguns països (com a Indonèsia), la *xaria* està limitada per costums locals; a Turquia, la *xaria* ha de tenir en compte les legislacions laiques occidentals; i, en canvi, en països com el nord de Nigèria, el Sudan, l'Aràbia Saudita, l'Iran i l'Afganistan, la *xaria* és la base del dret. La imposició de la *xaria* com a base de l'ordre social és una de les reivindicacions de l'islam integrista.

La denominació *xaria* significa 'el camí a seguir'.

La forma *xara* és la que es documenta en els documents catalans més antics. La forma *xaria*, però, és més fidel a la pronúncia àrab del mot.

xeic *n m*

ISLAM. Ancià d'una tribu àrab.

Nota: El *xeic* és un savi en ciències religioses. Generalment és un home gran, de més de cinquanta anys, que té saviesa i experiència, la qual cosa li atorga autoritat espiritual. Aquest títol es dona a un àlim o a un autor que ha recollit les tradicions del profeta Muhàmmad. En l'ensenyament tradicional islàmic, el *xeic* és el mestre dels estudiants; en la tradició sufi, és el guia espiritual d'una confraria.

Xekhinà *n f*

JUDAISME. Presència divina en un lloc.

Nota: La noció de Xekhinà ha tingut diverses interpretacions i usos al llarg dels segles en la tradició jueva, ja que el seu significat varia segons les distintes actituds teològiques adoptades dins de la visió fisicoreligiosa jueva: la presència física de Déu, la presència espiritual de Déu, un atribut de la divinitat, una de les Sefirot, un aspecte de Déu, etc. Aquest i molts més són els usos d'aquest terme.

xemà *n m*

JUDAISME. Professió de fe jueva, que comença amb la paraula hebrea *xemà*.

Nota: *Xemà* és la paraula amb què comença un fragment del Deuteronomi ("escolta, [Israel]!", Dt 6:49), el primer dels textos que componen la principal oració jueva. El *xemà* és una confessió de fe que es recita al matí i al vespre: "Escolta, Israel: el Senyor és el nostre Déu, el Senyor és l'únic. Estima el Senyor, el teu Déu, amb tot el cor, amb tota l'ànima i amb tota la força. Grava en el teu cor les paraules dels manaments que avui et dono. Inculca-les als teus fills; parla'n a casa i tot fent camí, quan te'n vagis al llit i quan et llevis. Lliga-te-les a la mà com un distintiu, porta-les com una marca entre els ulls. Escriu-les als muntants de la porta de casa teva i dels portals de la ciutat."

Xeminí Atséret *n m*

JUDAISME. Diada que se celebra entre el 22è i el 23è dia del mes hebreu de tishrei i el 8è dia de la festa de les

Cabanyelles, sense tenir-hi una relació significativa.

Nota: La denominació *Xeminí Atséret* significa 'el vuitè dia de reunió (de l'assemblea de fidels) amb Déu'. En concret, *Atséret* fa referència a l'acció que Déu duu a terme per tal de mantenir reunit el seu poble, ja que li dol separar-se'n. Coincidint amb la festa se celebra la fi d'un cicle de lectura de la Torà i l'inici d'un altre de nou. Aquesta celebració dura un dia a Israel i dos a galut (condició del poble jueu a l'exili). Aquest dia no és permès realitzar cap tipus de feina perquè es considera *yom to*, és a dir, dia festiu.

xerif *n m*

ISLAM. Descendent del profeta Muhàmmad en la tradició xiïta.

Nota: Els descendents de Muhàmmad per part de la seva filla Fàtima, el seu gendre Alí i els seus dos fills Hassan i Husayn, constitueixen "la gent de la casa (del profeta)" (ahl al-Baït). La dinastia actual del Marroc es diu *xerifiana* perquè es considera que pertany al llinatge de Muhàmmad.

La denominació *xerif* significa 'noble, personatge amb avantpassats il·lustres'.

xiisme *n m*

ISLAM. Branca minoritària de l'islam, formada pels seguidors i partidaris d'Alí, el cosí i gendre de Muhàmmad

Nota: El xiisme va néixer de la divisió de musulmans després de la mort del profeta Muhàmmad. Segons els xiïtes, Muhàmmad havia designat Alí com a successor legítim però tota la comunitat

no va reconèixer aquesta reivindicació i va triar Abu Bakr, sogre de Muhàmmad, com a primer califa, succeït posteriorment per Umar i Utman. Després de l'assassinat d'Utman, Alí va ser proclamat califa pels seus partidaris, però Muawiya, governador de Síria i del clan omeia (com Utman), es va oposar a Alí, que al final va ser assassinat el 661. Després de la mort d'Alí, Muawiya va fundar la dinastia omeia, que representava el sunnisme, i va triar Damasc com a capital; també va treure del poder el primer fill d'Alí, Hassan, i el segon, Husayn, que va morir en una batalla contra els omeies a Karbala (Iraq) l'any 680. La mort de Husayn, considerada pels xiïtes com un martiri i un sacrifici (celebrats a la festa de l'Aixurà), ha donat un to místic als xiïtes i els ha dut durant la història a la lluita violenta contra la injustícia, fins i tot amb el sacrifici de la seva vida. El xiisme es basa en la fe en els imams, considerats entitats divines i infal·libles. Segons les branques del xiisme, es compten dotze imams (imamites) o set (ismaïlites): els uns i els altres esperen la vinguda d'un messiàs (mahdí), que és l'imam amagat que tornarà a la Terra al final dels temps per restablir la justícia. El títol d'imam va ser donat, durant la revolució islàmica de l'Iran del 1979, a Khomeini, com a guia religiós i polític; també tenia el títol jeràrquic d'aiatol·là, que és el més elevat en el xiisme. De fet, el xiisme, contràriament al sunnisme, té clergat. Actualment els xiïtes representen un 10% dels musulmans del món, i es troben a l'Iran (on representen el 80% de la població), a

l'Iraq (60%) i també a l'Aràbia Saudita, el Iemen, Jordània, el Pakistan (on són més del 20%) i l'Afganistan.

xiïta *adj*

ISLAM. Relatiu o pertanyent al xiisme.

xiïta *n m, f*

ISLAM. Adeptes del xiisme.

Nota: Els xiïtes són, literalment, 'els que segueixen'.

xintoisme *n m*

RELIGIONS DE LA XINA I EL JAPÓ. Religió autòctona del Japó que es caracteritza pel culte als *kami* o déus, relacionats amb les forces de la naturalesa.

Nota: Els textos més antics del xintoisme daten del segle vi i són cròniques mitològiques que expliquen la creació del món i del Japó i remunten la dinastia imperial a la deessa del Sol. Del 1858 al 1945 va ser oficialment la religió nacional del Japó. En aquest país les pràctiques xintoistes han conviscut tradicionalment amb el budisme i altres religions.

Xiva

HINDUISME. Divinitat del panteó hindú, que representa l'aspecte destructor i alhora fecundant de l'univers.

Nota: Xiva és la tercera persona de la Trimurti hindú, formada per Brahma, Vixnu i Xiva. Xiva és un dels grans déus de la bhakti. Com a destructor de la ignorància, és una divinitat salvadora. El seu nom, que significa 'el propici, l'amistós', va sorgir del desig d'apaivagar una divinitat amenaçadora mitjançant un títol afalagador que evoqués una actitud benèfica. Aquest aspecte es completa amb la seva relació amb la fecunditat i la generació de nova vida; d'aquí que el símbol

més important de Xiva sigui el lingam. Tant les seves representacions com les diferents esposes amb les quals apareix unit (Kali, Durga, Parvati) combinen els signes del seu caràcter complementari i contradictori. Xiva rep diferents noms, com ara Sambu, Sankara, Isana, Visvanatha, Kadarnath (Kadaranatha) i Nataraja, aquest darrer conegut sobretot en l'art per la figura anomenada *Xiva Nataraja*, 'Xiva, senyor de la dansa' o 'Xiva dansaire'.

Tot i que la grafia tradicional en català és *Xiva*, també es documenta la forma *Shiva*, per influència d'altres llengües.

xivaisme *n m*

HINDUISME. Una de les tres grans orientacions del culte diví en l'hinduisme modern, juntament amb el vixnuisme i el tantrisme.

Nota: Els xivaïtes consideren Xiva la deïtat suprema.

xoà *n f*

JUDAISME. Catàstrofe, desgràcia.

Nota: La xoà s'aplica a la persecució contra els jueus, l'intent d'extermini i l'holocaust jueu en mans del nazisme durant la Segona Guerra Mundial.

La denominació *xoà* significa, literalment, 'catàstrofe'.

xofar *n m*

JUDAISME. Banya d'animal caixer que es fa servir com a instrument de vent, especialment durant la festa de Roix ha-Xanà.

xohet *n m*

JUDAISME. Persona encarregada de sacrificar els animals caixer a l'escorxadador d'acord amb les normes jueves.

Nota: El plural de *xohet* és *xohatim*.

Xri Ramcandra

NOVES RELIGIONS. Una de les dues principals representants del Sahaja loga, que en manté l'esperit hindú.

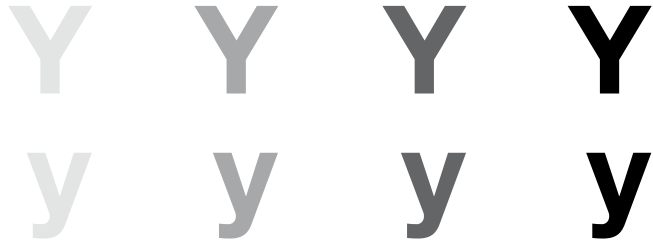
Xubun no hi *n m*

sin. **Higan no Chu Nichi** *n*

Xung Xiu *n m*

RELIGIONS DE LA XINA I EL JAPÓ. Festa de mitja tardor en honor de la lluna, famosa pels seus pastissos en forma de lluna o *yueh ping*, que s'ofereixen als déus domèstics, a amics i a veïns.

Nota: El Xung Xiu se celebra el dia 15 del vuitè mes del calendari lunar xinès, quan la lluna plena és la més gran i brillant de tot l'any. D'aquí el costum de sortir fora de les cases a sopar per observar-la i gaudir-ne. Es ret culte als avantpassats familiars i als déus domèstics tot oferint-los els esmentats pastissos, vi i fideus d'arròs. Aquests fideus es mengen com una forma de garantir la protecció dels avantpassats i l'èxit en la pròpia professió. Una part notable de la celebració de la festa és la realització i encesa de llanternes que oronegen al cel.

yajnya *n m*

HINDUISME. Cadascun dels actes litúrgics que se celebren en honor als éssers vius, als humans, als avantpassats, als déus i a l'Ésser suprem.

Nota: El yajnya s'empra sobretot per al ritual amb el foc. D'acord amb l'ortodòxia hindú més pura, se n'han de celebrar cinc cada dia.

La denominació *yajnya* significa 'sacrifici, oblació'.

yasna *n m*

ZOROASTRISME. Ritual zoroàstric que només es pot dur a terme en un lloc consagrat i ha de ser realitzat per sacerdots que estiguin en estat de puresa ritual.

Nota: El yasna és el ritual principal i més important del zoroastrisme. La part central de la cerimònia o *paragna* consisteix en la purificació i consagració dels instruments i substàncies que es faran servir a la cerimònia. Després segueix el yasna pròpiament dit, que s'introdueix a través de la dedicació formal del ritu a una o més divinitats, i consisteix essencialment en el consum ritual d'un tipus especial de pa o darun amb una mica de mantega i el suc de la planta haoma; també es fan ofrenes al foc i a l'aigua. Aquests actes ri-

tuals s'acompanyen d'una litúrgia al centre de la qual hi ha els mateixos Gatha de Zoroastre i que inclou himnes de lloança a les divinitats Haoma i Sraosa.

La denominació *yasna* significa, en avèstic, 'acte de culte', 'sacrifici'.

yawm al-Yuma'a

ISLAM. Dia de la reunió o la congregació.

Nota: El dia de yawm al-Yuma'a és el divendres. S'explica que el dia s'anomena *yawm al-Yuma'a* perquè és el dia en què Déu va unir totes les obres de la creació. A l'oració col·lectiva del divendres l'imam, que ofereix el sermó (*jutba*), ha de ser-hi en estat de puresa ritual i és habitual recitar-hi lloances a Al·là, invocar oracions sobre el profeta i recitar una part de l'Alcorà. El sermó s'ofereix generalment des d'un lloc elevat de la mesquita i pot ser sobre qualsevol tema, des d'un comentari sobre l'Alcorà a discussions sobre l'estat de la comunitat i els seus problemes.

La denominació *yawm al-Yuma'a* significa, en àrab, 'el dia de la congregació'.

yazata *n m*

veg. **feresteh** *n f*

yazidisme *n m*

ISLAM. Moviment que combina ele-

ments islàmics, jueus i del nestorianisme.

Nota: El yazidisme va ser fundat al segle xi per Adi bin Musafir, un místic sufi libanès, retirat a les muntanyes kurdes. Als yazidites (denominació que podria venir del persa *Yasdan*, ‘Déu’) també se’ls anomena *dasnis*. Representen aproximadament mig milió de persones, escampades entre els kurds de Turquia, l’Iraq, l’Iran i Síria. Creuen en un Déu únic i bo, que administra el món mitjançant àngels, dirigits per l’àngel Paó. Les pregàries, en àrab i en kurd, són adreçades principalment a aquest àngel. El santuari del xeic Adi, al nord de Mossul, és objecte d’un pelegrinatge anual amb el sacrifici d’un bou. Els yazidites practiquen la circumcisió i tenen algunes prohibicions alimentàries (enciam, mongetes, peix, pollastre, etc.). Són vistos amb recel pels cristians i els musulmans.

yazidita *n m, f*

sin. compl. **dasni** *n m, f*

ISLAM. Seguidor del yazidisme.

YHWH

JUDAISME. Tetragrama amb què es fa referència al Déu d’Israel.

Nota: El tetragrama YHWH és considerat sagrat entre els jueus i no se sol pronunciar, per la qual cosa es reemplaça per “el Senyor”.

yin i yang *n m*

sin. compl. **yin-yang** *n m*

RELIGIONS DE LA XINA I EL JAPÓ. Parella de forces antagonistes complementàries en tot l’univers, que constitueixen els dos aspectes d’un únic principi en el pensament xinès.

Nota: El yin representa allò femení, fosc, pesant, fred, passiu, etc., mentre que el yang s’associa amb allò masculí, lluminós, lleuger, calent, actiu, etc. El yin i el yang es generen l’un a l’altre en una dinàmica constant i les seves múltiples combinacions constitueixen totes les coses.

Quan s’hi fa referència com a concepte únic, se sol utilitzar la grafia *yin-yang* (“el yin-yang”), però això no exclou l’ús individual dels formants (“el yin i el yang”).

yin-yang *n m*

veg. **yin i yang** *n m*

yizkor *n m*

JUDAISME. Pregària per al descans o per a l’elevació de l’ànima dels morts, especialment en record dels familiars, que es recita normalment després de l’enterrament, i també a la sinagoga en l’aniversari de la mort de la persona i en dates assenyalades, com ara el dia de l’Expiació.

Nota: La denominació *yizkor* significa ‘record’.

Yogachara *n m*

sin. compl. **logachara** *n m*

BUDISME. Escola del budisme Mahayana indi fundada per Maitreyanatha, Asanga i Vasubandhu al segle iv dC.

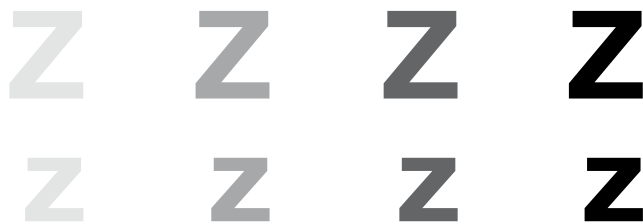
Nota: La idea central del yogachara és que qualsevol cosa perceptible és esperit i que els objectes existeixen només com a processos intel·lectuals: no tenen cap existència real fora del coneixement que en tenim. En aquest sentit, la percepció és un procés creatiu de l’imaginari a través del qual es formen imatges d’objectes exteriors suposats.

Yom Kippur *n m*

veg. **dia de l'Expiació** *n m*

yom tov *n m*

JUDAISME. Dia de festa en què s'apliquen les mateixes regles que el sàbat.

zafu *n m*

BUDISME. Coixí dur, ple de miraguà, sobre el qual hom seu per practicar el zazen.

zaidisme *n m*

ISLAM. Moviment xiïta fundat pels seguidors de Zaid bin Alí, nét de Husayn.

Nota: Husayn era el segon fill d'Alí, cosí i gendre de Muhàmmad, i va ser assassinat a la batalla de Karbala contra els omeies el 680, fet que va provocar la ruptura de la comunitat musulmana (umma) i la fundació del xiisme. Zaid bin Alí va dirigir una rebel·lió infructuosa contra el califa omeia el 740. Els zaidites reconeixen els tres primers imams (Alí, Hassan i Husayn), però són moderats en el sentit que no adopten les doctrines xiïtes sobre les qualitats de l'imam (la seva infal·libilitat, la seva mediació entre Déu i els homes que guia, etc.), i això els col·loca en una situació més propera a la teologia sunnita. Es considera que conformen una cinquena escola de l'islam al costat de les quatre tradicionals. Van estar implicats en moltes revoltes a l'edat mitjana i van aconseguir dos estats independents, un al nord de l'Iran, que va durar del segle IX al segle XII, i un altre al Iemen,

que va ser fundat al segle IX i es manté actualment.

zakat *n f*

ISLAM. Pagament anual d'una part de la riquesa pròpia.

Nota: La zakat és una obligació dels musulmans i representa el tercer pilar de l'islam. Es tracta d'un impost d'un mínim del 2,5% de l'excedent dels béns, el qual es distribueix entre aquells que ho necessiten.

Zaratustra

veg. **Zoroastre**

zàuiyah [ar] *n f*

sin. **zàwiyah** [ar] *n f*

ISLAM. Edifici d'una confraria sufí.

Nota: Al principi una zawiya designava la cel·la d'un monjo i després un oratori. Al nord d'Àfrica la zawiya és un edifici de caràcter religiós, semblant a un convent cristià medieval, que inclou diverses sales: una sala d'oració (amb un mihrab), un lloc destinat a la recitació, una escola alcorànica, una sepultura venerada coberta, habitacions per a hostes (pelegrins, viatgers, estudiants) i sovint també un cementiri. Actualment, al Magrib, i des de l'edat mitjana, la zawiya és una casa que serveix de seu a una confraria religiosa (tariqa).

La denominació *zawiya* significa, literalment, ‘racó’.

zàwiyah [ar] *n f*

sin. **zàuiyah [ar]** *n f*

zazen *n m*

BUDISME. Tècnica de meditació característica del budisme zen, que consisteix a seure amb les cames creuades en la postura del lotus o semilotus.

Nota: En la forma més pura, el zazen consisteix a buidar la ment de tot contingut mentre el cos es manté completament immòbil. També es poden utilitzar mitjans auxiliars, com ara els koans.

zen *n m*

BUDISME. Forma japonesa del budisme Chan, introduïda al Japó al segle XII i molt arrelada en la cultura d'aquest país.

Nota: El zen proposa un itinerari sobtat i intuïtiu per tal de copsar la vertadera natura de la realitat i transmetre així l'experiència del desvetllament o il·luminació interior. Fa èmfasi en l'ensenyament mestre-deixeble i en la pràctica de la meditació.

Les denominacions *Chan* i *zen* provenen del sànscrit *dhyana*, que vol dir ‘meditació’.

Zoroastre

sin. compl. **Zaratustra**

ZOROASTRISME. Líder religiós i profeta iranià, reformador del mazdeisme, que va donar lloc al zoroastrisme.

Nota: Es creu que Zoroastre (ca. 630-550) va ser sacerdot i que des de jove començà a rebre revelacions d'Ahura Mazda, que es troben recollides als Gatha (salms). La seva reforma prohibí els sacri-

ficis perses a les divinitats —els quals van ser convertits en principis del mal en la nova religió— i va mantenir el culte al foc. Zoroastre no va negar l'existència del panteó tradicional mazdeista però va deixar ben clar que només Ahura Mazda era digne de culte. La profunditat intel·lectual del zoroastrisme va influir en el pensament occidental i probablement en l'escatologia judeocristiana.

Zoroastre és la forma hel·lenitzada del persa antic *Zaratustra*.

zoroastrià | zoroastriana *n m, f*

ZOROASTRISME. Seguidor del zoroastrisme.

zoroastrià -ana *adj*

sin. **zoroàstic -a** *adj*

ZOROASTRISME. Relatiu o pertanyent al zoroastrisme.

zoroàstic -a *adj*

sin. **zoroastrià -ana** *adj*

zoroastrisme *n m*

ZOROASTRISME. Religió desenvolupada a l'antiga Pèrsia, actualment Iran, per Zoroastre.

Nota: El zoroastrisme és una evolució del mazdeisme. La predicació de Zoroastre es conserva en els Gatha (salms), que formen part de l'escriptura sagrada coneguda com *Avesta*. Aquesta religió es basa en un culte monoteista a Ahura Mazda i en un dualisme ètic que contraposa la veritat i la mentida, que impregna l'univers sencer. Així, els éssers humans han de triar. Al moment de la mort, l'ànima de cada persona serà jutjada en el pont de Chinvat (o de la discriminació) i enviada al cel o a l'infern, depenent de l'equilibri entre els pensaments, paraules i obres

bons i dolents que la persona hagi realitzat a la Terra.

Zwingli, Huldrych

PROTESTANTISME. Capellà i predicador suís, humanista, que es va adherir a Luter des del primer moment i va aportar idees i projectes propis.

Nota: Huldrych Zwingli (1484-1531) va ser un dels grans capdavaners de la Reforma.

El fet religiós és un patrimoni de tots que cal preservar, i aquest Diccionari de religions vol ser una eina que ajudi a expressar i a compartir la varietat d'aquest patrimoni. La intenció d'aquest material és informar i formar per prevenir i transformar estereotips i prejudicis, de manera que l'alteritat pugui ser descoberta en tota la seva dignitat i grandesa sense reduccions ni malentesos.

El diccionari no es presenta com una obra adreçada a especialistes, sinó a persones que per necessitats professionals o personals hagin de redactar, interpretar o difondre textos de temàtica religiosa, però sense tenir-ne un coneixement aprofundit. Pot ser útil, doncs, a professionals dels mitjans de comunicació, de l'àmbit dels serveis socials, de la salut, de l'educació, de l'empresa, estudiants de diverses disciplines humanístiques i socials, i, en general, a qualsevol persona interessada en el fenomen religiós des de qualsevol de les perspectives amb què es pot considerar.

Amb l'assessorament de:

Amb la col·laboració de:

